

Kalmar gamla kyrkogård m.m.

SVERIGES KYRKOR
SMÅLAND

MARTIN OLSSON
ROLF NÄSLUND

Kalmar gamla stads kyrkor

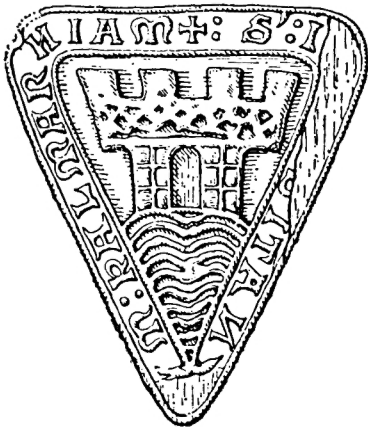
2. Kyrkogården, nu kallad
Gamla kyrkogården
3. Sancta Birgittas kyrka
4. Svartbrödraklostret

Kalmar gamla stads kyrkor

2. Kyrkogården, nu kallad Gamla kyrkogården
3. Sancta Birgittas kyrka
4. Svartbrödraklostret

SMÅLAND BAND III:3

AV MARTIN OLSSON och ROLF NÄSLUND

VOLYM 162 AV SVERIGES KYRKOR, KONSTHISTORISKT INVENTARIUM

GRUNDAT AV SIGURD CURMAN OCH JOHNNY ROOSVAL

PÅ UPPDRAG AV KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIKVITETS AKADEMIEN

UTGIVET AV ARON ANDERSSON, STEN KARLING OCH ARMIN TUULSE

Almqvist & Wiksell Stockholm 1976

UTGIVET MED ANSLAG FRÅN
STATENS HUMANISTISKA FORSKNINGSRÅD,
KNUT OCH ALICE WALLENBERGS STIFTELSE SAMT
KALMAR FÖRSAMLING

Beskrivningen av Kalmar Gamla kyrkogård, Sancta Birgittas kyrka samt Svartbrödraklostrets kyrka avslutades i januari 1976. — Manuskriptet är granskat av A Andersson och S Karling. Arkivexcerperingen har utförts av Ingeborg Wilcke-Lindqvist, Karin Ingvarson och Martin Olsson.

Översättningen till engelska av bildtexter och sammanfattningar är utförd av Albert Read. — Fotografierna är tagna av K-H Arnell, R Boström, M Hofrén, R Näslund, M Olsson, K Pettersson, G Weiden, H Åkerlund samt N Åzelius. Ritningarna är utförda av J Söderberg samt H Åkerlund.

Bildmaterial, anteckningar och excerpter förvaras i allmänhet i ATA (H Åkerlunds uppmätningar och G Weidens fotos tillhör KLM).

Grafisk formgivning: Vidar Forsberg.

Omslagsbilden återger ett hörn av Basilius Goltsmitts gravsten från 1653 (fig 263 a-e). Foto K Pettersson 1974.

På omstående sida: Kalmar stadsinnevänares sigill, 1200-talets mitt. Lübeckisches Urkundenbuch II nr 126.

Förord

Småland band III, som ägnas de äldsta kyrkobyggnaderna i Kalmar, utkom med ett första häfte 1968, Kalmar slotts kyrkor. Det andra häftet, vilket utkom 1974, behandlade Storkyrkan. I det nu föreliggande häftet är den stämmingsfulla Gamla kyrkogården — en gång Storkyrkans kyrkogård — föremål för en utförlig beskrivning. Det gäller dels själva begravningsplatsen, dels ett mycket stort antal gravstenar. Författare till dessa tre nu nämnda häften är f riksantikvarien Martin Olsson, som i nu föreliggande häfte haft ingenjören Rolf Näslund till medhjälpare, när det gällde att beskriva och fotografera gravstenarna. Det nu aktuella häftet behandlar också Sancta Birgittas kyrka och Svartbrödraklostret.

Utgivandet av föreliggande volym sammanfaller i tiden nära med att författaren, Martin Olsson, uppnår en ålder av 90 år. Utgivarna och Sveriges Kyrkors personal begagnar detta tillfälle att hylla den svenska byggnadsforskningens Nestor samt att tacka honom för att han vid upprepade tillfällen ställt sina krafter till Sveriges Kyrkors förfogande. Första gången skedde detta 1915, då han genom sin beskrivning av Kungsholmens kyrka inledde de studier av Stockholms kyrkor, som senare fick en fortsättning genom den omfattande skildringen av Riddarholmskyrkans byggnadshistoria och inventarier. Han har också, förutom de innehållsrika volymer som ägnats Kalmar slotts och stads kyrkor, även beskrivit ett antal kyrkor i Uppland. Genom dessa arbeten har han givit rika bidrag till Sveriges konst- och kulturhistoria. Genom sin omsorgsfullhet och metodiska stringens har han för Sveriges Kyrkor blivit en beundrad förebild.

Vid utarbetandet av beskrivningen står författaren och utgivarna i stor tacksamhetsskuld till ett stort antal personer, vilka är nämnda redan i förorden till föregående Kalmarhäften. Dessutom vill vi tacka antikvarien Oloph Odenius för hjälp med tolkning av latinska inskrifter samt amanuenserna Kjell-Håkan Arnell och Kerstin Pettersson, båda vid Läns museet, Kalmar, för stor hjälpsamhet, bl a när det gällde att komplettera bildmaterialet. Från Läns museet har vi också fått låna en del bilder samt några klichéer, de senare ut Sancte Kristoffers gilles krönika.

Redigeringsarbetet påbörjades av Ulla Behr-Frykholm, Sveriges Kyrkors och Vitterhetsakademiens alltför tidigt bortgångna förlagssekreterare, och avslutades av antikvarien Ragnhild Boström, som hittills burit huvudansvaret för redigeringen av Småland, band III.

Tryckningen av häftet har bekostats dels av Statens Humanistiska Forskningsråd, dels av ett generöst anslag från Knut och Alice Wallenbergs stiftelse. Ett anslag från Kalmar församling har gjort det möjligt för oss, att illustrera boken med fler klichéer än vanligt.

I nästa, avslutande häfte av band III kommer Domkyrkan att behandlas jämte kyrkobyggnader från modern tid. Därtill kommer omfattande register att ingå.

Stockholm i januari 1976

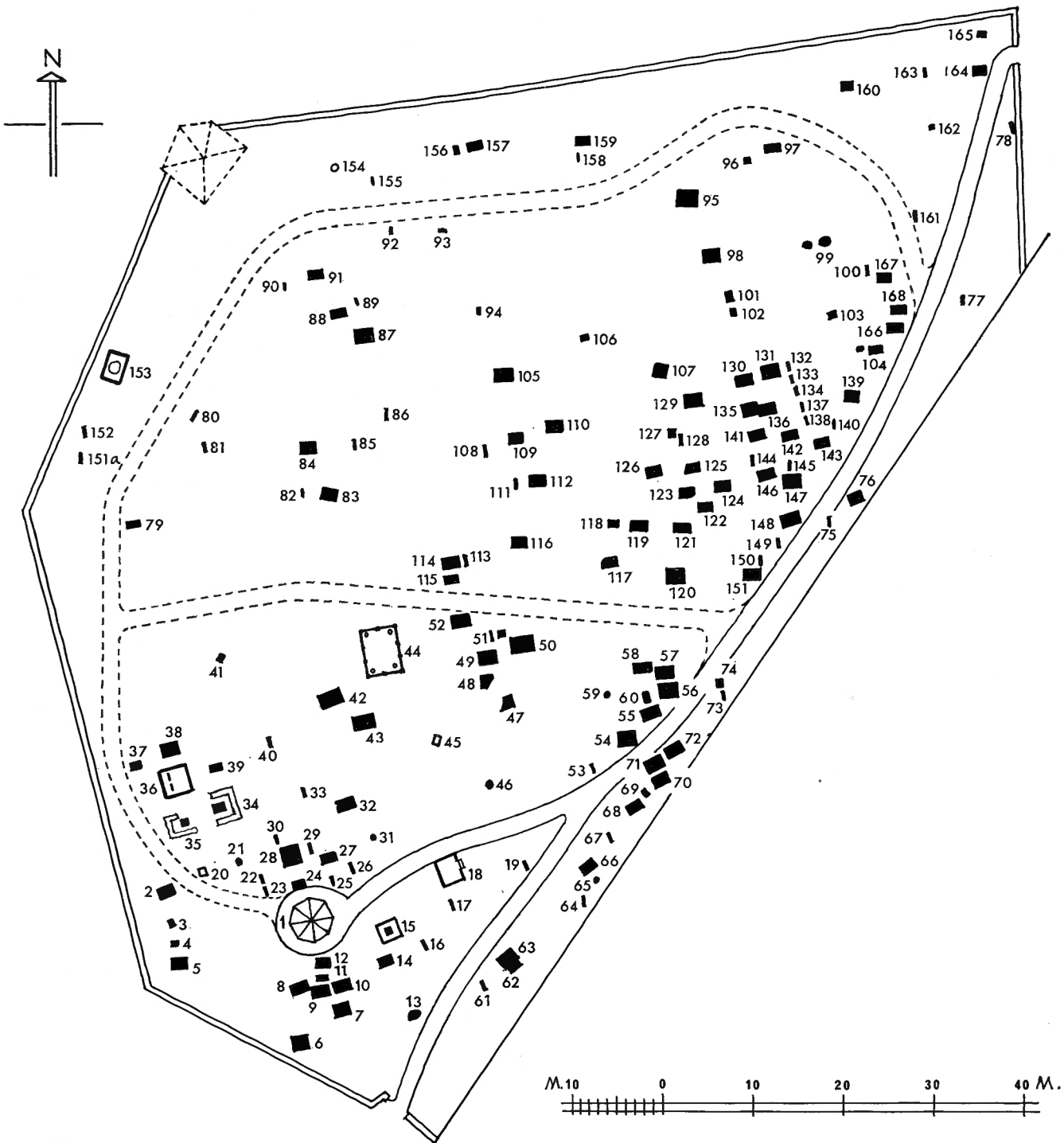
Aron Andersson

Armin Tuulse

Sten Karling

Innehåll

FÖRORD TILL SMÅLAND BAND III HÄFTE 3	353
KALMAR GAMLA STADS KYRKOR	
PLANSCH XIII. GAMLA KYRKOGRÅDEN	356
2. KYRKOGRÅDEN, NU KALLAD GAMLA KYRKOGRÅDEN, SAMT PRÄSTGRÅDAR EFTER 1611	
<i>Kyrkogården efter 1611 av Martin Olsson</i>	356
<i>Benhus av Martin Olsson</i>	364
<i>Loge av Martin Olsson</i>	366
<i>Kyrkoherdegård och kaplansgård av Martin Olsson</i>	366
<i>Gravminnen av Martin Olsson och Rolf Näslund</i>	367
NOTER	462
SUMMARY	463
3. SANCTA BIRGITTA KYRKA ELLER LILLA KYRKAN, SENARE TYSKA KYRKAN AV MARTIN OLSSON	
<i>Kyrkogård</i>	466
<i>Kyrkobyggnaden</i>	467
<i>Inredning</i>	473
<i>Lösa inventarier</i>	475
<i>Tyska kyrkan</i>	477
NOTER	478
SUMMARY	479
4. SVARTBRÖDRAKLOSTRET AV MARTIN OLSSON	
<i>Byggnaden</i>	480
<i>Inventarier</i>	484
NOTER	486
SUMMARY	486
FÖRKORTNINGAR	487
PLANSCHERNA VIII–XII är placerade sist i volymen, medan PL XIII är placerad sidan 356.	

KYRKOÅRDEN, NU KALLAD GAMLA KYRKOÅRDEN, SAMT PRÄSTGÅRDAR EFTER 1611

Kyrkogården efter 1611

Liksom kyrkan hade även kyrkogården blivit mycket förstörd under striderna 1611 och belamrats med nedrasade och nedrivna delar av kyrkan. Benhuset och möjligen även ladan som låg på kyrkogården fanns däremot kvar (s 122 ff). Under arbetet på kyrkans återställande användes kyrkogården som arbets- och upplagsplats. Det var därför knappast någon mening med att söka iståndsätta den förr än det mesta av de yttre byggnadsarbetena var avslutade. I räk omtalas icke heller några arbeten på kyrkogårdens restaurering förrän 1620. Då betalades 3 daler smt till dem »som Ränsade Rummet wid Kyrkian ther Ladan hade varit». Den låg på en avlägsen del av kyrkogården. År 1624 »Ähr gifuit Hans B [oläsligt] för de förslogo S[åge] Bräder och [...] lte igen kringh heela kyrckian der som dett behöffdes effter För[tingning]» (II: 116), troligen en reparation. Kyrkogården omtalas därefter icke förrän 1627. Då utbetalades »2 daler smt för kyrkiogården wprättades igen, som någorstedz förfallen war» (II: 201). Samma år »hafuer Oluf och Madz Snickare bekommit till arbetzlön för 4 Stora Portar de giorde till kyrckio-gården af Kyrckiones egna breder» 12 daler 16 öre kmt (II: 199). Kyrkogården hade sålunda 1627 minst fyra ingångar. Den äldsta stadsplan efter 1611 som är att räkna med är den som återges av fig 180, daterad 1627. Antingen är den en uppmätning av staden eller troligare en kopia av Ser-sanders år 1614 av Gustav II Adolf fastställda

stadsplan (s 224). På denna ritning har kyrkogården fyra ingångar, mot torget (söder), mot öster, norr och väster. Det är troligt att den även 1611 hade samma fyra ingångar. Jfr s 120 ff.

År 1629 »rensades» kyrkogården »Sönnan kyrckian» som varit den mest använda arbetsplatsen. Kyrkogårdsmuren var, där sådan funnits, förfallen men tydligen icke nedriven. År 1634 fick »M: Hend. Muremästaren» 6 daler 16 öre kmt »för han hade murat på kyrkegårdsmuren» (III: 87). Nästföljande år betalades 56 daler 14½ öre kmt »för kyrkegårdsmuren bleff medh Golfsteen tekt, Stenen, arbeteslönen och annadt mehr» (III: 97). Då »Ähr kommit till kyrkegårdsmuren 240½ st. 6 quarter rugsteen». Muren täcktes sålunda med »oskurade» dvs oslipade stenar som var 90 cm i fyrkant. Av längden »opå Wthgiften till kyrkegårdsmuren» får man veta att »M:r Jöran [Sältner] Murmäster med sin mästerswän täkte heela kyrkegårdsmuren; och förbättradhe honom der han af rägn nedhskölldher war» och därför erhöi 16 daler kmt. Två soldater som »bruto steen löss der till» fick 1 daler 8 öre (III: 103). Anna Fallensteens »slogh kalck till kyrkegårdsmuren» i 15½ dag för 8 öre om dagen och Lars dödgrävare langade murmästarna kalk i 11½ dag för samma dagpenning (III: 104). Han arbetade »noch hoos Muren» i 5 dagar à 8 öre kmt. Stenen anskaffades i flera mindre poster från olika personer. »Bekommit af B[orgmestare] Hans Vergeloos [d. y.] till kyrkegårdsmuren 40½ st. 6 quarter sten» som i räk är införd

Pl XIII. Plan av Gamla kyrkogården med gravmonumenten numrerade. På uppdrag av S:t Kristoffers gille upprättad av H Åkerlund 1944, kompletterad 1974 och omritad av J Söderberg.
(Pl VIII–XII är placerade i slutet av denna volym).

Plan of the Old Churchyard with the burial monuments numbered. Plates VIII–XII are at the end of this volume.

utan utgift och sålunda bör ha varit gåva. Kyrkan fick dock betala transporten från Malmen med 27½ öre kmt. I övrigt köptes 20 st 6 kvarter stenar à 4 öre kmt från Hans Witte, 100 st »rugsten» av samma format och till samma pris av ej angiven säljare samt av »Nills Bergerson» 51 st »6 kvarter wägsteen till muren à 5 öre». Transporten av de tre sistnämnda mängderna sten kostade tillsammans 3 daler 24 öre. Man har även »låt it köra 7 lass sandh till Muren» för en kostnad av 18½ öre allt kmt.

Samma år 1635 är bl a utgivet 19 daler 22½ öre kmt »för 3 galdrar som wpsattes wthj kyrkegårdz portarna» (III: 97). Gallren låg som redan nämnts som golv över gropar i ingångarna och hade till ändamål att hindra kreatur att komma in på kyrkogården¹ (s 120). Följande uppgifter ger besked om hur anordningen vid denna tid var konstruerad. »Ähr kommit till Galldrarna: 2 st. Ekebalkar, 2 st. timberstockar, för 6 öre Spijk, för 4 öre tiära» (III: 99) — »Lars Dödgräfu er som grof groparna undher Galdrurna» fick 2 daler. »Der till köpt 2 st. Ekebalkar till stölp ar» 1 daler — »Giffuit för 2 st. timberstockar till foten som Galdrurna blefuo inhugne wthj 1: 16: —» — »Giffuit Joon Harollson för han timbradhe stölp arna och inhugg Galdrurna wthj stockarna 2: —: —», »der till köpt spijk för 6» öre, »kiöpt tiära till stölp arna för 4» öre. M: r Jöran Murmästaren för han opmuradhe och nederladhe 3 st Galdrur, och opmuradhe der hoos 2 famnar Mur på kyrkegårdzmuren bekommit 8: 20: —». En man som »baar Galdrurna ifrån wägen till kyrkogården» erhö ll 6 öre. De vägdes för att man skulle få uppgift om hur mycket järn som åtgått till dem och för att kontrollera att smeden icke försnillat något järn. — Två soldater som »langadhe Kalck och steen till Murmästaren» erhö ll 3 öre. — »Anna fallensteens slogh kalck der till 10 dagar à 8 öre — 2: 16: —. — Låt it kiöra 12 Lass sandh till murewärc kett à 2½ ör — 30 öre». — »Håkan steenhuggare för han klöfde een trappesteen till Gallrun widh torget» 12 öre. — »Låt it köra 11 lass iordh till at wphöija platzen för östra Gallrun à ½ öre — 5½» öre i samtliga fall kopparmynt (III: 102–103). Anordningar av samma slag ha varit mycket vanliga och är ännu i bruk på Öland och Gotland. Fig 101 visar ett sådant galler i

ingången till en horva vid Vickleby alvar på Öland.

Det framgår av de anförda uppgifterna att år 1635 tre av kyrkans ingångar försågs med nya gallergolv. Den ena ingången var belägen mot torget och den andra, »östra gallrun», har varit den som fanns i kyrkogårdens östra mur. Det är tydligt att i var och en av de tre groparna funnits fyra ekstolpar. De två ekbalkarna måste ha delats i 12 delar. Deras längd är icke angiven, men det bör ha varit tillräckligt, om de varit 6 alnar långa och groparna ungefär en aln djupa. På vardera paret stolpar lades delar av de två timmerstockarna och i dem infälldes gallrens ändar och spikades fast. I groparna murade Jöran Murmästare 2 famnar mur (ca 360 cm) fördelad på tre gropar. Detta är ett så litet mått att det är troligt, att det murats endast mellan stolparna och icke intill groparnas övriga sidor. Om detta är riktigt, har gallrens mått i gångriktningen varit 60 cm + 2 stolpbredder, dvs 90 à 95 cm. Bredden i den andra riktningen kan icke beräknas. Det är troligt att kyrkogårdsmuren varit 1½ aln (90 cm) tjock, ty de stenhällar med vilka den täcktes hade som ovan nämnts detta mått. Den trappsten som klövs till gallret vid torget kan ha använts till en trappa över muren vid sidan av gallret, en icke ovanlig anordning i liknande fall.

År 1652 erhö ll »Lars wthrijdare» en daler kmt »för han stensatte der som galldrarna uptoges och inlades igän». De reparerades och i samband därmed stensattes antingen groparnas bottnar under gallren eller marken intill dem (V: 27). 1654 fick »Peder Muremestare, som igenmuradhe dhe holen på Kyrkiemuren der Järngalldrarna lågo» i arbetslön 2: 16: — kmt och en kalkslagerska 1 daler. Hur denna uppgift skall tydas är oklart. Gallren låg kanske då icke längre kvar på sina platser, ty 1658 blev ett av dem stulet. Då fick »Lars Peersson betalt för en Kyrkiones Järngaldrar som war bårtstulin af kyrkiogården, sönderslagen och förwarat i berga Skogh kiörtes hem till kyrkian igän» (V: 95). Efter den tiden omtalas gallren icke vidare. Det är möjligt att de redan var upptagna och låg på kyrkogården då ett av dem stals. Stölden visar hur värdefullt och eftertraktat järnet var vid denna tid.

Man fortsatte 1635 arbetet med själva kyrkogårdens iordningställande. Den jämnades och ren-

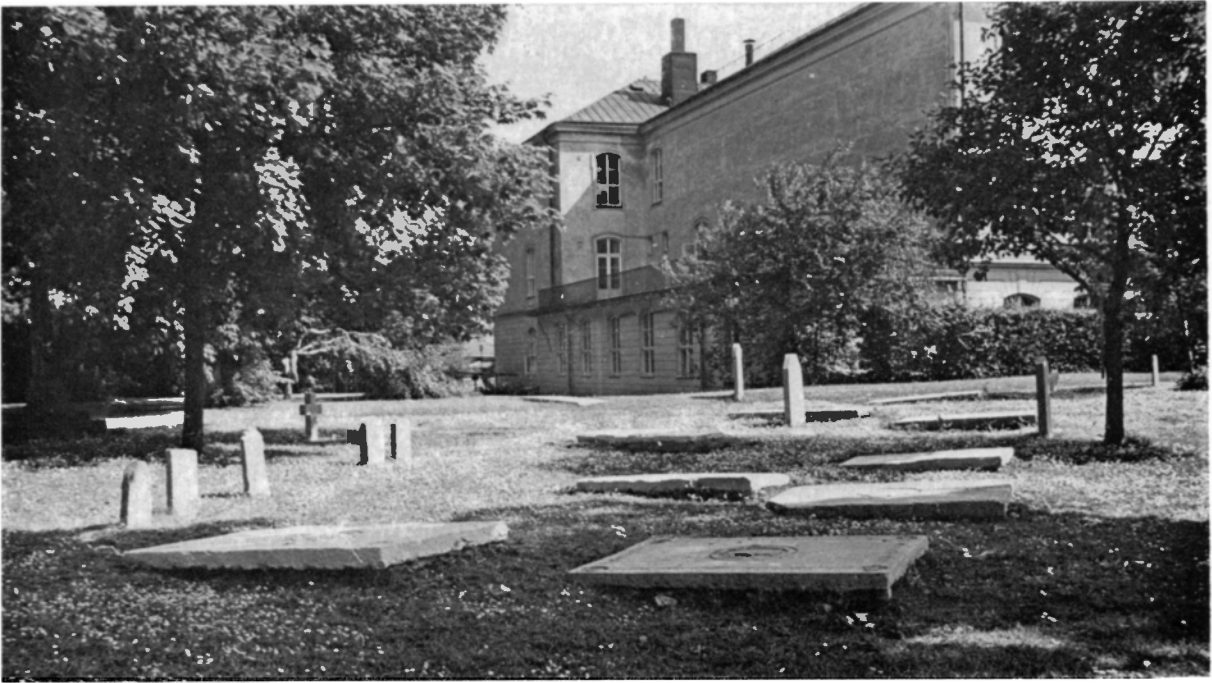

Fig 211. Kyrkogården sedd mot nordost. I förgrunden gravstenarna nr 130 och 135. Foto M Hofrén 1943.

The churchyard looking towards NE. In the foreground are gravestones nos 130 and 135.

gjordes av soldater. »Quarter M[ästare] Vasilio och Capetein Peer Sonesson» fick tillsammans »2 Kannor fransk wijn för deras Soldater giordhe kyrkogårdhenne jämpn på S. Sidan». Det kostade 1 daler 8 öre kmt. »2 Officerer som achtade wpå Soldaterna medan dee Jämka de kyrkogården» fick »4 Kannor rost[ocker?] ööl» för 20 öre kmt (III: 111).

Kyrkogården var icke omgiven av mur på alla sidor. På norra sidan hade den plank av bräder. Det reparerades 1638, då »et stuccke plankwärk wädh kyrkegården kosta, wrakbräden Spik och arbedzlöhn» 1 daler 8 öre kmt (III: 152). Planket blev förstört vid stadens brand 1647; 1652 ersattes det med ett nytt. Då blev »Bekåstatt Planckwärschedh på Norra Sijdan om kyrkegården och låtit giöra Portar för kiörkegården, der till wthgiffuit 50: 8: —» daler kmt. Härtill användes bl a 6 tolfter »bräder till Portarna» och 10 st »trinda ståcker till stollpar». Då det bör ha gått åt två stolpar till varje port, är det troligt att man byggde 5 portar. Jfr planen av kyrkogården på fig 192 från år 1653. Den visar 4 eller möjligen 5 ingångar.

Fig 212. Kyrkogården sedd mot väster. I förgrunden de stående gravstenarna nr 138 och 137. Foto M Hofrén 1943.

The churchyard looking towards W. In the foreground are the upright gravestones nos 138 and 137.

Fig 213. Kyrkogården mot nordväst. I bildens mitt Kristoffermonumentet (nr 45, fig 243) och längst till vänster gravstenen nr 20 (fig 233). Foto K-H Arnell 1973.

The churchyard looking NW. In the centre of the picture is the St Christopher Monument (no 45, fig 243) and to the far left gravestone no 20 (fig 233).

1653 fick »Måns Karlsson Timberman» 3 öre »för han gjorde Södre kyrkieporten färdigh» dvs reparerade den (V: 43). Samma år betalades även 8 öre kmt för järn och hake till »kyrkieporten widh Scholan» i stället för det som stulits. Skolan låg enligt Dahlberg norr eller nordväst om kyrkan; dess läge är angivet på fig 187. I planket vid kyrkogårdens norra sida fanns enligt Dahlberg och Frigelius »Skolestufwuporten». Väster om denna port var kyrkogården inhägnad med gärdesgård. År 1655 har man »låtit reparera kyrkiogårdsporten näst intill Skolan» med portjärn, klinka och spik »der till

och täcked öfuer porten» (V: 65). Det fanns sålunda tak över denna ingång och troligen över samtliga. Den 9 april 1663 gjordes en utbetalning »för Skolestufwuporten på annat ställe flöttes ock nedsattes» (V: 127). Den flyttades ett stycke norr eller öster ut?

På kyrkogården fanns ett benhus (s 364). Där fanns även särskilda begravningsplatser för olika sociala kategorier. Så meddelas exempelvis att 1653 begrovs ett soldatbarn »på Knechteplatzen» och 1655 en soldat i »grafuen på knechteplatzen» (V: 70). Samma års räk meddelar att djäknarna

Fig 214. Kyrkogården mot nordost. Obeliskan i bildens mitt är gravstenen nr 15. Foto K-H Arnell 1973.

The churchyard looking NE. The obelisk in the centre of the picture is grave monument no 15.

fick »effter gammal plägsedh» fri gravplats på kyrkogården. För invånarna i byarna Berga och Törneby fanns även särskilda gravplatser på kyrkogården och 1655 uppges att de hade ringning »frijt som tillförenne plägar skeep» med de två små klockorna (V: 71).

Sedan det beslutats att staden skulle flyttas till Kvarnholmen och ny kyrka byggas där, började intresset för den gamla kyrkogården att avtaga. År 1659 gjordes en utbetalning till dem »som kiörde Ölandz stenen, som lågh på kyrkiemuren och insatte den uthi kyrkian», där den kanske skulle användas till reparation av golvet. Likaledes har

man den 31 januari 1662 »låtitt kiöra 8 lass steen, som war tagen af Muren ifrån Kyrkian, der medh gulffued her och der i Skolan bleef wthbättrad» (V: 117). Kyrkogården tycks vid denna tid ha varit tämligen förfallen, ty år 1664 reagerade »överheten» häremot. Den 8 februari 1664 »giordes Samptelige Borgerskapet af Magistraten ähn ytterligare ehhindran, om Kyrkiogårdhen vthi gamle Stadhen, som dhem i gåhr af Predikostolen wardt påmint, på hvad sädt de förmena dhen aldrabäst, för dhe många Christne människors kroppar, som der uthi liggia och finnas begrafne, måtte förwaras och igen opprettas anten aff Steenmuhr och kullersten, eller

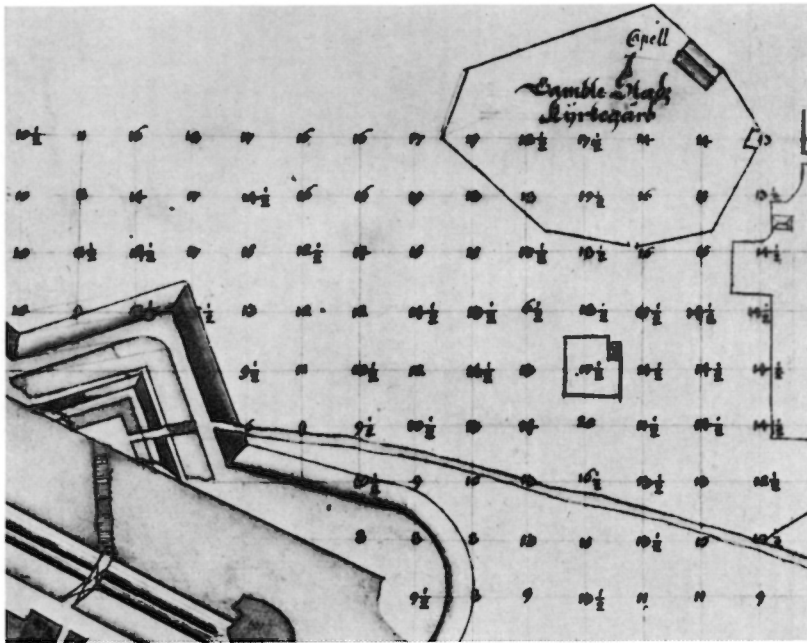

Fig 215. »Horizontal afwägning öfwer Landgrundens Situation på ett Musquete Skott när ifrån Staden» av D Schmidt 1698. Detalj visande kyrkogården med dess gravkapell. KrA, Köhlin nr 138.

“Horizontal levelling of the Situation of the Ground about a Musket Shot from the Town” by D Schmidt, 1698. Detail showing the churchyard with its burial chapel.

och plankwerk af timmer, til hwilketz förrettande fordras een Christelig kerlek, samt hwars och ens skyldigheet emot dhe döda kroppars bewarelse».

»Borgerskapet bekende detta wara af deres förmän mycket wäl betänkt, och een ting som ingen huarken in- eller utom staden böhr sig undandraga och såsom sade dhe, at borgerskapet då de alle ähre tilhopa, aldrih wäl kunna bringes under een mening». Därför skulle ett utskott tillsättas »som går til platzen och mäter des lengd, och med det samma öfwerlegger, huilket bettere och beqwemeligare kan wara, anten opsettia een Steenmuhr eller plankwerk, och til huilket dhera vthskåtet då resolvera, skal Magistraten i morgon få weed afträde uthur bönen, förnimma dess meningh och betänkiande, och til dess öfwerwarande förordnades Råadmännerne Jöns Jönsson och Folke Månsson».² Räk visar dock icke att något blev gjort under de närmaste åren.

Däremot byggdes 1667 efter hans högvördighet biskopens och magistratens befallning ett nytt »Lijk Chor» på kyrkogården. Till detsamma inköptes »3 st. Timmerstockar eller Trää om 16 alnar som klyfdes itu till balkar» samt 6 tolfte bräder. Murmästaren fick betalning »för han högg hohl för Ballkarne i Muren och Murade fast

igen». Härför fick han 16 öre kmt i betalning och kalkslagaren fick 4 öre. Det var ett litet arbete och någon annan murning omtalas icke. Det är därför troligt att det var en redan befintlig byggnads stenväggar som användes och i den bröt man hål för bjälkarna till ett nytt bjälklag. »Snickaren Oluf Thoresson» erhöll »i arbeteslöhn för Nye Lijk Choret efter noga betingan 30 Dr Kmt» bokförda till 10 dlr smt. »Smeden Jochum Stubb betaltes [för] 2 par Döre Jern ett lås och Reglar till dörarna 8½ Dr Kmt — 2: 26: ½» dlr smt. Till arbetet användes 100 st takspik, »Jtem lijn». Nästföljande år betalades 1 daler smt till »Een Bonde Vthi Åby Socken för 4 st. store Sparrar à 14 Alnar långa, beställte till Bänkar uthi Lik Choret, att sätta Lijk upå». Troligen är »Lijk Choret» den byggnad, som på fig 215 är betecknad »Capell».

Den 9 juni 1671 »discurrerades» vid rådets sammanträde »med menige Man af Bårgerskapet om gamle Stadzkiörkiogårdens reparation efter den ähr mehrendels förfallen och man måste med störste wederstygghelighet förnimma att Boskopen går dher in och ... trækker opå dhe döodass griffter, dherföre fant Retten med Bårgerskapet för skäligt dhet hwar och een af Bårgerskapet contribuerer effter sin förmögenheet antingen dagzwärke

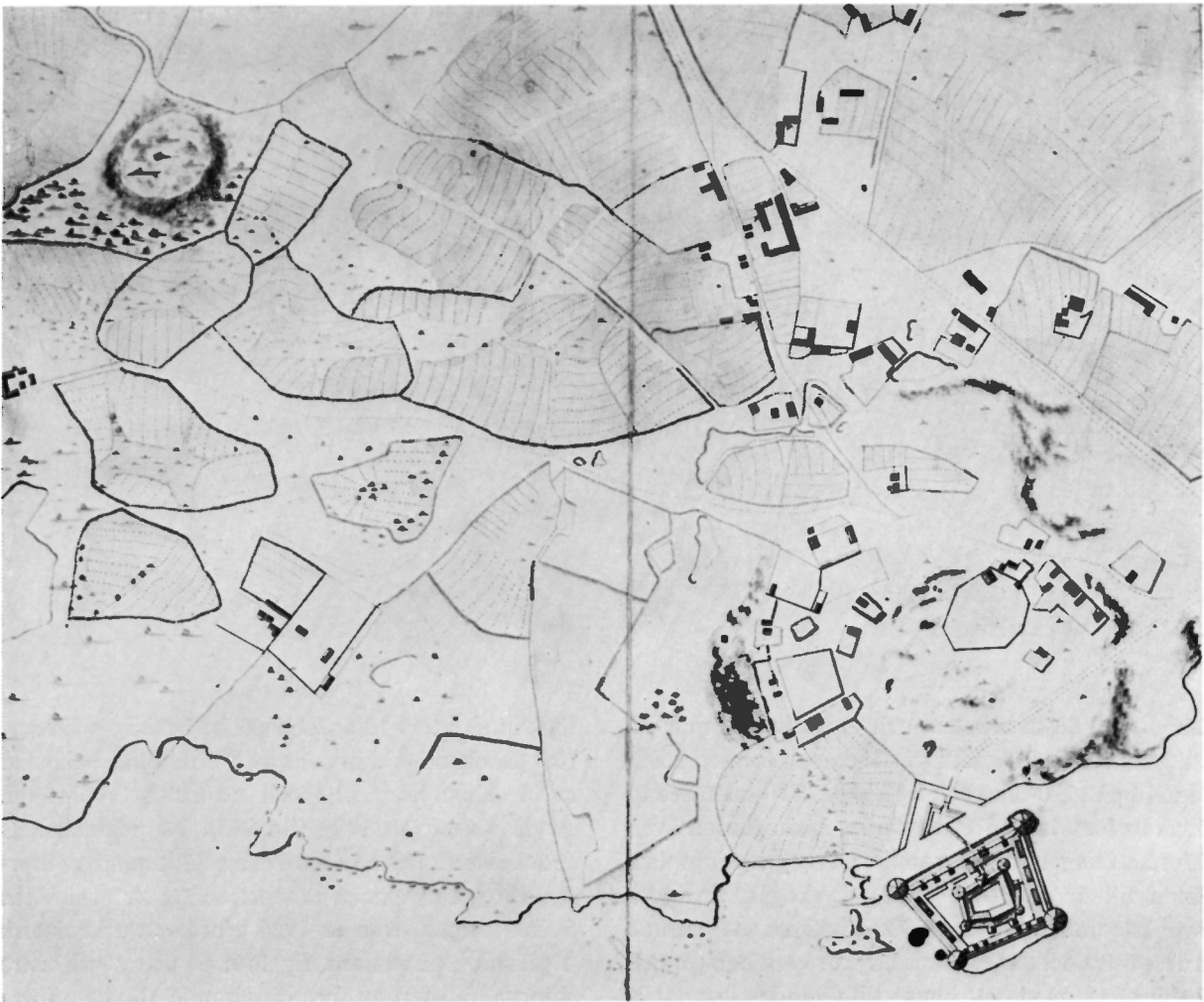

Fig 216. Topografisk karta över trakten väster och sydväst om Kalmar nya stad och slott omkring 1721. Gamla stadens fästningsverk är demolerade. Kyrkogården är förminskad och omgiven av ny mur. I övre vänstra hörnet »Stensö borg». KrA. Köhlin nr 176.

Topographical map of the district W and SW of the new town of Kalmar and the castle around 1721. The fortifications of the Old Town are demolished. The churchyard is reduced in size and surrounded by a new wall. In the upper left-hand corner is "Stensö Castle".

eller penningar till samma Kiörkiögårdz förbättring».³ Detta visar att »kyrkogallren» troligen varit borttagna vid denna tid, ty i annat fall kunde boskapen icke ha kommit in. Kyrkogårdsmuren reparerades nu grundligt av Anders Murmästare. Härtill användes 270 lass sand, 32 lass lera, 16 läster 3 tunnor kalk, men endast 72 lass sten jämte $\frac{1}{2}$ lass »sand och sten». Man har huvudsakligen an-

vänt den befintliga stenen i muren. Vidare lånade man 92 lass sten av »Nya Kyrkian» på Kvarnholmen, säkerligen kalksten »som sedan betalades igen» och som kostade 46 dlr smt. »Noch låtit göra twenne Portar med två par gång Jern hwardera» för 51 daler 8 öre kmt. Hela arbetet kostade 253: 25: 16 dlr smt. Kyrkogården förminskades något under slutet av 1600-talet, antagligen i sam-

Fig 217. Benhuset på gamla stadens kyrkogård, rivet 1888. Teckning av John Rosén 1871. KLM.

The charnel-house in the cemetery of the Old Town, demolished in 1888. Drawing by John Rosén, 1871.

band med dessa arbeten, och omgavs med mur på alla sidor. Fig 215 visar storleken och formen 1698, fig 216 på 1720-talet och fig 324 på 1750-talet. Sedan kyrkan förstörts 1678, användes kyrkogården även i fortsättningen som församlingens begravningsplats ända till år 1863, då en ny kyrkogård invigdes sydväst om slottet.⁴ År 1906 avskildes ett område i dess östra del där kyrkans högkor varit beläget och bebyggdes med ett hus tillhörande lasarettet. Se vidare pl I. Den gamla kyrkogårdsmuren är ännu bevarad, utom den del som legat på lasarettets nuvarande område. Under 1700-talets mitt bortforslades stora delar av rasmassorna från kyrkan av Fortifikationen och användes till Nya stadens fästningsverk. Då tillvaratog lektor Frigelius ett flertal gravhällar som han avritade (s 372 ff). Ett betydande antal av kyrkogårdens gravhällar överflyttades 1834 till domkyrkan och inlades i dess golv.

Nu är den gamla kyrkogården en idyllisk och lummig park i den stad som under slutet av 1700-talet och 1800-talet vuxit upp på den förstörda gamla stadens mark (fig 213 till 214). Den är nu helt omgiven av bebyggda tomter. Ett betydande antal gamla gravvårdar finnas bevarade; de beskrivas i det följande, s 367 ff.

I kyrkogårdens sydöstra del, på platsen för den

försvunna Storkyrkan, står på en fyrsidig pelare av röd granit en bild i brons av S Kristoffer bekostad av S Kristoffers gille och utförd av skulptören Arvid Källström 1929 (fig 243). På postamentets södra sida finnes en i relief framställd plan av Storkyrkan sådan planen rekonstruerats av arkitekten Sven Rosman, som år 1924 gjorde en arkeologisk utgrävning på platsen, fig 146; på östra och västra sidorna reliefer av brons, visande på den förra kyrkan och dess omgivning enligt Erik Dahlbergs bild av år 1645 (fig 179), på den senare en interiör enligt Vickelbytavlan (fig 102). På norra sidan inskriften: TILL MINNE AV KALMAR STORKYRKA. SPRÄNGDES 1678. Nr 45 på pl XIII.

Benhus

På kyrkogården fanns 1611 ett benhus (s 122). Det är okänt om det brann tillsammans med kyrkan; kanske blev det bevarat, ty räk omtalar icke något benhus eller arbete i samband med ett sådant förrän år 1627. Då fick »Joan Trulsson kyrckewächtare» 2 daler 16 öre kmt »för han skulle sammanhempta de dödas been både inne i kyrckian och Wthanom och bära dhem i beenkistan» (II: 200). Detta talar för att benhuset undgick branden. På stadsplanen fig 180 från år 1627 finns två mind-

Fig 218. Inskriftstavla av kalksten daterad 1645 som suttit på ena sidan om ingången till benhuset fig 217. Huggen och skänkt av stenhuggaren Basilius Goltsmitt d ä. Nu i KLM.

Limestone tablet, dating from 1645, carved and donated by Basilius Goltsmitt the Elder, stone mason. Formerly on one side of the entrance into the charnel-house in figure 217.

re hus i den norra delen av kyrkogården, men det finns ingen uppgift om dessa byggnaders karaktär. Efter 1627 omtalas benhuset icke i räk förrän 1645. Då betalades 1 daler 16 öre kmt till »En hustru [som] uppränsade Benehusedh, arbetat der hoos 6 dagar». Hon tog till vara benhusets innehåll därför att det skulle rivras och ersättas med ett nytt. Det byggdes av mästern Jöran Sältner.⁵ »Effter Magistratens befallningh giffuit M. Jöran Muremester för sitt arbete hoos fönsterluffterna [i kyrkan] och Benehusedh tillhopa 62 daler 24 öre kmt» (IV: 54). För 10 lass murtegel som kördes från tegelgården till benhuset betalades 1 daler 28 öre kmt. — Dito 300 taktegel 18 öre. »Giffuit Håkan Tegellmester drankgällt (drickspengar) för han ut-

Fig 219. Inskriftstavla av kalksten, daterad 1777, som suttit på andra sidan om ingången till benhuset i fig 217. Nu i KLM.

Limestone tablet, dating from 1777, formerly on the other side of the entrance into the charnel-house shown in figure 217.

rächnade 1 000 tegell» 20 öre. »Håkan Tegellmester för han uträknade 300 Taaktegell 6» öre. — »Ett öllträ till 2 ballior» 12 öre — »Giffuit En Kallkslagerska som slogh kalk till luffterna [fönstren] och Benehusedh» 16 juni–5 juli 3 daler 8 öre kmt (IV: 52) — »Kallkslagerskan arbetat hoos Benehused 6½ dag 1: 20». — »2 handtlangare hoos M. Jöran arbetat 11 dag». 2: 24: — »Låtit köra der till 6 lass sandh 24 öre». Av dessa m fl uppgifter framgår att huset byggdes av tegel och försågs med tegeltak. »Två balkar till Benhuustakedh» inköptes jämte »12 lächter till Benhuustakedh»; — »3 Tiogh dubbell Taakspijk der till 9½» öre. — »2 Timberkarar arbetat derpå i En dag» 1 daler kmt. — »Giffuit Suarfuaren för 9 stora och

4 små Pelare i Råmar till Benhusedh tillhopa» 2 daler 2 öre. — »En karl, som halp inkasta benen i Benhusedh» erhöill därför 5 öre kmt. — »Matthis Snidkare» fick 1 daler 24 öre »för han gjorde 2 Råmmar med En dör till Benehusedh och insatte dhe Suärfuade Pelarna tillhopa 1 daler 24 öre» (IV: 53). Det framgår av dessa uppgifter att benhuset hade en dörr med 9 st »stora pelare», dvs svarvade balustrar, och en liten ljusglugg försedd med 4 st »små Pelare»; de gjorde i båda fallen tjänst som galler. Samma år anskaffades »Ett par hängen och ett lås till Benhusdören».

I Kalmar museum finns en inskriftstavla som tillhört detta benhus (inv nr 24896 b, fig 218). Det är av röd kalksten och skriften är omramad av voluter: HÅR HAFVER GVDH / GIORT RÅT OCH LIJKA, / FATTIGA LIGGA IBLA[N]D / THE RIJKA. / NV I HÖÖGWÄLWISE · / KOMMER HÅR, SÄGER HOO DRENG / ELLER HERRE ÄHR · / ANNO 1645. Därunder i rektangulärt fält: SIC·TRANSIT·GLORIA·MVNDI· / ALTSÅ GÅÅR WERDENNES ÄHRA SIN KOOS, / SÅSOM BLADEN FALLA AFF EN ROOS.

I voluternas nederdelar finns initialerna H·, W·, — I överstycket ytterligare en inskrift varom mera i det följande. Mått: höjd 90 cm, största bredd 58 cm. I 1645 och närmast följande års räk finns ingen uppgift om tavlan, varken att den anskaffats eller skänkts. Men 1653 års räk meddelar: »Betallt Casper Smedh för han slogh dhen Stenen fast på Benehusedh som S: M: Selis Stenhuggare förährade der till 20» öre (V: 40). Selis Stenhuggare är identisk med Basilius Goltsmitt d ä, den ledande stenhuggaren i Kalmar från mitten av 1620-talet. Han var verksam som stenhuggare och stenleverantör från Dälie stenbergr på Öland och från Kalmar.⁶ Mäster Basilius har huggit och skänkt stenen; kanske har han förordnat om att den skulle skänkas efter hans död. Betydelsen av initialerna i voluterna är obekant. Förslagsvis skall de läsas H[ans] W[er]klaes d y som var borgmästare 1645.

I stenens övre defekta del finns en senare inhuggen inskrift: ANNO·1718·/ ÄR·DENNA·/[K]IÖRKIOGÅRD·[RENO]UERAD·WORDEN·/[AFF S]AMTELIG·/[CALM]ARE·STADZ·/[BORG]ERSKAP.

Läget för detta benhus är angivet på Frigelius' plan av kyrkogården från 1750-talet (fig 324). Det var beläget intill nordöstra delen av kyrkogårdsmuren.

År 1777 revs detta benhus och ersattes med ett nytt, beläget i kyrkogårdens nordvästra hörn (fig 325); dess utseende är känt genom en teckning av John Rosén daterad 1871 (fig 217). Det var en liten femsidig byggnad av sten med 7 m långa sidor och högt valmtak. Överst hade den en dödskaile med två korslagda ben av driven förgylld koppar på en stång. Skallen är bevarad i Kalmar museum (fig 220).

Huset hade en bred stickbågig dörr i sydöstra väggen. Tv om dörren satt den ovan beskrivna inskriftstavlan från det äldre benhuset och t h en annan med samma form och storlek (fig 219). Den är likaledes bevarad i Kalmar museum och har följande inskrifter. I den kvadratiske tavlan överst: ÅR 1777·/ÄR DÄTTA/ BENHVS NYBYGT, / KYRKIOGÅRDEN / PLANERAD, MED / NYA PORTAR OCH / MVRAR FÖRSEDD. Därunder: DV DÖDELIGE / BESINNA I TID / HVAD DV VARIT / HVAD DV ÄR / HVAD DV BLIFVA SKALL, / SÅ / BEHÖFVER DV EI FÖRSKRÄCKAS / FÖR DENNA BONING / INWIGD / ÅT FÖRSKRÄCKELSENS KONVNG / DÖDEN· / DV RIKE SE DIN FATTIGDOM / DV FATTIGE SE DIN RIKEDOM / DV HÖGE SE DITT INTET / DV TORFTIGE SE DITT ALT· / EDRA ÖDEN / I TIDEN OLIKA / VARDÄ HÅR LIKA. Därunder i sockelfältet: WANDRINGSMAN / BETÄNK DIN DÖDELIGHET / MEDAN DV LEFVER. — Benhuset revs 1888.⁷

Loge

År 1646 stod en loge på kyrkogården. Då har man »låtit bära en hoop kalk utur kyrkiologen in uti kyrkian» och därför betalat 24 öre kmt (IV: 61). På stadsplanen fig 180 från år 1627 finns invid kyrkogårdens västra gräns två byggnader, en längre och en kortare. Möjligen kan den förra vara logen som användes som tillfällig upplagsplats för kalk, om kyrkan köpt så mycket därav att det icke var utrymme nog i Kalkkoret. Jfr s 123.

Kyrkoherdegård och kaplansgård

I stadens tänkebok omtalas »kirkioherrans gardh» ett par gånger 1425 och 1433.⁸ Gustav Vasa indrog denna gård senast 1542 och lade den under stadens hospital. I en förteckning över utgångna förlämningsbrev m m 1542 finnes ett öppet brev för »Jöns Kyrckeherre j Calmarna» i vilket säges: »Effter thet att kyrckienes tomt nu är lagdt till Spetalett»

skall »Corporis Christi gårdh som ligger j Calmarna» med den jord därunder ligger läggas »till kyrckien eller prestebolet i for:ne Calmarna».⁹ I själva brevet till »Jöns Petri, predicant i Calmarna» omnämnes icke den forna prästgården, utan endast att kyrkoherren »vti vår Stadt Calmarne haffwer jngen synnerlige prestegård, som lyder vnder prestebolet ther j Calmarna, ther han kan bliffwe boendis wtij, och Kyrcken ther j Staden tilhör, som annerstedtz i köpstaderne her j vårt Rike want är, Therfore haffwe wij ... untt och tilatidt ... Helge Leckame gård ... för Kyrckerherre gård med all then jord eller platzer ther nu vnder ligger och aff alder tillegat haffwer».¹⁰

Helga Lekamens prebendes forna gård användes som kyrkoherdebostad till år 1620. I ett testamente hade Roland Jönsson och hans hustru förordnat, att deras gård i staden efter bådads död skulle tillfalla kyrkan, på villkor att de själva »schole hafua frit lägerstaden i Kijrckian» (I: 157). 1620 dog Roland Jönsson och hustrun hade dött redan tidigare; kyrkan fick då deras gård enligt testamentets bestämmelse. Samma år sålde kyrkan sin dittillsvarande prästgård till arkitekten, byggmästaren och bildhuggaren Hans Fleming som vid den tiden ledde befästningsarbetena kring Kalmar stad. (Se KSH III, s 44 ff). Han erlade då 70 daler kontant. 1621 års räk meddelar om samma köp. »Opburet av M. Hans flämmingh för Prästegården han köpte ifrån Kijrckian [fuktskada] förmåler Penningar 210 daler» (I: 162). Av 1623 års räk får man veta att »M. Hans Flemming köpte den gamla Prestegården af kyrckian för 300 daler. Derpå betaltes som Rekenskaperna förmela 1620 — 70 daler, 1621 betaltes 210 d. och nu i denna Rekenskap 1623 betaltes till fyllest medh 20 daler» (II: 52). Det är tydligt att Roland Jönssons gård redan 1620 blev prästgård, ty i 1621 och 1622 års

Fig 220. Dödskalle och korslagda ben av koppar som suttit på stången på benhustaket. Jfr fig 217. Nu i KLM.

Skull and cross-bones of copper, formerly on a pole on the roof of the charnel-house. Cf figure 217.

inv är upptaget »Prästegård 1» och »Cappelandz-gårdh 1» (I: 161, 180) och räk omnämna icke inköp av någon prästgård. »Cappelansgården i Callmar Sålde med Borgmesternes samtyckio» 1622 för 75 daler och kan därför icke ha varit Roland Jönssons. 1623 års inv upptager en »Prästegårdh» men ingen kaplansgård. Kaplanen fick nöja sig utan egen gård ända till 1648. Då meddelar räk, att kyrkoföreståndaren »Michiell Raka haffuer bekostad Kirstin Halte Gummas begraffningh» med 10 daler dubbelt kmt, »och tog hennes stugu derfore i betallning, den Stadz Cappelanen sedan bekom på sin lön» (IV: 104). Efter stadens brand 1647 gjordes betydande utbetalningar för prästgårdens upprättande öster om skolan.

Gravvminnen

Av Martin Olsson och Rolf Näslund

Kyrkogårdens gravvårdar och rester av vårdar inlades på karta och numrerades på uppdrag av S:t Kristoffers gille i Kalmar av Harald Åkerlund i augusti 1944. Kartan kompletterades 1972 och om-

ritades av John Söderberg (pl XIII). Numren i efterföljande beskrivning hänför sig till denna plan.

Nr 1. Åttasidig gravbyggnad av tegel, putsad och kalkfärgad gulgrå (fig 222); väggarnas rektangulära

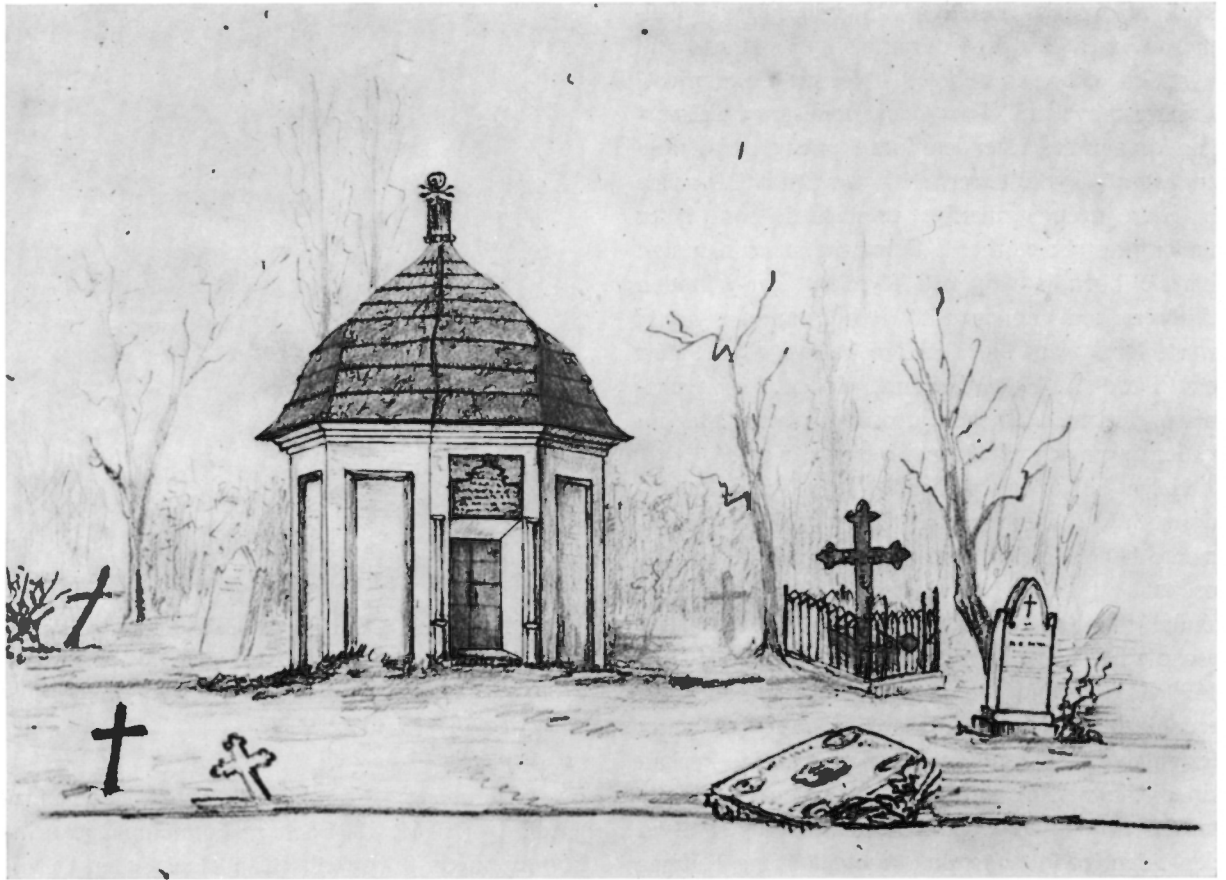

Fig 221. Nr 1. Stagnellska gravbyggnaden. Teckning av John Rosén 1871. KLM.

No 1. *The Stagnellian sepulchre. Drawing by John Rosén, 1871.*

mittpartier insänkta ca 15 cm. Taket koniskt sexsidigt, täckt med järnplåt och oljemålat svart. I norra väggen rektangulär dörr, likaledes plåtklädd och svartmålad. På vardera sidan om dörren en halvkolonn utan bärande funktion. Över dörren en tavla av röd kalksten med inskrift: HÄR / HVILA 2 KÄRA VÄNNER / LECT: H^R IOH: STAGNEL, / FÖDD D: 8 APR: 1711. BLEF MAG: / I LUND 1741. DOCENS DER 1744. / RECT: SKOL: I CALM: 1755. EL: / OCH POËS: LECT: 1756. GR: OCH / HEB: LECT: 1771. GIFT MED SIN HÄRIÄMTE HVILANDE / KÄRA HUSTRU D: 3 SEPT: 1770. DÖD D: 2 FEB: 1795. / OCH / FRU ANNA MARGARETA BOTIN, / FÖDD: 1 IUL: 1731. TVUNG: TIL ET SVÄRT ÄGTENSKAP 1750. / ÄNKA 1769. GIFT ÅNYO 1770. DÖD D: 29 APR: 1773. MEN SAKNA- / DES, SÖRGDES OCH BEGRÄTS AF MANNEN SÅ LÄNGE HAN LEFDE. LÄT, AFUND, OM DV KAN, VÅR ASKA NJUTA RO. /

MEN OM DV ÄNDELIG VILL GNAGA DESSA BENEN. / SÅ VET, AT VI I LUGN, HÄR INOM DENNA STENEN, / FÖR- AKTA ALT DITT GIFT UT I VÅRT DYSTRA BO, / OCH SOFVA SÖTT I FRID, TILL SIDSTE STORE DAGEN, / DÅ KROPPEN MED SIN SJÄL I JESU FAMN BLIR TAGEN.

Taket har förr haft en cylindrisk? eller sexsidig avslutning som uppburit en döds-kalle och två korslagda ben. Detta framgår av fig 221 som återger en av John Rosén 1871 utförd tuschteckning.

— Litteratur om S: Herdaminne 1, s 178–184 och 5 s 505 jämte där anförd litt.

Nr 2. Liggande håll av röd kalksten, 177 × 114 cm (fig 223). Inskrift med upphöjda versaler: TENNE STEN OCH STELLE / HÖRER IACOB KRVL OCH / HANS ARFVINGAR TIL OC / HVILAR HANS HVSTRV / SAL. MARIA SICHERMA[N]S / HER VNDER ANNO 1649.

Fig 222. Nr 1. Gravhus för lektorn Johan Stagnel, död 1795, och hans hustru Anna Margareta Botin, död 1773. Foto R Boström 1973.

No 1. Sepulchre for Johan Stagnel, † 1795, and his wife Anna Margareta Botin, † 1773.

— Kartusch; därunder: SÅ OC THENNA MIN KIÄRA / HVSTRO, ABELGLO ÄR ARF / WINGE TIL THENNA STEN / OCH STELLE. — Jacob Krul var skeppare och avlade borgareed antagligen 23/8 1623, död 1654 (H s 178).

Nr 3. Liggande håll av grå kalksten, 92 × 59 cm. I mitten nedsänkt oregelbundet ovalt fält med starkt sliten inskrift: RÅDMANNEN / C O [?] SAHLSTEN / AFLED STILLA D XVIII AUG / I SITT ... LEFNADSÅR / MINNE AF TACKSAMMA / SLÄKTINGAR. / — Stenen mycket sprucken.

Nr 4. Liggande håll av röd kalksten, 93,5 × 41,5 cm. Inskrift: LEKTORSKAN / CHARLOTTE SJÖBERG / FÖDD / JEANSSON / DÖD D 8 DECEMBER 1835. — Hållen mycket sliten. (Herdaminne 1, s 205).

Nr 5. Liggande håll av röd kalksten, 180 × 125

cm (fig 224). Runt kanterna ram utan inskrift; i hörnen runda fält med fyrbladig ros. Inskrift med upphöjda versaler: IHS / HIR ROVWET MARIA / BOCKES: PETER TESSINS / THOM STRALSVNDE / ELICHE HVSSFROWE / IN GODT DEM HERREN / DEN 8 FEBRVARIJ — Kartusch med bomärke; därunder [Ann]o 1629. — Handelsmannen P. Tessin var farbroder till Nicodemus Tessin d ä. Det är okänt om han varit fast bosatt i Kalmar. Hustrun kan ha dött under ett tillfälligt besök i staden och blivit begravd där. Peter Tessin dog i Stralsund 1633.

Enligt en uppsats av Eric von Born, Ätten Tessins härkomst, i Genos (Finl) refererad av Vilh Ljungfors i S:t Kristoffers Gilles Krönika IX–X s 97 f, var ätten Tessins stamfader rådsherrn i Demmin Valentin Tessin som levde omkring 1540. Hans son Nicodemus Tessin blev 1579 rådsherre i Stralsund

Fig 223. Nr 2. Gravhäll av röd kalksten för skepparen Jacob Krul, död 1654, och hans hustru Maria Sicherman, död 1649. Foto R Näslund 1971.

No 2. Grave slab, red limestone in memory of Skipper Jacob Krul, † 1654, and his wife, Maria Sicherman, † 1649.

och dog 1599. I sitt första gifte hade han två döttrar båda gifta med rådsherrar i Stralsund. I andra giftet hade han sex barn bland dem Ludwig, ålderman i klädesbörsen i Stralsund, Nicodemus borgare i Stralsund, död 1632, Nicolaus likaledes ålderman i klädesbörsen samt Peter, köpman i Stralsund och död 1633. Det var den sistnämndes hustru Maria Boches som blev begravd i Kalmar. Nicodemus, död 1632 och gift med Maria zum Felde, var far till arkitekten Nicodemus Tessin d ä.

Nr 6. Runt graven ram av stående kalkstensskivor, 190×175 cm. I västra kanten ett rektangulärt granitfundament, 60×35 cm, höjd 52 cm, för ett

Fig 224. Nr 5. Gravhäll av röd kalksten, för Maria Bockes, död 1629, hustru till köpmannen i Stralsund Peter Tessin, död 1633. Foto R Näslund 1971.

No 5. Red limestone grave slab in memory of Maria Bockes, † 1629, the wife of Peter Tessin, a merchant of Stralsund, † 1633.

förlorat gjutjärnskors. På fundamentets östra sida en gjuten järnplatta med inskrift: SIGRID OCH ROSA / ALMQVIST / HÄR OCH HOS GUD. — Därunder två korslagda, nedåtvända facklor.

Nr 7. Liggande häll av röd kalksten, 202×143 cm; mycket sliten och mer än halva ytan avflagad; i hörnen upptill änglahuvuden, nedtill dödskalle och ben; i hällens mitt rest av nedsänkt fält med omgivande lagerkrans och helt bortfallen inskrift. Stenen konserverades 1970.

Nr 8. Liggande häll av röd kalksten, mycket skadad i ytan, överdelen helt förstörd; 183×108 cm (fig 227). I de nedre hörnen bevarade nedsänkta

Fig 225. Nr 9. Gravhäll av röd kalksten, för skepparen Lars Olofsson Kälsta, död 1710, och hans hustru Lisbetta Andersdotter, med senare inskrift för skepparen Gudmund Bergström 1785. Jfr fig 228. Foto R Näslund 1971.

No 9. Red limestone grave slab in memory of Skipper Lars Olofsson Kälsta, † 1710, and his wife Lisbetta Andersdotter, with a later inscription referring to Skipper Gudmund Bergström, 1785. Cf fig 228.

Fig 226. Nr 10. Gravhäll av grå kalksten för okänd. Hällen är daterad 1628 och försedd med kyrkans ägaremarke. Foto R Näslund 1971.

No 10. Grey limestone grave slab over an unknown person. The slab is dated 1628, and has the owner's mark of the church.

fält med till vänster timglas, till höger dödskalle; runt kanten ram med inskrift med versaler i relief: [DENNA · STE]EN · / OC[H] · LEGERSTELLE · HÖRER · H[A]NS · GIÖTZ · OCH · / HANS · ARFVING/GAR · [T]I[L]L · ANNO [1688 DEN 26 JUNYVS]. Kompletteringen efter Frigelius, s 261. I mitten rest av nedsänkt runt fält, omgivet av lagerkrans; inskriften helt bortfallen. Enligt Frigelius fanns inom kransen en sax samt bokstäverna H.G. / M.H.D. / O.N.S.H. / A.M.S. / M.H.D. Giötz var skraddare, bördig från Erfurt. Gick borgareed i Kalmar 21 april 1645. G m Maria Hansdotter i hennes 1:a gifte. Död 10 febr 1708.

Änkan g 2 m skomakaren i Kalmar Olof Nilssen Holm. Jfr initialerna i kransen (H s 150).

Nr 9. Liggande häll av röd kalksten, 211 × 123 cm, ytan avflagad i nedre delen (fig 225 och 228). Runt kanterna slät ram med cirklar i hörnen, de två nedre bortfallna; i den övre till vänster D · N · A, till höger S · T · N. I stenens övre del ett ovalt, nedsänkt fält, omgivet av en lagerkrans och däri inskrift med nedsänkta versaler: DENNA STEN / TILHÖRER SKIEPPAREN / GUDMUN BERGSTRÖM / OCH DESS ARFWINGAR / ANNO 1785. Därunder ett liggande ankare i relief

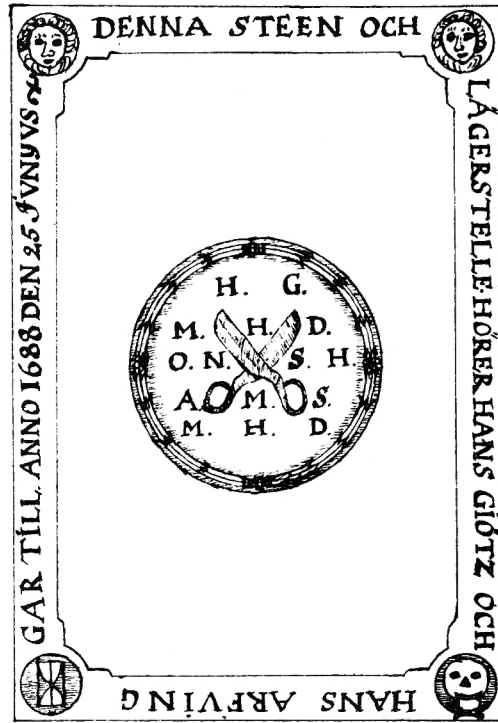
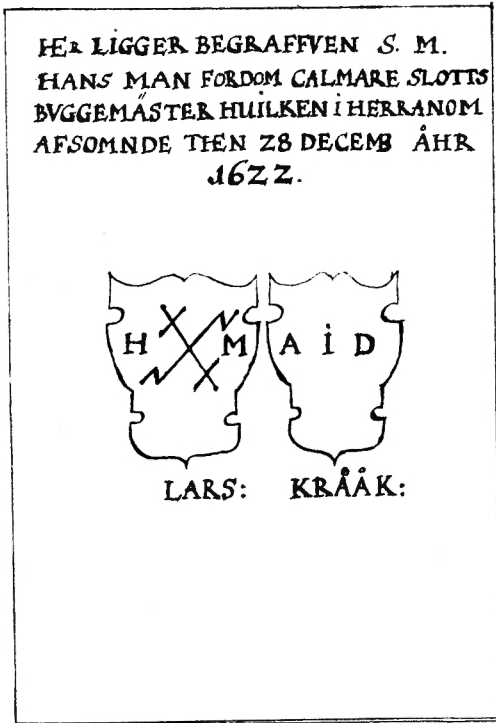

Fig 227. Gravhällar: Nr 177 över slottsbyggmästaren Hans Man, död 1622. — Nr 8 över skräddaren Hans Giötz, död 1688. — Nr 178 över bryggarna Jonas Svenson och Kristian Swart, den senare död 1673. — Nr 14 över Pär Swenson och Maria Lang, daterad 1674 (se även fig 230). Bläckteckning av P Frigelius omkring 1750. KLB.

Grave slabs: No 177 in memory of Hans Man, master builder at Kalmar Castle, † 1622. No 8 in memory of Hans Giötz, tailor, † 1688. No 178 in memory of Jonas Svenson and Kristian Swart, the latter † 1674. No 14 in memory of Pär Swenson and his wife, Maria Lang, dated 1674 (see also fig 230). Ink drawing c 1750.

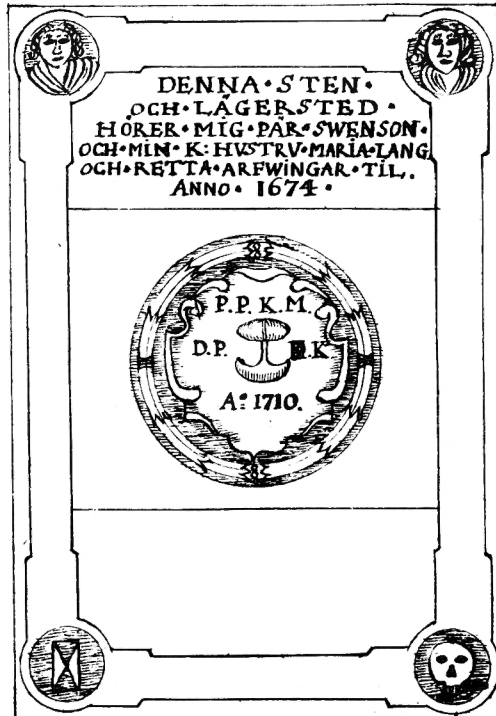
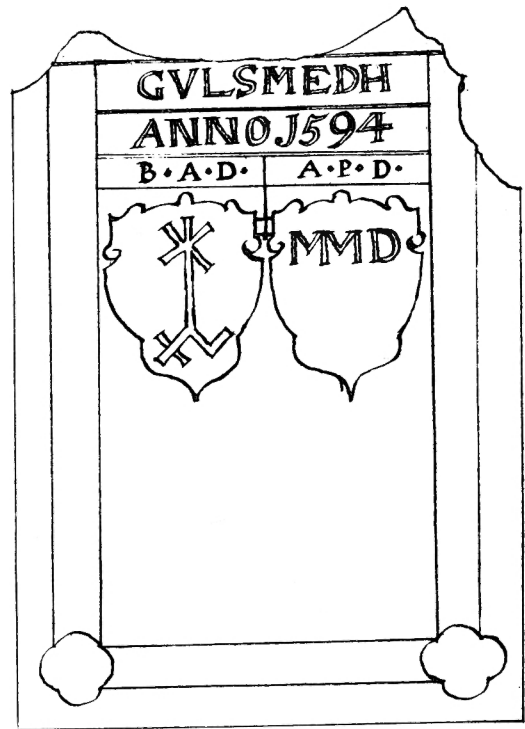
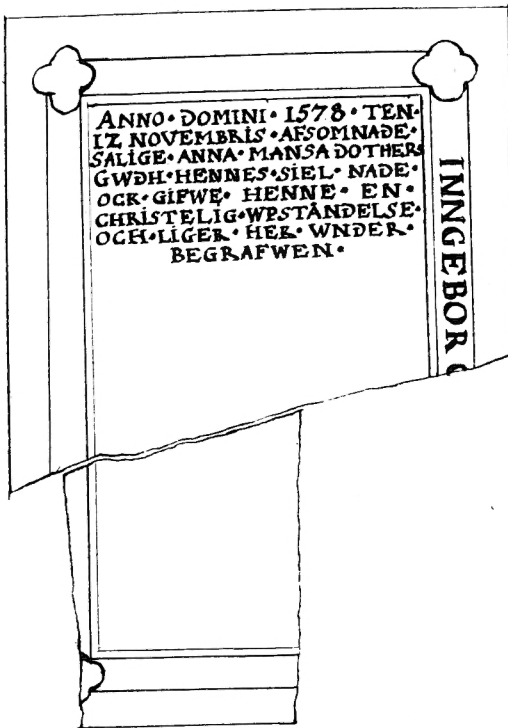

Fig 228. Gravhällar: Nr 183 över Anna Mansadother, död 1578. — Nr 184 över till namnet ej känd guldsmed, död 1594. — Nr 9 över skepparen Gudmun Bergström (fig 225; ursprunglig ägare skepparen Lars Olofsson Kälsta, död 1710, och hans hustru Lispetta Andersdatter). — Nr 185 över Frans Iurgensen och hans till namnet ej kända hustru, död 1629. Bläckteckning av P Frigelius omkring 1750. KLB.

Grave slabs. No 183 in memory of Anna Mansadother, † 1578. No 184 in memory of an anonymous goldsmith, † 1594. No 9 in memory of Skipper Gudmun Bergström (fig 225; original owner Skipper Lars Olofson Kälsta, † 1710, and his wife, Lispetta Andersdatter). No 185 in memory of Frans Iurgensen, † 1629, and his wife, whose name is unknown. Ink drawings, c 1750.

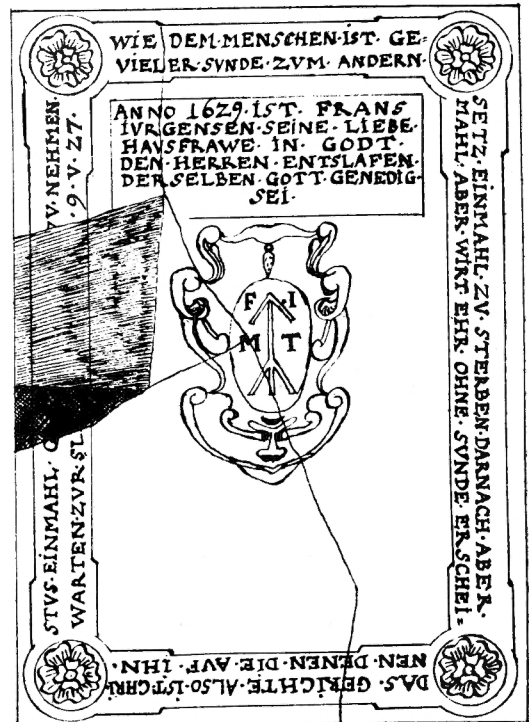

Fig 229. Nr 12. Gravhäll av grå kalksten för skepparen Arendt Bremer d ä, död 1667. Foto R Näslund 1971.

No 12. Grey limestone grave slab in memory of Skipper Arendt Bremer the Elder, † 1667.

och en döds-kalle ur vars ögonhålor två stora palmkvistar uppväxer. Inskrift: JAGH · KOMMER · NU · AF · / ETT · BRUSANDE · HAAF · / PÅ · RÄTTA · GLÄDIE · STRANDEN · / MIN · KROPP · HAN · LÄGGES · NED · I · GRAAF · / MEN · GUDH · UPTAGER · ANDAN · / UR · MÖRCKRET · KOMMER · IAGH · TIL · LIUS · / VHR · FATTIGDOM · TIL · ETT · RYKT HUUS · / FRÅN · ORO · TIL · GODH · HWILO · / DEN · I · MANGEN · STORM · OCH · FARLIGHET · / BLAND · HAFSENS · WÄGAR · FLU[TIT] / DER · TIL · MANG · LAND · OCH · ORTE[R · SETT ·] / EN · SÄCKER · HAM[BN] · / NU · NUTIT[T] · / ANNO 1710. — Psalmen av Magnus Gabriel de la Gardie (471, v 3 i 1819 års psalmbok).

Fig 230. Nr 14. Gravhäll, daterad 1674, av grå kalksten, för skomakaren Pär Swenson och hans hustru Maria Lang. Jfr fig 227. Foto R Näslund 1971.

No 14. Grey limestone grave slab, dated 1674, in memory of Pär Swenson, a shoe-maker, and his wife Maria Lang. Cf fig 227.

Frigelius (s 265, fig 228) återger stenen med samma psalmvers men med annan ägarenskrift inom lagerkransen: SKEPPER · / LARS · OLOF · SON · / KÅLSTA · / LISPETTA · / ANDERS · DÅTTER · Kålsta var skeppare, död 6 januari 1711, och säkerligen son till stadsfiskaren Oluf Larsson Kåhlstaad som avlade borgareed 1649, 19/3 (H s 91 och 180).

Den nye ägaren har ersatt den förras namn med sitt eget men behållit decorationen och psalmen.

Nr 10. Liggande häll av grå kalksten, 193 × 127 cm (fig 226). Inskrift med versaler i relief i övre

Fig 231. Nr 16. Gravvård av grå kalksten, för slaktaremästaren J G Nilsson, död 1859. Foto R Näslund 1971.

No 16. Grave slab, grey limestone, in memory of Master Butcher J G Nilsson, † 1859.

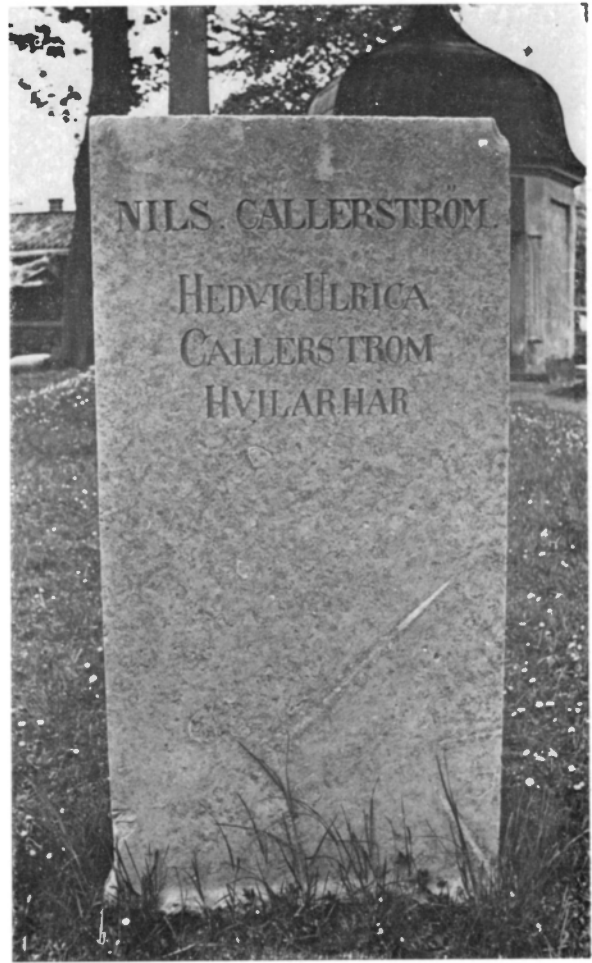

Fig 232. Nr 17. Gravvård av grå kalksten, över Nils och Hedvig Ulrica Callerström. Foto R Näslund 1971.

No 17. Grey limestone grave slab in memory of Nils and Hedvig Ulrica Callerström.

kanten: HLB · CFK · YAS · ESD · 41 / ANNO 1628. Längre ned bomärke i form av siffran 4 med bi-streck ned till vänster; på sidorna om bomärket C F. I stenens mitt nedsänkt ovalt fält med dödskalle och korslagda ben i relief. I stenens nedre del ett stort X, vilket är kyrkans ägaremerke (s 253).

Nr 11. Liggande håll av grå kalksten utan all ornering, 135 × 59 cm. På övre delen inskrift med nedsänkta versaler: FRU / ANNA PALMQVIST / * 1796 † 1855.

Nr 12. Liggande håll av grå kalksten, 183 × 108 cm (fig 229). I mitten ett cirkelrunt fält omgivet av lagerkrans och i detta inskrift: DISER · STEN · VNDR · / STADE · GEHÖRET · / ARENDT · BREMER / DER · ELTER · VNDR / SEINE · ERBEN. I stenens överdel en delvis utplånad äldre inskrift: D · S · T - / T[U]NBINDA [R] / ALDER M[AN] / M · C · K -- / DES KIÄRA ---- / M · S · A ---- / OCH BAR[N] -- / A = 17 -- /.

Släkten Bremer var betydande i Kalmar och hade många medlemmar. Arendt Bremer d ä var skeppare och nämnes 1640. Gick borgareed som skepp-

Fig 233. Nr 20. Gravvård av vit marmor, över konsistorienotarien Johan Johansson, död 1836. Foto R Näslund 1971.

No 20. White marble grave slab in memory of Johan Johansson, † 1836, Secretary to the Consistory.

Fig 234. Nr 21. Gravvård av gjutjärn över Sophie Louise Palme, f Nordenanckar, död 1850. Foto R Näslund 1971.

No 21. Cast-iron grave monument in memory of Sophie Louise Palme, née Nordenanckar, † 1850.

Fig 235. Nr 22, 23. Gravvårdar av kolmårdsmarmor, över (t h) Henrika Nordenanckar f von Köhler, död 1859, och (t v) landshövdingen Gustaf Peter Nordenanckar, död 1839.

Nos 22, 23. Grave monuments, of Kolmård marble, in memory of (right) Henrika Nordenanckar, née von Köhler, † 1859 and (left) Lord Lieutenant Gustaf Peter Nordenanckar, † 1839.

Fig 236. Nr 28. Gravkors av gjutjärn över biskopen i Kalmar Magnus Stagnelius, död 1829, och hans hustru Hedvig Christina Bergstedt, död 1859. Foto R Näslund 1971.

No 28. Cast-iron grave cross in memory of Magnus Stagnelius, Bishop of Kalmar, † 1829, and his wife, Hedvig Christina Bergstedt, † 1859.

pare 18 aug 1647. Nämnas tolagsmästare 1 april 1667 och »salig» 17 juli 1667; g m Anna Ruller (H s 122). — I beskrivningen av Persnäs kyrka (Öl I: 5, s 481) omtalas en klocka, som köptes 1622 »eft. [Salige] Tönjes Bremer för Sölfuer mynt 400 Dr» (Persnäs inv 1658).

Nr 13. Har ej kunnat återfinnas 1972.

Nr 14. Häll av grå kalksten, 167×105 cm (fig 227, 230). Runt kanterna ram av dubbla linjer, i hörnen runda fält med änglahuvuden upptill, nedtill timglas och dödskele. I nedsänkt fält i övre delen inskrift: DENNA · STEN · / OCH · LAGERSTED · / HÖRER

MIG · PÄR SWENSON / OCH · MIN · K: HVSTRV · MARIA · LANG / OCH · RETTA ARFWINGAR · TIL · / ANNO 1674. I stenens mitt nedsänkt cirkelrunt fält, omgivet av lagerkrans, och i fältet en kartusch med broskornament och i dess mitt ett verktyg, en skomakarekniv. Däröver: P.P.K.M. På båda sidor om verktyget: DP DK; därunder: A° 1710. Av verktyget på stenen att döma var Pär Swenson skomakare. Hans hustru var dotter till skomakaren i Kalmar Hindrich Lang (H s 235).

Nr 15. Rund jordkulle, diameter 3 m, på denna står en obelisk av slipad svart granit, höjd ca 3,5 m,

Fig 237. Nr 30. Gravvård av granit med vitt marmorkors, över Christine Elk... f Enckell. Foto R Näslund 1971.

No 30. Grave monument of granite with a white marble cross in memory of Christine Elk... née Enckell.

bredd vid foten 78 cm (fig 222). I rundbågigt fält på understycket: KANSLIRÅDET / PER WIJK / 1746–1823 / WIJKSKA FONDENS STIFTARE.

Nr 16. Stående gravsten av grå kalksten, höjd 132, största bredd 62 cm (fig 231). Inskrift på framsidan: HÄR HVILAR / SLAGTARE MÄSTAREN / J. G. NILSSON / FÖDD DEN 18 MARS ÅR 1814 / DÖD DEN 19 JULI 1859 / JESU CHRISTI GUDS SONS BLOD / RENAR OSS AV ALLA SYNDER • / DEN TILL JESUM KOMMER / HONOM KASTAR HAN ICKE UT.

På baksidan: MIN SIÄL GÅR FRI UR DÖDENS DAL / DER BOJAN MAN BEGRAFVER / J HIMLEN BLAND / DE TROGNAS TÅL / UMGÄNGELSE HON HAFVER • /

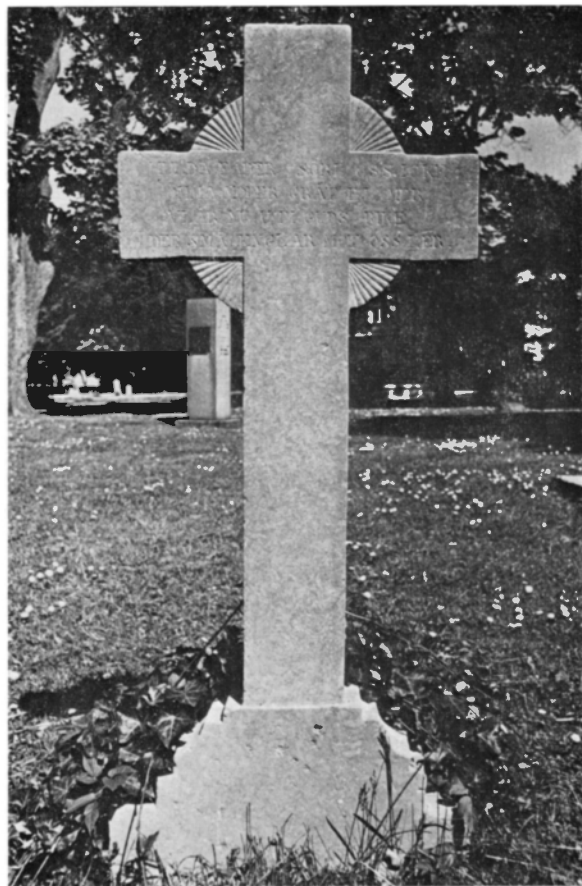

Fig 238. Nr 33. Gravvård av röd kalksten, över kaptenen J G Åbrants barn. Daterad 1854. Foto R Näslund 1971.

No 33. Gravestone of red limestone, in memory of the children of Captain J G Åbrant. Dated 1854.

SÄLL DEN SOM ÄR I HERRANS HAND. / SÄLL DEN SOM HEM TILL FRIDENS LAND / FRÅN LIVVETS STORMAR HUNNIT.

Nr 17. Stående rektangulär häll av grå kalksten, 109 × 54 × 9 cm. På stenens övre yta två borrarade hål, diameter 21 mm. Inskrift: NILS CALLERSTRÖM / HEDVIG ULRICA / CALLERSTRÖM / HVILAR HÄR. Fig 232.

Nr 18. Rektangulär gravplats omgiven med slät ram av kalksten, 258 × 322 × 35 cm. På den sydvästra ramen inskrift: HÄR OCH HOS GUD.

Nr 19. Stående gravsten av grå, skrovlig kalksten, upptill triangulär. 80 × 35 cm. Utan inskrift.

Nr 20. Gravmonument av vit marmor, parallelepipediskt mittparti, understycke med akantusornegrad list; överst urna med hörnakroterier och i mitten pinjekotte. Höjd ca 225, största bredd 70 cm. Inskrift på framsidan: CONSISTORIE NOTARIEN / MAGISTER / IOHAN IOHANSSON / FÖDD / I ASKARYD D: 4 AP: 1794 / DÖD / I CALMAR D: 19 SEPT: 1836. Fig 233.

Nr 21. Kors av gjutjärn med trepassformade ändar och med obearbetad kullersten till postament (fig 234). Korsets höjd 137, bredd 98 cm. Inskrift med upphöjda förgyllda bokstäver: SOPHIE LOUISE PALME / FÖDD NORDENANKAR / DÖD / D. 26 JAN / 1850.

På baksidan: SÖKOM HENNE ICKE HÄR / UTAN HOS GUD. — F 29/7 1821, dotter av landshövdingen i Kalmar Gustaf Peter N. G m Landssekr i Kalmar Christian Adolf Palme (Elgenstierna 5 s 454).

Fig 239. Nr 35. Grav för fabrikören C P Sundberg, död 1846, och hans maka Petronella Wetterström, död 1853. Stenen av svart, slipad granit på sockel av oslipad grå granit. Foto R Näslund 1971.

No 35. The grave of C P Sundberg, manufacturer, † 1846, and his wife, Petronella Wetterström, † 1853. The stone is of black, polished granite on a plinth of rough, grey granite.

Fig 240. Nr 36. Grav för handlanden S G Wiberg, död 1857, och hans hustru Ulrika Gustava Wiberg, f Lundgren, död 1859. Korsen och staketet av gjutjärn. Foto R Näslund 1971.

No 36. The grave of S G Wiberg, merchant, † 1857, and his wife, Ulrika Gustava Wiberg, née Lundgren, † 1859. The crosses and railings are of cast-iron.

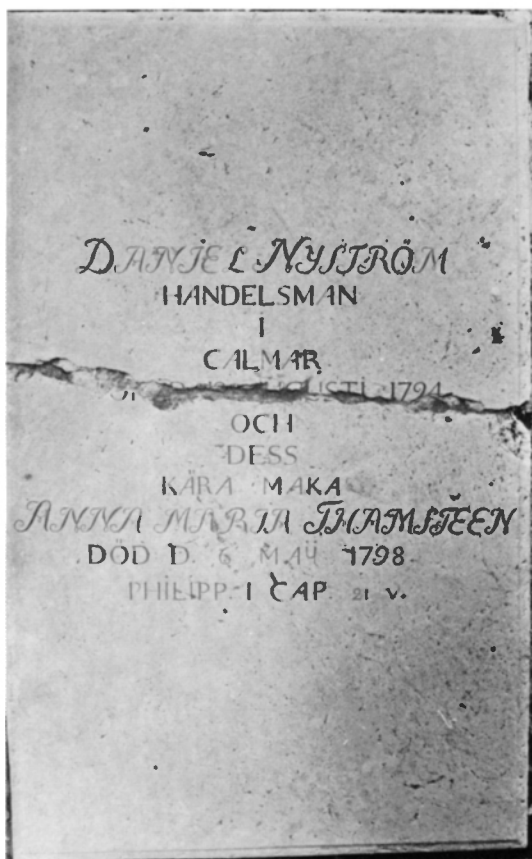

Fig 241. Nr 42. Gravhäll av grå kalksten över handelsmannen Daniel Nyström, död 1794, och hans maka Anna Maria Thamsteen, död 1798. Foto R Näslund 1971.

No 42. Grey limestone grave slab in memory of Daniel Nyström, merchant, † 1794, and his wife, Anna Maria Thamsteen, † 1798.

Nr 22. Kors av kolmårdsmarmor, postament med voluter, höjd 127, bredd 68 cm (fig 235). Inskrift: HENRIKA NORDENANKAR / FÖDD VON / KÖHLER / 1788 / † / 1859. — Dotter av landsekr i Blekinge Salomon Christoffer Köhler, g m landshövdingen i Kalmar G. P. Nordenanckar i hans 1:sta gifte (Elgenstierna 4 s 379).

Nr 23. Stående sten av kolmårdsmarmor, höjd 144, största bredd 66 cm (fig 235). Upptill tredelad med kors och två nedhängande pinjekottar. Inskrift med nedsänkta svartmålade bokstäver: LANDSHÖVDINGEN / STÅTHÅLLAREN / OCH / COMMENDEUREN

M. M. / GUSTAF PETER / NORDENANKAR / FÖDD 1771 / DOG I CALMAR / D. 3 MARS 1839.

Nr 24. Liggande häll av grå kalksten, 148 × 87 cm, ytan delvis söndervittrad; däri sex kvarsittande järndubbar (diameter 1 cm) för stående, förkommen sten. Ingen inskrift.

Nr 25. Fundament av granit, 48 × 63 × 22 cm; i översidan kvarsittande fragment av vit, stående marmorskiva.

Nr 26 (a). Slät sten av grå granit liggande i jordytan, 60 × 35 cm. Ingen inskrift.

Nr 26 (b). Stående röd kalksten, rundbågigt överstycke med akroterier, 175 × 94 cm. Inskrift: ENKE FRU / DIREKTÖRSKAN / SOFIA AM. MAGNET / FÖDD CARLSTEDT / DÖD D. 29 JANUARI 1854 / I EN ÅLDER AF 85 ÅR OCH 7 MÅN. / SV: PS: N° 483 V: 1.

Nr 27. Liggande häll av grå kalksten, i kanten fjärdedels rundstav, 186 × 108 cm. Inskrift med versaler: HVILOSTAD / FÖR / ÖFVERSTE-LIEUTNANTEN / H. PH. GIDEON VON SCHANTZ / F. 17²⁸/₈69 D. 18¹⁸/₈56 / HANS HUSTRU / CATHARINA POMMER-ESCHE / F. 17¹¹/₁₀78 D. 18²⁸/₁₂31. / OCH DERAS YNGSTA DOTTER / MATHILDA. EMILIA. ADELHEID / F. 18²⁹/₈10 D. 18¹²/₄54. / 1. COR. 15.55.

Nr 28. Kors av gjutjärn på gjutet fyrsidigt postament, 187 × 107 cm (fig 236). Armarna slutar i fyrpass, ornerade med palmetter kring ett runt fält i vardera änden; i dem från vänster kalk med oblat, ankare och brinnande hjärta (tro, hopp, kärlek); samma emblem på korsets baksida. På postamentets framsida i rundbågigt fält Dödens ängel sittande med nedvänd fackla framför tre otända ljus (?) behängda med en feston. På vardera kortsidan en krans. Inskrift på korset med versaler: BISKOP MAGNUS STAGNELIUS / DÖD 1829 82 ÅR GAMMAL / OCH HANS FRU HEDVIG CHRISTINA / BERGSTEDT / DÖD 1859 / 92 ÅR / GAMMAL / HEBR. / 13 CAP. / 8 VERS.

Biskopen f 19 dec 1746, hustrun f 1 sept 1760 (Herdaminne 1 s 87 och där angiven litteratur).

Korset står inom en låg ram, 2 × 2 m, av grå granit; innanför ramen är renkrattad sand.

Nr 29. Fundament av grå kalksten, $13 \times 78 \times 33$ cm; kanterna profilerade med kvarts rundstav. I mitten rektangulärt hål för kors eller sten, 38×9 cm.

Nr 30. Obearbetad sten av granit, höjd 37 cm, med liten rundbågig slipad textyta. Inskrift: CHRISTINE ELK... / FÖDD ENCKELL / DÖDDE 63 ÅR GAMMAL / NYA PS 384. — På blocket ett kors av vit slipad marmor, höjd 43 cm. Fig 237.

Nr 31. Kors av gjutjärn med fundament av obearbetad sten av granit, höjd 1,51, bredd 73 cm. I hörnen mellan korsarmarna ornament av akantus; på korsets fot lagerfeston. Inskrift i upphöjda, gjutna versaler: FRAML. PROSTEN J. NILSSONS ENKA / GUSTAVA LAURELL / F. 1791 / D. 1853.

Nr 32. Liggande häll av röd kalksten, sönderlagen i två delar och med förlorad textyta i övre högra delen, 212×120 cm. Runt kanterna ram av två jämnlöpande linjer med fyrpass utan ornering i hörnen. Inskrift: DETTA LUG----- / THE FORGÄNGE----- / A-- / BORGAREN --- / NICOLAUS BE----- / FÖD DEN 6 OCT 1694 / DÖD DEN 3 OCT 1773 [eller 1770?] / SAMT / DES KÄRA MAKÅ / MAD. BRIGITTA / CHRISTINA WITBOM / FÖD DEN 23 DEC / 1712 DÖD DEN 17 SEPTEMB. 1779 / HUILKA HÄR AFBIDA / SISTA DAGENS / GLADA UPSTÅNDELSE.

I stenens nedre del två nedsänkta cirkelrunda fält och i vardera en vapensköld av tidig 1600-talsform, mycket starkt nötta, utan skönjbara vapen, initialer eller bomärken. Ovanstående inskrift är tydligen sekundär; den äldre ägarens inskrift är helt utplånad.

Nr 33. Kors av röd kalksten; i korsvinklarna fält med radiella strålar (fig 238). $121 \times 48 \times 9$ cm. Inskrift på framsidan: HÄR / HVILAR / CAPITENEN / J. G. ÅBRANTS BARN / NANNY ALBERTINA / DÖD D: 26 MARS 1854. 11 ÅR 4 MÅN: 4 DAG. / CR-- TG (?) / DÖD D. 4 FEB: 1848 / 6 MÅN: 26 DA:

På baksidan: HULDA FADER SÖRJ OSS ICKE / ÖMMA MODER GRÅT EJ MER / VI ÄR NU UTI GUDS RIKE / DER SMÅ ÄNGLAR MOT OSS LER.

Nr 34. Omedelbart öster om nr 33 gravkulle utan sten; liksom nr 33 helt övervuxen med mur-

Fig 242. Nr 43. Gravhäll av grå kalksten över handelsmannen Joan Schwan, död 1799, och hans hustru Helena Catarina Botin, död 1806. Foto R Näslund 1971.

No 43. Grey limestone grave slab in memory of Joan Schwan, merchant, † 1799, and his wife, Helena Catarina Botin, † 1806.

gröna; båda gravarna inom gemensam häck av lönn.

Nr 35. Inom hög häck av lönn gravkulle, ca 115×150 cm, överväxt med murgröna. Bakom kullen en stående slipad sten av svart granit på sockel av oslipad grå granit (fig 239). Sockeln 66×30 cm, höjd 40 cm. Stenens höjd 121, bredd 66,5, tjocklek 25 cm. Inskrift med nedsänkta förgyllda bokstäver: FABRIKÖREN / C. P. SUNDBERG / * 18¹⁴/₈02 † 18²¹/₉46 / HANS MAKÅ PETRONELLA / FÖDD WETTERSTRÖM / * 18³¹/₁₀00 † 18²⁸/₃53. Ovanför inskriften ett kors.

Nr 36. Grav, omgiven av staket av gjutjärn, på sockel av kalksten, 320×320 cm. Inom staketet

två lika kors av gjutjärn med armarna slutande i trepass. De översta trepassen ornerade med en fjäril i relief (fig 240). Inskrift på vänstra korset med gjuten text: HÄR / HVILAR / FRU ULRIKA GUSTAVA WIBERG / FÖDD / LUNDGREN / DEN 20 / MARS / 1818 / DÖD / DEN 2 / SEPT / 1859 / D. PS. / 31.6.

Under texten två korslagda, nedåt vända facklor. På foten gjutet fabriksmärke: BOLINDER · STOCKHOLM.

Inskrift på högra korset: HÄR / HVILAR / HANLANDEN I CALMAR / S. G. WIBERG / FÖDD / DEN 22 / SEPT / 1797 / DÖD / DEN 17 / JULI / 1857 / JOH. EV. / 11: 25, 26.

Nr 37. Häll av väl slipad grå kalksten (kolmårds-marmor?), runt kanterna profilerad med platt- och rundstav. 117 × 75 cm. Ingen inskrift. I hällens västra ända två kvarsittande järndubbar, tydligen spår efter en försvunnen stående sten.

Fig 243. Nr 45. Kristoffersmonumentet på gamla kyrkogården av skulptören A Källström. S:t Kristoffers bild av brons. På postamentet, av röd granit, t v kyrkointeriör i enlighet med den s k Vicklebytavlan (fig 102), t h Sven Rosmans förslag till rekonstruktion av kyrkans plan (fig 146). Foto R Näslund 1971.

No 45. The St Christopher monument in the old cemetery, by A Källström. The figure of the saint is in bronze. On the red granite pedestal are (left) the interior of the church according to the so-called Vickleby picture (fig 102) and (right) Sven Rosman's proposed reconstruction of the plan of the church (fig 146).

Fig 244. Nr 44. Grav för okänd familj. Järnstaketet från 1800-talets mitt. Foto R Näslund 1971.

No 44. A grave for an unknown family. The iron railings date from the middle of the 19th century.

Fig 245–246. Nr 50. Grav för tobaksfabrikören Eric Swarss, död 1823, och hans hustrur i två giften, Christina Lindberg, död 1804, och Christina Brunstedt. Tumba av grå kalksten, staket av smidesjärn. Foto R Näslund 1971.

No 50. Grave of Eric Swarss, tobacco manufacturer, † 1823, and his two wives, Christina Lindberg, † 1804, and Christina Brunstedt. The tomb is of grey limestone and the railings are of wrought iron.

Nr 38. Liggande häll av slipad grå kalksten utan synlig inskrift; 210 × 150 cm.

Nr 39. Liggande häll av röd kalksten, 144 × 73,5 × 20 cm. Vid övre kortsidan textband, bredd 11 cm, med fragment av mycket skadad minuskelinskrift: "... vxor : eius : Ma ..." (= ... hans hustru Ma ...). Hällen är en del av en stympad senmedeltida sten.

Nr 40. Gravsten av slipad grå kalksten på fundament av oslipad sten av samma slag; stenen upptill avslutad med en mycket utskjutande, nedåt avfasad list. Fundamentets mått 95 × 54 × 47 cm. Stenens mått 123 × 66 × 26 cm. Inskrift i rundbågigt fält, kring bågen bård av 13 inhuggna stjärnor: Bryggaren / JOH: O: HAGMAN / Död den 20 Juni 1837 i dejs 36te år / Och dejs Maka / AMANDA W: BERGDAHL / Död d: 10 Januari 1840 i dejs 24de år / Samt deras söner / EMIL OSKAR / Död d: 12 Januari 1837 1 år gamal / CARL OLOF MAGNUS / Död d. 9 December 1837 6 må: gaml / Mat: 11 Cap 26 v.

Nr 41. Liggande häll av grå kalksten, defekt och söndersprucken i tre delar, 75 × 41 cm. Ingen synlig inskrift.

Nr 42. Liggande häll av grå kalksten, kanten karnisformigt profilerad, 240 × 152 cm. Stenen

sprucken mitt över texten: DANIEL NYSTRÖM / HANDELSMAN / I / CALMAR / ---GUSTI 1794 / OCH / DESS / KÄRA MAKÅ / ANNA MARIA THAMSTEEN / DÖD / D 6 MÅY 1798. / PHILIPP. 1 CAP. 21 V. Fig 241.

Nr 43. Liggande häll av grå kalksten, kring kanten nedsänkt 12 cm brett fält, 242 × 157 cm (fig 242). Inskrift: RÅD OCH HANDELSMANNEN / JOAN

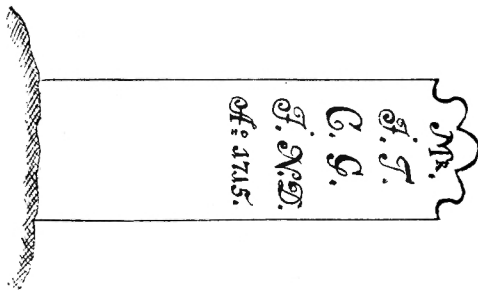
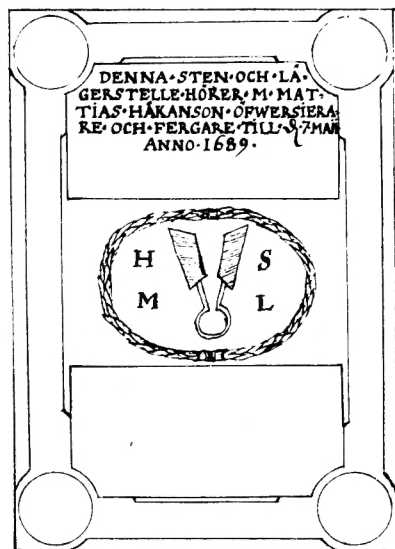
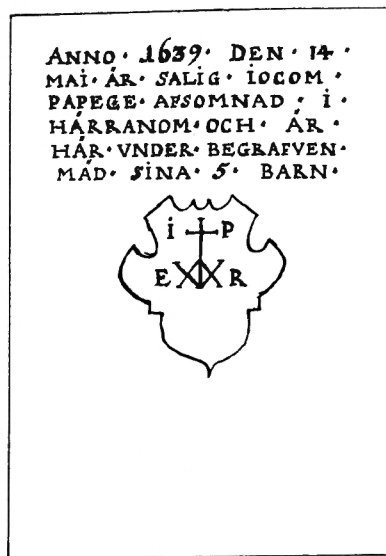
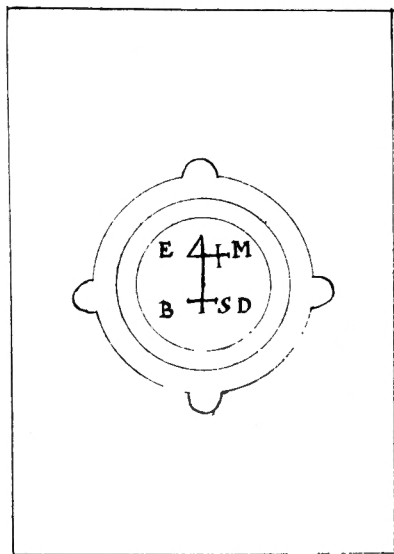

Fig 247. Gravhällar: Nr 186 över okänd från 1600-talet. — Nr 187 över Jocom Papege, död 1639. — Nr 188 för överskäraren Mattias Håkanson Lang, död 1705. — Nr 48 över tunnbindaren Kristoffer Blom d ä, död 1710. — Nr 189 stående gravsten över okänd, daterad 1715. Bläckteckning av P Frigelius omkring 1750. KLB.

Grave slabs: No 186 in memory of an unknown person, dating from the 17th century. No 187 in memory of Jocom Papege, † 1639, and his five children. No 188 in memory of Mattias Håkanson Lang, master cloth shearer and dyer, † 1705. No 48 in memory of Kristoffer Blom the Elder, cooper, † 1710. No 189, an upright gravestone, in memory of an unknown person, dated 1715. Ink drawings, c 1750.

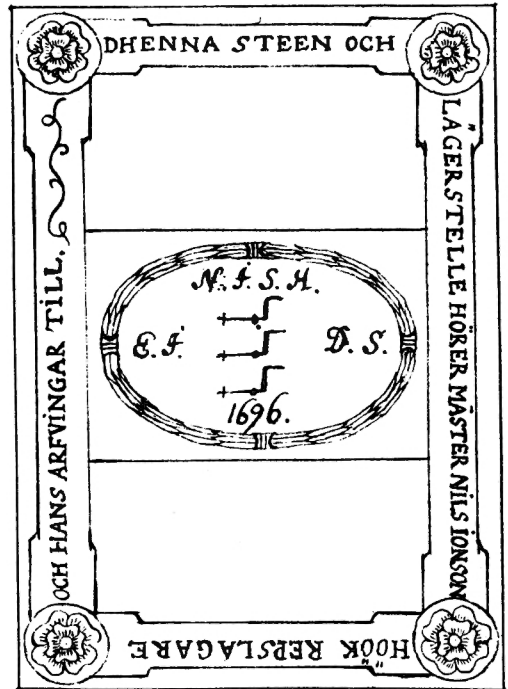
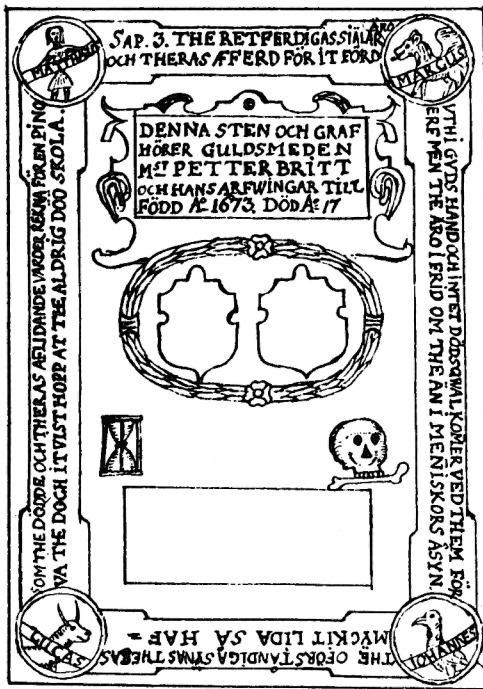

Fig 248. Gravhällar: Nr 199 för justitieborgmästaren i Kalmar Peter A Hall, död 1679, och hans hustru Christina Persdotter Hedeman, död 1686. — Nr 52 för handelsmannen Swen Rosenhagen, död 1710 och hans hustru Anna Maria Utterbom, död 1714. Stenen är senare försedd med annan inskrift (fig 249). — Nr 200 för guldsmeden Petter Britt, f 1673. — Nr 201 för repslagaren Nils Jonson Höök. Hällen daterad 1696. Bläckteckning av P Fregelius omkring 1750. KLB.

Grave slabs: No 199 in memory of Peter A Hall, Lord Mayor of Kalmar, † 1679, and his wife Christina Persdotter Hedeman, † 1686. No 52 in memory of Swen Rosenhagen, merchant, † 1710, and his wife, Anna Maria Utterbom, † 1714. Another inscription has been added later (fig 249). No 200 in memory of Petter Britt, goldsmith, born 1673. No 201 in memory of Nils Jonson Höök, ropemaker. This slab is dated 1696. Ink drawings, c 1750.

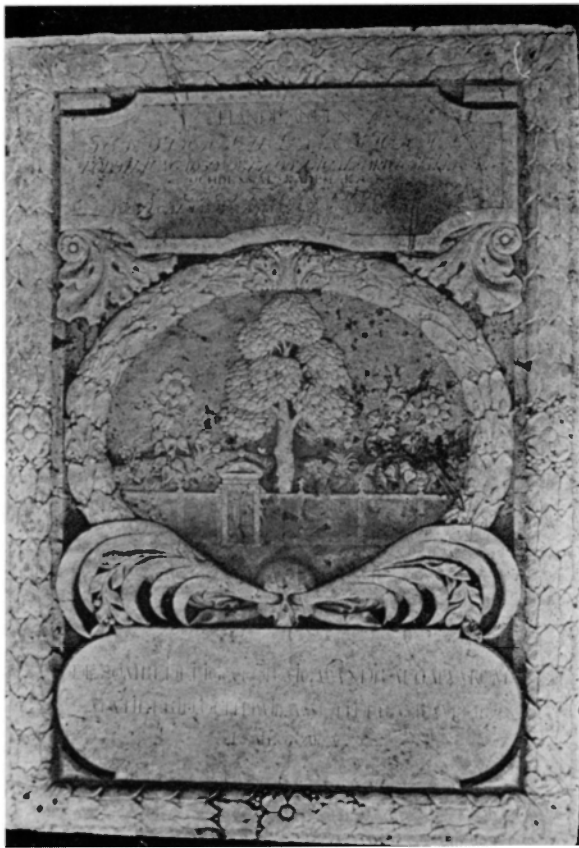

Fig 249. Nr 52. Gravhäll av grå kalksten, ursprungligen för handelsmannen Swen Rosenhagen, död 1710, och hans hustru Anna Maria Utterbom (fig 248). Hällen försedd med ny inskrift för handlanden Ferdinand Lagerhamn, död 1834. Foto R Näslund 1971.

No 52. Grave slab, grey limestone, originally in memory of Swen Rosenhagen, merchant, † 1710, and his wife, Anna Maria Utterbom (fig 248). A later inscription in memory of Ferdinand Lagerhamn, merchant, † 1834, has been carved in the stone.

SCHWAN / DOG D. 7 AUGUSTI 1799 / UTI DESS 72
LEFNADS ÅR. / DESS HUSTRU / HELENA CATARINA
BOTIN / DOG D. 7 SEPTEMBER 1806 / UTI DESS 73
LEFNADS ÅR. / ÖMA MAKAR ÄLSKADE FÖRÄLDRAR /
OCH / REDLIGA WÄNNER.

Nr 44. Gravplats, omgärdad av staket av smitt järn på fundament av rektangulära kalkstensblock (fig 244), 530 × 390 × 92 cm. Området innanför staketet belagt med sand; ingen gravsten.

Nr 45. Kristoffermonumentet, fig 213, 243 se s 364.

Fig 250. Nr 54. Tumba av grå kalksten för tullförvaltaren Anders Ekman, död 1785, och hans hustru Metta Helena Treter, död 1773. I bakgrunden de stående gravstenarna nr 60 (t v) och 74. Foto R Näslund 1971.

No 54. Grey limestone tomb for Anders Ekman, customs officer, † 1785, and his wife, Metta Helena Treter, † 1773. In the background are the upright stones nos 60 (left) and 74.

Nr 46. Obearbetad sten av granit. Har utgjort fundament för ett kors av gjutjärn, som fanns kvar 1944 men nu (1972) är förkommet.

Nr 47. Del av en liggande häll av röd kalksten, 190 × 135 cm. Till ungefär hälften är ytan bortfallen. Runt kanterna ram av dubbla linjer och i hörnen cirkelrunda fält; ett nedtill th är bevarat, har döds-kalle med ett ben. Inskrift: DENA STEN HÖRER [HA]TTMAKAREN / M SVEN EKENBERG SAMT DES HVSTRV CHRISTINA ELISABET HALL / OC DES ARFWINGAR TIL.

Nr 48. Fragment av häll av röd kalksten söndersprucken i en mängd bitar (fig 247). Längd 156, bredd 146 cm. Utefter kanterna ett 12,5 cm brett band utan text; i de två bevarade hörnen rundlar med rosor. I överdelen nedsänkt fält med inskrift i versaler: DISE STEN HÖRT M KRISTOFV / ER BLOM V SEINE ERBEN ZV / ANNO 1678. — Enligt Frigelius fig 247 har mitt på stenen funnits ett nedsänkt ovallt fält med tunna och passare.

Fig 251. Nr 55. Gravhäll från 1620-talet, av grå kalksten, för Jacob Lübes och Elisabet Börjesdotter, senare för handelsmannen och rådmannen Peer Knutson, död 1662, och Elsa Larsdöter. Foto R Näslund 1971.

No 55. Grave slab dating from the 1620's, of grey limestone, in memory of Jacob Lübes and Elisabet Börjesdotter, later in memory of Peer Knutson, magistrate and merchant, † 1662, and Elsa Larsdöter.

Chr Blom d ä var tunnbindare; borgareed i Kalmar 21 febr 1666, rådmän 31 jan 1700, d i pesten i okt 1710. G m Elisabet Henriksdotter, d 12 okt 1706. Chr Blom var son till tunnbindaren i Kalmar Borkholt Blom (H s 118).

Nr 49. Liggande häll av grå kalksten, 210 × 148 cm. Mitt på stenen upphöjt ovalt fält, 150 × 104 cm, med inskrift: HÄR / HVILAR / BAGAREN OCH BORGAREN / PETER ALB. LAGSTRÖM / DÖD I CALMAR

Fig 252. Nr 57. Gravhäll av grå kalksten för överinspektoren Anders Grotte, död 1796, och hans maka Christina Strälénhjelm, död 1806. Foto R Näslund 1971.

No 57. Grey limestone grave slab, in memory of Chief Inspector Anders Grotte, † 1796, and his wife, Christina Strälénhjelm, † 1806.

D. 10 MAJ 1842 / 66 ÅR 6 MÅNADER OCH 7 DAG. / SV.
P B N 360 v 4, 5, 6. Inskriftens sista rad mycket nött.

Nr 50. Låg tumba av grå kalksten, 223 × 162 × 55 cm (fig 246). Täckhällens kanter profilerade med en kvartsstav. Kring tumban ett staket av smitt järn, 254 × 182 × 133 cm (fig 245). Inskrift: HÄR HVILAR / TOBAKS FABRIQUEUREN / ERIC SWARSS / FÖDD D: 6 NOV 1733 DÖD D: 17 FEBR 1823 / MED / TVÄNNE ÄLSKADE MAKAR / A: CHRISTINA LINDBERG / DÖD D: 29 JULI 1804 / UTI DESS 40de LEFNADS ÅR / A: CHRISTINA BRUNSTEDT / DÖD D: 18 / I EN ÅLDER AF ÅR. De sista årtalen ej ifyllda.

Fig 253. Nr 59. Gravvård av gjutjärn för sjökaptenen Joh: Mart: Tode, död 1859. Foto R Näslund 1971.

No 59. Cast-iron grave memorial for Captain Joh: Mart: Tode, † 1859.

Nr 51. Kors av gjutjärn på övervuxet fundament av granit; armarna slutande i trepass. Inskrift med gjutna upphöjda bokstäver: FRU ANNA CHRISTINA ROSÉN / FÖDD SVARSS / D. 24 DEC / 1792 / DÖD / D. 24 FEB / 1850.

Nr 52. Liggande häll av grå kalksten, 212 × 150 cm (fig 249). Runt kanten en 11 cm bred ram av lager med en ros i alla fyra sidornas mittpunkter. Mitt på stenen ett ovalt fält, omslutet av likartad ram; i fältet trädgård med mur och port; därunder döds-kalle ur vars ögonhålur palmblad och lagerkvistar med bär utgår. Över och under detta fält tavlor med inskrifter. I den övre: HANDLANDEN / FERDINAND LAGERHAMN / FÖDD I LIUNG A.D. 30 NOV. 1760. DÖD I CALMAR D. 26 MAI 1834. / OCH DESS

Fig 254. Nr 67. Gravvård av grå kalksten för handlandena J M Bruun, död 1841, och L H Bruun, död 1853. Foto R Näslund 1971.

Nr 67. Grey limestone grave monument for J M Bruun, † 1841, and L H Bruun, † 1853, merchants.

ÄLSKADE MAKA / EMERENTIA WENNERBERG / FÖDD I CALMAR D. 24 AUG. 1774: DÖD DÄRSTÄDES / D. 23 DEC 1830.

I den nedre tavlan: DE SOM REDLIGA FÖR SIG WANDRAT HAFVA KOM/MA TIL FRID OCH HWILA I DERAS KAMRAR / ESAIE 57 CAP: 2 V:

Samma sten är avbildad av Frigelius (fig 248), men den har där följande inskrift: HÄR VNDER LIGGER BEGRAFWEN / SA^o H^s HANDELSMAN SWEN ROSENHAGEN / DÖD DEN 7 DECEMB. A^o 1710 OCH DES

Fig 255. Nr 70. Gravhäll av röd kalksten över handskmakaren Benjamin Fogel, död 1785. Foto R Näslund 1971.

No 70. Red limestone grave slab in memory of Benjamin Fogel, glovemaker, † 1785.

Fig 256. Nr 71. Gravhäll av grå kalksten över handelsmannen Lars Lundberg, död 1826, och hans båda hustrur. Hällen från 1600-talet. Foto R Näslund 1971.

No 71. Grave slab of grey limestone in memory of Lars Lundberg, merchant, † 1826, and his two wives. The slab dates from the 17th century.

K. HUSTRU / ANNA. MARIA VTERBOM. SAMPT DES / 8TA BARN. 6. DÖDE. WARS SIÄLER GVDH EVINNER/LIGEN / FRÖGDE. ANNO 1714.

I undre tavlan: HERRE, NÄR IAGH HAFWER / TIGH / SÅ FRÅGAR IAGH EFTER HIMMEL / OCH IORD INTET, / OM MIGH ÄN KROPP OCH / SIÄL FÖRSMÄCKTADE; SÅ / ÄSTU DOCK, GUDH, / ALTID MINS HIERTAS TRÖST, / OCH MIN DEEL. Ferdinand Lagerhamn har, utan / annan förändring, försett Sven Rosenhagens sten / med nya inskrifter. — Sven Rosenhagen var handelsman / i Kalmar och avlade borgareed 1699, 7 / aug. Död i pesten 4 dec 1710 (H s 213).

Nr 53. Kors av gjutjärn; i korsvinklarna akantus- / ornament, vid foten ett timglas och kring detta en

feston av lager. Höjd 250, bredd 119 cm. Inskrift / med upphöjda gjutna bokstäver: H. H. / APOTHE- / KAREN / JOHAN CHRISTOFER WIGANDER / F. 18¹³/₁₀ / D. 18¹³/₅₆ / ps. N° 475 v. 5.

Nr 54. Tumba av grå kalksten, 207 × 152 × 56 / cm. Lockhällen fästad vid väggarna med järndub- / bar med bussning av bly i alla hörn. Inskrift på / lockhällen: HÄR / WILAR TULLFÖRVALTAREN / HERR / ANDERS EKMAN / FÖDD I BORÅS D: 5 FEBR: 1723 / DÖD I CALMAR D: 8 MAY 1785 / MED DESS KIÄRA / MAKAN / FRU METTA HELENA TRETER / FÖDD D: 28 OCT: / 1722 / DÖD D: 30 SEPT: 1773 / DE SOM REDELIGA / FÖR SIG WANDRAT / HAFVA KOMMA TILL FRID OCH / WILAS / I DERAS KAMRAR. ESA: 57.2.

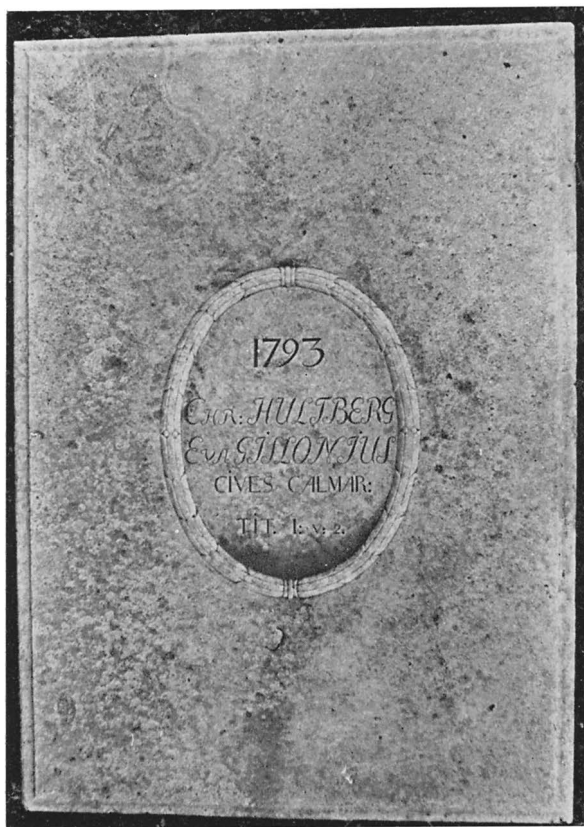

Fig 257. Nr 72. Gravhäll av grå kalksten över Chr: Hultberg och Eva Gillonius, daterad 1793. Foto R Näslund 1971.

Grey limestone grave slab in memory of Chr: Hultberg and Eva Gillonius, dated 1793.

DESS INRÄTTNINGAR / FOR ENKOR OCH FATTIGA
BARN / WARAR LÄNGRE AN DENNA STEN. Fig 250.

Nr 55. Liggande häll av grå kalksten, 200 × 123 cm; nedre högra hörnet avslaget. Längs kanterna en 5 cm bred ram utan text, i hörnen med fyrtaliga rosor (fig 251). I övre delen inskrift med upphöjda bokstäver: ANNO 1622. Detta årtal tillhör stenens första, äldre inskrift och daterar den till 1620-talet.

Däröver med nedsänkta bokstäver: PEER KNV-
SON ELSA LARSDOTER. I stenens mitt i nedsänkt ovalt
fält sköld av äldre 1600-talstyp med bomärke och
initialerna · P · K · S · / E · L · D · Sköldens initialer
gäller Peer Knutsson och Elsa Larsdotter och till-
hör den senare inskriften. Jacob Lübes gick borgareed
1 juli 1624, yrke okänt. Var kyrkoförestån-

dare 1628, nämnes »salig» 18 aug 1629, g m Elisabet
Börjesdotter i hennes andra gifte. Hon var g 1 m
Jockum Verklaes, g 3 m Mårten Höfviske. — Peer
Knutsson, herredags-, råd- och handelsman i Kal-
mar, gick borgareed 5 juli 1630, d i Kalmar 19 okt
1662; g m Elsa Larsdotter (H s 187 och 177).

Nr 56. Stenram av grå kalksten, 215 × 76 cm. I
hörnen finns hål efter järnkrampor.

Nr 57. Liggande häll av grå kalksten, runt kan-
terna ett 9 cm brett nedsänkt band, 209 × 142 cm.
(Kanterna profilerade.) Inskrift med nedsänkta
bokstäver: MINNE / AF / ÖFVERINSPECTOREN / ANDERS
GROTTE / DÖD D. 30 JAN. 1796 / I SITT 69 ÅR / OCH /
DESS MAKA / CHRISTINA STRÅLENHJELM / DÖD D. 4
SEPT 1806 / I SITT 68 ÅR / SAMT / DERAS DOTTER /
ANTONIETTE CHARLOTTE / DÖD D. 20 DEC: 1838 / I SITT
75 ÅR. Fig 252. — G var överinspektör i Nystad
(Finland). Hustrun dotter av inspektoren vid stora
sjötullen i Sandhamn Nils S (Elgenstierna 7, s 765).

Nr 58. Liggande häll av grå kalksten. 197 × 117
cm (fig 320). I de övre hörnen änglahuvuden, i de
nedre timglas och döds-kalle med ett ben. På hällens
mitt rund lagerkrans och i denna rester av en sköld
av typ från 1600-talets förra del. I skölden namn-
bokstäverna [P] · M · S · / K · [I · D]. Runt kanterna de-
fekt inskrift: DENNA · STEN · OCH · LÄGE[RSTÄLLE
HÖRER M PETTER] MÅNSO · OCH · HANS · ANHO[RIGE ·
TILL ANNO 16]. Av årtalet är nu endast en siffra, en
etta bevarad. Stenen är avbildad av Frigelius och
inskriften är kompletterad efter hans teckning
fig 320. Petter Månson var skomakare och avlade
borgareed 16/6 1675; åldermand i skomakareämbe-
tet 1698, död 21/8 1708. Gift 2:o med Karin Jons-
dotter Skarp, död 1721 8/12 (H s 193). — Stenen
är identisk med nr 235 nedan.

Nr 59. Kors av gjutjärn på sockel av obearbetad
sten av granit. Korsets höjd 148, bredd 79 cm. På
varje arm en och på stammen en femuddig stjärna.
Inskrift: SÖKAPTEN / JOH: MART: TODE / FÖDD 17²²/₄95
/ DÖD 18²²/₅59 / SV. PSB 447. Fig 253.

Nr 60. Stående sten av grå kalksten på platta av
samma slag. 115 × 43,5 cm. Stenens överdel av röd

kalksten, rundbågig med akroterier. Inskrift med inhuggna bokstäver: KAMMARRÄTTS RÅDET / VÄLBORNE / A: P: STRÅLE / DÖD D. 15 MARS 1825 69 ÅR / N.P.B. 487 v. 6 / OCH / DESS KÄRA MAKA / M: M: KLINTH / DÖD D. 2 JUNI 1836 70 ÅR / N.P.B. 483 v.l. eller 6(?) — Anders Peter S f 1756 27/11, landskamrerare i Kalmar 1795, kammarrättsråds titel 1812 (Elgenstierna 7 s 748).

Nr 61. Stående sten av röd kalksten, tresidigt avslutad uppåt. I det triangulära fältet en strålande stjärna. Inskrift med inhuggna bokstäver: V. HÄRADS-
HÖFDING / C. LUNDGREN'S / MAKA / H. PETERSSON / † / 18¹⁸49.

Nr 62. Liggande håll av röd kalksten utan ornering, 178 × 108 cm. I övre delen nedsänkt ovalt fält med inskrift: A. H. B. / DÖD DEN 16 JA: 1832 [ev 52].

Nr 63. Liggande håll av röd kalksten. 201 × 125 cm. I övre hörnen änglahuvuden. Mitt på hållen rund krans och i den en sköld av tidig 1600-talstyp. T v om kransen en döds-kalle jämte ett ben och t h timglas. Hållen i sin helhet mycket vittrad och söndersprucken; ytans nedre del avflagad. Ingen nu läslig inskrift.

Nr 64. Stående pelare av rödgrå slipad kalksten utan synlig inskrift, 108 × 20 × 9 cm.

Nr 65. Liggande oval skiva av kalksten, 74 × 46 cm. Inskrift med kapitåler: DANIEL / AURELIUS / FÖDD DEN 3 FEBR. 1797 / DÖD DEN 3 APRIL 1849.

Nr 66. Liggande håll av grå kalksten utan ornering, 182 × 101 cm. Inskrift med kapitåler: HAND-
LANDEN / ERNST GULLBRANDSSON / DÖD I CALMAR
25 1860 / SÖRJD AF MODER TVENNE BRÖDER / SLÄG-
TING[AR] OCH WÄNNER / 29 ÅR.

Nr 67. Stående sten av grå kalksten, tresidigt avslutad, 107 × 55 cm. Överst femuddig stjärna (fig 254). Inskrift med nedsänkta svartmålade bokstäver. På västra sidan: HANDLANDEN / J: M: BRUUN / DÖD DEN 3. JANUARI 1841. / 34 · ÅR · 5 MÅN: 9
DAG: / SÖRJD OCH VÄLSIGNAD / AF / MAKA OCH BARN.
På östra sidan: HANDLANDEN / L: H: BRUUN · /

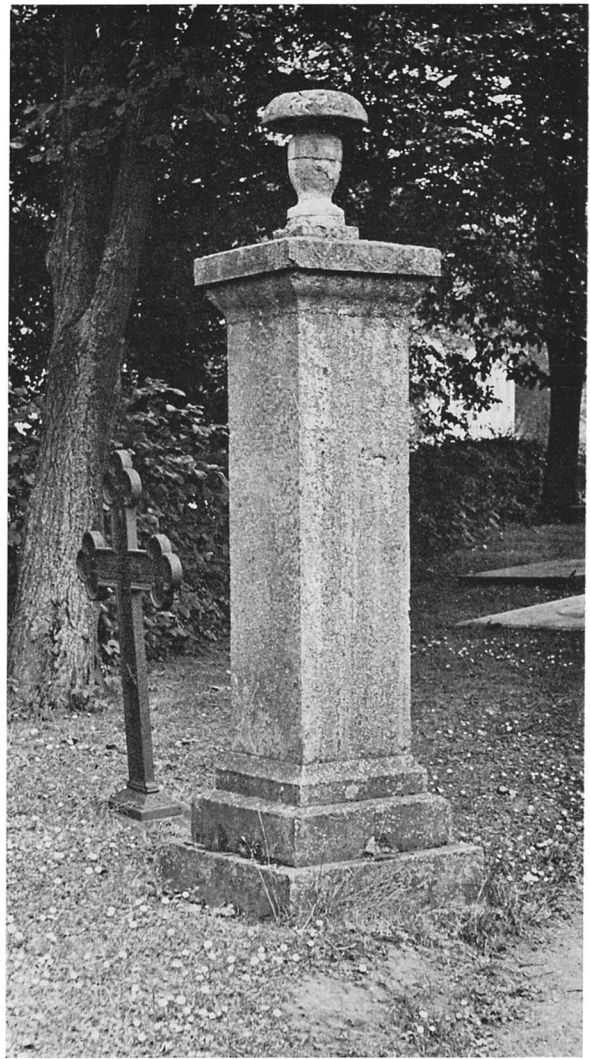

Fig 258. Nr 74. Gravvård av röd kalksten över engelske vice konsuln och donatorn J P Kinnecke, död 1840. Foto R Näs-lund 1971.

No 74. Gravestone of red limestone in memory of J P Kinnecke, British vice-consul and donor, † 1840.

FÖDD DEN 18 08. / DÖD DEN 18 53 · / SÖRJD
OCH VÄLSIGNAD / AF / MAKA OCH BARN.

Nr 68. Liggande håll av grå kalksten, runt kanterna nedsänkt kvarts rundstav, i övrigt oornrad, 180 × 107 cm. Inskrift: HÄR HVILAR / KRIGS-COM-
MISSARIEN / OCH / SJÖTULLS-CONTROLLEUREN / OLOF
CHRISTIAN / SCHOUG / DOG I CALMAR / DEN 28 MAIJ
1819 / 32 ÅR.

Nr 69. Liggande håll av grå slipad kalksten, nedsänkta karnisformade kanter, 91 × 55 cm. Ytan är sönderhuggen i de centrala delarna. Det ser ut som om man huggit bort gammal text men därefter icke åter slipat stenen.

Nr 70. Liggande håll av röd kalksten, 177 × 123 cm. I hörnen runda, något upphöjda fält, de övre med änglahuvuden, de nedre till vänster med timglas, till höger med dödskafe och ett ben. Inskr: DENNA STEN TIL HÖRER / HANSKMAKAREN / HERR BENIAMIN FOGEL. / 1785. Fig 255.

Därunder cirkelrund lagerkrans, diameter 40 cm, i denna en kartuschliknande sköld med tre sädesax. I ytan syns svaga spår av tidigare text: i kanten längst ned bokstäverna »B F». Stenen är av vapenskölden att döma i sitt tidigare skick från 1600-talets mitt eller senare del.

Nr 71. Liggande håll av grå kalksten, 224 × 127 cm. I övre högra hörnet änglahuvud, i nedre högra ros, orneringen i vänstra hörnen bortfallen; rektangulära inskriftstavlor, omgivna av mycket nedslitna voluter och broskornament. Mitt på stenen cirkelrund lagerkrans, till största delen bortfallen. Inskrift i övre tavlan: HANDELSMAN / LARS LUNDBERG / DÖD D. D: 1 MARTII 1826 / OCH DESS K. MAKÅ / [K]ATH. MARG. ANDERSSON / DÖD D. 19 MARTII 1798.

I fältet inom kransen helt oläslig inskrift med skrivstil.

Inskrift i nedre tavlan: FÖRBEMÅLTE L. LUNDBERGS / ANDRA K. MAKÅ / G... / DÖD D 20 OCT 1809 / 7[?] ÅR 2 MÅNADER GAMMAL. Fig 256. Hällen från 1600-talets mitt, använd på nytt.

Nr 72. Liggande håll av grå kalksten, nedsänkt rundad kant, 204 × 144 × 15 cm (fig 257). I mitten oval lagerkrans, 83 × 65 cm, däri inskrift: 1793 / CHR: HULTBERG / EVA GJLLONJUS / CIVES CALMAR: / TIT. 1: V: 2.

Nr 73. Kors av gjutjärn, av samma form och samma ornering som kors nr 36, på sockel av obearbetad granit; höjd 136, bredd 88 cm.

Inskrift: HÄR / HVILAR / COOPV. CAPTEN / LORENTZ JÄGER / FÖDD I STRALSUND D $\frac{27}{11}$ 1817 DÖD I CALMAR D $\frac{29}{6}$ 1853 / JOBS / 16. CAP / 22. V.

På korsets baksida: VI HAFVA HÄR INGEN VARAKTIG STAD EBR 13.14.

Nr 74. Gravvård av röd kalksten; en fyrsidig pelare med postament har upptill platta med karnis; på plattan en svampliknande ståndare av samma material. Pelarens bas 42 × 40 cm, höjd 200, postamentet 75 × 70 cm, ståndarens höjd 50 cm (fig 258). Inskrift på pelaren: J.P. KINNECKE / HANDLANDE OCH ENGELSK / V. CONSUL I CALMAR RWO / FÖDD I HAMBURG 1789 / DÖD I WADSTENA D. 2 NOV 1840 / GENOM SINA DONATIONER EN / VÄLGÖRARE FÖR CALMAR STADS / FATTIGE.

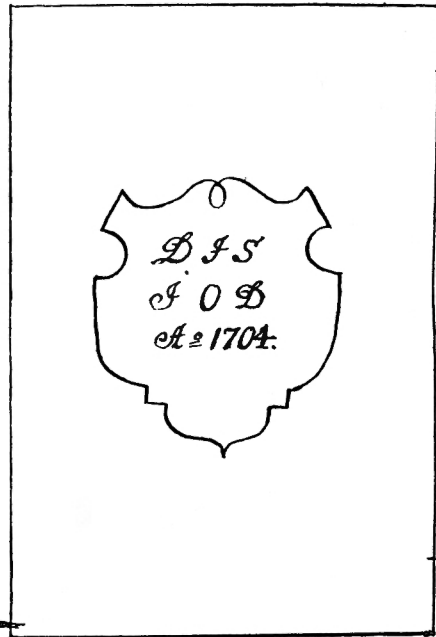
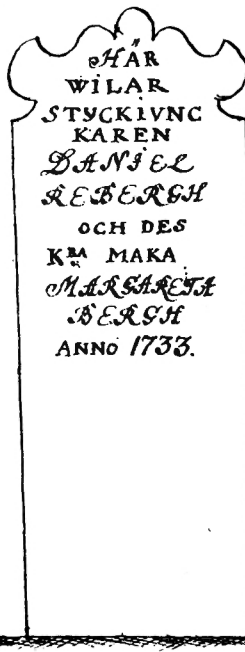
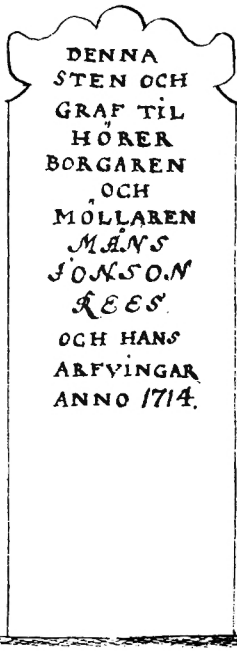
Nr 75. Gravvård av röd kalksten, 117 × 44,5 cm; rundbågigt överstycke med akroterier, på överstycket 7 femuddiga stjärnor. Inskrift: HÄR HVILAR / STOFDET AF BRÖDERNE / J. H. ÖLLER / FÖDD DEN 12 APRIL: 1777 / DÖD DEN 20 JANUARI 1853 / SAMT / G. ÖLLER / FÖDD D. 10 JUNI 1789. / DÖD DEN 4 JANUARI 1856.

SÄLL DEN SOM HEM / TILL FRIDENS LAND / FRÅN LIFVETS STORMAR / HUNNIT.

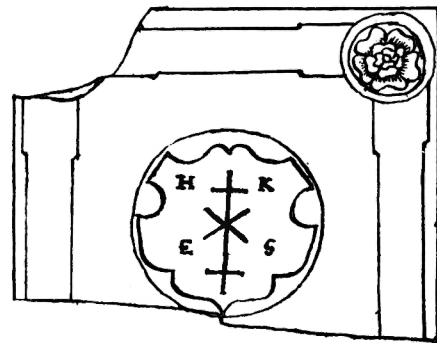
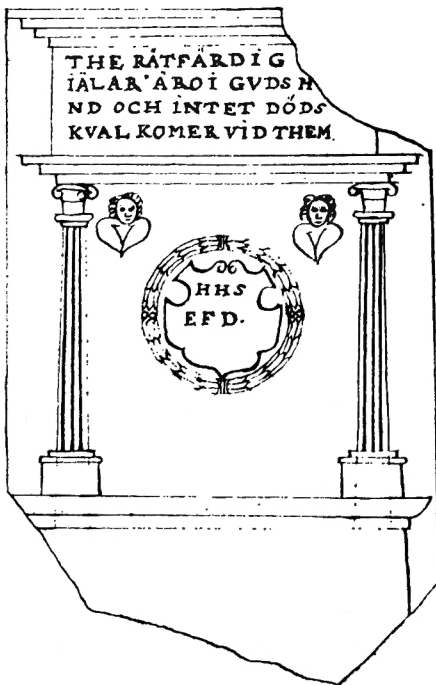
Nr 76. Liggande håll av grå kalksten; kring kanten en 14,5 cm bred slät ram, 178 × 118 cm. Inskrift: GRAFWÅRD / ÖFWER / H^Å TULLFÖRWALTAREN / PETER MAUVERT / FÖDD / I CARLSHAMN D: 22 MARTII 1722 / DÖD / I CALMAR D: 19 AUG: 1785. / OCH / DES K: MAKÅ / F^R AN: ELIS: URSTEDT /

Fig 259. Stående stenar: Nr 268 för mjölnaren Måns Jonson Rees; daterad 1714. — Nr 85 för styckjunkaren Daniel Rebergh och hans hustru Margareta Bergh; daterad 1733 (jfr fig. 260). — Liggande hållar: Nr 269 daterad 1704 för okänd. — Nr 270 troligen för skepparen Hans Hansson som vann burskap 1671. — Nr 271 för okänd. — Nr 272 troligen för mjölnaren Jochim Bramstedt d ä som vann burskap 1649 och nämnes »salig» 1664. Bläckteckning av P Frigelius omkring 1750. KLB.

Upright gravestones: No 268 in memory of Måns Jonson Rees, miller, dated 1714. No 85 in memory of Sergeant-Major Daniel Rebergh and his wife, Margareta Bergh; dated 1733 (cf fig 260). Grave slabs: No 269, dated 1704, in memory of an unknown person. No 270 probably in memory of Skipper Hans Hansson, who became a citizen of Kalmar in 1671. No 271 in memory of a person unknown. No 272 probably in memory of Jochim Bramstedt the Elder, miller, who became a citizen in 1649 and is referred to as "blessed" in 1664. Ink drawings c 1750.

*Denne stein
opstod i gravet
af gamle Kerkian
år 1753 som fornmer.*

*Denne stein
er opstod
i gravet
af gamle
Kerkian
år 1754.*

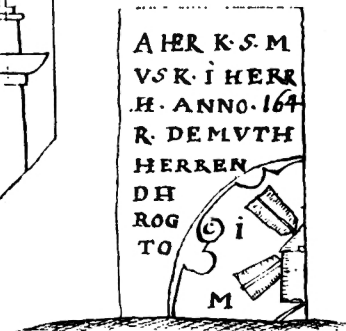

Fig 260. Nr 85. Gravsten av grå kalksten, daterad 1733, för styckjunkaren Daniel Rebergh och hans hustru Margareta Bergh. Jfr fig 259. Foto R Näslund 1971.

No 85. Grey limestone gravestone, dated 1733, in memory of Sergeant-Major Daniel Rebergh and his wife, Margareta Bergh. Cf fig 259.

FÖDD / I UPSALA D: 17 SEPT: 1712 / DÖD / I CALMAR
D: 16 IANU: 1798.

Nr 77. Stående gravvård av grå kalksten, spetsig överdel med akroterier, därunder hängande pinjekottar, 118 × 55 × 9 cm. Inskrift: KAMMARSKRIFVAREN / I / STATSKONTORET / ADOLF DAHLSTRÖM / HVILAR HÄR.

Nr 78. Kullfallen defekt häll av grå kalksten, 122 × 40 cm. Inskrift: DOCTORINNAN / PETRON: EKMAN / OCH / DOTTR: AURORA HVILA HÄR. Fortsättningen ej läslig.

Nr 79. Saknas 1971.

Nr 80. Stående pelare av grå kalksten, 114 × 22 × 9,5 cm. Står på ett söndersprucket fundament med måtten 45 × 70 cm. Ingen synlig inskrift.

Nr 81. Kunde ej återfinnas 1971.

Nr 82. Stående sten av grå kalksten, överdelen rundad, 109 × 50 × 7 cm. Inskrift: STADS / VACKT- MÄSTAREN / J LINDAHL / * / 1816 / † / 1857 / SAMT DESS DOTTER / JOHANNA CHARLOTTA / F: 1842 D: 1860 / ps: N° 476 v: 59

Därunder två korslagda, starkt förenklade palmkvistar.

Nr 83. Liggande häll av grå kalksten, sönderbruten i flera delar (i mitten utfylld med cement) och ytan mycket vittrad, 197 × 119 cm. Ingen inskrift.

Nr 84. Liggande häll av grå kalksten med obearbetad yta. 185 × 124 cm. Ingen nu synlig inskrift.

Nr 85. Stående sten av grå kalksten, 82 × 35 × 6 cm. Inskrift: HÄR / WILAR / STYCKIVNC / KAREN / DANIEL / REBERGH / OCH DES / K^{RA} / MARGA- / RETA / BERGH / ANNO 1733. Fig 259, 260.

Nr 86. Stående gravvård av röd kalksten, 131 × 45 × 9 cm. Överdelen stickbågig med voluter och akantusornament i kanterna. Därunder på framsidan (fig 261 a–b): JAG · LEFUER · I · SKO: / LEN · OCK · LEFFVA. Härunder skall enligt Frigelius teckning (fig 262) ha funnits en framställning av Kristi uppståndelse. Kristus med korsfanan står i en molnkrans och krigsknektarna står på parad, en på vardera sidan med fällda lansar. Denna framställning är nu nästan helt utplånad; de detaljer som kan skönjas visar endast att Frigelius' teckning är mycket summarisk. Bild- och textytan är delvis bortfallen på högra sidan. Nära stenens fot är en kartusch med ramverk och bildframställning i mycket låg, platt relief; i den linjaler, passare, klubbor och andra verktyg. Över kartuschen med bokstäver i relief följande inskrift: JAG ÄR VPSTÅN- DELSE[N] / [O]CH LYFFUET IOH C · XI.

Fig 261 a–b. Nr 86. Gravvård av röd kalksten över bild- och stenhuggaremästaren Jacob Pettersson, död 1715. Fram- och baksidor. Jfr fig 262. Foto R Näslund 1971.

a–b. No 86. Red limestone gravestone in memory of Jacob Pettersson, monumental mason, † 1715. Front and rear sides. Cf fig 262.

Därefter med inhuggna bokstäver på båda sidor om och under kartuschen: HER VNDER WILAR SA^G / MESTAR / JA[COB] / PETTER/S[ON] / [B]ILT OCH / ST[EN] / [H]VG / GA[RE] / [D]ÖD / 27 / APRIL / A^O 1715 / [CH]RISTVS ÄR MITT [L]YF · OK · DÖDEN · ÄR · MIN · WINNING · PHILIP. C. I · V · 21. Bokstäverna inom klamrar var bortfallna 1971. På baksidan upptill sammanflätade kransar av lagerkvistar med bär i låg platt relief (fig 261 b). Därunder inskrift: WAKER · VP · OCH · BERÖMER / IDER I · SOM · LIGGEN · VNDER / IORDENNE · TY · TYN · DAG · ÄR · EN / GRÖÖN · MARCKS · DAGG · JESAI. 6: 26.

HER · VNDER · WILAR / KONSTÄRFARNE · MESTAR / SA^G JACOB PETER / SON · BILT · OCH · STENHVG / GARE · FÖD · I · KALMA[R] / d. 29 APR^L A^O · 1656 · WARIT / BÄRGARE · I · 33 ÅHR · AF / SOMNAT · I HERRANOM / d. 27 APRIL A^O 1715. En liggande gravhäll över samme man är även avtecknad av Frigelius (nr 224, fig 262).

Jacob Pettersson Bergsten f i Kalmar 29 april 1656, son till stenhuggaren i Kalmar Peder Nilsson Bergsten; borgareed 3 juli 1682, och kallas då Pettersson. G m Helena Wichtman, d 15 dec 1722. (H s 115, 204).

Nr 87. Liggande håll av röd kalksten, krossad i bitar, ordnade 1973 genom Kalmar museums försorg. Ca 210 × 150 cm. I övre hörnen änglahuvuden, nedre hörnen förstörda. På hällens övre del rektangulär inskriftstavla med ram av brosk- och beslagsornament. På vardera sidan om tavlan en döds-kalle och på denna ett timglas. I mitten runt inskriftsfält omgivet av en bladkrans och på sidorna av två hängen av korsade »dödben». Nedtill oval inskriftstavla, omgiven av brosk- och beslagsornament. Fig 263 a–e.

Stenen är avbildad av Frigelius (s 281; fig 318) med i översta tavlan inskrift: »Anno 1653 den 31

Maÿ ist S. M. Basilius / Goltsmitt entslaffen. A^o 1653 den 21 Augusti / ist S. Antoneta Michæls D. entslaffen vnt ligen hir begraben». — Gunnar Håkansson har i början av 1940-talet läst inskriften: »ANNO DEN 31 MAIJ IST S. H[!]. BAZILIUS GOLTSMITT ENTSLAF. U. N:o 1653 DEN / 21 AUGUSTI IST S. ANTONETA MICHAELS / D. ENTSLAF. UNT LIGEN HIR BEGRABEN.

Frigelius återger det runda mittfältet så: bokstäverna B G och mellan dem i monogram G och S; därunder stenhuggareverktyg, passare, linjal, vinkelhake, mejsel och klubba. Om detta fält har Frigelius antecknat: »År 1754 uthöggs det som står mitt på stenen inom ringen, och i stället ditsattes följande: DENNA STEN / OCH GRAF HÖRER / JONAS RESS / OCH DES ARFWINGAR / TILL ÅR 1710». — Denna inskrift har av Håkansson lästs: »DENNA STEN / OCH GRAF HÖRER / B: BRY. (bryggaren?) OLOF REES / OCH DES ARFWINGER / TILL A:o 1779». Inskriften med dess årtal är fortfarande läsliga i enlighet med Håkansson. Årtalet 1710 synes, okänt när, ha ändrats till 1779, som ännu är läsbart. Jfr s 460, nr 268.

I understa fältet löd inskriften enligt Frigelius: »Dese Stein gehöret / s. m. BASILIUS GoltSmith / vnt Sein Erben. A^o. 1653». — Håkansson läste inskriften: »DISS. STEIN GEHÖ... / s. m. BAZILIUS GOLTSMITT / UNT SEIN ERBENE / A:o 1653».

Inskriften runt hällens kanter, som numera är helt oläslig, återges av Frigelius: »LEBEN WIR SO LEBEN WIR / DEM HERREN STERBEN WIR SO STERBEN WIR / DEM HERREN DRVM WIR LEBEN / ODER STERBEN SO SEINDT WIR DES HERREN. Rom: 14.»

Stenen har tillhört Basilius Goltsmitt d ä. Om honom och om stenhuggarefamiljen Goltsmitt, se bl a Håkansson, Öländska personminnen s 97 samt Göran Axel-Nilsson, Dekorativ stenhuggarkonst i yngre vasatid, Lund 1960, s 398 och flerstädes.

En sten med nästan identisk komposition och ornamentik och från samma år ligger i Böda kyrka (Öl I: 2, fig 94). Båda från mästern Basilius' verkstad.

Nr 88. Liggande häll av grå kalksten sönderfrusen i flera delar, 173 × 96 cm. Ingen synlig inskrift eller ornering.

Nr 89. Gravvård av slipad röd kalksten, upptill med spetsbåge, akroterier och förkrympta pinje-

kottar, 147 × 47 × 9 cm. Inskrift med nedsänkta bokstäver: HÄR / HVILAR / SJÖKAPTENEN / J. F. ÖHRBERG / FÖDD DEN 10 MARS ÅR 1789 / DÖD DEN 24 MAJ 1851 / MINNESVÅRDEN / RESTES AF / VÄNNER.

Därunder en sammanställning av ett ankare och två flaggor med stänger.

Nr 90. Fragment av liggande gravhäll, röd kalksten, över okänd stenhuggare. Två delar bevarade (fig 264 a-b), en stående, den andra år 1973 liggande invid den stående, med vilken den har passning. Den stående delens mått ovan jord 45 × 45 cm, den liggandes 63 × 43 cm. I ett insänkt, cirkelrunt fält en sköld av typ från 1600-talets början. Däri: H E i monogram samt initialerna H E S / M I. Omkring skölden stenhuggareverktyg, passare, mejsel och klubba. Stenen är avbildad av Frigelius (fig 322; F s 292).

Nr 91. Liggande häll av grå kalksten. 169 × 109 cm. Utefter kanterna ram och i hörnen cirkclar utan inskrift och ornering. I hällens mitt nedsänkt cirkelrunt fält och i detta en sköld av äldre 1600-tals-typ. I skölden två korsade sablar med spetsarna uppåt. En inskrift kan anas på stenens övre del men är f n oläslig. — Stenen är avbildad av Frigelius s 279 med följande inskrift: ANNO 1630 DEN 5 / IVLY SEINT VNTER DIE / SE STEIN BEGRABEN / HANS MARDT SEINE / KINDER. D. S. G. G. S. (Dessen Seelen Gott Genedig Sei). Fig 316. Jfr nr 212. Troligen har hällen tillhört svärdfejaren och förgyllaren Hans Mord eller Mård (F s 194).

Nr 92. Kunde ej återfinnas 1973.

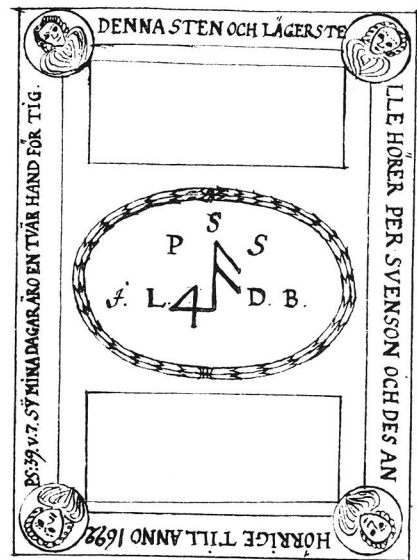
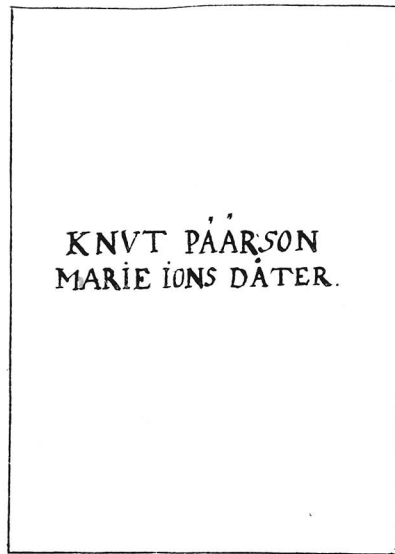
Nr 93. Kunde ej återfinnas 1973.

Nr 94. Stående sten av grå kalksten, rektangulär, upptill med hals och huvud; på huvudets framsida ett änglaansikte med vingar, tecknade med grunda nedhuggna linjer. 111 × 30 × 7,5 cm (fig 265). Inskrift: DENNA STEN / OCH GRAF / HÖRER / BORGAREN / OCH / METAREN / NILS / INGELQVIST / SAMPT DES / ARFWINGAR / TIL A^o 1740.

Nr 95. Tumba (?) som förlorat sin täckhäll, 225 × 190 × 40 cm. Består av 5 cm tjocka kalkstenshällar. Hörnen sammanhållna med genomtjade järnband. Östra gaveln sprucken. Inskrift på östra

Fig 262. Liggande gravhällar: Nr 223 för Knut Pärson och Marie Jonsdotter. — Nr 147 för handelsmannen Per Svenson, död 1704, och hans hustru Ingeborg Larsdotter Bisterfeld, död 1703 (fig 295). — Nr 224 för bild- och stenhuggaren Jacob Petterson, född 1656. — Stående sten Nr 86 över samme stenhuggare Jacob Petterson, född 1656, död 1715 (se även fig 261). Bläckteckning av P Frigelius omkring 1750. KLB.

Grave slabs: No 223 in memory of Knut Pärson and Marie Jonsdotter. No 147 in memory of Per Svenson, merchant, † 1704 and his wife, Ingeborg Larsdotter Bisterfeld, † 1703 (fig 295). No 224 in memory of Jacob Petterson, 1656–1715, sculptor and master mason. Upright gravestone, No 86, in memory of the same Jacob Petterson, 1656–1715 (see also fig 261). Ink drawings, c 1750.

*Bländra sidan af denna uprepte sten står en hög konstverk och sågaren
de påskrift:*
WAKER VP OCH BEROMER
IDER I SOM LIGGEN VNDER
LORDEN ME TY TIN DAG ÅREN
GRÖN MARCKS DAGG År C. 26.
HER VNDER WILAR
KONSTÄRNE MESTAR
SAR JACOB PETTERSON
SON BILT OCH STENHUGGARE
FÖDD I KALMAR
ÅR 29 APRIL ÅR 1656 WÄRIT
BARGARE I 33 ÅHR. AF
SOMNAT I HERRANOM
ÅR 27 APRIL ÅR 1715.

JAG ÄR VPSTÄNDELSEN
OCH LYFFUET. IÖH. C. XI.
HER VNDER WILAR SAR
MESTAR JACOB
PETTERSON
BILT OCH STEN
HUGGARE
DÖD ÅR 27
APRIL ÅR 1715.
CHRISTVS ÄR MITT
LYF OCH DÖDEN ÄR MIN WINNING.
Philip. c. 1. v. 21.

Fig 263a–e. Nr 87. Gravhäll av röd kalksten över stenhuggaren Basilius Goltsmitt, död 1653, och hans hustru Antoneta Michaelsdotter (jfr fig 318, överst t v). Stenen övertogs 1710 av Jonas Rees och hans arvingar, därefter 1779 av Olof Rees och hans arvingar. Foto K Petterson 1974.

a–e. No 87. Red limestone grave slab in memory of Basilius Goltsmitt, master mason, † 1653, and his wife, Antoneta Michaelsdotter. Cf upper left, figure 318. The stone was taken over in 1710 by Jonas Rees and his heirs, and then by Olof Rees and his heirs in 1779.

Fig 263 c

Fig 263 d

Fig 263 e

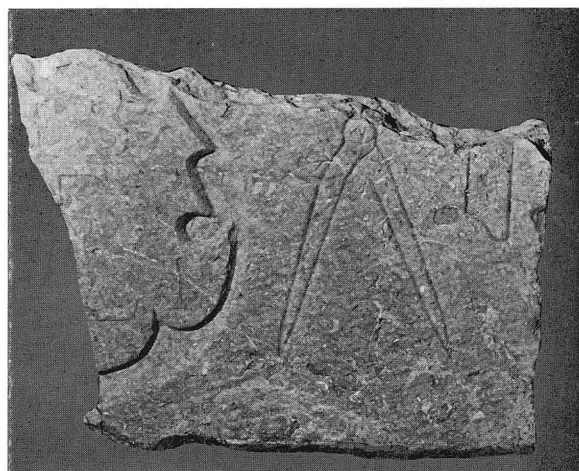

Fig 264a–b. Nr 90. Två fragment av en gravhäll av röd kalksten över en anonym stenhuggare med initialerna H E, 1600-talets början. Jfr fig 322, nedtill t v. Foto R Boström 1973.

a–b. Two fragments of a red limestone grave slab in memory of an anonymous mason whose initials were H E; early 17th century. Cf figure 322, bottom left.

gaveln: FRU ULRICA LUNDQVIST / FÖDD 17²⁵/₉78 DÖD 18¹⁶/₄58.

På västra gaveln: JOHAN FREDRIK LUNDQVIST / FÖDD DEN 14 APRIL 1800 / DÖD DEN 28 DEC. 1851

Nr 96. Urna av gulbrunt lergods i klassiska former, höjd 106, diameter 52 cm, på platta av kalksten, 57 × 57 cm (fig 267 a–b). Runt hals och fot är urnan virad med eklövskvistar med ollon. På ena sidan Dödens ängel sittande med nedvänd och släckt fackla invid en målstolpe; på denna META (= mål). På den andra sidan inskrift med upphöjda bokstäver i samma material som urnan. Inskrift: JACOB BALABREGA / FÖDD I AMSTERDAM / DEN 3 APRIL 1793 / DÖD I CALMAR / DEN 6 JANUARI 1859. Urnan är enligt en stämpel nedtill på foten tillverkad i Höganäs. Formgivare har varit den danske skulptören Ferdinand Edvard Ring (1829–1886), som var elev av Herman Vilhelm Bissen. Jacob Balabrega var av judisk-portugisisk familj, verksam som mekanikus och affärsman, och var bl a ägare av Hälsobrunnen Hälsan i Helsingborg. — Litt: Dagmar Selling, Mekanikus Balabrega och »Hälsan». Kring Kärnan

XI, Helsingborgs museums publikation 1974–1975, s 53–111.

Nr 97. Gravplats omramad av fyra släthuggna granitstenar, sammanhållna av järnkrampor. 202 × 90 cm. Stenarnas höjd över marken 20 cm. Inom ramen gräs.

Nr 98. Liggande häll av grå kalksten, runt kanterna en kvarts rundstav, 209 × 143 cm. Inskrift: LAGMANNEN / JOH. GABR. ROOSVAL / DÖD DEN 18 MARS 18 .. / SV. PS N° 477: V .. / OCH / DESS KÄRA MAKÄ / GUSTAFVA SMEDBERG. / DÖD DEN 21 SEPT: 1843 70 ÅR [SV]: PS B N° 473.

Texten är mycket hårt sliten.

Nr 99. Ej återfunnen 1973.

Nr 100. Sten av grå kalksten, upptill avslutad i trubbig vinkel; 67 × 32,5 × 5,5 cm. Inskrift: HÄR HVILAR / BRITA CATHARINA / LJUNGSTRÖM / FÖDD 1792 / DÖD D. 14 NOVE. 1864. / SI JAG DÖR OCH GUD SKALL VÅRDA MED EDER. / AF / TVENNE SÖRJANDE / SYSTERSÖNER.

Fig 265. Nr 94. Gravsten av grå kalksten över borgaren Nils Ingelqvist, daterad 1740. Foto R Näslund 1971.

No 94. Gravestone of grey limestone, dated 1740, in memory of Nils Ingelqvist, citizen of Kalmar.

Nr 101. Fundament av grå kalksten för gravsten, 74 × 103 cm, mycket söndersprucket. Höjd 11 cm. I mitten en kvarsittande del av stenen, ca 50 × 11 cm.

Nr 102. Fundament bestående av kalkstensblock, det översta av grå kalksten, 29 × 58 cm, höjd 15 cm, med tre uppstickande järntenar. Därunder ett block av röd kalksten, 78 × 46 cm, höjd 12 cm. (Vilar på en murad bädd av kalksten och tegel.)

Nr 103. Monument av grå kalksten, höjd 158 cm; fundamentet 97 × 59 cm. Överstycket 84 × 48 cm. Inskrift på framsidan: KYRKOHERDEN / SVEN

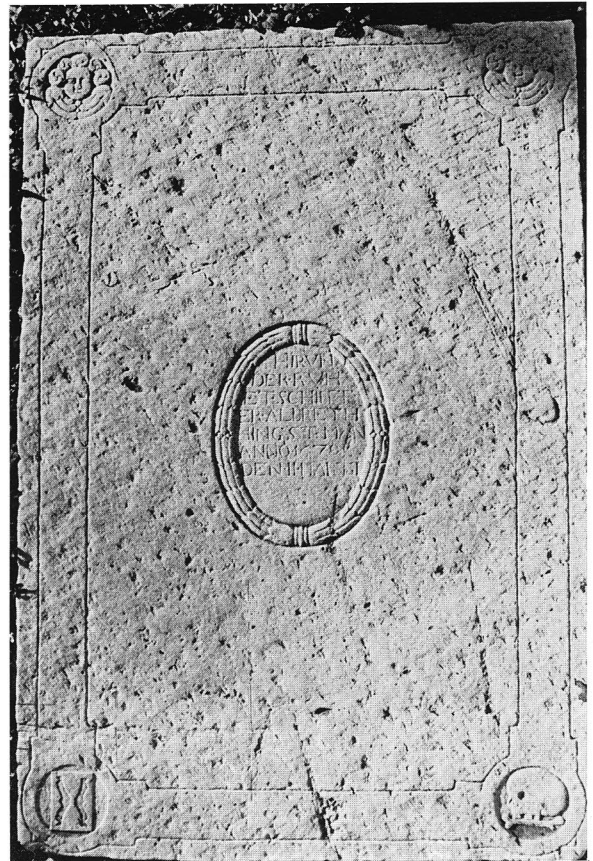

Fig 266. Nr 105. Gravhäll av grå kalksten över skepparen Albreth Hingstman, död 1679 (se även fig 275). Foto R Näslund 1971.

No 105. Grave slab in memory of Skipper Albreth Hingstman, † 1679 (see also fig 275).

SVENANDERS / EFTERLEMN: K: MAKÅ / ELISABETH WENTLING / DÖD D: 30 NOV: 1837, 63 ÅR GAM_l / SJÖTULLS-CONTROLEUREN / GEORG WELLINS / ÄLSKADE MAKÅ / LOV: WILH: SVENANDER / DÖD D: 9 APRIL 1840 35 ÅR GAM_l.

På baksidan där stenens yta till stor del är bortfallen en fragmentarisk inskrift: ... OJS FRÅN HVARANDRA / DÖDEN I LITER ÖMMA BAND. — S. Svenander kyrkoh. i Böda 1811, död 1815 16/9. E. Wentling dotter till kh i Smedby Nils Wentling (Herdaminne 4 s 21).

Nr 104. Liggande häll av röd kalksten, 143 × 84 cm.

Fig 267a–b. Nr 96. Gravvård över mekanikus Jacob Balabrega, död 1859. Urna av gulbrunt stengods, formgiven av den danske skulptören Ferdinand Edvard Ring (1829–1886) och tillverkad av Höganäsbolaget. Foto R Näslund 1971 (a) och R Boström 1973 (b).

a–b. No 96. Memorial urn in memory of Jacob Balabrega, mechanic, † 1859. The urn is of yellowish-brown stoneware, designed by Ferdinand Edvard Ring (1829–1886) and made by the Höganäs Company.

Inskrift med kapitäl: BOKBINDAREN / P. L. WERLANDER / FÖDD D. 24 AUG. 1800 / DÖD D. 11 JULI 1858.

Nr 105. Häll av grå kalksten (fig 266). 143 × 213 cm. I hörnen rundlar, de båda övre med änglahuvuden, i de nedre till vänster timglas, till höger döds-kalle med ett ben. Runt stenen ett band utan text. Inom kransen inskrift med försänkta bokstäver: HIR · VN/DER · RVH/ET · SCHIPFF/ER · ALBRETH / HINGST · MAN / ANNO 1679 / DEN · 11 · MARTI. — Fri-

gelius fig 275 har läst förnamnet ANRETH. — Hingstman inflyttade från Lübeck och gick borgareed i Kalmar som skeppare 3 oktober 1664; ägde fastighet vid Storgatan; död 11 mars 1679, g m Catharina Holtz död 27 december 1710 (H s 164).

Nr 106. Kors av röd kalksten, höjd 93, bredd 48, tjocklek 13 cm på högt fundament av grå sandsten. Total höjd 154 cm. Inskrift på fundamentets övre del: H: H: / JOHANNA SOPHIA / LAGERCRANTZ / FÖDD BJÖRKMAN / * 1794 – † 1858 / FRID ÖVER STOFDET / [PS] B 483.

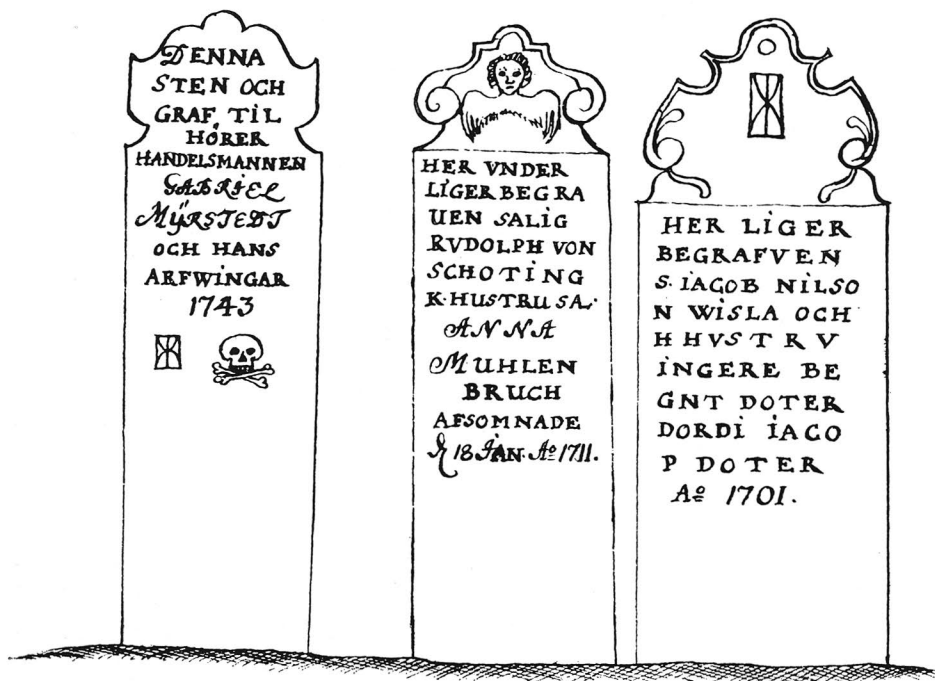
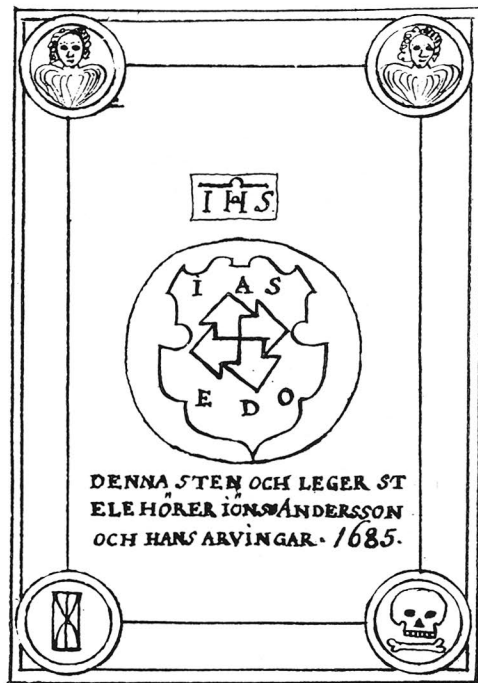

Fig 268. Liggande hållar: Nr 129 över kopparslagaren Oluf Weinbom. Hällen, som är daterad 1702, är försedd med ny inskrift för handlanden E Saur, död 1844 (fig 283). — Nr 107 över fiskaren Jöns Andersson. Den är daterad 1685. — Stående stenar: Nr 246, daterad 1743, över handelsmannen Gabriel Myrstedt. — Nr 247 över Rudolf von Schotings hustru Anna Mühlenbruch, död 1711. — Nr 248 över Jacob Nilson Wisla och hans hustru Ingere Bengtsdoter och deras barn Dordi Jacobsdoter 1701. Bläckteckning av P Frigelius omkring 1750. KLB.

Grave slabs: No 129 in memory of Oluf Weinbom, coppersmith. The slab, which is dated 1702, has a new inscription referring to E Saur, merchant, † 1844 (fig 283). No 107 is in memory of Jöns Andersson, a fisherman. It is dated 1685. Upright stones: ¹No 246, dated 1743, is in memory of Gabriel Myrstedt, merchant. No 247 is in memory of Anna Mühlenbruch, † 1711, the wife of Rudolf von Schoting. No 248 is in memory of Jacob Nilson Wisla and his wife, Ingere Bengtsdoter and their child, Dordi Jacobsdoter, 1701. Ink drawings, c 1750.

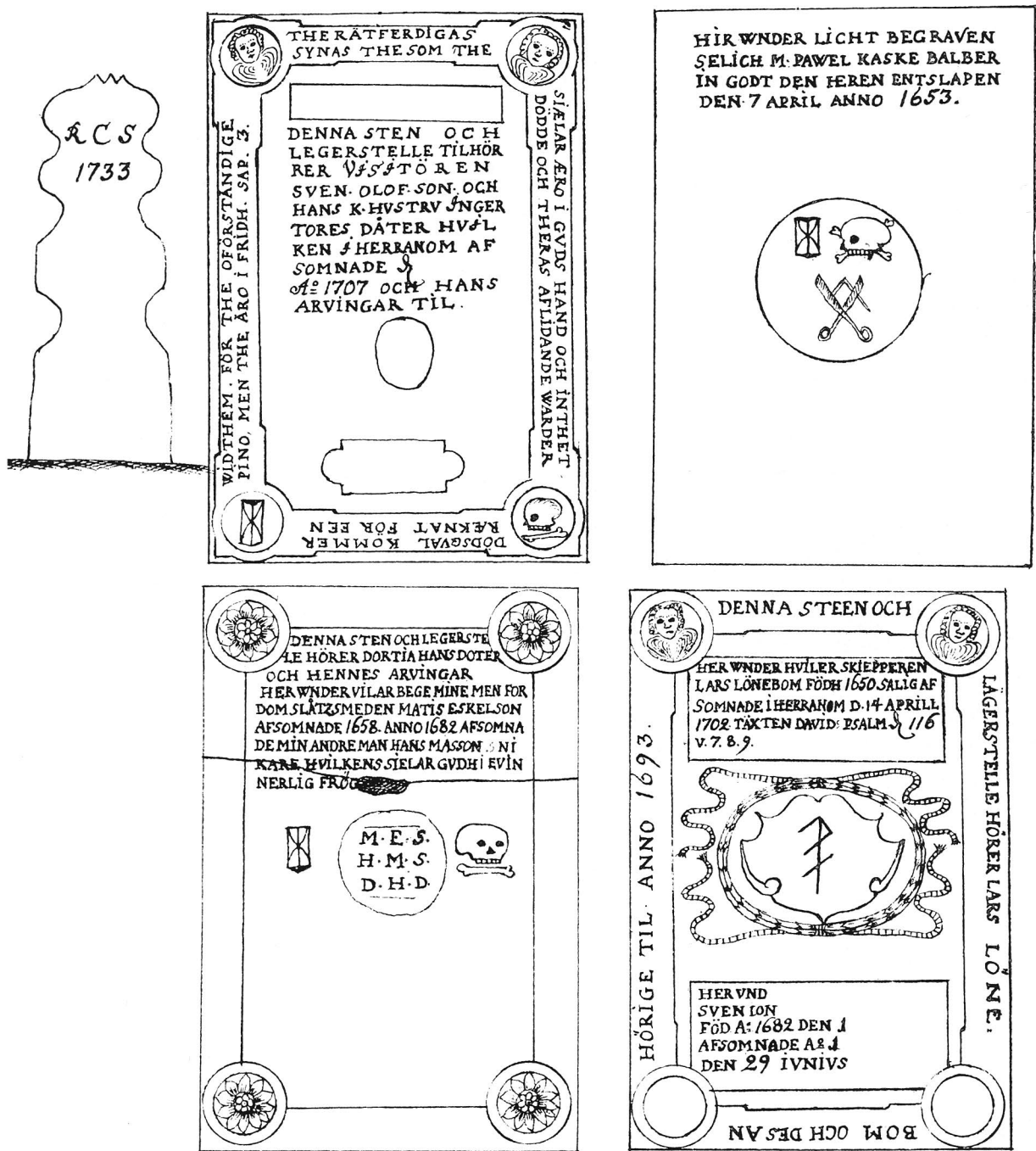

Fig 269. Nr 230. Stående gravsten, daterad 1733, över okänd. — Liggande hållar: Nr 110 över visitören Sven Olofson och hans hustru Inger Toresdotter, död 1707. — Nr 231 över stadsbarberaren Pawel Kaske, död 1653. — Nr 232 över hustru Dortia Hansdotter som nämnes »salig» 1683, och hennes båda män, slottssmeden Matis Eskelson, död 1658, och snickaren Hans Ma[t]sson, död 1682. — Nr 233 över skepparen Lars Lönebom, död 1702. Bläckteckning av P Frigelius omkring 1750. KLB.

No 230. An upright gravestone, dated 1733, in memory of a person or persons unknown. Grave slabs: No 110 is in memory of Sven Olofson, inspector of ships, and his wife, Inger Toresdotter, † 1707. No 231 is in memory of Pawel Kaske, town barber, † 1653. No 232 is in memory of Dortia Hansdotter, who is called "blessed" in 1683, and her two husbands, Matis Eskelson, castle smith, † 1658, and Hans Ma[t]sson, † 1682. No 233 is in memory of Skipper Lars Lönebom, † 1702. Ink drawings, c 1750.

Fig 270. Nr 108. Gravvård av grå kalksten över stadsfogden J M Appeltoffts maka C R Engenfelt, död 1856. Foto R Näslund 1971.

No 108. Grey limestone gravestone in memory of City Bailiff J M Appeltofft's wife, C R Engenfelt, † 1856.

Nr 107. Nedre delen av häll av röd, spräcklig kalksten. 153×160 cm. Stenen är i sin helhet avbildad av Frigelius (s 289) fig 268. Runt kanten ett 10 cm brett band utan text, i hörnen rundlar, i de båda övre, som nu saknas, änglahuvuden, i de nedre till vänster timglas, till höger döds-skalle med ett ben. På övre delen I H S (saknas), därunder i nedsänkt rundel (diameter 48 cm) en sköld med ett hakkors; över bomärket I A S, under E D O; därunder inskrift: DENNA · STEN · OCH · LEGER · ST/ELE · HÖRER · IÖNS · ANDERSSON / OCH · HANS ·

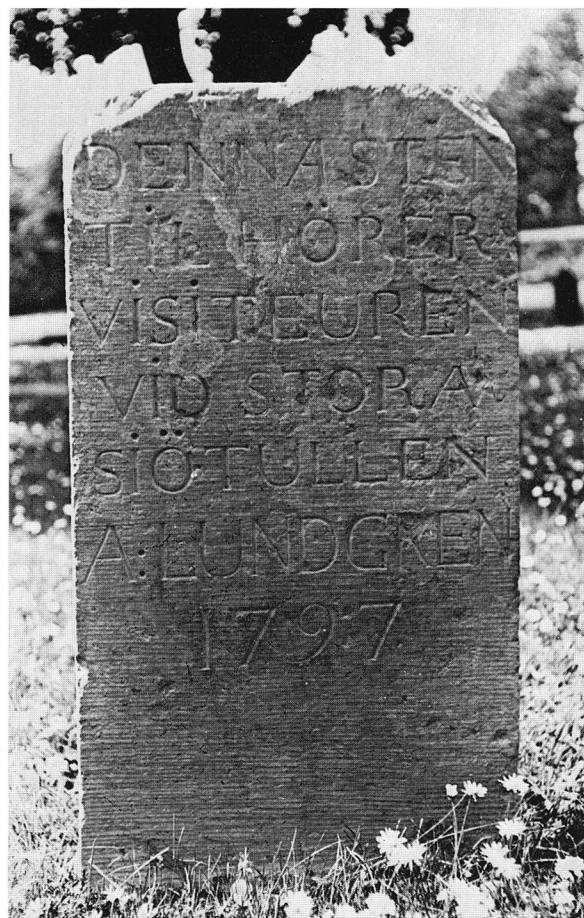

Fig 271. Nr 111. Gravsten av grå kalksten för visitören A Lundgren, daterad 1797. Foto R Näslund 1971.

No 111. Gravestone, grey limestone, in memory of A Lundgren, inspector of ships, dated 1797.

ARVINGAR. 1685. — En Jöns Andersson avlade borgareed som fiskare 1652, 18.8. (H s 80).

Nr 108. Stående sten av slipad grå kalksten, upp-till spetsbågig avslutning med akroterier och hängande pinjekottar (fig 270), i spetsbågen ett kors i relief. Inskrift: HÄR / HVILAR / STADS FOGDEN / J. M. APPELTOFFTS / ÖMT ÄLSKADE MAKAN / C. R. ENGENFELT / FÖDD D. 14 MAJ 1804 / DÖD D. 16 FEBR. 1856 / SÖRJD OCH SAKNAD / AF MAKE OCH 10 BARN / S.P.B. N° 473. N° 477.

Fig 272. Nr 112. Gravhäll av grå kalksten över Beniamen du Plesy och hans barn, döda 1639 (se även fig 274). Foto R Näslund 1971.

Grey limestone grave slab in memory of Beniamen du Plesy and his children, all of whom died in 1639 (see also fig 274).

Nr 109. Liggande häll av röd kalksten, 197 × 113 cm, ytan mycket söndervittrad och sprucken i tre delar, ingen synlig inskrift.

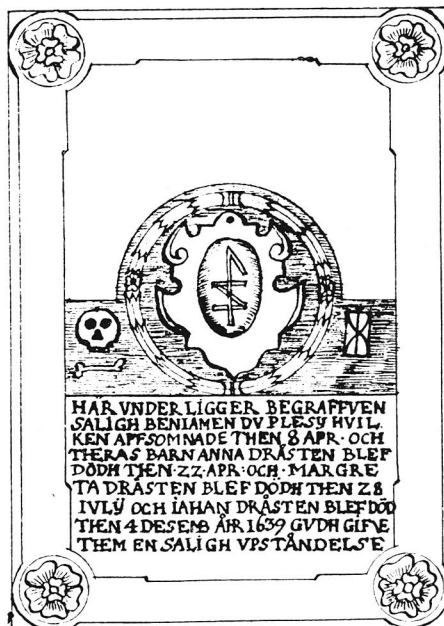
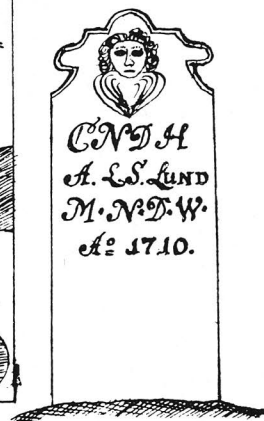
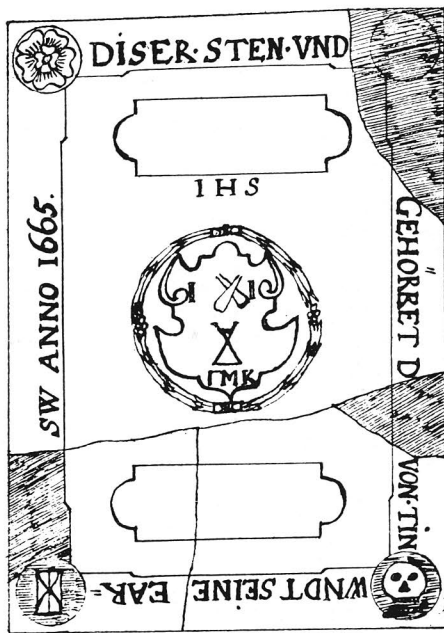
Nr 110. Liggande häll av röd kalksten, 204 × 132 cm. Runt kanterna 17 cm breda band med dubbla textrader; i de båda övre hörnen änglahuvuden, i de nedre till vänster timglas, till höger döds-kalle med ett ben. Överst en rektangulär tavla omramad av voluter och broskornament, hårt sliten och utan inskrift. Därunder ett fragment av en inskrift:

Fig 273. Nr 117. Gravhäll av grå kalksten för tunnbindare-mästaren Oluf Hall. Hällen daterad 1706. Se även fig 280. Foto R Näslund 1971.

No 117. Grey limestone grave slab in memory of Oluf Hall, cooper. The slab is dated 1706. See also fig 280.

DENNA STEN OCH / LEGER; fortsättningen utnött eller bortslipad. I stenens nedre del en nedsänkt nära kvadratisk tavla med ramverk som ovannämnda men ännu mera utnött. Inskrift: DENNA STEN / TIL- / HÖRER BORG / OCH BRYG: OLOF / ISBERG OCH DES / ARFWINGAR / ÅR 1785. Inskrift runt kanterna; yttre raden: THE RETFERDIGAS / SIAELAR AERO I G[UD]S HAND OCH INTHET / DÖDSQVAL KOMMER / WIDH THEM FÖR THE OFÖRSTANDIGE / (inre raden) SYNAS THE SOM THE / DÖDDE OCH THERAS AF / LI- / DANDE WARDER / RAEKNAT FOR EEN / PINO MEN THE ÄRO I FRIDH. SAP. 3.

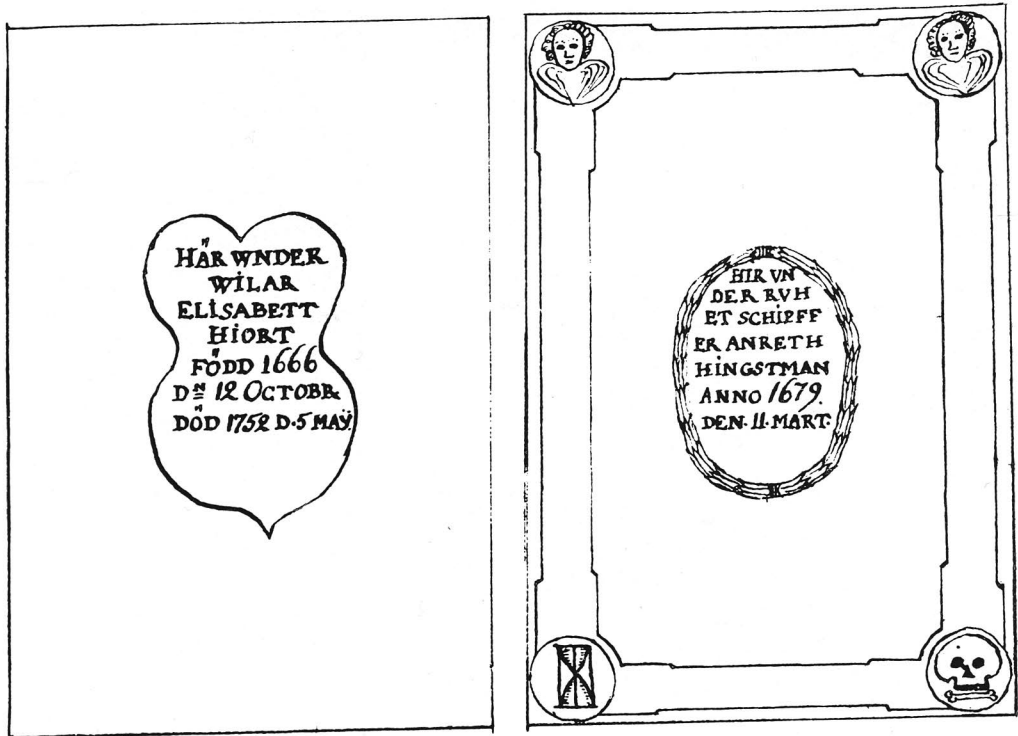

*Pray be under and ligand on Gylfaring lidsten Gyrson intet
med ar Gylgitt an allvraft mitt nu §*

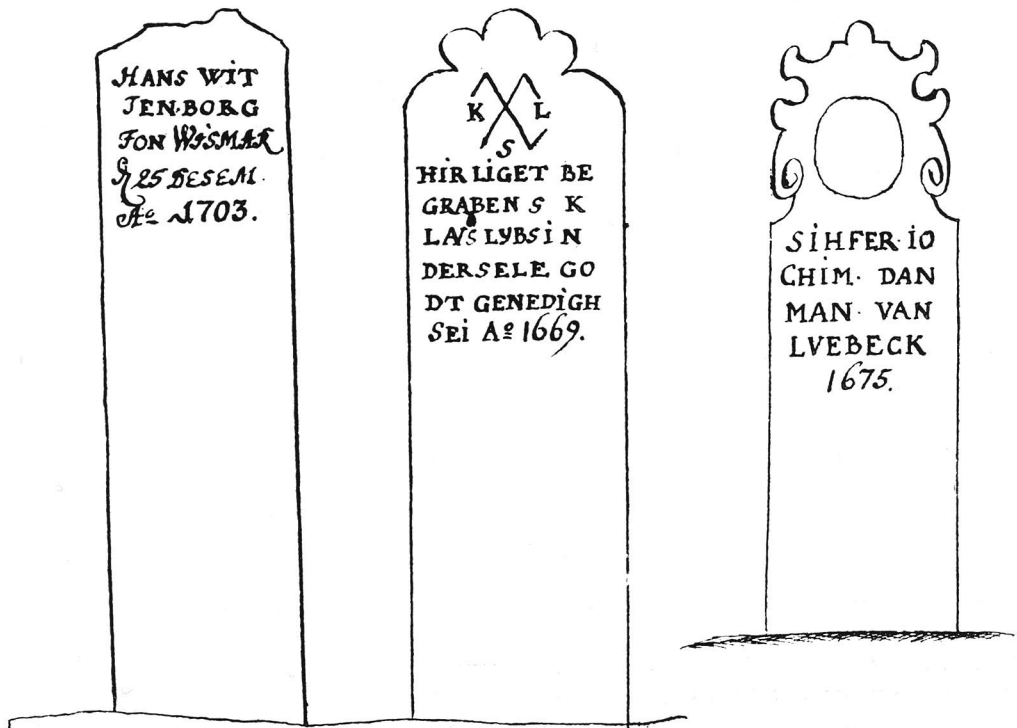
Fig 274. Gravhällar: Nr 190 över garvarna Michel Dask, som nämnes »salig» 1688, och Martin Losse, död 1735, samt bådas hustru Brita Hemmingsdotter, död 1705. — Nr 191, daterad 1665 över D von Tin. — Nr 192, stående sten, daterad 1710, för okänd. — Gravhällar: Nr 193 för mjölnaren Gyrgen Meier, daterad 1673. — Nr 112 för Beniamen du Plesy och hans tre barn döda 1639 (fig 272). Bläckteckning av P Frigelius omkring 1750. KLB.

Grave slabs: No 190, dated 1702, in memory of Michel Dask, mentioned as "blessed" in 1688, and Martin Losse, † 1735, both tanners, and Brita Hemmingsdotter, who was married to each in turn, † 1705. No 191, dated 1665, in memory of D von Tin. No 192, an upright stone, dated 1710, is in memory of an unknown person. Grave slabs: No 193 in memory of Gyrgen Meier, miller, dated 1673. No 112 in memory of Beniamen du Plesy and his children, all of whom died in 1639 (fig 272). Ink drawings, c 1750.

Fig 275. Liggande
hällar: Nr 115 över
Elisabet Hiort, död
1752. — Nr 105 över
skepparen Albreth
Hingstman, död 1679.
Se även fig 266 —
Stående stenar: Nr
138 över Hans Witten-
borg, död 1703. — Nr
255 över skepparen
Klaus Lybsin, död
1669. — Nr 256 över
skepparen Jochim
Danman, död 1675.
Bläckteckning av P
Frigelius omkring 1750.
KLB.

Grave slabs: No 115 in
memory of Elisabet
Hiort, † 1752. No 105
is in memory of Skipper
Albreth Hingstman,
† 1679. See also fig
266. Standing stones:
No 138 in memory of
Hans Wittenborg,
† 1703. No 255 in
memory of Skipper
Klaus Lybsin, † 1669.
No 256 in memory of
Skipper Jochim Dan-
man, † 1675. Ink
drawings, c 1750.

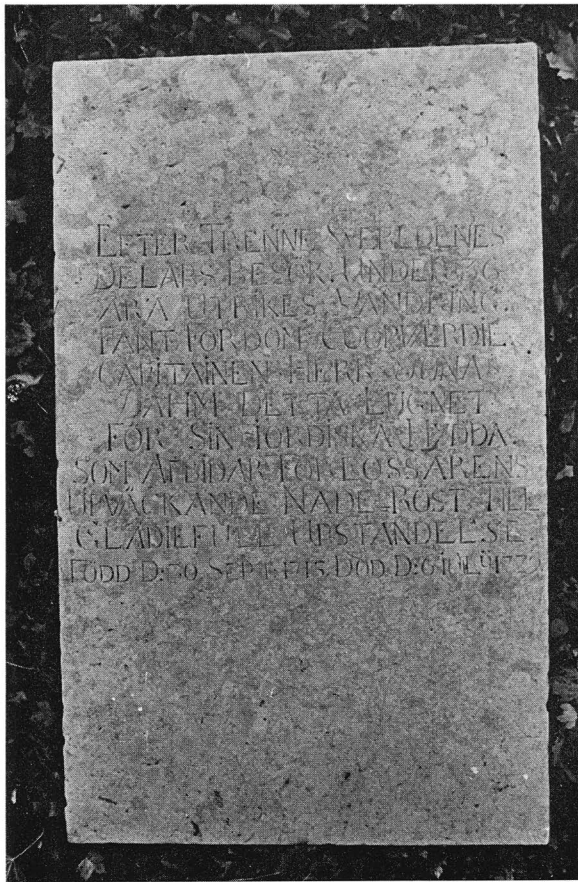

Fig 276. Nr 119. Gravhäll av grå kalksten över kofferdikap-
tenen Jonas Dahm, död 1779. Foto R Näslund 1971.

*No 119. Grave slab in memory of Captain Jonas Dahm, of
the merchant navy, † 1779.*

Frigelius (s 384) har en teckning av en sten med samma kantskrift och emblem i hörnen (fig 269). Det är tydligen samma sten, men tecknad utan broskornamentik och voluter, kanske därför att de redan då var nötta och svåra att återge. På teckningen har stenen upptill följande inskrift: DENNA STEN OCH / LEGERSTELLE TILHÖR/RER VISITÖREN SVEN · OLOF · SON · OCH / HANS K · HUSTRU INGER / TORES DÅTER HVIL/KEN I HERRANOM AF/SOMNADE d --- / A^o 1707 OCH HANS / ARVINGAR TIL. — Den först återgivna ägarenskriften är sekundär. Olof Isberg

Fig 277. Nr 123. Gravhäll av grå kalksten över skräddaren
Didrick Frick och hans hustru Catarina Frick, daterad 1710.
I krans på hällens mitt namnbokstäver från år 1742. Se även
fig 321. Foto R Näslund 1971.

*Grey limestone grave slab in memory of Didrick Frick, tailor,
and his wife, Catarina Frick, dated 1710. In the wreath in the
middle of the stone are initials dating from 1742. See also fig
321.*

har utplånat den äldre ägarens personuppgifter och gjort nya.

Nr 111. Stående rektangulär häll av grå kalksten med skrovlig yta, 71 × 38 × 8,5 cm (fig 271). Inskrift med stora versaler: DENNA STEN / TILHÖRER / VISITEU-
REN / VID STORA / SIÖTULLEN / A: LUNDGREN / 1797.

Nr 112. Liggande häll av grå kalksten, 202 × 130 cm (fig 272). I hörnen rundlar med rosor. Runt

Fig 278. Nr 124. Gravhäll av grå kalksten över garvaren Daniel Forssenius med familj 1771. Vid huvudänden rest häll med bomärke och året 1659. Foto R Näslund 1971.

No 124. Grey limestone grave slab in memory of Daniel Forssenius, tanner, with family, 1771. At the head is a standing stone with an owner's mark and the date 1659.

stenen ett 14 cm brett band utan text. Mitt på stenen en rund lagerkrans, diameter 62 cm, i denna ett försänkt fält med vapensköld i relief och i den ett runt fält med bomärke. Nedtill vid kransen t v döds-kalle med ett ben, t h timglas. Därunder med upphöjda hårt slitna bokstäver: HÄR VNDER LIGGER BEGRAFFVEN / SALIGH BENIAMEN D[V PLES]Y HVIL/KEN AFFSOMNADE THEN 8 APR. OCH / THERAS BARN ANNA DRÄSTEN BLEF / DÖDH THEN ZZ APR: OCH MARGRE/TA DRÄSTEN BLEF DÖDH THEN 28 / IVLÿ OCH IAHAN DRÄSTEN BLEF DÖD / THEN 4 DESEMB ÅHR 1639 GVDH GIFVE THEM EN SALIGH VPSTÅNDELSE.

Fig 279. Nr 125. Gravhäll av röd kalksten över Johan Gummeson, daterad 1649. Foto R Näslund 1971.

No 125. Red limestone grave slab in memory of Johan Gummeson, dated 1649.

Stenen är avbildad av Frigelius (s 269), fig 274, och namnet DY PLESY är kompletterat efter hans teckning.

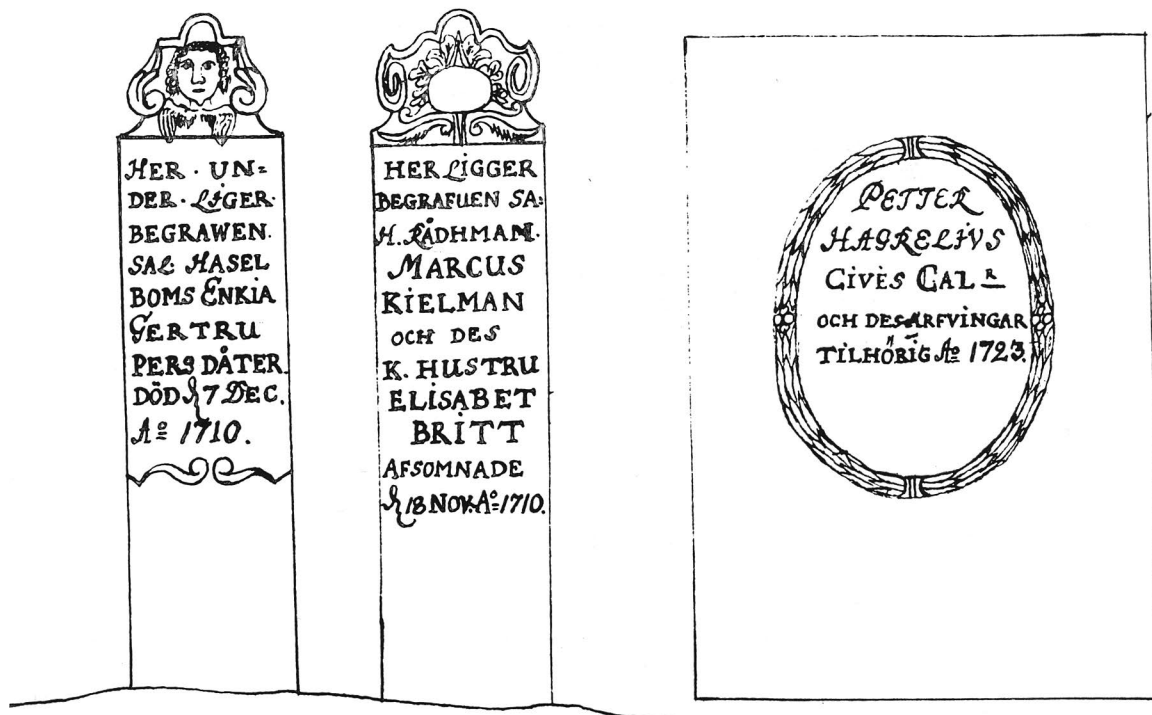
Nr 113. Stående häll av röd kalksten, upptill stor triangulär spets med små förkrympta akroterier på sidorna, 85 × 48 × 7,5 cm. Inskrift: HÄR / HVILAR / SOPHIE · E · WILHELMINA / SÄLLSTRÖM / DÖD DEN 7 FEBR 1859 / 2 ÅR 3 MÅN OCH 2 DAGAR / MARCI 10 CAP · 14 V / PS · B · N° 493 V · 1 · 3 ·

Nr 114. Liggande häll av grå kalksten, 192 × 120 cm. Överst nedsänkt rektangulärt fält med inskrift

Fig 280. Stående sten Nr 202 över Anna Nilsdotter Svan, död 1710. — Liggande hållar: Nr 117 över tunnbindaren Oluf Hall, död 1706 (jfr fig 273). — Nr 203 över borgaren Jonas Lilieberg, daterad 1751. — Stående stenar: Nr 204 över Gertrud Persdotter, död 1710. — Nr 205 över rådmannen Marcus Kielman, död 1710, och hans hustru Elisabet Britt, död 1710. — Nr 206, liggande håll, daterad 1723, för Petter Hagrelius. Bläckteckning av P Frigelius omkring 1750. KLB.

Standing stone No 202 in memory of Anna Nilsdotter Svan, † 1710. Grave slabs: No 117 in memory of Oluf Hall, cooper, † 1706 (cf fig 273). No 203 in memory of Jonas Lilieberg, citizen of Kalmar, dated 1751. Standing stones: No 204 in memory of Gertrud Persdotter, † 1710. No 205 in memory of Marcus Kielman, magistrate, † 1710, and his wife, Elisabet Britt, † 1710. No 206, grave slab, dated 1723, in memory of Petter Hagrelius. Ink drawings, c 1750.

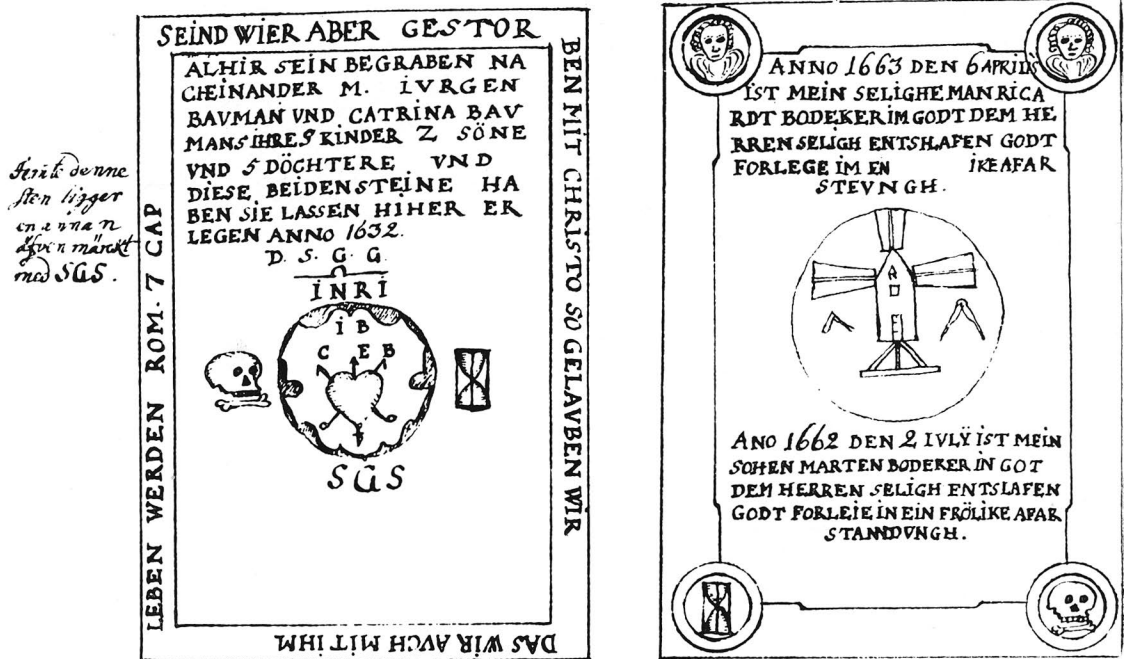
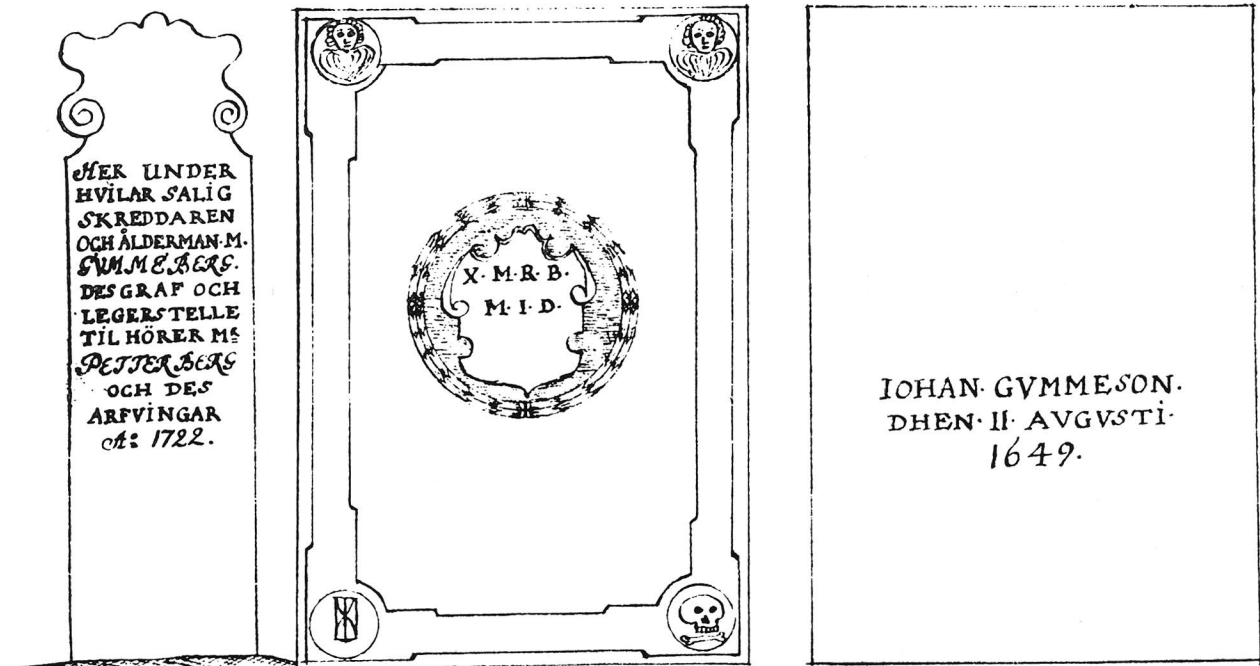

Fig 281. Liggande hällar: Nr 237 över Iurgen Baumans och Catrina Baumans sju barn. Hällen daterad 1632. — Nr 238 över mjölnaren Richardt Bodeker, död 1663, och hans son Marten Bodeker, död 1662. — Nr 239. Stående sten över skräddareäldermannen Gumme Berg. Stenen daterad 1722. — Liggande hällar: Nr 240 över okänd. — Nr 125 över Johan Gummesson, död 1649 (fig 279). Bläckteckning av P Frigelius omkring 1750. KLB.

Grave slabs: No 237 in memory of Iurgen Bauman's and Catrina Bauman's seven children. The slab is dated 1632. No 238 in memory of Richardt Bodeker, miller, † 1663, and his son Marten Bodeker, † 1662. No 239, a standing stone in memory of Gumme Berg, alderman in the tailor's guild. The stone is dated 1722. Grave slabs: No 240 in memory of an unknown person. No 125 in memory of Johan Gummesson, † 1649 (fig 279). Ink drawings, c 1750.

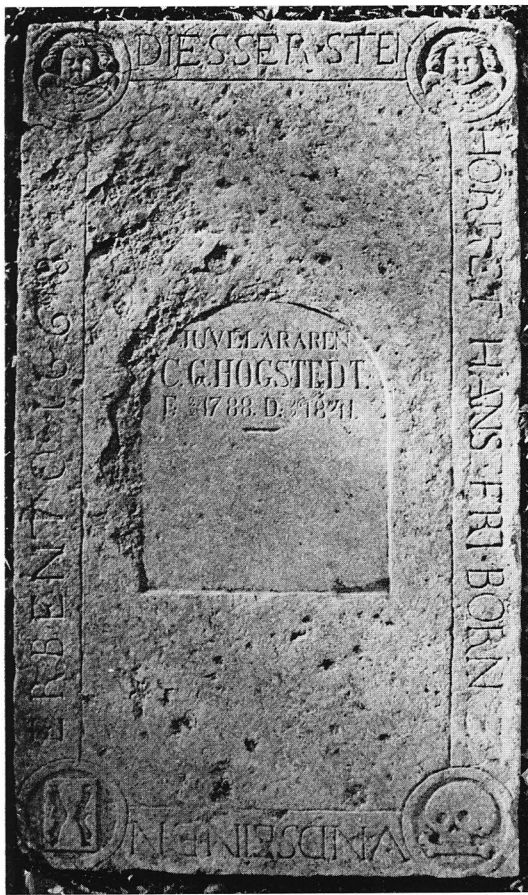

Fig 282. Nr 126. Gravhäll av röd kalksten över bagaren Hans Friborn, daterad 1668. I hällens mitt inskrift för juveleraren C G Högstedt, död 1841. Jfr fig 320. Foto R Näslund 1971.

No 126. Red limestone grave slab in memory of Hans Friborn, baker, dated 1668. In the middle of the slab is an inscription referring to C G Högstedt, † 1841. Cf figure 320.

Fig 283. Nr 129. Gravhäll av grå kalksten över kopparslagaren Oluf Weinbom, daterad 1702. Jfr fig 268. Foto R Näslund 1971.

No 129. Grey limestone grave slab in memory of Oluf Weinbom, coppersmith, dated 1702. Cf fig 268.

Fig 284. Nr 132, 133. Gravstenar av röd kalksten, t v över skepparen Zacharias Kastholm, daterad 1730 (jfr fig 290), och t h över okänd, 1779. Foto R Näslund 1971.

Nos 132, 133. Gravestones of red limestone, left, in memory of Skipper Zacharias Kastholm, dated 1730 (cf fig 290) and right in memory of an unknown person, dated 1779.

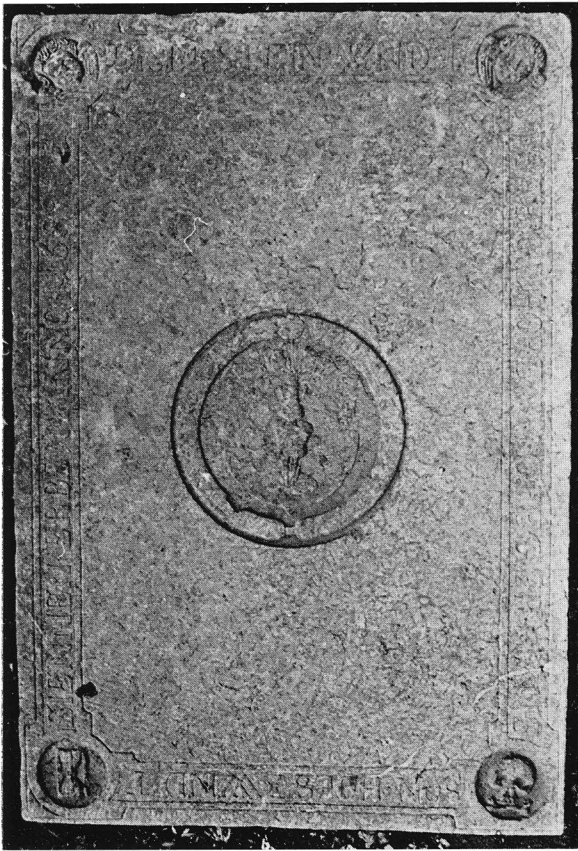

Fig 285. Nr 130. Gravhäll av röd kalksten över krukmakaren Greger Hansson Holst från Danzig, död 1704. Hällen daterad 1689. Jfr fig 288. Foto R Näslund 1971.

No 130. Red limestone grave slab in memory of Greger Hansson Holst, potter, from Danzig, † 1704. The slab is dated 1689. Cf fig 288.

med bokstäver i relief: HIR ROVWET MA ----- /
HIN --CK -- ER -- MEN TOH -- / SV-DE -----E
HVSSFROVWE --- / IN GOTTE DEM HEREN DEN 18 /
--- ANNO 16Z8. — Under denna text ett X, vilket
är kyrkans ägaremarke, samt ett runt nedsänkt
fält med bomärke, ett W med vågrätt tvärstreck.
Stenen är mycket söndervittrad i ytan. Den är
avbildad av Frigelius (s 273) och hans tydning av
inskriften kan läsas på fig 314. H s 138 har läst
namnet HINDRICK EKERSAMEN.

Nr 115. Liggande häll av grå kalksten, 175 × 89
cm (fig 275). I mitten en nedsänkt sköld (höjd 60,
största bredd 46 cm) med inhuggen inskrift: HÄR

Fig 286. Nr 135. Gravhäll av röd kalksten över fortifikations-
murmästaren Göran Soldner, som nämnes »salig» 1663. Foto
R Näslund 1971.

*No 135. Red limestone grave slab in memory of Göran Soldner,
fortification master builder, mentioned as "blessed" in 1663.*

WNDER / WILAR / ELISABETT / HIORT. / FÖDD 1666 /
D^N 12 OCTOBR / DÖD 1752 D 5 MAY.

Elisabet Andersdotter Hiort, f 12 oktober 1666
död 5 maj 1752, var hustru till skraddaren Christof-
fer Persson; borgareed 18 november 1682, »salig»
10 maj 1704. Elisabet Hiort gifte om sig 18 oktober
1708 med skraddaren Zacharias Bäckman (H s 203).

Nr 116. Liggande häll av grå kalksten, 134 × 72
cm. På mitten ett X, kyrkans märke; utan inskrift.

Nr 117. Liggande häll av grå kalksten, avslagen i
övre högra hörnet; 181 × 103 × 17 cm (fig 273, 280).
Inskrift: INRI / DENE STEN / OCH LAGER / STALLE. HORER /

Fig 287. Nr 139. Gravvård av röd kalksten för apotekaren G Korsseman, död 1837. Foto R Boström 1973.

No 139. Red limestone grave monument in memory of G Korsseman, apothecary, † 1837.

TVNNE BINDAR: /EN MASTER / OLUF HALL OCH / DES ARVINGAR / TIL ANNO 1706 / DEN 29 SEPTE/MBER. Frigelius' teckning har samma inskrift, men med annan radindelning.

Nr 118. Saknas 1973.

Nr 119. Liggande häll av grå kalksten, 195 × 118 cm (fig 276); utan ornering. Inskrift: EFTER TRENNE WERLDENES/DELARS BESÖK UNDER 36 / ÅRA UTRIKES WANDRING / FANT FORDOM COOPVAERDIE / CAPITAINEN HERR IONAS / DAHM DETTA LUGNET / FÖR SIN JORDISKA HYDDA / SOM AFBIDAR FÖRLOSSARENS / UPVÄCKANDE NADE = RÖST TILL / GLÄDIEFULL UPPSTANDELSE. / FÖDD D: 30 SEPT: 1715 DÖD D: 6 JULY 1779.

Nr 120. Liggande häll av grå kalksten stympad i övre delen, 189 cm bred, 178 cm lång. Utefter båda långsidorna minuskelinnskrift som fortsatt kring den stympade delen. Inskriften är mycket nött och skadad och har inte gått att tolka.

Från den avslagna delen och nedåt går ett flertal uppåt konvergerande streck som möjligen betecknat veck i en klädning till en defekt bild i stort format.

Nr 121. Liggande häll av röd kalksten. 204 × 115 cm. Runt kanterna ram utan inskrift och i hörnen rundlar utan ornering. På hällens övre del inskrift: GÖRDELMAKAREN I:R:B: / 1802. Därunder mitt på hällens runt fält och i detta en sköld av äldre 1600-talstyp med spetsen uppåtriktad. Inga bokstäver i skölden. Inskriften på en 1600-talssten har 1802 utplånats, varefter stenen vänts och försetts med ny inskrift på den forna nederdelen.

Nr 122. Liggande häll av röd obearbetad kalksten, 160 × 101 cm. Överst kyrkans märke, ett X inhugget.

Nr 123. Liggande häll av grå kalksten avslagen i nedre vänstra hörnet, 179 × 114 cm (fig 277). Överst i nedsänkt fält m. DIDRICK. FRICK / CATRINA. FRICK / A: 1710; mitt på stenen en cirkelrund lagerkrans och inom denna: ABM / AHD / 1742. — D Frick var skräddare; borgareed 4 mars 1696; död 10 januari 1711; hustru Catarina Bengtsdotter Bundi; död 12 januari 1711; dotter till hattmakaren i Kalmar Bengt Bundi och Margareta Scheder (H s 148). Se även fig 321.

Nr 124. Liggande håll av grå kalksten, 186 × 116 × 10 cm; 10 cm bred, lågerslagen ram kring kanterna; mitt på stenen runt nedsänkt fält med inskrift: DENNA GRIFT / OCH LAGERSTAD / TILHÖRER GARFWAREN OCH CARDUANSMAKAREN / ÄREBORNE M DANIEL / FORSSENIUS / SAMT DESS KIÄRA / HUSTRU BARN OCH ARFWINGAR / I CALMAR / 1771.

Vid hållens huvudända en rest stympad håll av grå kalksten, bredd 110, höjd 87 cm; därpå sköld med bomärke (fig 278) och därunder årtalet 1659.

Nr 125. Liggande håll av röd kalksten, övre högra hörnet saknas; längd 162, bredd 93 cm (fig 279). Inskrift på hållens nedre del: IOHAN GVMME-SON / DHEN 11 AVGVSTI / 1649. — Frigelius återger en teckning av stenen fig 281.

Nr 126. Håll av röd kalksten (fig 282). 185 × 106 cm. I övre hörnen änglahuvuden, i de nedre t v timglas, t h döds-kalle med ett ben. Runt kanterna inskrift: DIESSER · STEN / HÖRRET HANS · FRI · BORN / VND SEINEN / ERBEN TO 1668. — I stenens mitt ett nedsänkt, upptill rundat fält (62 × 52 cm) med inskrift: JUVELÄRAREN C. G. HÖGSTEDT F: $\frac{29}{2}$ 1788 D: $\frac{26}{2}$ 1841. — Frigelius (s 285) har avbildat stenen fig 320. Den har på hans teckning på mitten en oval lagerkrans och inom denna initialerna HFB / DND samt i raden däremellan en kringla och två andra kakor.

En Hans Friboren, som var bagare, avlade borgareed i Kalmar den 11 augusti 1641 och kallades då »Friborg», nämnes »salig» 5 september 1666; ägde fastighet tomt nr 317 (H s 147).

Nr 127. Hälften av liggande håll av grå kalksten; 101 × 89 cm. Ett X, kyrkans ägaremärke, på nedre delen; ingen inskrift.

Nr 128. Kors av grå kalksten; stammens övre del avslagen, 111 × 57 cm. Inskrift: ÄLSKAD MODER AF EN TACKSAM SON.

Nr 129. Liggande håll av grå kalksten, 220 × 160 cm; runt kanterna upphöjd bård av lager, bredd 10 cm (fig 283); i övre hörnen änglahuvuden med vingar, i de nedre till vänster timglas; döds-kallen till

höger är bortvittrad. I förhöjd tavla överst inskrift med bokstäver i relief: DENNA STEN OCH LÄGER / STÄLLE HÖRER M: OLVF WE[I]N / BOM OCH HANS AR- VINGAR TILL / ANNO 1702. Nederst tavla med inskrift i nedsänkta bokstäver: HÄR VILAR / HAND- LANDEN E SAVR / DÖD I CALMAR D 10 SEPTEM: 1844 / I DÄSS 77 ÅR / OCH DESS K. MAKA / CATHRINA SAVR / DÖD I CALMAR D 7 [?] DECEM 1841 [?] / I DESS 69 ÅR.

Stenen är avbildad av Frigelius, s 289, fig 268. Den visar i kransen en brännvinspanna samt initialerna O W B och M H D. Därunder cirkelrund lagerkrans med fladdrande band, avslutade med tofsar. Ingen text i nedre fältet. Med bokstäverna avses kopparslagaren Oluf Olufsson Weinbom † 1711 6/1 och Maria H:dotter Lisman † 1710 7/12 (H s 244). Weinbom var kopparslagare i Kalmar och avlade borgareed den 26 november 1690.

Nr 130. Liggande håll av röd kalksten, 190 × 128 cm. I hörnen upptill änglahuvuden, nedtill timglas och döds-kalle; runt kanterna 11 cm brett textband med inskrift i upphöjda bokstäver: DISER □ STEIN □ WNDT / STETE □ GEHÖRET M. GREGER □ HANS / SON □ HOLST □ WNDT / SIENNEN □ ERBEN □ ANNO □ 1689. Punkterna har kvadratisk form men är mycket mindre än vad texten visar, fig 285. I mitten ett runt nedsänkt fält, diameter 55 cm, omgivet av lagerkrans, i denna en sköld med en nu mycket vittrad bild. Frigelius avbildar stenen med i skölden en på ett bord stående urna med fyra blomkvastar (fig 288). — Greger Hansson var krukmakare, inflyttad från Danzig 1680 och avlade borgareed som »pottmakare» 26 januari 1685. Död 20 januari 1704 (H s 165).

Nr 131. Liggande håll av grå kalksten, nedre vänstra hörnet avslaget, 220 × 157 cm. I hörnen rundlar, de upptill med fembladiga rosor, nedtill t v döds-kalle med korslagda ben, t h timglas; runt stenen ett 15,5 cm brett band utan text. Överst med upphöjda bokstäver: HAR VNDER HVILAS I HERRA/ NOM SALIGH ERICK PERSSON / HVILKEN AFFSOMNADE THEN 26 MAY / ANNO 1641 OCH MEDH 4 SINA SÖNER / OCH Z DOTTRAR GVDH FÖRLAENE / TEM EEN SALIGH VPSTANDELSE /. — Därunder ett runt nedsänkt fält omgivet av lagerkrans, däri en upphöjd sköld med bomärke och bokstäverna E P S / K I D. Stenen av-

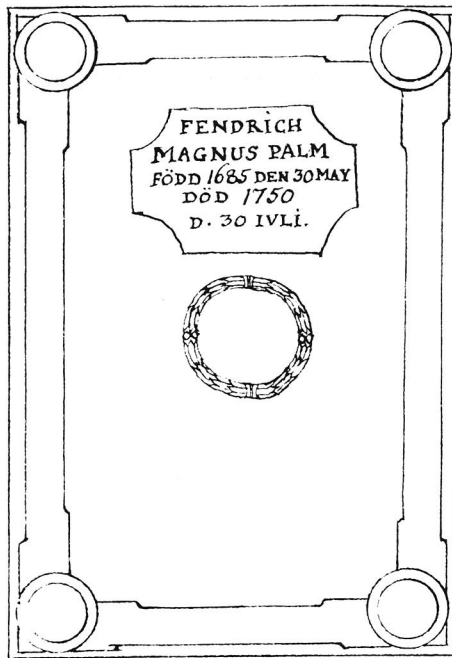
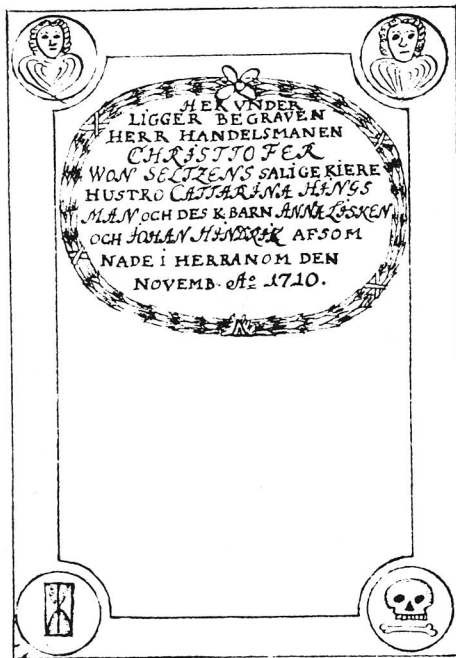
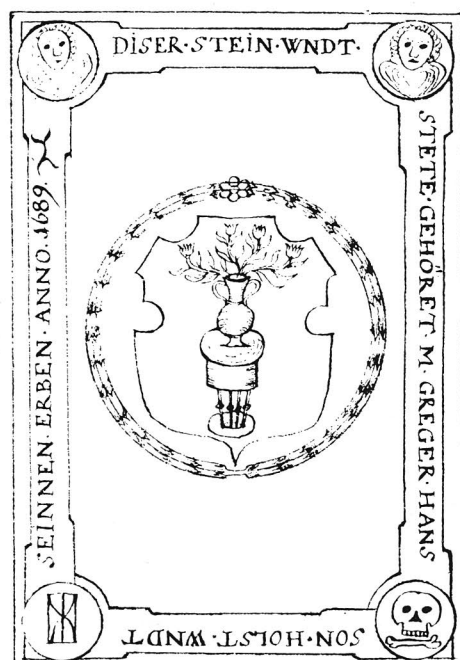
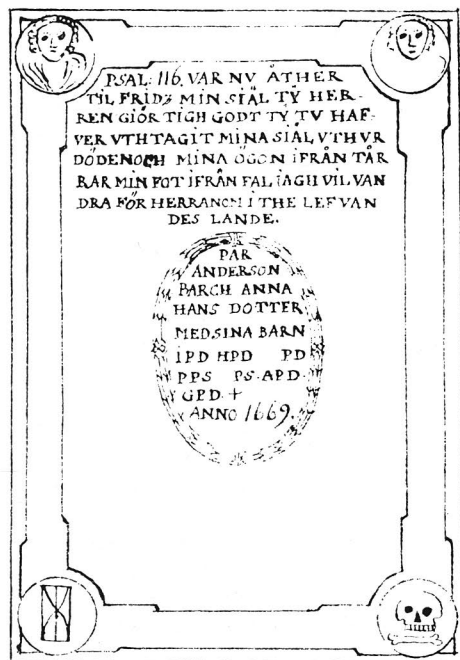

Fig 288. Liggande gravhällar: Nr 244 över handelsmannen Christoffer von Seltzens hustru Cattarina Hingsman och deras barn Anna Lisken och Johan Hindrik, döda 1710. — Nr 245 över fänriken Magnus Palm, död 1750. — Nr 136 över Pär Anderson Barch och hans hustru Anna Hansdotter. Hällen daterad 1669. — Nr 130 över krukmakaren Greger Hansson Holst, död 1704 (se även fig 285). Bläckteckning av P Frigelius omkring 1750. KLB.

Grave slabs: No 244 in memory of Christoffer von Seltzen's wife, Cattarina Hingsman, and their children, Anna Lisken and Johan Hindrik, † 1710. No 245 in memory of Sub-Lieutenant Magnus Palm, † 1750. No 136 in memory of Pär Anderson Barch and his wife, Anna Hansdotter. The slab is dated 1669. No 130 in memory of Greger Hansson Holst, potter, † 1704 (see also fig 285). Ink drawings, c 1750.

Luffenar utem nya staden på gamla Kyrkogården.

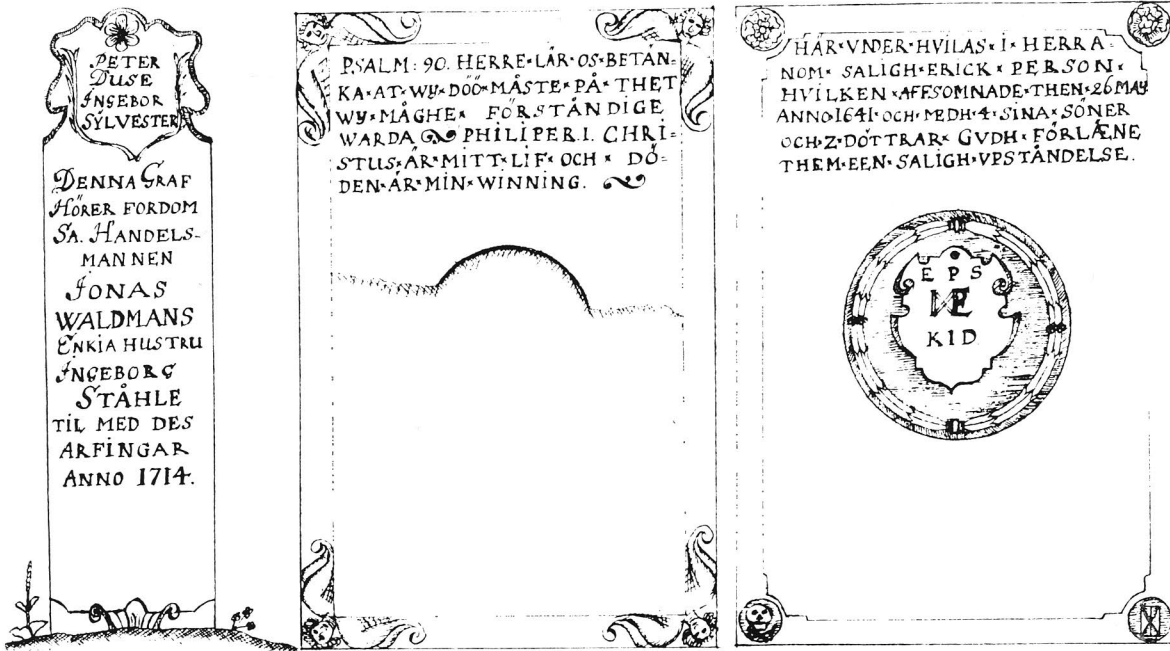
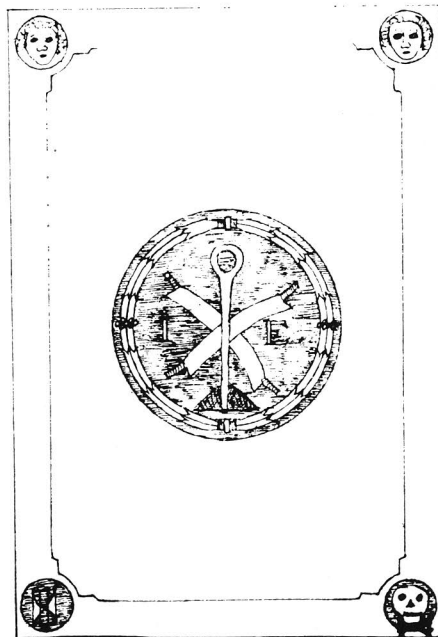
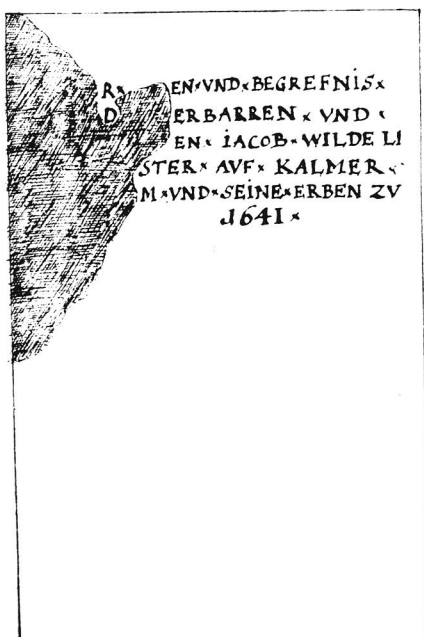

Fig 289. Gravsten nr 173
rest öfver handelsmannen
Jonas Waldmans änka
Ingeborg Stähle, död 1710.

— Gravhäll nr 174 för
okänd. — Gravhäll nr 131
öfver Erik Person. — Grav-
häll nr 175 öfver slotts-
byggmästaren Jacob Wilde.
— Gravhäll nr 176 troligen
lagd öfver skeppsbygg-
mästaren Johan Enochsson.
Bläckteckning omkring
1750. KLB.

*Gravestone No 173, erected
in memory of Ingeborg
Stähle, † 1710, widow of
Jonas Waldman, merchant.
Grave slab No 174 is
in memory of an unknown
person. Grave slab No 131
in memory of Erik Person.
Grave slab No 175 is in
memory of Jacob Wilde,
castle master builder. Grave
slab No 176 is probably in
memory of Johan Enochsson,
master shipbuilder. Ink
drawings, c 1750.*

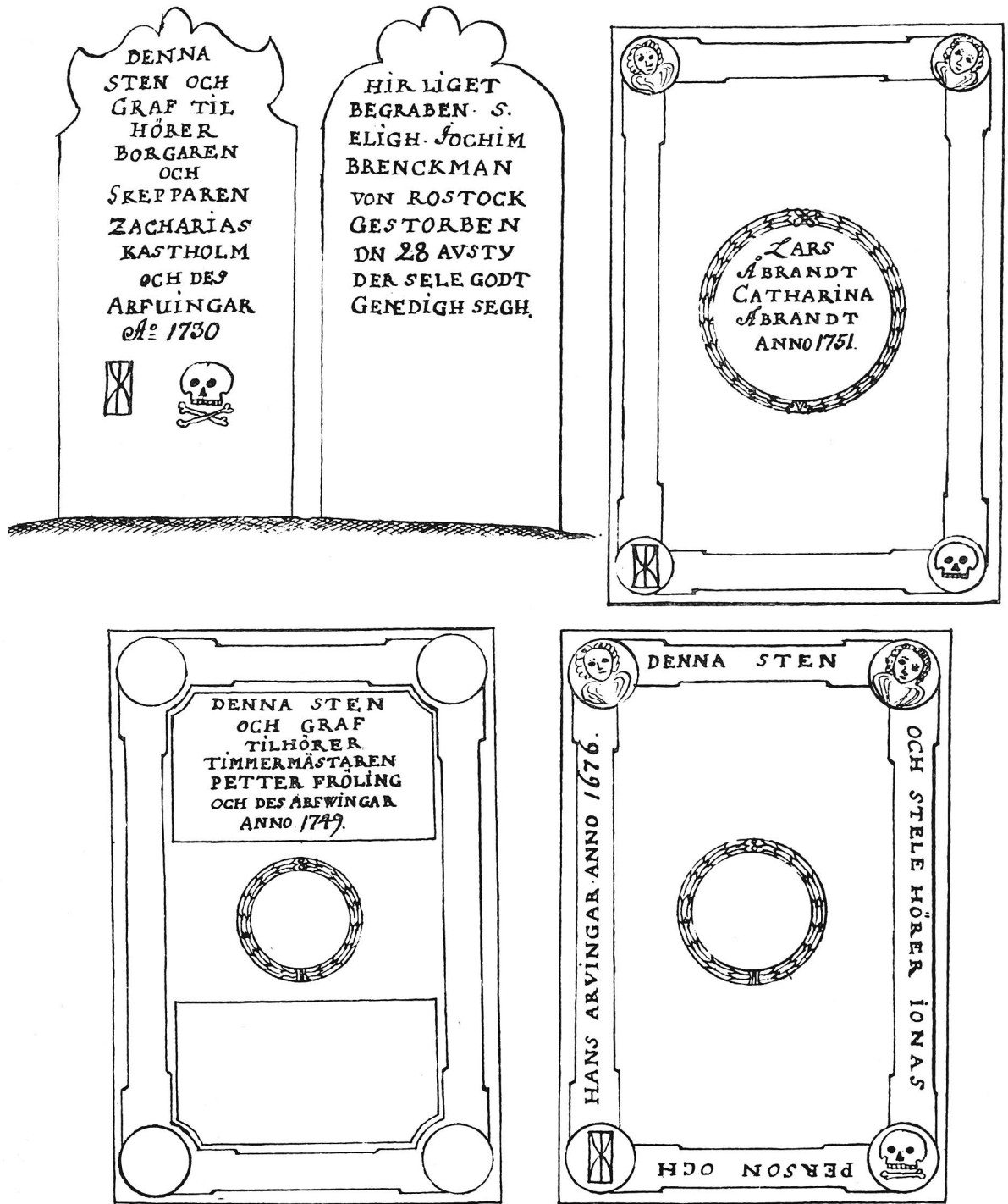

Fig 290. Stående stenar: Nr 133 för skepparen Zacharias Kastholm; daterad 1730 (fig 284). — Nr 264 för Jochim Brenckman från Rostock. — Liggande hållar: Nr 265 för Lars Åbrandt och hans hustru Catharina. Stenen daterad 1751. — Nr 266 för timmermästaren Petter Fröling; daterad 1749. — Nr 267 för Jonas Person; daterad 1676. Bläckteckning av P Frigelius omkring 1750. KLB.

Upright stones: No 133 in memory of Skipper Zacharias Kastholm; dated 1730 (fig 284). No 264 in memory of Jochim Brenckman from Rostock. Grave slabs: No 265 in memory of Lars Åbrandt and his wife, Catharina. The slab is dated 1751. No 266 in memory of Petter Fröling, master carpenter; dated 1749. No 267 in memory of Jonas Person, dated 1676. Ink drawings, c 1750.

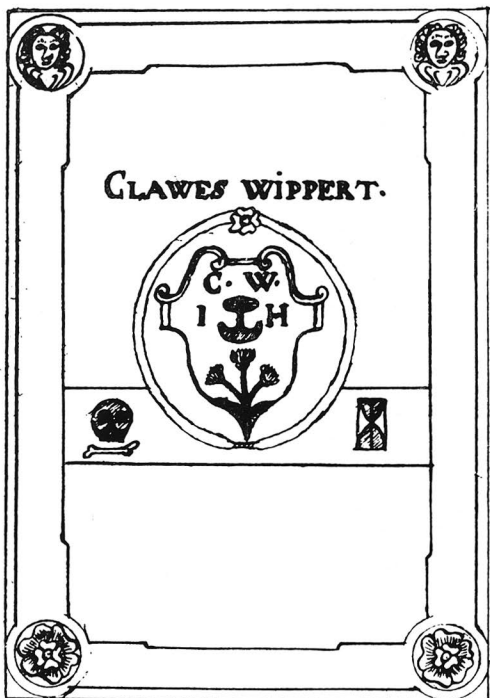
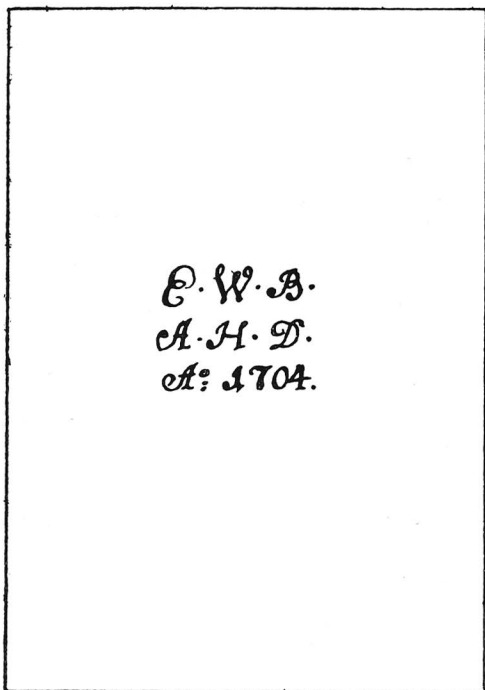

Fig 291. Gravhällar: Nr 194 antagligen för landskamreraren Erich Berg, död 1704. — Nr 195 för Magnus Buckert, död 1633. — Nr 196 för skomakaren Claves Wippert, som nämnes »salig» 1669. — Nr 142 troligen för Sven Suhr, vars änka omtalas 1648 (fig 292). Bläckteckning av P Frigelius omkring 1750. KLB.

Grave slabs: No 194 probably in memory of Erich Berg, county accountant, † 1704. No 195 in memory of Magnus Buckert, † 1633. No 196 in memory of Claves Wippert, shoemaker, mentioned as "blessed" in 1669. No 142 probably in memory of Sven Suhr, whose widow is mentioned in 1648 (fig 292). Ink drawings, c 1750.

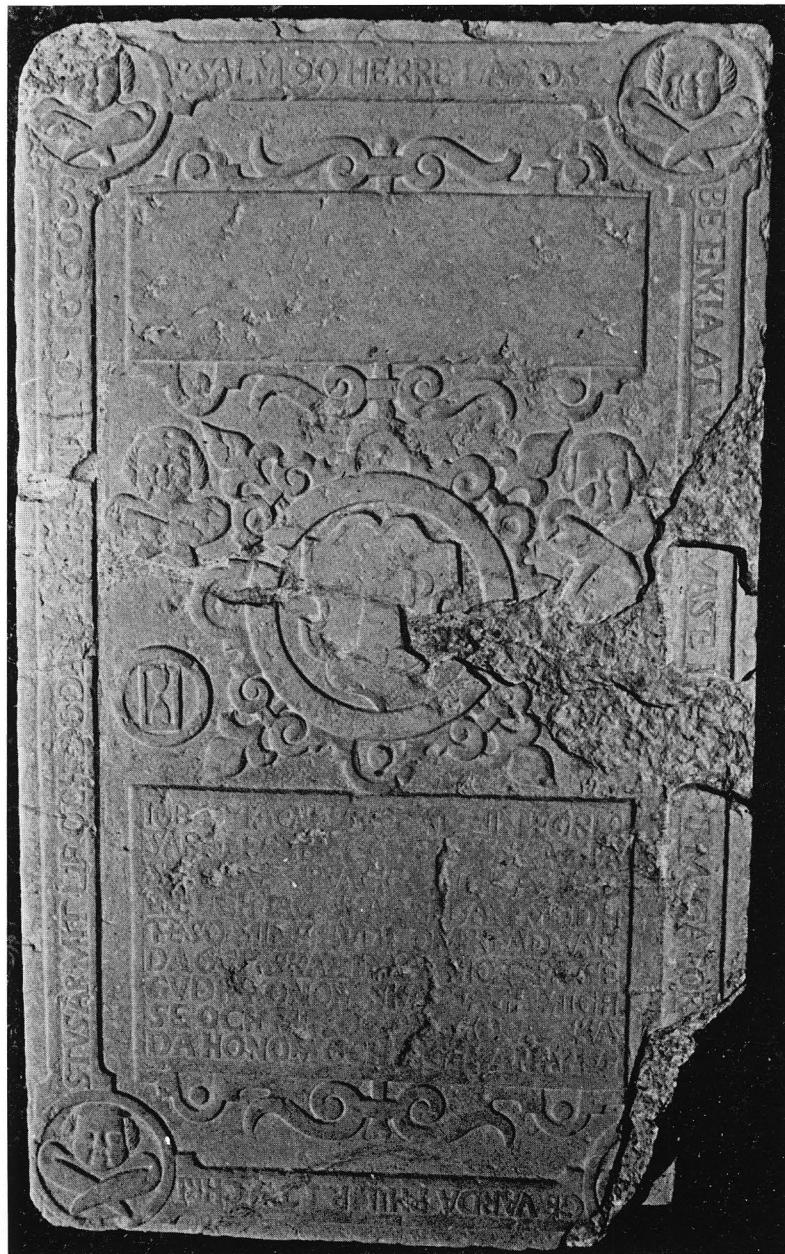

Fig 292. Nr 142. Gravhäll av grå kalksten från 1600-talets mitt, troligen lagd över Sven Suhr och hans hustru (fig 291). Foto R Näslund 1971.

No 142. Grave slab of grey limestone dating from the middle of the 17th century. Probably in memory of Sven Suhr and his wife (fig 291).

bildad av Frigelius s 259, fig 289. — Erik Persson var handelsman i Kalmar och avlade borgareed 29 juli 1633 (H s 203).

Nr 132. Stående sten av röd kalksten, rundad upptill, 54 × 31 × 7,5 cm. Djupt inhuggna bokstäver: N. L. B / 1779. Fig 284.

Nr 133. Stående sten av röd kalksten, övre delen med huvuddelen av orneringen avslagen, 58 × 30,5 × 7 cm (fig 284). Upptill del av ett beslagsornament och två korslagda ben. Möjligen kan det vara samma sten som återgivits av Frigelius, s 293, fig 290. — Den har inskriften: DENNA / STEN OCH / GRAF TIL/HÖRER / BORGAREN OCH SKEPPAREN /

Fig 293. Nr 145. Stående håll av grå kalksten, rest över premiärlöjtnanten vid Kungl flottan Niclas Fehr, död 1830. Foto R Näslund 1971.

No 145. Upright stone of grey limestone, erected in memory of First-Lieutenant Niclas Fehr, of the Royal Navy, † 1830.

ZACHARIAS / KASTHOLM / OCH DES / ARFUINGAR / A^o 1730.

Nr 134. Stående sten av röd kalksten, 66 × 31,5 × 8 cm. Ytan mycket avflagrad; utan inskrift.

Nr 135. Liggande håll av röd kalksten, 198 × 141 cm (fig 286). I hörnen dubbla cirklar. Runt kanten ett ca 11 cm brett band. Överst ett försänkt fält med upphöjd mycket skadad inskrift: DISER GRAB [VN]D STEDE [H]ORE[T eller R] G. SOLDNE/R V[ND] SE[IN] [ERB]EN [ZU] / 164-. Mitt på stenen ett ned-sänkt cirkelrunt fält med 56 cm diameter; i detta en vapensköld av äldre 1600-talstyp. I skölden en murslev och på sidorna bokstäverna G/S. Under slevan två oläsliga namnbokstäver samt D. —

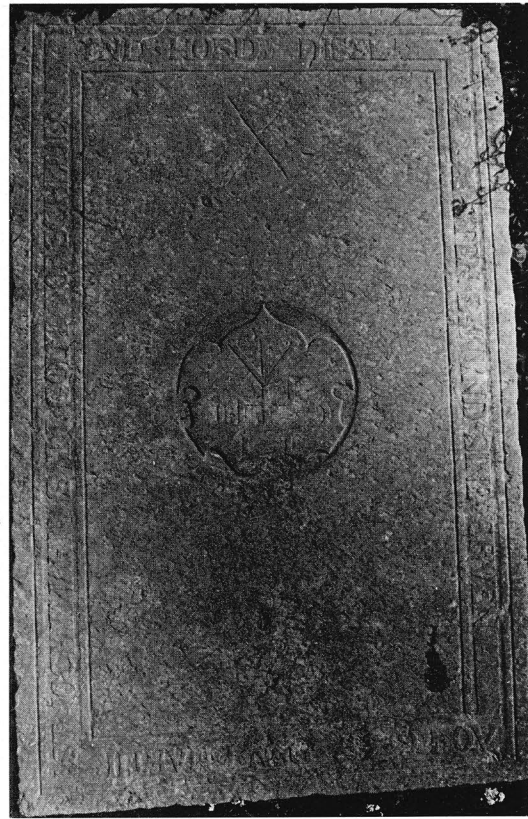

Fig 294. Nr 146. Gravhäll av röd kalksten över Jochim Jahn, död 1633 (eller 1635?). Foto R Näslund 1971.

No 146. Grave slab, red limestone, in memory of Jochim Jahn, † 1633 (or 1635?).

Stenen har tillhört murmästaren Georg Söldner (Jöran Soltner), som var verksam på Kalmar slott och i staden på 1640-, 1650- och början av 1660-talet. I slottets räk kallas han 1640–1650 »Slätz Muurmester Jörenn Söltner» (KSH III s 82, 87, 91). H s 228 kallar honom fortifikationsmurmästare och uppger att han nämnes »salig» 15 juni 1663. Han var gift: 1 med Kerstin Nilsdotter, 2 med Kerstin Persdotter. Den enas initialer har stått i skölden (H s 228).

Nr 136. Liggande håll av grå rödflammig kalksten över Pär Andersson Barch, 169 × 125 cm; ytan mycket skadad genom vittring. I hörnen rundlar, de båda översta med änglahuvuden, nedtill till vänster

Fig 295. Nr 147. Gravhäll av grå kalksten över handelsmannen Per Svensson, död 1704 (fig 262). Hällen daterad 1692. Foto R Näslund 1971.

No 147. Grey limestone grave slab in memory of Per Svensson, † 1704 (fig 262). The slab is dated 1692.

tinglas, till höger döds-kalle med ett ben, längs sidorna 10 cm breda band utan text. — Av inskrift upptill på stenen är endast ett fåtal bokstäver och ord läsbara. Den är kompletterad efter Frigelius. PSAL: [1] 16. [VAR NV ÅTHER] / TIL FRI[DZ MIN SIÄL Tÿ HER / REN GIÖR TIGH GODT Tÿ TV HAF / VER VHTTA] GIT MINA SIÄL VTHVR/[DÖDEN OCH MINA] ÖGON [IFRÅN TÅR/RAR MIN FOT IFRÅN FAL IAGH VIL VAN/DRA FÖR HERRANOM I THE LEFVAN/DES LANDE.] — I mitten oval lagerkrans, 44×36 cm, däri läsligt: PÄR/ANDER[SON] / BARCH A[NNA] / HANS DOT[TER] / MED SINA BARN / IPD HPD PD / PPS PS.APD./GPD. + / ANNO 1669.] Stenen är avbildad av Frigelius, s 288, fig 288.

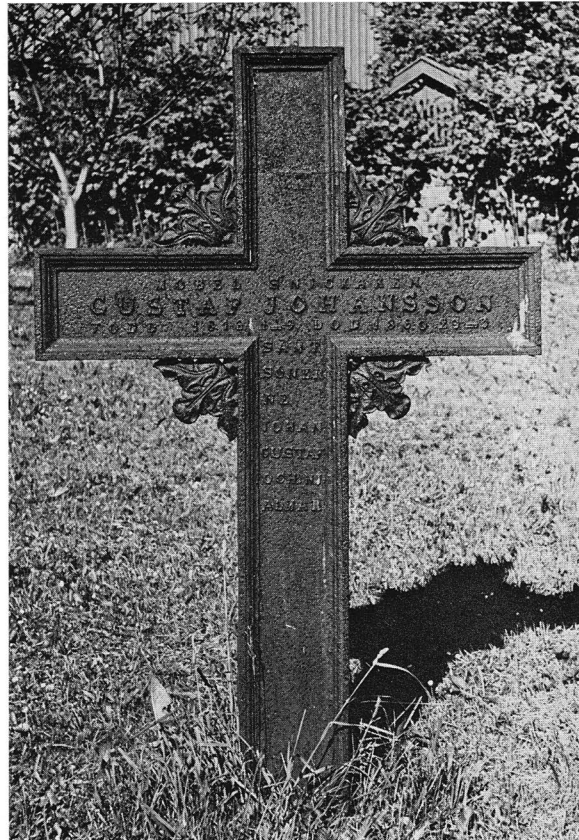

Fig 296. Nr 154. Gjutet järnkors över möbelsnickaren Gustaf Johansson, död 1860, och hans tre söner. Foto R Näslund 1971.

Cast-iron cross in memory of Gustaf Johansson, cabinet maker, † 1860, and his three sons.

Nr 137. Stående häll av grå kalksten, halvrunt avslutad upptill, 56×32,5×10 cm. Inskrift T · W · G · / A : 1720. Stenens nedre del vågrätt lågerslagen till en höjd av 20 cm.

Nr 138. Rest häll, röd kalksten (fig 275). 54×33×7 cm. Inskrift: HANS WIT/TENBORG / FON WISMAR / 25 DESEM / A^o 1703. — Stenen är avbildad av Frigelius (s 291) med samma inskrift upptill, men med mera än dubbel höjd. Antagligen är den avslagen och övre delen åter rest.

Nr 139. Obeliskliknande gravsten av röd kalksten på postament av tre lag trappformigt lagda stenar

Fig 297a–b. Nr 149. Fragment av stående gravsten av gråvit kalksten över skepparen C Eklund. Foto R Näslund 1971.

a–b. No 149. Fragment of an upright gravestone, greyish-white limestone, in memory of Skipper C Eklund.

av samma sort (fig 287). Mellan gravstenen och postamentet ett skift av grå kalksten med hålkål. Gravstenens höjd 135 cm, postamentets ca 1 m. Inskrift: APOTHEKAREN / G: KORSEMAN / FÖDD I NERIKE D. 20 APRIL 1748 / DÖD I CALMAR D. 6 FEBR: 1837 / I. MOS. B. XXV C.VIII V. — Överst femuddig nedsänkt stjärna. Inskriften läsbar endast i släpljus.

Nr 140. Kors av grå kalksten, oornerat, 74 × 44,5 × 10 cm. Inskrift: A. G. Råberg / F. 1836. D. 1841.

Nr 141. Liggande häll av grå kalksten, 172 × 108 cm. I hörnen oornerade rundlar; överst nedsänkt fyrsidigt fält för inskrift: DENNA STEN TILHÖRER / CARDUVANSMAKAREN / PETER BOLIN / OCH DES ARFVINGAR. — Därunder runt nedsänkt fält, diameter 41 cm med sköld av äldre 1600-talstyp; däri:

ANNO 1793. Det är en sten från 1600-talet som omhuggits och fått ny inskrift och nytt årtal.

Nr 142. Liggande häll av grå kalksten, 170 × 101 cm (fig 292); i alla hörnen rundlar med änglahuvuden, det nedre högra avslaget. Överst ett rektangulärt fält med ram av voluter och beslagsornament; saknar text. Därunder cirkelrunt fält omgivet av beslagsornament och två änglahuvuden. Därunder t v timglas; dödskallen t h saknas. I cirkeln en sköld av under 1600-talets förra del vanligt slag; i denna initialerna s s / [AE]P (= D); därunder inskriftstavla med bibelspråk; kring kanterna band med bibelspråk, i båda fallen med upphöjda bokstäver, mycket slitna och defekta. Stenen är återgiven av Frigelius s 271, fig 291 och där är texterna väl läsliga. Intet namn finnes på stenen. Initialerna s s kan förslagsvis betyda Sven Suhr vars

Fig 298. Nr 153. Gravhäll av röd kalksten över Sophia Lovisa Adlercreutz, född Ehrenborg, död 1854. Foto R Näslund 1971.

No 153. Red limestone grave slab in memory of Sophia Lovisa Adlercreutz, née Ehrenborg, † 1854.

änka, enligt H s 233, med icke angivet namn förekommer i 1648 års kvarntullslängd.

Nr 143. Liggande häll av grå kalksten, mycket söndersprucken och vittrad; högra delen defekt. Längd 150 cm, största bredd 130, minsta bredd 60 cm. Ingen synlig inskrift eller ornering.

Nr 144. Stående brun kalkstenshäll, uppåt avslutad i trubbig vinkel; 106 × 42,5 × 9,5 cm. Inskrift:

HÄR / HVILAR / SVARFVARE OCH BLOCKMAKAREN / FREDRIK / HOLMBERG / DÖD / DEN 10 OKTOBER 1849 / 43 ÅR 5 MÅN 22 DAGAR.

Nr 145. Stående grå kalkstenshäll med avskurna hörn; runt kanterna 4 cm bred, lågerslagen ram, ytan i övrigt slipad; 108 × 62 × 9 cm. Inskrift: HÄR-UNDER / FÖRVARAS STOFET / AF / KONUNGENS TROTIEANARE / PREMIER LIEUTENANTEN / VID KONGL MAJ:TS FLOTTA / OCH / CHEFEN VID 2^a ÖLANDS COM-

Fig 299. Nr 157. Gravhäll av grå kalksten över stadsmajoren Hans Dufwa, död 1685 (fig 301). Hällen senare försedd med ytterligare inskrift över stadsbyggmästaren Anders Eneman, död 1748, och hans hustru Anna Maria Borg, död 1757. Foto R Näslund 1971.

No 157. Grey limestone grave slab in memory of Hans Dufwa, Major of the city militia, † 1685 (fig 301). Another inscription, referring to Anders Eneman, city master builder, † 1748, and his wife, Anna Maria Borg, † 1757, was added later.

PAGNIE / NICLAS FEHR / FÖDD I CARLSKRONA DEN 1(?) JUNII 1773 / DÖD / UTI CALMAR 8 MARS 1830 / DAV: PS: 90 v 12. Fig 293.

Nr 146. Liggande häll av röd kalksten, 185 × 118 cm. Runt stenen ett textband med dubbeldragna linjer, däri med upphöjda bokstäver och med början

Fig 300. Nr 161. Gravkors av röd kalksten över Johan August Johansson, död 1853. Foto R Näslund 1971.

Red limestone cross in memory of Johan August Johansson, † 1853.

i övre vänstra hörnet: A O 1633(5?)¹¹ DEN I MARTII IST IOCHIM □ IAHN □ S □ IN □ GODT □ VORSCHEDEN VND □ HÖRDT □ DISSE STEN □ EM □ VND □ SINE □ ERVEN. — Mitt på stenen ett runt, nedsänkt fält, diameter 42 cm. Däri en upphöjd sköld med bomärke (fig 294) och initialerna I·I / C·I. (L?) Längst ned på stenen finns kyrkans ägaremärke, ett X.

Nr 147. Liggande häll av grå kalksten, 215 × 162 cm (fig 295). Stenen ej rätvinklig. I de övre hörnen änglahuvuden, nedtill vänster timglas, till höger fembladig ros. Runt kanterna löper ett upphöjt textband med inskrift i upphöjda bokstäver: DENNA STEN OCH □ LÄGERSTE / LLE □ HÖRRER □ PER □ SVEN □ SON · OCH · DES · AN / HÖRRIGE □ TILL □ ANNO · 1692 / PS

39: V · 7 · Sÿ · MINA · DAGAR · ÄRO EN TVAR □ HAN FÖR TIG. — Mitt på stenen ett nedsänkt rektangulärt fält med en oval lagerkrans (73 × 55 cm) utan inskrift. Frigelius har avbildat stenen fig 262 (s 282) med i kransen ett bomärke och bokstäverna P S S / I L D B = Ingeborg Larsdotter Bisterfeld, hans hustru, död 9 maj 1703. Per Svenson var handelsman och avlade borgareed i Kalmar 6 februari 1689, död 1 januari 1704 (H s 235).

Nr 148. Liggande häll av grå kalksten, 206 × 141 cm. I hörnen evangelistsymboler. Överst rektangulärt fält med ram av beslagsornament. Inskrift: DENNA STEN OCH GRAF / HÖRER GULDSMEDEN / M PETTER BRITT / OCH HANS ARFWINGAR TILL / FÖDD A^o 1673 DÖD A^o 17—-. Slutsiffrorna aldrig inhuggna. På stenens mitt oval lagerkrans och i den två sköldar av vilka endast den ena är till en del bevarad. Underst rektangulärt fält med inramning men utan inskrift. Stenen är avbildad av Frigelius s 275 (fig 248) och identisk med nr 200 nedan.

Nr 149. Stående grå kalkstenshäll, rundad i övre änden, 53 × 38 cm (fig 297 a–b); överst på framsidan en krona i hög relief. Inskrift på stenens kortsidor löpande på vänstra sidan nedifrån och uppåt: TILHÖR B: OCH SKEPPARRÄN. På framsidan: C: EKLUN (fig 297 a). Denna senare inskrift är sekundär. Stenen är överdelen av en högre sten.

Nr 150. Stående grå kalksten, övre änden rund, 70 × 33 cm; på övre delen ett kors samt över detta i halvcirkel 5 st femuddiga stjärnor. Ingen inskrift.

Nr 151. Liggande häll av grå kalksten, 203 × 120 cm. I övre hörnen änglahuvuden, i de nedre timglas och döds-kalle med två korslagda ben. I hällens nedre del nedsänkt ovalt fält omgivet av broskornament. Innehållet i fältet helt bortvittrat. Runt kanten defekt bibelspråk: MEN HERRE LÆR MIG / DOC AT ... PSALM 39.

Nr 151 a. Stående sten av grå, slipad kalksten, uppåt avslutad i gavelform med akroterier, 146 × 58 × 12,5 cm. Inskrift: L. L. OR. LECTORN / N. P. LJUNGGRENS / ÖMT ÄLSKADE MAKA / SOPHIA AMALIA JACOBSSON / OCH ENDA BARN / NILS ALFRED JMMA-

NUEL / HVILA HÄR /. Under inskriften två korslagda palmblad. — Nils Peter Ljunggren, f 1809, lektor i grekiska i Kalmar 1841–1875. Ordf i drätselkammaren i K 1863–66, landstingsman, led av riksdagens 1:a kammare 1880, död 1881 9/4. En mycket framstående lärare och kommunalman. Hustrun dotter av handlanden Anders Jacobsson (1810–1852) och Johanna Christina Kinberg (Herdaminne 1 s 187 f).

Nr 152. Kors av grå kalksten, helt slätt; 142 × 66 × 8,5 cm. Inskrift: HÄR HVILAR HANDLANDEN / J. W. LÖFGREN / AFLED I CALMAR DEN 14 NOV: 1844 / I EN ÅLDER AF 30 ÅR OCH 20 DAG / SV. PS. B. N° 491: 3 och 4 v. N° 477: 5 v. Min dag slutades / förr än aftonen kom.

Nr 153. Liggande häll av slipad röd kalksten, 177 × 88 cm (fig 298). Inskrift inom en oval lagerkrans mitt på stenen: HÄR / HVILAR / SOPHIA LOVISA / ADLERCREUTZ / FÖDD EHRENBORG / FÖDD I ÖSTERGÖTHLAND / D. 24 JUNI 1807. / DÖD I CALMAR D. 9 NOV 1854. / DJUPT SÖRJED OCH SAKNAD / AF / MODER BARN OCH BARNABARN / SAMT / TALRIKA SLÄGTINGAR / OCH VÄNNER / PS: 488 v. 3. — Sofia Lovisa Ehrenborg, dotter av kaptenen Alexander Mauritz E, g m majoren Johan Henrik A (1800–1841; Elgenstierna 2 s 419).

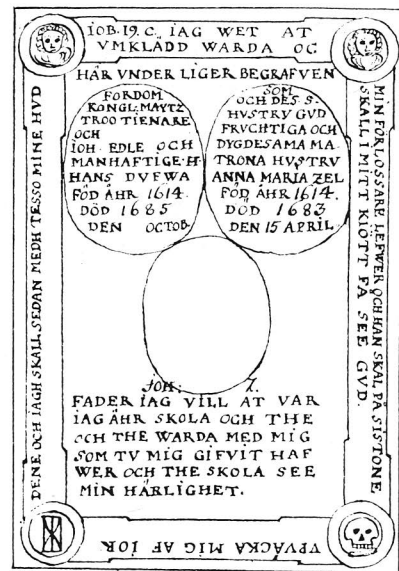
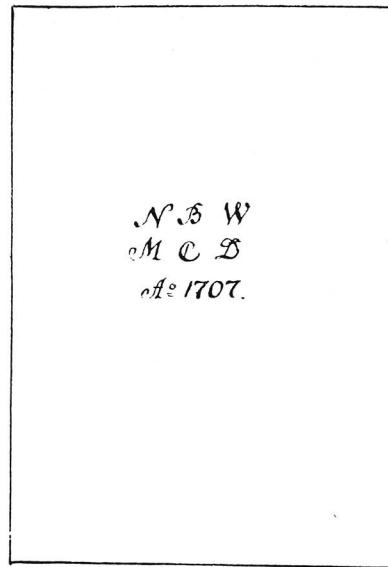
Nr 154. Kors av gjutjärn, i vinklarna akantusblad; 114 × 72,5 cm (fig 296). Gjuten upphöjd inskrift: MÖBEL SNICKAREN / GUSTAF JOHANSSON / FÖDD 1816 1 = 9 DÖD 1860 29 = 3 / SAMT / SÖNER/NE / JOHAN / GUSTAF / OCH HJ/ALMAR.

Nr 155. Oornerat järnkors på sockel av kalksten; höjd 131, bredd 71 cm. Gjuten upphöjd inskrift: I G B : MICAELSSON / 1847.

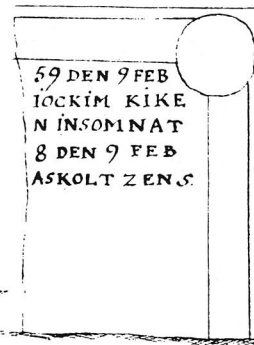
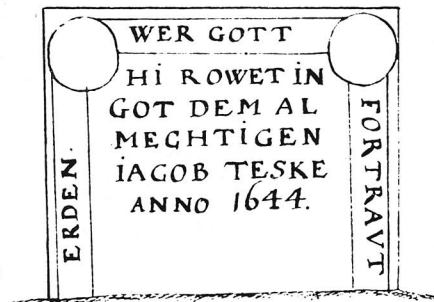
Nr 156. Saknas 1973.

Nr 157. Liggande häll av grå kalksten, mycket söndersprucken, 183 × 100 cm (fig 299). I hörnen rundlar, de övre med änglahuvuden, nedtill till vänster timglas, nedre högra hörnet avflagat. Runt stenen ett textband, 9 cm brett, med bibelspråk, nu mycket defekt; se teckning av Frigelius fig 301.

Fig 301. Liggande hällar: Nr 249, daterad 1707, över okänd. — Nr 157 över stadsmajoren Hans Dufwa, död 1685, och hans hustru Anna Maria Zel, död 1683. Stenen bevarad med senare inskrift (fig 299). — Nr 250, daterad 1644 över Jacob Teske. — Nr 251 över Jockim Kikebusk, död 1659. — Stående stenar: Nr 252 över klockaren Nils Bechstadius och hans hustru Elisabet Törning samt deras tre döttrar, alla döda 1710. — Nr 253 över Cornelius Lavsyn, död 1739. — Nr 254 över Joh Sigteon och hans hustru Christina Saltzau, döda 1710. Bläckteckning av P Frigelius omkring 1750. KLB.

Grave slabs: No 249, dated 1707, in memory of an unknown person. No 157 in memory of Major Hans Dufwa, of the city militia, † 1685, and his wife, Anna Maria Zel, † 1683. The stone has a later inscription (fig 299). No 250, dated 1644, in memory of Jacob Teske. No 251 in memory of Jockim Kikebusk, † 1659. Standing stones: No 252 in memory of Nils Bechstadius, verger, and his wife, Elisabet Törning and their three daughters, all of whom died in 1710. No 253 in memory of Cornelius Lavsyn, † 1739. No 254 in memory of Joh Sigteon and his wife, Christina Saltzau, † 1710. Ink drawings, c 1750.

*Stupidius Georgius
Svebilus døde den
21 Decembr. A. 1740.*

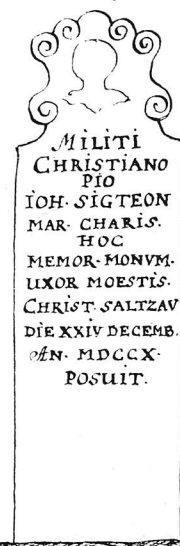
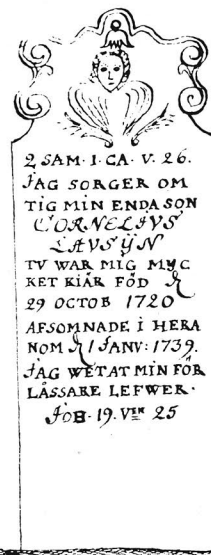
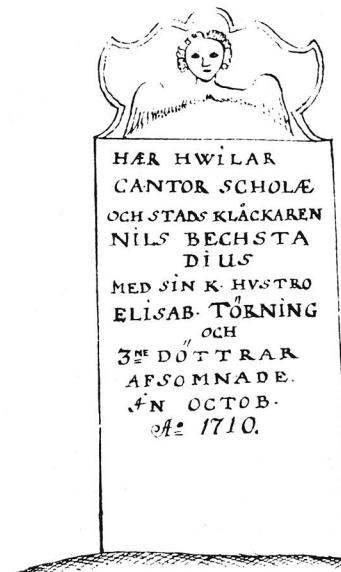

Fig 302. Nr 166. Gravhäll av grå kalksten över ståt-hällaren på Kalmar slott Christopher Andersson (Grip), död 1599, och hans fru Gertrud Ulfsdotter (Snakenborg), död 1588. Jfr fig 308 och 309. Foto G Weiden 1924.

No 166. Grey limestone grave slab in memory of Christopher Andersson (Grip), Governor of Kalmar Castle, † 1599, and his wife, Gertrud Ulfsdotter (Snakenborg), † 1588. Cf figs 308 and 309.

Inskrifter överst på stenen: HÄR VNDER LI[G]ER BEGRAFVEN —, / därunder i tre ovala rundlar: till vänster: F[ORDOM] / [KONGL: M]A[YTZ] / TR[OOTIEN]A[RE] / OCH... / IOH / ?... E[DL]E · O[C]H / MAN · H[AFTIGE · H ·] / HANS · DVFWA · / FÖD · ÅHR · 1614 · / DÖD 1685 / DEN [utelämnat] OCTOB.

Till höger: SOM / OCH DES S. / HVSTRV [GVD / FRVCH]TIGA OCH / DYGDESAMA MA/TRONA HV[STRV] ANNA + MAR[IA ZEL] / FÖD [ÅHR 1614] / DÖD [1683] / DEN 1[5] APRIL. — Inskriften kompletterad efter Frigelius. Hans Dufwa var stadsmajor i Kalmar och dog 1685 (H s 137).

Därunder följer ett ovalt fält som på Frigelius'

teckning saknar text. Det är nedsänkt 5 mm och i detsamma är efter det att Frigelius' teckning utfördes inhugget: HÄR / VNDER HWI / LAR ANDERS / ENEMAN MED/DES K MAKÅ / ANNA MARIA / BORG JEA --- / MATHISO --- / --- ER DEN --- / ---- TEN --- / --- 9.

Därunder texten: JOH. [17 v. 24] FADER IAG [VILL AT VAR] / IAG · ÄHR S[KOLA] / OCH · THE + WARDÅ [MED MIG] / SOM TV M[I]G GIFVIT HAF/WER OC[H THE SKOLA SEE] / MIN HÄRLIGHET. Runt kanten bibelspråk: IOB 19C. IAG WET AT MIN FÖRLOSSARE LEFWER etc.

Anders Eneman var stadsbyggmästare i Kalmar,

Fig 303. Nr 167. Gravhäll av röd kalksten över Brunte Birgesson (Lillie), död 1586. Jfr fig 308, 309. Foto N Åzelius omkring 1930.

No 167. Red limestone grave slab in memory of Brunte Birgesson (Lillie), † 1586. Cf figs 308, 309.

Fig 306. Nr 167. Brunte Birgessons häll; tillståndet 1972. Jfr fig 303, 309. Foto M Olsson 1972.

No 167. The slab in memory of Brunte Birgesson as it was in 1972. Cf figures 303 and 309.

Fig 304. Vapensköld på gravstenen i fig 303 ff. Foto N Åzelius omkring 1930. Jfr fig 308 och 309.

Coat-of-arms on the incised slab in figure 303. Cf figs 308 and 309.

Fig 305. Evangelisten Johannes' symbol på gravstenen i fig 303. Foto R Boström 1973.

The symbol of St John the Evangelist on the slab in figure 303.

Fig 307. Nr 168.
 Gravhäll av kalk-
 sten för Christina
 Månssadotter
 (Stierna), död 1594.
 Jfr fig 308, 309.
 Foto N Åzelius
 omkring 1930.

*Limestone grave
 slab in memory of
 Christina Månssa-
 dotter (Stierna),
 † 1594. Cf figures
 308 and 309.*

Salmaris Guds Lyckia
 Inuus in uoch allernel på fiont
 Guds i fiont fiont fiont fiont fiont

SEEL BEWARE

GESONN

Her ligger begrafven ädle och welbir-
 dige Blundte Birgeffon / Som affsomnade
 then 19 Januarii Anno 86 Gudh hans seel
 beware.

Den samre bodad på fiont fiont
 fiont fiont fiont fiont

Den samre bodad på fiont fiont
 fiont fiont fiont fiont

Her ligger begrafven ädle och welbir-
 dige Blundte Birgeffon / Som affsomnade
 then 19 Januarii Anno 86 Gudh hans seel
 beware.

Salmaris Guds Lyckia

Inuus in uoch allernel på fiont
 Guds i fiont fiont fiont fiont fiont

Her ligger begrafven ädle och welbir-
 dige Blundte Birgeffon / Som affsomnade
 then 19 Januarii Anno 86 Gudh hans seel
 beware.

Her ligger begrafven then adle och welbir-
 dige Christopher anderson til Stensnas
 milken i herranom Esomnade. Den fiont
 vthi sin Adeldom / R Samat han affke-
 lige hofte then adle och veldyrdige fru
 Gertrud kniken i gudi affomnade på Kalmar
 Slot then 19 aprilis anno 88 vthi sin aders
 thet 43 ar Gud teres sielar radeligen
 beware.

Den samre bodad på fiont fiont
 fiont fiont fiont fiont

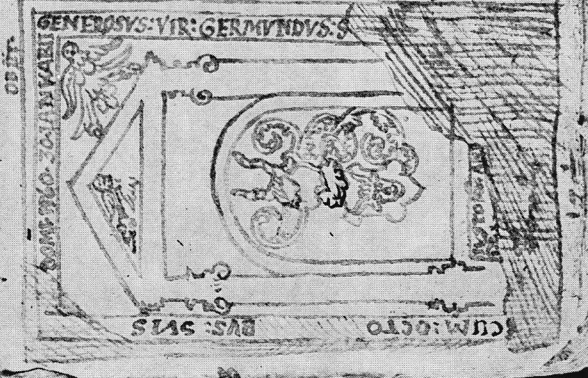
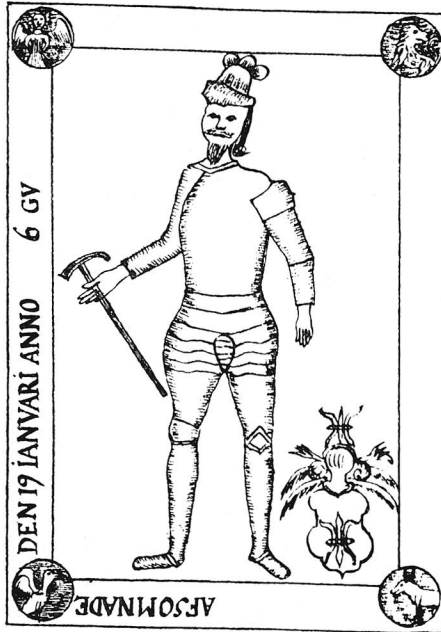
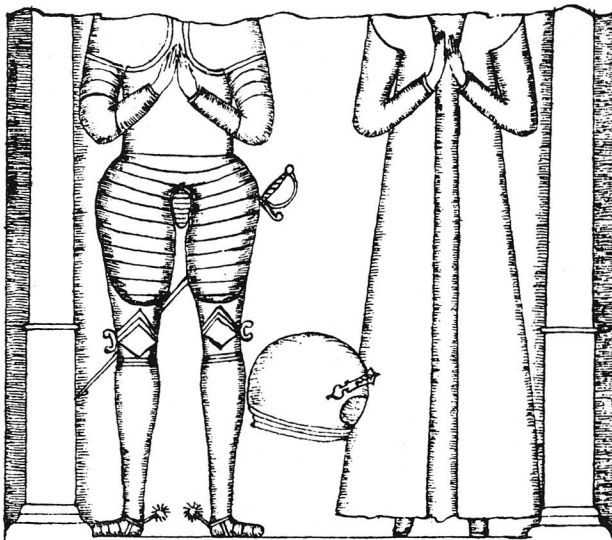

Fig 309 (t h). En sida i P Frigelius' samling. Den visar hällarna nr 167, 168 och 166, Bläckteckning av P Frigelius omkring 1750.

One page from the collection of P Frigelius, showing the gravestones Nos 167, 168 and 166. Ink drawings, c 1750.

Äro nu aldeles utnötte, så att ingen ting deraf mera kan sij-
nas. Den tredje stenen som här nedan för är afstruktad, är

HÄR LIGGER BEGRAFVEN TEN ÄDLE OCH VELBYRDIGE
CHRISTOPHER ANDERSON TIL STENSNÆS HVLKEN I
HERRANOM AFSOMNADE TEN ANNO VTHI SIN ADERDOM
A SAMPT HANS ELSKELIGE HVSFRV TEN ÄDLE OCH VELBYRDIGE
FRV GERTVOD HVLKEN I GVDI AFSOMNEDE PÅ KALMAR SLOT TEN 19
APRILIS ANNO 88. VTHI SIN ALDER PÅ TED 43 ÅR GVD TERAS SIELAR
NADELIGEN BEVARE.

nu i år den 23 Juli
upgräfvon ur grufvet
af gamla kyrkan,
och ligger nu afven som
de förre i regn och frost,
utan någons vård: kvar
af han med tiden aldeles
förde förderfvad. När han
igenfands af dem som togo
sijkning till Fortificatio-
nens behof, låg han of-
wer en kvälfd gruf, hvor
af dock kvälfdet nu är
nedrispit eller nedfallit.

Fig 308 (t v). Två sidor ur J H Rhezelius' resedagbok 1634 med bilder av och anteckningar om gravhällarna nr 166, 167, 168 och 169. KB.

Two pages from the journal of J H Rhezelius, 1634, with drawings of and notes on gravestones Nos 166, 167, 168 and 169. KB.

Fig 310a–b. Nr 169. Del av gravhäll över ståthållaren på Kalmar slott Germund Svensson (Some), död 1560. Jfr fig 308, 309. Foto G Weiden 1924.

a–b. No 169. Part of the grave slab in memory of Germund Svensson (Some), Governor of Kalmar Castle, † 1560. Cf figs 308, 309.

död den 17 mars 1748; Anna Maria Borg, död den 5 september 1757 (H s 141).

Nr 158. Stående sten av grå granit, 102 × 61 × 28 cm. Baksidan och överkanten rundade. I denna sten är infälld en platta av mattslipad vit marmor med inskriften: DAVID CHRISTIAN EDWARD / DU PUY / TOLD-CONTROLLEUR / FÖDD I KOBENHAVN / DEN 18DE DECEMBER 1805 / DÖD I CALMAR / DEN 6TE JUNI 1852 / DYBT SAVNET AF 4 SÖSTRE / EI TABT MEN GAAET FORVD.

Nr 159. Liggande häll av grå kalksten. 161 × 99 cm. Mittpartiet 106 × 56 cm upphöjt ca 1,5 cm och slipat, övriga delar grovhuggna. Inskrift i mittfältet: HÄR / HVILAR / COPV: KAPITAINEN / A: J: LINDSTRÖM / DÖD D: 20 OCKT [!] 1852: / 54 ÅR 3 MÅN: OCH 8 DAGAR / ÖMT SÖRJD OCH SAKNAD / AF MAKA SYSKON / SAMT ANFÖRVANTER. / 1 COR. 10 CAP. V. 13 / SV: PS:B:N: 200. 5.6.V: / N: 182. 5.6.V: — Inskriften mycket nött.

Nr 160. Stenram av kalksten sammanhållen med järnkrampor; innanför ramen gräs; längd 170, bredd 79, höjd 23, tjocklek 11 cm. På ramens övre yta inskrift, på kortändan: ERIK JOHAN LINDGREN; på vänstra långsidan: FÖDD 18 – 28; på högra långsidan DÖD 18⁹⁰52.

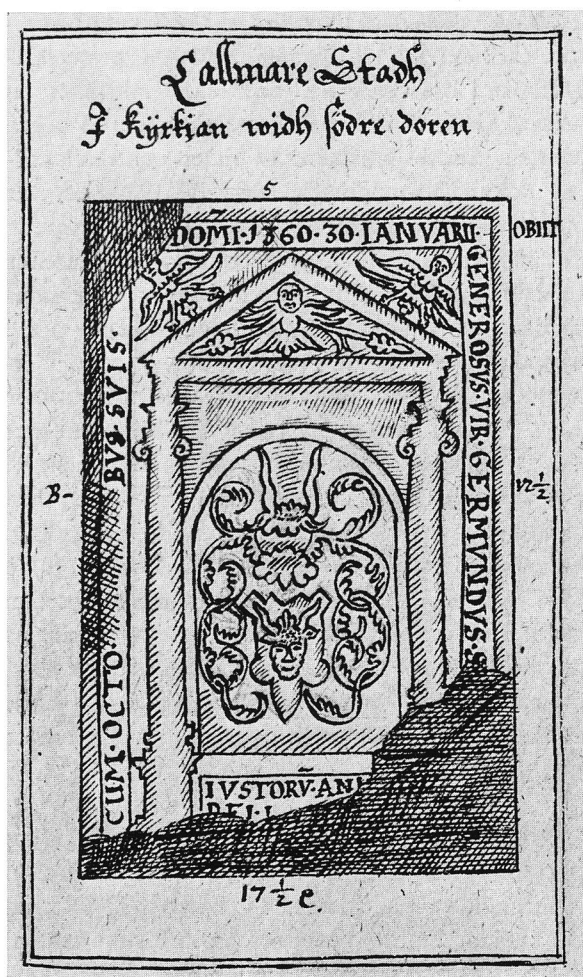

Fig 311. Nr 169. Rhezelius' renritning 1634 av Germund Svenssons häll fig 310. KB.

No 169. Rhezelius' drawing of an incised slab in memory of Germund Svensson, figure 310. Ink drawing 1634.

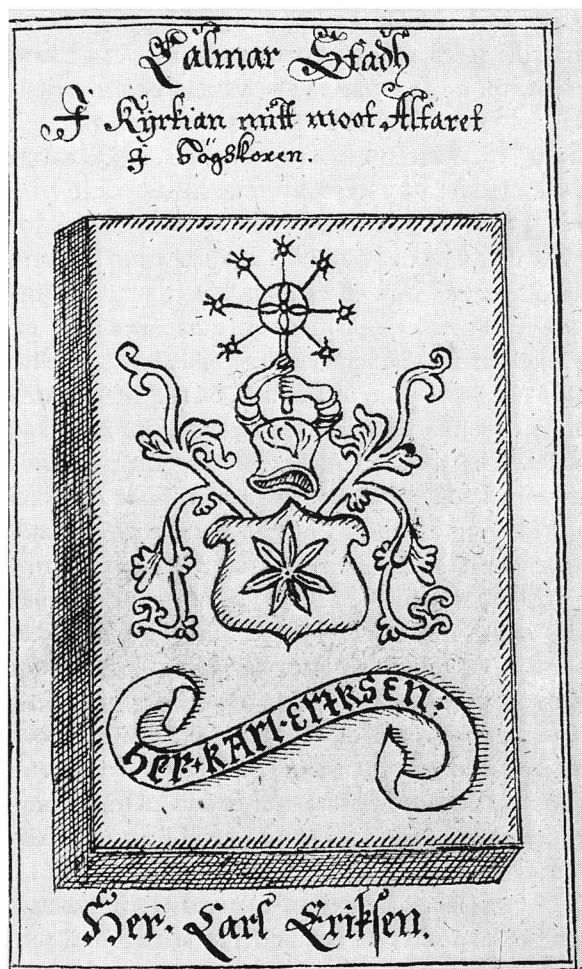

Fig 312. Nr 171. Gravhäll över biträdande ståthållaren på Kalmar slott Karl Eriksen, död 1641. Teckning av J H Rhezelius 1634. KB.

No 171. Grave slab in memory of Karl Eriksen, Vice-Governor of Kalmar Castle, † 1641. Drawing by Rhezelius, 1634.

Nr 161. Kors av röd kalksten, likt nr 22; mycket vittrat i ytan, 104 × 39 × 11 cm. Inskrift: JOHAN AUG. JOHANSSON / FÖDD D. 4 AUG. 1852 DÖD D. 26 DEC. 1853 / HERRAN GAV OCH HERRAN TOG / [VÄL]SIGNAT VARE HERRANS NAMN /. Fig 300.

Nr 162. Fundament av röd kalksten (41 × 44 cm), i mitten försänkning (27,5 × 25 cm) för stående sten; i centrum en järndubb.

Nr 163. Saknas 1973.

Nr 164. Liggande häll av grå kalksten med ned-sänkta rundade kanter, 173 × 112 cm. Inskrift: HÄR HVILAR / ELOQU. LECTORN / MAGISTER / I. E. ENGSTRÖM / DÖD I CALMAR / DEN 21 JANUARI 1848 / 49 ÅR 3 MÅN OCH 13 DAGAR. (Herdaminne 1 s 195.)

Nr 165. Liggande häll av grå kalksten utan inskrift. Mått 90 × 45 cm.

Nr 166. Gravhäll av grå kalksten med riddare och dam i relief, upptill stympad, så att båda

personerna saknar huvud 180 × 150 cm (fig 302). Inskrift: HAER LIGGER BEGRAVEN THEN AEDLE OCH VELBYRDIGE / CHRISTOPHER ANDERSON TIL STENSNAES, HVILKEN I / HERRANOM AFSOMNADE TEN ANNO VTHI SIN ÅLDERDOM[S] / ÅR SAMPT HANS ELSKELIGE HVSFRV TEN AEDLE OCH VELBYRDIGE / FRW GERTRVD HVILKEN I GVDI AFSOMNADE PÅ KALMAR SLOT TEN 19 / APRILIS ANNO 88 VTHI SIN ÅLDER PÅ TET 43 ÅR. GVD TERAS SIELAR NÅDELIGEN BEVARE. Inskriften är numera delvis utplånad och svårläst. Stenen är avbildad av Rhezelius 1634 (fig 308) och av Frigelius 1754 (fig 309). Texten om mannen är läslig; texten om hans fru är tolkad med ledning av dessa bilder. Då Rhezelius avbildade stenen var den redan stympad på samma sätt som nu. Den låg då »I en Cohr på norre sijdan in mot høge Choren». Det är tydligt att den anskaffats av Christopher Anderson (Grip) själv i samband med den andra hustruns, Gertrud Ulfsdotter (Snakenborg) begravning och plats har därvid lämnats för hans eget dödsdatum. Han avrättades av hertig Karl vid det s k Kalmar blodbad 16/5 1599 och Rhezelius uppger att hans huvud sattes över västra stadsporten. Dödsdatum har sedan aldrig inhugits. Rhezelius förmodar att stenen blivit sönderslagen av »the danske i feijdetijdhen» omkring 1611, men detta är föga troligt. Det måste ifrågasättas om det icke skett på befallning av hertig Karl som låtit sin hämnd gå ut även över gravstenen. Om dess vidare öden meddelar Frigelius att den »är nu i år den 23 Julii [1754] upgrafven ur gruset af gamla Kyrkian och ligger nu . . . i regn och frost, utan någons vård; hvar af han med tiden aldeles torde förderfvas. När han igenfans af dem som togo fyllning till Fortificationens behof, låg han öfver en hvälfd graf, hvaraf dock hvalfvet nu är nedrifvit eller nedfallit». Stenen tillhör nu Kalmar museum. F Bæhrendtz meddelar (1907) att denna och stenarna nr 167 och 168 »för en del år sedan» flyttades in i slottet för att skyddas mot »fullständig förstörelse». De förvarades där i Kuretornets bottenvåning. Senare har de under ett par årtionden åter varit utlagda på gamla kyrkogården.

Om Kristoffer Andersson se vidare bl a Elgenstierna 3, s 265 (Gyllengrip), Bæhrendtz 1907, s 60 f och Sv biogr lex 17, s 552.

Nr 167. Gravhäll av kalksten för Brunte Birgeson (Lillie). 236 × 120 cm. I hörnen evangelistsymboler. I relief i det nedsänkta mittfältet en harneskklädd riddare med ryttarehammare i högra handen. Endast fragment av bilden och randskriften är nu bevarade (fig 306). På 1930-talet var bildens huvud och vapnet nedtill t h väl bevarade (fig 303 och 304). Stenen är avbildad av Rhezelius 1634 (fig 308) och inskriften återges efter hans läsning: HER · LIGGER · BEGRA / FVEN · ÄDLE · OCH · WELBIRDIG · BRUNTE · BIRGESONN / SOM · AFSOMNADE · / THEN · 19 · IANUARI · AÑO · 86 · GUDH · HANS · SIEL · BEWARE. Stenen låg 1634 »in mot altaret på store gången», enligt annan uppgift »i Höghkoren». Frigelius har även avbildat den, men med endast ett par ord av kantskriften (fig 309). Enligt Elgenstierna 4, s 699 var dödsdagen 19/11 1586. Stenen, som tillhör Kalmar museum, sedan något årtionde på kyrkogården. Resterna av bildens huvud och av vapnet är nu helt förstörda.

Brunte Birgeson tillhörde västgötsläkten Lillje av Aspenäs. — Elgenstierna 4, s 659. — Bæhrendtz 1907, s 61.

Nr 168. Gravhäll av kalksten, 210 × 124 cm (fig 307). Reliefbild av kvinna; vid huvudändan vapensköldar, t h Stiern, t v Bölja. Vid fötterna två sköldar utan vapenbilder. Inskrift runt kanten: HER · LIGGER · BEGRAFVEN · / EDLE · OCH · WELBYRDIGE · FRV · CHRISTINNE · / [M]ÅNSSA · DOTTER · / AFSOMNADE · THEN · 6 IANVARI · 1594. Stenen är avbildad av Rhezelius 1634 (fig 308). Han meddelar, att den låg »der samastedes [in emot altaret på store gången] på södher sijdhan eller gången». Den är även avbildad av Frigelius (fig 309). Rheze-

Fig 313. Gravhällar: Nr 179 över Jacob Mattiehsen, död 1682, och hans hustru Maria Burmeisters samt Claes Mattiehsen, död 1680. — Nr 180 över Ingolf Pederson och Karin Bergesdoter. — Nr 181 över okänd med årtalet 1669. — Nr 182 över Mauritz Saltzau och Regina Hermansdotter. Bläckteckning av P Frigelius omkring 1750. KLB.

Grave slabs: No 179 in memory of Jacob Mattiehsen, † 1682, and his wife, Maria Burmeisters, and Claes Mattiehsen, † 1680. No 180 in memory of Ingolf Pederson and Karin Bergesdoter. No 181, dated 1669, in memory of an unknown person. No 182 in memory of Mauritz Saltzau and Regina Hermansdotter. Ink drawings, c 1750.

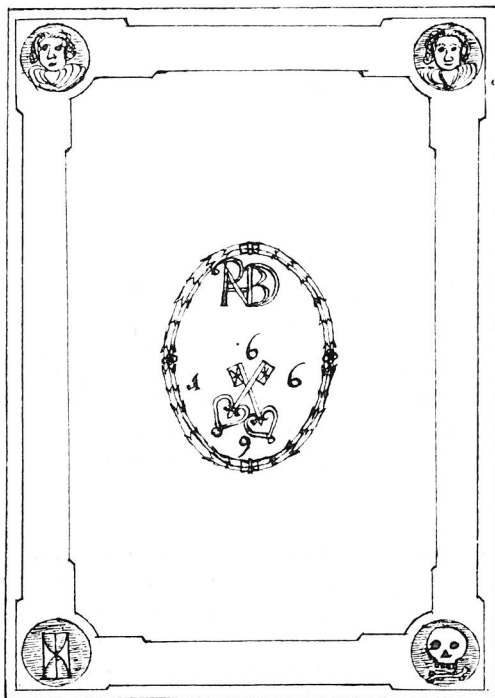
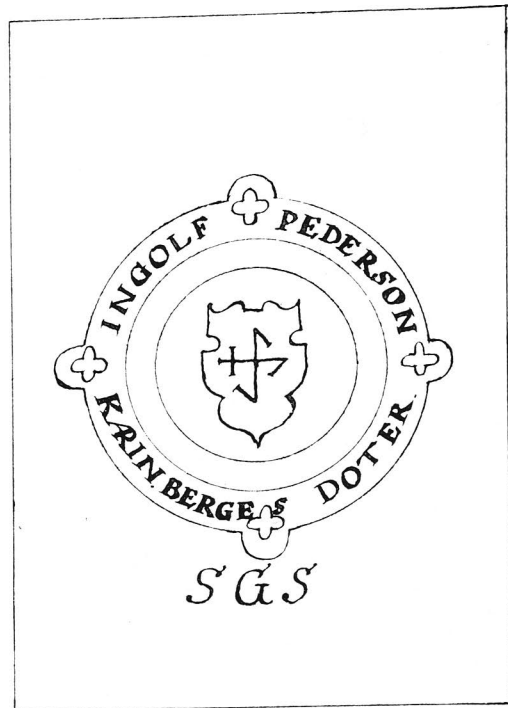
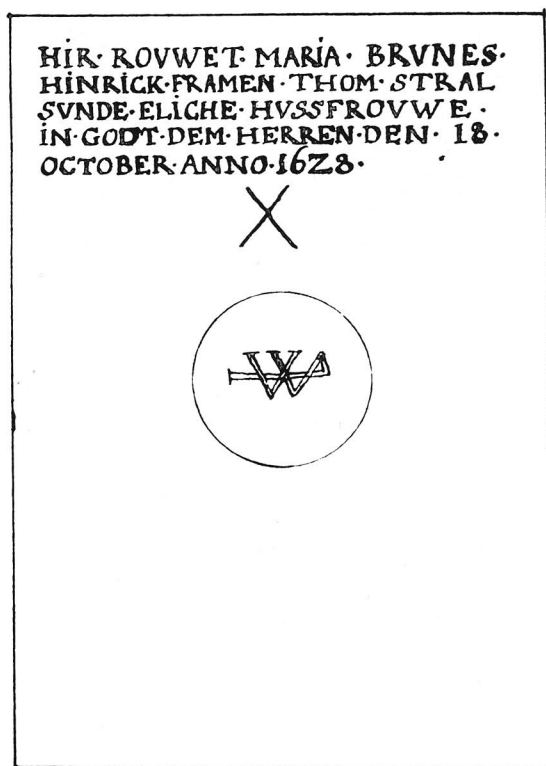

Fig 314. Gravhällar: Nr 197 över handelsmannen Lars Olofsson Bisterfeld, död 1660, och hans hustru Karin Bisterfeldt, död 1699, samt över handelsmannen Lorens Bremer, död 1705. — Nr 114 och 198 över Maria Brunnes, död 1628, hustru till Hinrick Framen från Stralsund. Bläckteckning av P Frigelius omkring 1750. KLB.

Grave slabs: No 197 in memory of Lars Olofsson Bisterfeld, merchant, † 1660, and his wife, Karin Bisterfeldt, † 1699, and in memory of Lorens Bremer, merchant, † 1705. Nos 114 and 198 in memory of Maria Brunnes, † 1628, the wife of Hinrick Framen, from Stralsund. Ink drawings, c 1750.

lius har felaktigt angivit namnet HANSA DOTTER både på sin teckning och i texten.

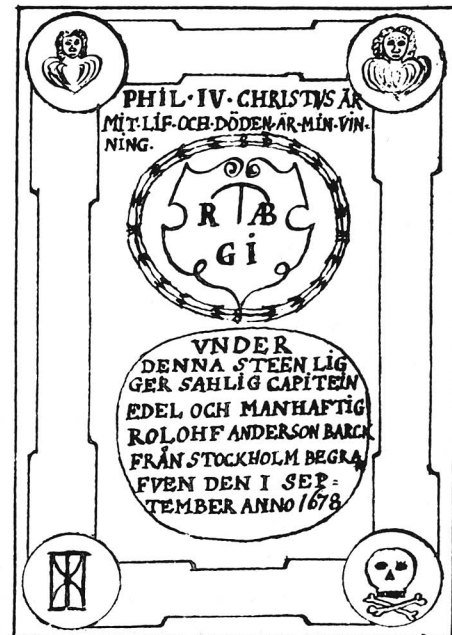
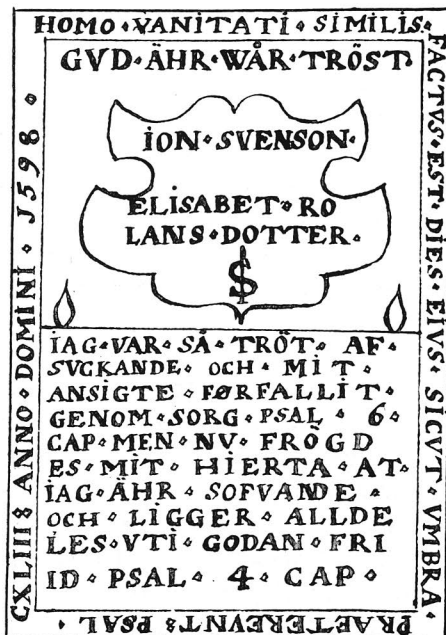
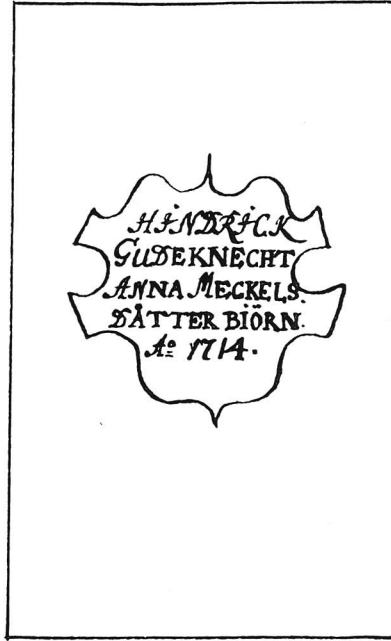
Vapenbilderna gäller Kristina Månsdotters fader och hennes mor Brita Johansdotter (Bölja). Kristina var gift med Olof Andersson (Oxehufvud), som bl a var ståthållare på Kalmar slott (Elgenstierna 7, s 610. — KSH II, registret). Hällen tillhör Kalmar museum och är sedan ett par årtionden utlagd på kyrkogården.

Nr 169. Gravhäll över Germund Svensson (Some). Rhezelius avbildar denna länge försvunna sten (fig 308 och 311). En jonisk kolonnställning uppbär en

Fig 315. Liggande hällar: Nr 207, daterad 1674, för Meister von Rohlen Gyntter. — Nr 208, daterad 1714 för Hindrick Gudeknecht och Anna Meckelsdotter Biörn. — Nr 209. Stående sten för Olof Alanson, död 1696. Liggande hällar: nr 210 för Ion Svenson och Elisabet Rolandsdotter. Hällen daterad 1598. — Nr 211 för kaptenen Rolohf Anderson Barck, död 1678. Bläckteckning av P Frigelius omkring 1750. KLB.

Grave slabs: No 207, dated 1674, in memory of Meister von Rohlen Gyntter. No 208, dated 1714, in memory of Hindrick Gudeknecht and Anna Meckelsdotter Biörn. No 209. Upright stone in memory of Olof Alanson, † 1696. Grave slabs: No 210 in memory of Ion Svenson and Elisabet Rolandsdotter. The slab is dated 1598. No 211 in memory of Captain Rolohf Anderson Barck, † 1678. Ink drawings, c 1750.

*Denne sten är något kadad, att man icke så tydligt
liger de afse ritningen.*

gavel med ett bevingat änglahuvud i fältet. Mellan kolonnerna ett rundbågigt fält med vapenbild, tjurhuvud, i skölden. Inskrift runt kanten: GENEROSVS : VIR : GERMVNDVS : S[VENONIS:] ... CUM : OCTO ... BVS : SVIS ... DOMI · 1560 · 30 IANVARIH OBIT. Under det rundbåriga fältet: IVSTORV̄. AN ... / DEL. I ... Stenen var 1634 starkt sliten och skriften till större delen oläslig. Den låg enligt en uppgift »i Kijrkian widh södre dören», enligt en annan »With söder eftersta dören», dvs i kyrkans sydvästligaste del. Ett stycke av hällens övre del påträffades vid Rosmans utgrävning 1924 på den av Rhezelius angivna platsen vid kyrkans huvudingång (fig 310 a–b). — Germund Svensson var ståthållare på Kalmar slott från 1540 till sin död 1560. Om hans mycket omfattande verksamhet där, se KSH II (registret).

Nr 170. Häll av grå kalksten utan ornering, nu i Kalmar museum. 68 × 68 cm. Inskrift: ANNO 1629 / DEN 25 AVGVSTI IS SELIGH IM HERREN ENTSCHLAF / FEN GEORGIVS ERMĀ JOHANNES ERMAN APO / TEKERS SOHN VON EK / ERNFVRT SEINES AL / TERS 4 IAHR 20 WOC / HEN D.S.G.G. (= Dessen Seele Gott Genedige).

Nr 171. Liggande gravhäll, nu förkommen, men avbildad av Rhezelius (fig 312). På hällens mitt en vapensköld med sjuuddig stjärna; därunder språkband med inskriften: »Her. Karl. Erikssen». Hällen låg enligt Rhezelius »i kyrkian mitt moot Altaret i Höghkoren». — Karl Erikssen blev biträdande ståthållare på Kalmar slott 1641, men dog »vid midfastotiden» samma år strax efter tillträdet (Elgenstierna 3, s 357).

Nr 172. Gravhäll över Jonas B Rothovius, Superintendent i Kalmar, död 1626.

Nr 172a. Gravhäll över Fredrik Waldenbeck. Enligt Bæhrendtz okänd i Kalmarortens historia.

Gravstenar, avbildade av Petrus Frigelius omkring 1750, de flesta nu ej återfunna.

I Domkyrkans golv finns ett mindre antal gravstenar som enligt Bæhrendtz blivit inflyttade från gamla kyrkogården år 1834. I den mån de icke finns omtalade hos Frigelius är de icke upptagna i efterföljande förteckning. Se vidare B 1900 och 1914.

Nr 173. Stående sten, upptill profilerad (fig 289). Överst en sköld med inskriften: PETER DUSE / INGBOR SYLVESTER. Däröver en sextalig ros. Längre ned på stenen: DENNA GRAF / HÖRER FORDOM / SA. HANDELS- / MANNEN / JONAS / WALDMANS / ENKIA HUSTRU / INGBORG / STÅHLE / TIL MED DES / ARFINGAR / ANNO 1714 (F s 259). — Jonas Pettersson Waldman avlade borgareed 1690 26/11; död 1701 13/1; gift 3:o m Ingeborg Ståhle i hennes andra gifte. Död 1710 23/12. Gift 1:o med tolagsmästaren i Kalmar Jonas Sölvester som nämnes »salig» 1687 11/4 (H s 242 och 236).

Nr 174. Liggande häll (fig 289). I alla fyra hörnen änglahuvuden. På överdelen bibelspråk Ps 90, Fil 1. Nederdelens inskrift utplånad (F s 259).

Nr 175. Liggande skadad häll (fig 289). Inskrift: ---- R · --- EN · VND · BEGREFNIS · / --- D --- ERBARRE · VND · / --- EN · IACOB · WILDE · LI / --- STER · AVF · KALMER · / --- M · VND · SEINE · ERBEN ZV / 1641 (F s 259). — Jacob Wilde (Wille, Willdh, Wild, Will) hade varit stadsbyggmästare i Stralsund och därifrån 1625 kallats till tjänsten som byggmästare på Kalmar slott. Då han 1632 begär förhöjd lön, skriver ståthållaren Mathias Soop till kammarråden att han »är vthj sitt ämbete mächta Konstrijk, weet medh allehanda Byggningswärc att vmgå, medh wäder och watenqvarner så well som med all annor bijghning». Han anlätades även vid Storkyrkans återuppbyggnad (s 254 ff). År 1646 var han gammal och utesluten ur slottets stat, men fick arbeta »efter stycketal», dvs han fick tillfälliga arbeten mot arvode eller efter anbud. Han har antagligen dött kort efter år 1648, ty han nämnes icke efter det året i slottsräkenskaper. Se i övrigt KSH III, s 6 och 63 samt flerstädes.

Nr 176. Liggande häll (fig 289). I de övre hörnen änglahuvuden, i de nedre timglas och dödskaile. På mitten cirkelrund krans; i denna två korsade knivar med skaft i båda ändarna; över dem ett vertikalt ställt spetsigt föremål med en ögla i övre änden. På sidorna därom I E (F s 259). — Initialerna och verktygen passar för skeppsbyggmästaren Johan Enochsson och det är möjligt att hällen till-

hört honom. Han avlade borgareed 1669 28/6 och nämnes i rådhusrättens prot 1670 8/8. Han hade då köpt fastighet i Kalmar (H s 141).

Nr 177. Liggande häll (fig 227). Inskrift överst: HER LIGGER BEGRAFFVEN S.M. / HANS MAN FORDOM CALMARE SLOTS / BYGGEMÄSTER HUILKEN I HER-RANOM / AFSOMNADE THEN 28 DECEMB ÅHR / 16ZZ. Mitt på hällen två lika formade sköldar, den ena med bomärke och H M, den andra med hans hustrus initialer A I D. Under sköldarna: LARS: KRÅÅK: (F s 261). Hällen flyttades 1834 från gamla kyrkogården till Domkyrkan och lades där i golvet »i västra förstugan norr om graven nr 49». Inskriften var år 1900 oläslig med undantag för sköldarnas bokstäver och »Lars Krååk» (B 1900 s 72). — »Den tyske timmermannen» Hans Man var verksam vid Kalmar slott sedan 1590. Han var timmerman, tornbyggare och kvarnbyggare. Han tjänstgjorde vid slottet till år 1622 med lön som en tidigare underbyggmästare och nämnes i råk sista gången 1623; han var då död. Han var antagligen bördig från Greifswald (KSH II s 229 och 364 f samt III s 3 m fl, se registren). Han ledde takarbetet på Storkyrkan 1621–22 (s 233 f). — Lars Krååk nämnes kalmarbo i 1634 års mantalslängd (H s 179). Då hans namn står på Hans Mans häll, är det möjligt att de varit befryndade, exempelvis så att Krååk varit gift med en dotter till Man. Åldersskillnaden mellan de båda ägarna synes vara för liten för att Krååk skulle kunna ha annekterat hällen. Jfr nästa häll.

Nr 178. Liggande häll (fig 227). I övre hörnen änglahuvuden, i de nedre timglas och döds-kalle. Inskrift runt kanterna: DIESER STEIN / VND STETTE GEHÖRET ION / NAS SVENSON / BRÖGER VND SEINEN ERBEN. På hällens övre del: HIR VNDER LIGHT BE / GRAFEN KRISTIAN SWART / BRÖGER IST IN GOT ENDSLA/FEN DEN 20 APRIL ANNO 1673. GOT FORLIGE EM EIN/NEN FRÖLIES AVFERSTEVNG. / IST IN GOT ENDSLAFWEN. MEINE / LVBE HAVSFRAV. ANNA BOWE. IST / GESTÄR BEN DEN 29 IVLY / ANNO 1692. Där under en cirkelrund krans med en sköld och i den tre uppväxande ax. T v om kransen: IONAS / SVEN / SON BRY / GGEERE. T h CATTRINA / HÖÖG / GEERDS. På hällens nederdel: ZV EINNEM SIEHEREN ORT / ICH NVN GEKOMMEN BYN / ALLE ANGST VNT NOHT / IST

NVN DAHIN. MEINEN TO / DT NIEMANDT BEVEINEN / SOLL. ICH LEBE IN GOTT / VNT MIER IST WOLL (F s 261). — Christian Stephansson Swart övertog 1665 14/12 bryggaren Jöns Jönssons bryggeri utanför staden. Han fick burskap i Kalmar som bryggare 1667 8/7. — Jonas Svenson avlade borgareed som mältare och bryggare 1674 13/6 (H s 233 o 234).

Nr 179. Liggande häll (fig 313). I övre hörnen änglahuvuden, i de nedre timglas och döds-kalle samt ett ben. Inskrift: HIER · VNTER · RVHET · IN · / GOT · SELIGER · HERR · IACOB · / MATTIEHSEN · IST · IN · GOT · SEE / LIG · ENTSHLAF FEN · ANNO · 1682 · / DEN · 21 · MARTI · ALT · 59 · IAER · / AVCH · RVHET · HIER · VNTER · SEINE · LIE / BE · HAVSFRAV · MARIA · ·BVRMEISTERS · / IST · GESTORBEN · ANNO ... DEN ... / ALT ... IAER / AVCH · RVHET · SEELIGER · CLAES · MAT-/TIEHSON · IST · GESTORBEN · AN · 1680. Därunder rund krans och i den sköld med bokstäverna I.M./M.B. På stenens nedre del: ABER · HERR · LEHRE · DOCH · MICH etc t o m SICHER · LEBEN · SELA · PSALM · 32 (F s 263). — Jacob Mattiehsen eller Mattihson var handelsman och skeppsredare och avlade borgareed 1663 7/8 som skeppare. Valdes till stadskassör på ett år 1672. Han var gift med Maria Assmundsdotter Burmeister, död 1695 17/7 i hennes tredje gifte (H s 189).

Nr 180. Liggande häll (fig 313). På dess mitt i runt fält inskriften: INGOLF PEDERSON. KARIN BERGES DOTER. I mittfältet sköld med bomärke. Under cirkeln står SGS (F s 263). Jfr stenen nr 233 som likaledes har bokstäverna SGS. — Stenen flyttades 1834 till Domkyrkan. B 1900 s 72 uppger att den omkring 1900 var mycket nött och att den låg »väster om södra ingången».

Nr 181. Liggande häll (fig 313). I övre hörnen änglahuvuden, i de nedre timglas och döds-kalle jämte ett ben. Mitt på hällen en stående oval lagerkrans; i dess övre del bokstäverna PAHBD i monogram. I nedre delen två korslagda nycklar omgivna av siffror som bildar året 1669 (F s 263).

Nr 182. Liggande häll, defekt i nedre delen (fig 313). I de tre bevarade hörnen finnes symboler för evangelisterna Matteus, Marcus och Johannes.

På ett postament står två änglar i helfigur, som håller en rund krans. I den en sköld med bomärke och bokstäverna s/mv. På postamentet inskriften: ANNO 1645 ADIJ Z9 DECEM / ICH (= IST) IN GOTT ENDSLÄ / [FEN] GRITZ SALDTZAVWZ / ... REGINA HERMANS [DOTER GOT SEI] IHR GENEDEICH. Runt kanterna: DIE SELLEN DER / GERECHTEN SEYNDT IN / ... N QVAL RYHRET IHN AN. SAP. 3. (F s 263.) Enligt B 1900 s 61 var »Regina Hermansdotter» gift med Mauritz Saltzau d ä. Se även H s 219 f.

Nr 183. Liggande häll, av vilken två delar var bevarade på 1750-talet (fig 228). I hörnen fyrpass. Inskrift: ANNO · DOMINI · 1578 · TEN · / 1Z NOVEMBRIS · AFSOMNADE · / SALIGE · ANNA · MANSADOTHER · / GWDH · HENNES · SIEL · NADE · / OCK · GIFWE · HENNE · EN · / CHRISTELIG · WPSTÄNDELSE · / OCH · LIGER · HER · WNDER · / BEGRAFWEN. I frisen kring hällens finnes på högra sidan: INNGEBOR[G] (F s 265).

Nr 184. Liggande häll, stympad i övre änden (fig 228). I de bevarade nedre hörnen fyrpass. Inskrift upptill: GVLSMEDH / ANNO 1594 / B.A.D. / A.P.D. Därunder två lika sköldar, den högra (manliga) med bomärke, den vänstra med bokstäverna MMD (F s 265).

Nr 185. Liggande häll (fig 228). I hörnen rosor. Inskrift i fält upptill: ANNO 1629 · IST · FRANS / IVRGENSEN · SEINE · LIEBE · / HAVSFRAWE · IN · GODT · / DEN · HERREN · ENTSLAFEN · / DER · SELBEN · GOTT · GENEDEICH · / SEI. Därunder en sköld med ram av broskornament och i den bomärke och F I / MT. Runt hällens kanter i dubbla textrader: WIE · DEM · MENSCHEN · IST · GE · / SETZ · EINMAHL · ZV · STERBEN · DARNACH · ABER · DAS · GERICHTE · ALSO · IST · CHRI / STVS · EINMAHL · G · · · · · V · NEHMEN · / VIELER · SVNDE · ZVM · ANDERN · / MAHL · ABER · WIRT · EHR · OHNE · SVNDE · ERSCHEI = / NEN · DENEN · DIE · AVF · IHN · / WARTEN · ZVR · SL... 9. v. 27 (F s 265). — Tro- ligen är F I identisk med en Frantz Jörgensson som avlade borgareed 1625 17/5. Yrke och dödsår okända (H s 172). Hustruns initialer har varit M T.

Nr 186. Liggande häll (fig 247). I cirkelrunt fält mitt på hällens bomärke och bokstäverna EM / BSD (F s 267).

Nr 187. Liggande häll (fig 247). Inskrift: ANNO · 1639 · DEN · 14 · / MAI · ÄR · SALIG · IOCOM · / PAPEGE · AFSOMNAD · I · / HÄRRANOM · OCH · ÄR · / HÄR · VNDER · BEGRAFVEN · / MÄD · SINA · 5 · BARN. Därunder sköld med bomärke och bokstäverna I P / ER (F s 267). Hans hustru har haft initialerna E R.

Nr 188. Liggande häll (fig 247). Inskrift upptill: DENNA · STEN · OCH · LÄ · / GERSTELLE · HÖRER · M · MAT / TIAS · HÅKANSON · ÖFWERSIERA / RE · OCH · FERGARE · TILL · d · 7 · MAII / ANNO · 1689. Därunder oval lagerkrans och i den en överskärare sax och bokstäverna HS / ML (F s 267). Hällens inflyttades 1834 i Domkyrkans golv på norra sidan under orgelläktaren. Inskriften är delvis utnött och oläslig (B 1900 s 71). — Mattias Håkansson inköpte fastighet i staden 1668 9/3. Död 1705 29/5 och kallas då Håkansson Lang (H s 182).

Nr 189. Stående, upptill profilerad sten (fig 247). Inskrift: M^R. / I · T · / C · G · / I · N · D · / A^O 1715 (F s 267).

Nr 190. Liggande häll (fig 274). Runt kanterna ram av lagerblad; i övre hörnen änglahuvuden, i de nedre timglas och dödskalle jämte ett ben. Inskrift överst: DISER · STEIN · VND · PLATS · / GEHÖRET · MARTIN · LOSSE · / VND · SEINEN · ERBEN · ANNO · 1702 · / ML · NATVS · 1661 · D · 1Z · AVG · TEX: / P · S · 116 · V · 7 · 8 · e. (utplånad eller ej inhuggen skrift) B · H · NATUS · 1645 · D · Z4 · IUNY · / EX · TOBIAE · CAP : 7 · V · Z0. Därunder lagerkrans och den åtföljande språkband: MARTIN LOSSE * ANNO MDCCII * BRITA HEMMINGS * DOCHTER. I kransen sköld med garvareverktyg och bokstäverna M L / BH D. I fält nederst: HIER · VNTER · LIGET · / BEGRABEN · SAELIG · M · MICHEL · / DASCK · VND · SEINE · FRAV · SI.: 1676 · / ER :. 1688 · (F s 269). — Martin Losse var »lädertågare», garvare, och avlade borgareed som sådan 1688 20/8; död 1735 15/9. G m Brita Hemmingsdotter i hennes andra gifte; g första gången med lädertågaren i Kalmar Michel Dask. Hon var född 1634 24/6 och dog 1705 25/10 (H s 186). Stenen var ursprungligen av Michel Dask lagd över hans första hustru som dog 1676. Han dog 1688 (H s 186).

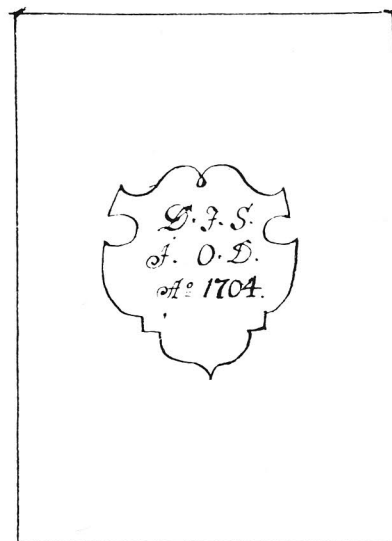
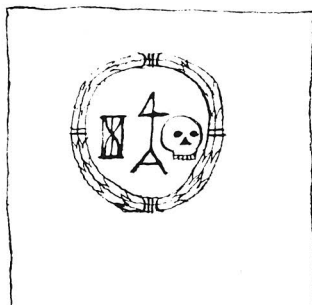
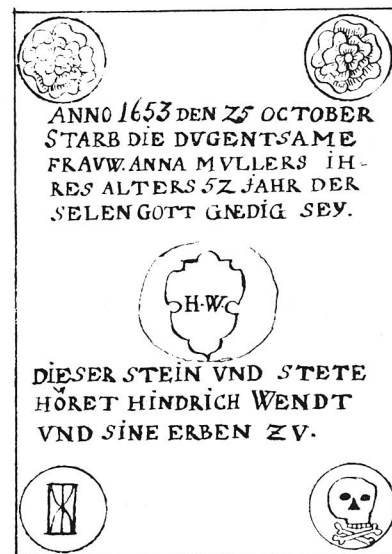
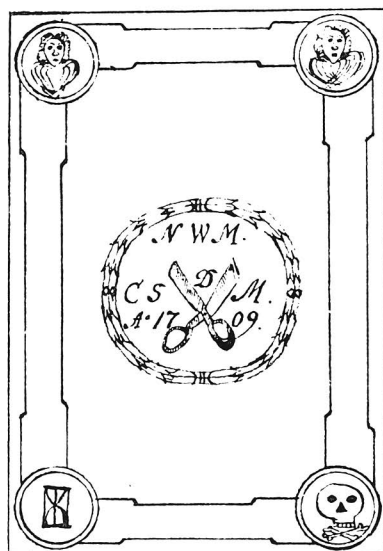

Fig 316. Liggande gravhällar:
 Nr 212 för Hans Marardt, död 1630. — Nr 213 möjligen för skepparen Didrich Jacobsson som gick borgareed 1667. — Nr 214 troligen för skräddaren Nils Westman, död 1715, och hans hustru Christina Svendsdotter Moring, död 1719. — Nr 215 för skepparen Hindrich Wendt d ä, död 1703, och hans hustru Anna Müller, död 1653. — Nr 216 och 217 för okända. Bläckteckning av P Frigelius omkring 1750. KLB.

Grave slabs: No 212 in memory of Hans Marardt, † 1630. No 213 is possibly in memory of Skipper Didrich Jacobsson, who swore the burgher oath in 1667. No 214 probably in memory of Nils Westman, tailor, † 1715, and his wife, Christina Svendsdotter Moring, † 1719. No 215 in memory of Skipper Hindrich Wendt the Elder, † 1703, and his wife, Anna Müller, † 1653. Nos 216 and 217 are in memory of persons unknown. Ink drawings, c 1750.

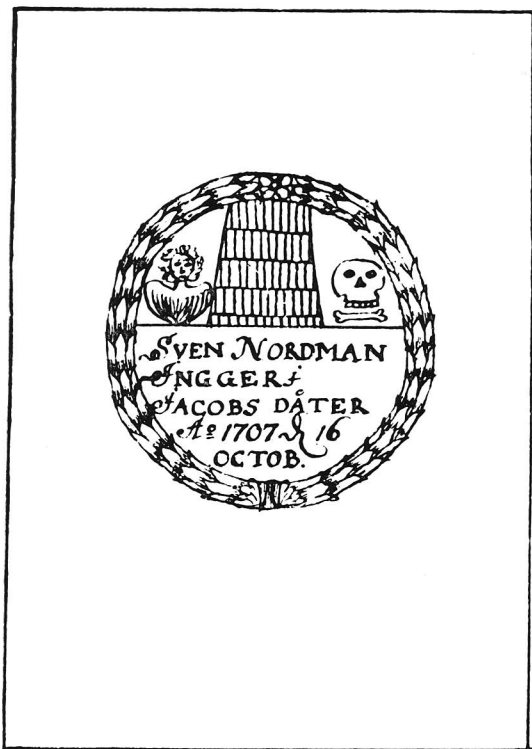

Fig 317. Liggande gravhällar: Nr 218, daterad 1707, för körsnären Sven Johansson Nordman, död 1705, och hans hustru Ingeri Jacobs dåter, död 1709. — Nr 219 för handelsmannen och rådmannen Hans Bremer, död 1678, hans första hustru Lucia Martens, död 1639, och hans andra hustru Cattrine Brockhausen, död 1642. Bläckteckning av P Frigelius omkring 1750. KLB.

Grave slabs: No 218, dated 1707, in memory of Sven Johansson Nordman, furrier, † 1705, and his wife, Ingeri Jacobs daughter, † 1709. No 219 in memory of Hans Bremer, merchant and magistrate, † 1678, his first wife, Lucia Martens, † 1639, and his second wife, Cattrine Brockhausen, † 1642. Ink drawings, c 1750.

Nr 191. Trasig och defekt liggande häll (fig 274). I övre vänstra hörnet femtalig ros, i de nedre timglas och dödskele med ett ben. Inskrift runt kanterna: DISER · STEN · VND / ... GEHÖRET D...VON TIN^{11a} / WNDT SEINE EAR / [BEN]S W ANNO 1665. På hällens mitt bladkrans och i den en sköld med bomärke och bokstäverna I I / IMK (F s 269). Över kransen IHS.

Nr 192. Stående sten, upptill profilerad (fig 274). Överst änglahuvud, därunder CNDH / A · L · S · LUND / M · N · D · W · / A² 1710. (F s 269). — Jfr B. 1914 s 115 nr 72.

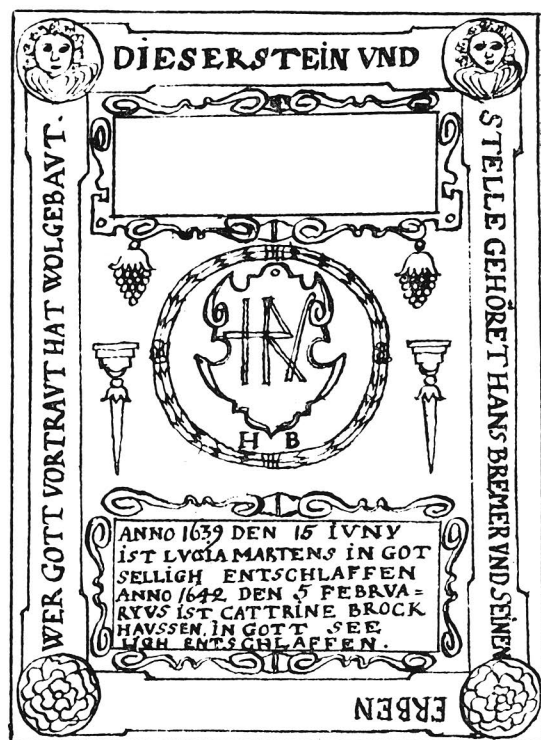

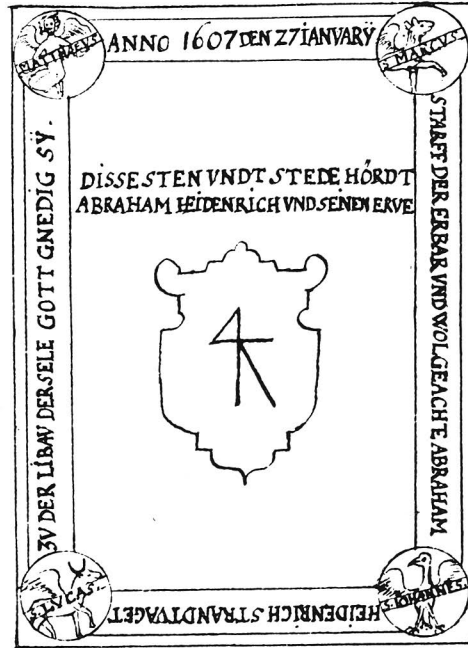
Fig 318. Liggande gravhällar: Nr 87 för stenhuggaren Basilius Goltsmitt d ä, död 1653, och hans hustru Antoneta Michelsdotter, död 1653. Hällen 1754 försedd med namnet Ionas Rees 1710 (fig 263a–e). — Nr 220 för Abraham Heidenrich, död 1607. — Nr 221 för skutägaren Klages Brede d y 1628. — Nr 222 för Lars Olson och daterad 1654. Bläckteckning av P Frigelius omkring 1750. KLB.

Grave slabs: No 87 in memory of Basilius Goltsmitt the Elder, stone mason, † 1653, and his wife, Antoneta Michelsdotter, † 1653. The name Ionas Rees, 1710, was added to the slab in 1754 (fig 263a–e). No 220 in memory of Abraham Heidenrich, † 1607. No 221 in memory of Klages Brede the Younger, owner of a sloop, 1628. No 222, in memory of Lars Olson and dated 1654. Ink drawings, c 1750.

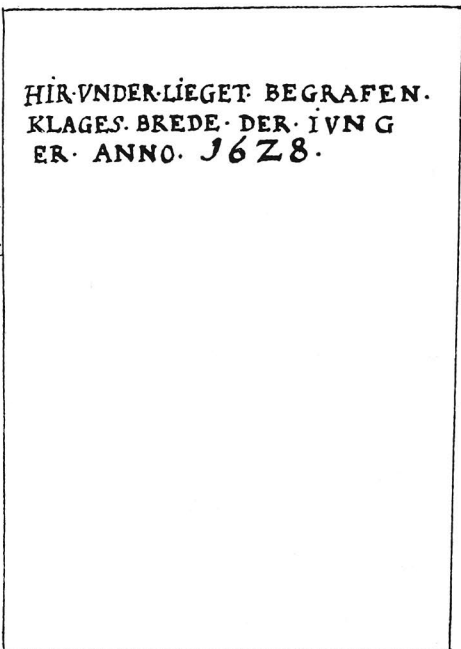

År 1754 uthoggs det som står mitt på stenen
in om ringen, och i stället utfattes följande:

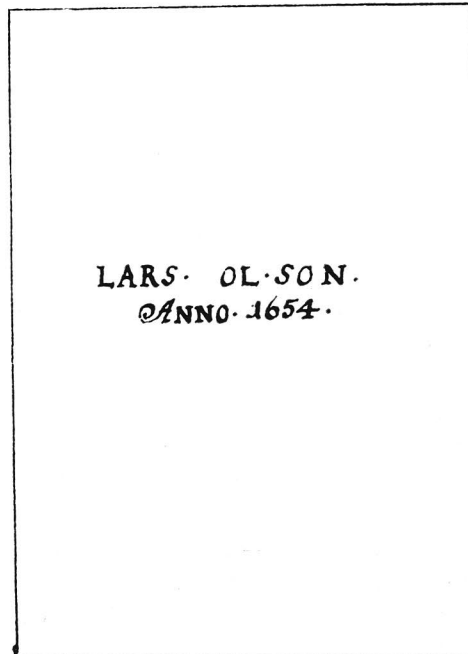
DENNE STEN
OCH GRAF HÖREK
JONAS KESS
OCH DES ARFWINGAR
TILL ÅR 1710.

Denne stenen uphoggs
år 1754 i juli
utur grufvet af gamla kyrkan

Denne
sten up-
hoggs af den
utur grufvet
af gamla kyrkan
år 1754
i juli.

Nr 193. Liggande håll (fig 274). I övre hörnen änglahuvuden, i de nedre timglas och dödskalle samt ett ben. Inskrift runt kanterna: DIESE STEN VNDT / LÄGERSTÄD HÖRET GYRGEN · MEI / ER · VNT · ERBEN · ZV · 1673 · / WER · GOT · FORTRAVET · HAT · WOL · GEBAWET. På hållens övre del: IOB · 19 · ICH · WEIS · DAS · MEIN · / ERLÖSER · LÄBET etc t o m GODT · SEHEN. Därunder i cirkelrund krans en väderkvarn och bokstäverna GM / EB (F s 269) — Gyrgen Meier vann burskap som mjölnare 1649 7/2. Hans hustru Elsa Brandt nämnes »salig» 1632 16/4 (H s 190).

Nr 194. Liggande håll (fig 291). Mitt på den släta ytan: E · W · B · / A · H · D · / A° 1704 (F s 271). — Förslagsvis landskamreraren Erich Berg, död 1704 14/3 (H s 115).

Nr 195. Liggande håll (fig 291). Överst: ANNO · 1633 · DEN · 14 · OCTOBRIS · / IST · MAGNVS · BVCKERT · SELIG · IN · / GOT · VERSCHIEDEN · D · S · G · G · / LICHT · HIR · BEGRABEN · MIT · Z · / KINDEREN · DISSE · STEN · HÖRET · / MANGNVS · BVCHERT · THO · VNDE · / SINEN · ERVEN. Därunder cirkelrund fält med upphöjd sköld med bomärke och bokstäverna: MB / MS (F s 271).

Nr 196. Liggande håll (fig 291). I övre hörnen änglahuvuden, i de nedre rosor. Inskrift: CLAWES WIPPERT. Därunder ses i runt fält en sköld med bokstäverna C · W · / I · H · samt skomakareverktyg. Vid sidorna av fältet dödskalle och ett ben samt timglas (F s 271). — Clawes Wippert var skomakare och avlade borgareed 1640 28/1; var bisittare i kemnärsrätten 1642, nämnes »salig» 1669. Enligt H s 251 skall stenen 1944 ha funnits i stympat skick på gamla kyrkogården. Den har icke kunnat återfinnas 1973.

Nr 197. Liggande håll (fig 314). I oval kartusch med broskornament: ANNO 1660 · / AFSOMNADE · LARS · / OLFSON · BISTERFELD · / J · HERRANOM · DEN · 23 · / IVNÿ · GVDH · FÖRLENE · HONOM · / EN · FRÖDEFVLL · WPS/TÄNDELSE. — ANNO · 1699 · / DEN · 26 · FEBR · AFSOMNA/DE · I · HERRANOM · DHES · / K · MAKA · HVSTRV · / KARIN · BISTERFE/LT · OCH · BEGROFS · / DEN · X · MARS. Därunder i rektangulärt

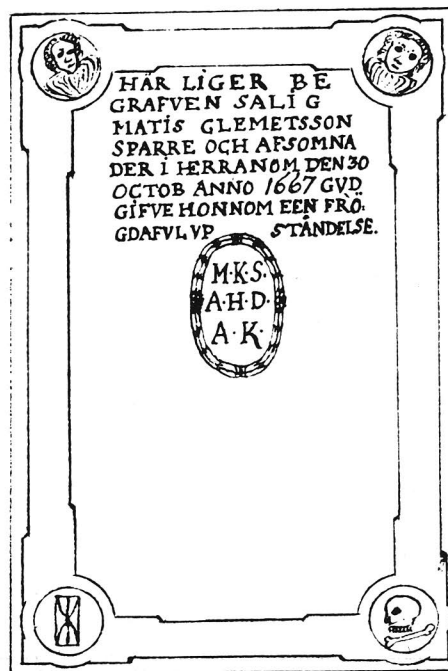
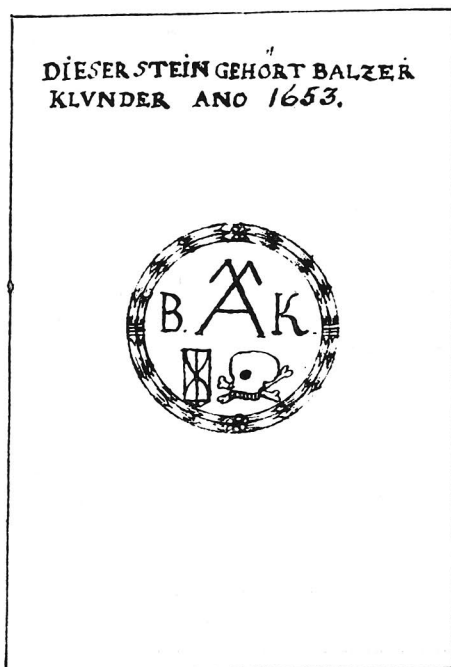
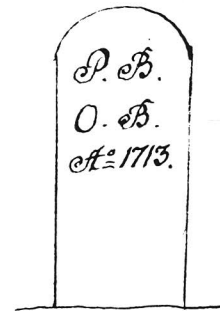
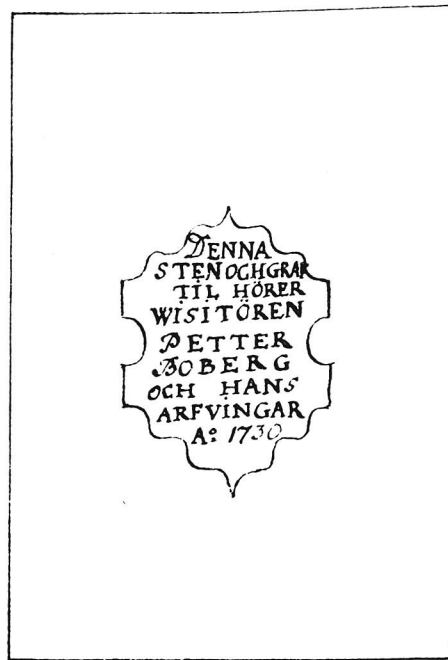
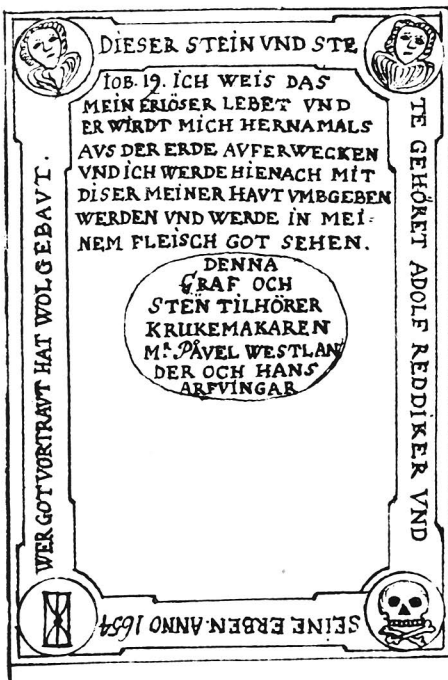
fält: ANNO · 1705 · DEN · 28 · MAI · AFSOMNA/DE · HANDELSMAN · NV · MERA · SALI · / LORENS · BREMER WARS · SIÄL · GVD · / EVINNERLIGA · FRÖGDE · OCH · FÖR/LENE · KROPEN · EN · FROGDEFVL · VP/STANDELSE · PÅ · HERANS · TILL/KOMMELSES · DAGH. Kring kanterna: Tÿ · SÅ · ÄLSKADE · GVDH · WE/RLDEN. etc (F s 273). — L O Bisterfeld var handelsman och kollektör i skeppskompaniet i Kalmar (H s 116). Lorens Bremer var likaledes handelsman (H s 124).

Nr 198. Liggande håll (fig 314). Inskrift upptill: HIR · ROVWET · MARIA · BRVNES · / HINRICK · FRAMEN · THOM · STRAL/SVNDE · ELICHE · HVSSFROVWE · / IN · GODT · DEM · HERREN · DEN · 18 · / OCTOBER · ANNO · 16Z8. Där under ett stort X, vilket var kyrkans märke. Mitt på hållen en cirkel med bomärke (F s 273). Stenen är identisk med nr 114 ovan.

Nr 199. Liggande håll (fig 248). I övre hörnen änglahuvuden, i de nedre timglas och dödskalle med ett ben. Inskrift i hållens övre del: HÄR · VNDR · HWILAR · / FORDOM · ÄREB · OCH WÄLWIISE · / NV · MERA · HOS · GVDH · SALIGE · H · / PETER A · HALL · KONGL · IVSTITIAE · / BORGM · HÄR · I · CALMAR · FÖDD · 17 · NOV · / 1617 · AFSOMNADE · I · GVDI · 12 · IAN · 1679 · / OCH · FORDOM · / ÄREB · OCH · DYGDESAMA · MATRONA · / NV · MERA · HOS · GVD · SAL · HVSTRV · / CHRISTINA · PERS · D · HEDEMAN · FÖD · / 1631 · AFSOMNADE · 26 · MAII · 1686. Därunder inom lagerkrans sköld med bomärke och bokstäverna P · A · D · / C · P · D · (F s 275).

Fig 319. Liggande hållar: Nr 225, daterad 1654, över bagaren Adolf Reddiker samt över krukmakaren Pável Westlander. — Nr 226 över visitören Petter Boberg; daterad 1730. — Nr 227 Stående sten, daterad 1713, över okänd. — Liggande hållar: Nr 228 över skräddaren Balzer Klunder, död 1668. Hållen daterad 1653. — Nr 229 över stadsprofossen Matis Clemetsson, död 1667. Bläckteckning av P Frigelius omkring 1750. KLB.

Grave slabs: No 225, dated 1654, in memory of Adolf Reddiker, baker, and Pável Westlander, potter. No 226 in memory of Petter Boberg, inspector of ships; dated 1730. Upright stone: No 227, dated 1713, in memory of an unknown person. Grave slabs: No 228 in memory of Balzer Klunder, tailor, † 1668. The slab is dated 1653. No 229 in memory of Matis Clemetsson, military judge of Kalmar, † 1667. Ink drawings, c 1750.

Nr 200. Liggande häll (fig 248). I hörnen evangelistsymboler. I beslagskartusch i hällens övre del inskrift: DENNA STEN OCH GRAF / HÖRER GULDSMEDEN / MST PETTER BRITT / OCH HANS ARFWINGAR TILL / FÖDD A^o 1673. DÖD A^o 17 ... Under kartuschen oval lagerkrans med två tomma sköldar. Därunder timglas och dödskalle med ett ben. Runt kanterna: SAP · 3 · THE RETFERDIGAS SJÄLAR ÄRO / VTHI GVDS HAND OCH INTET DÖDSQWAL KOMER VED THEM FÖR / THE OFÖRSTÄNDIGA SYNAS THESAS / SOM THE DÖDDE OCH THERAS AFLIDANDE VARDER REKNA FÖR EN PINO / OCH THERAS AFFERD FÖR IT FÖRD / ERF MEN THE ÄRO I FRID OM THE ÄN I MEÑISKORS ÅSYN · / MYCKIT LIDA SÅ HAF = / VA THE DOCH IT VIST HOPP AT THE ALDRIG DÖÖ SKOLA. (F s 275). — Stenen är identisk med nr 148 ovan.

Nr 201. Liggande häll (fig 248). I hörnen rosor, runt kanten inskrift: DHENNA STEEN OCH / LÄGERSTELLE HÖRER MÄSTER NILS IONSON / HÖÖK REPSLAGARE / OCH HANS ARFVINGAR TILL. På hällens mitt en oval lagerkrans med tre repslagareverktyg samt bokstäverna N · J · S · H · / E · J · / D · S · och årtalet 1696. (F s 275). — Höök var född i Göteborg; avlade borgareed i Kalmar 1667 24/7; g m Elisabet Jacobsdotter Palm, död 1703 14/6 (H s 169). — I Domkyrkans golv finns en gravsten med inskriften: »Denna sten och graf hörer borgaren Esbiörn Höök, des k. hustru och arfvingar till. A:o 1751.» Nederst »Ps. 73 v. 24. Tu leder mig» etc. Inflyttad 1834 från gamla kyrkogården (B 1914 s 114 nr 61).

Nr 202. Stående sten med profilerad överdel; i denna ett krucifix (fig 280). Inskrift: MANIBVS / WITTIANIS / SACRVM / A^o MDCCX / DIE 22 NOVEM. (F s 277). — Råd- och handelsmannens Christian Wittes hustru Anna Nilsdotter Svan dog i pesten och fick därför icke begravas i mannens grav i kyrkan utan på kyrkogården. Mannen dog 1701 28/2 (H s 251).

Nr 203. Liggande häll (fig 280). I fyrpassformat fält: DENNA / STEN OCH / GRAF / HÖRER BORGAREN / JONAS LIL-IEBERG MED / DES K · HUSTRU OCH ARFVIN/GAR TILL A^o 1751. I rektangulärt fält därunder: PS · 73 · V · 24. TU LEDER / MIG EFTER TITT RÅD OCH / UPTAGER MIG PÅ ÄNDALYCHTONE / MED ÄHRO (F s 277).

Nr 204. Stående, upptill profilerad sten med änglahuvud i överdelen (fig 280). Inskrift: HER · UN/DER · LIGER / BEGRAWEN · / SAL · HASSEL/BOMS ENKIA / GERTRU / PERS DÅTER / DÖD · d · 7 · DEC / A^o 1710 (F s 277). — Gertrud Persdotter omtalas 1677 9/7 som gift med skepparen Anders Öning. Hon gifte om sig med handelsmannen i Kalmar Håkan Månsson † 1689 16/4 (H s 254 och 193).

Nr 205. Stående sten, upptill profilerad, överdelen ornerad med blad och voluter (fig 280). Inskrift: HER LIGGER / BEGRAFUEN SA: / H. RÅDHMAN / MARCUS / KIELMAN / OCH DES / K. HUSTRU / ELISABET / BRITT / AFSOMNADE / d. 18 NOV. A^o 1710 (F s 277). — Marcus Kielman var handelsman och avlade borgareed som sådan 1680 28/5. Han dog 1710 17/11 enligt dödboken (H s 175). Hustrun dog 30/11 samma år, båda tydligen i pesten, varför de begravdes på kyrkogården.

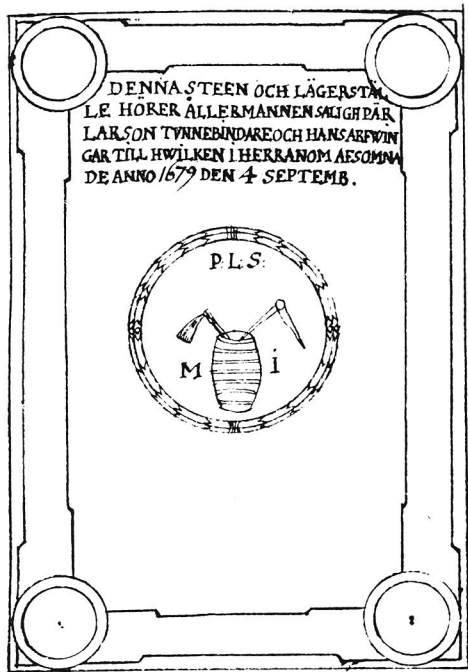
Nr 206. Liggande häll (fig 280). Inom oval lagerkrans inskriften: PETTER / HAGRELIVS / CIVVS CAL^B / OCH DES ARFVINGAR / TILHÖRIG A^o 1723 (F s 277).

Nr 207. Liggande häll (fig 315). I alla fyra hörnen änglahuvuden. I hällens övre del en kvinna med fladdrande hår; t h om henne en brinnande lampa. Därunder: DIESER STEIN GEHÖRET MEI/STER VON ROHLEN GYNTTER / TIE UND SEINE ERBEN / ANNO 1674. Runt kanterna bibelspråk: HIOB. 19. ICH WEIS DAS MEIN / ERLÖSER LEBET etc t o m IHN SCHAWEN, VND KEIN FREMDER (F s 278). Frigelius har anmärkt: »Denne Sten är något skadad, att man icke så tijdeligen kan se ritningen.»

Nr 208. Liggande häll (fig 315). Mitt på hällens en sköld med inskriften: HINDRICK / GUDEKNECHT / ANNA MECKELS · / DÅTTER BIÖRN / A^o 1714 (F s 278).

Nr 209. Stående, upptill runt avslutad sten (fig 315). Inskrift: OLOF ALAN/SON · B · A · M · S · / D · 1696 (F s 278).

Nr 210. Liggande häll (fig 315). På övre delen en sköld med inskriften: ION · SVENSON^{11b} · / ELISABET · RO/LANS · DOTTER. Därunder ett med pil genomstunget S. Över skölden: GVD · ÄHR · WÅR · TRÖST.

Här ligger vid är en sten
märkt med S.G.S

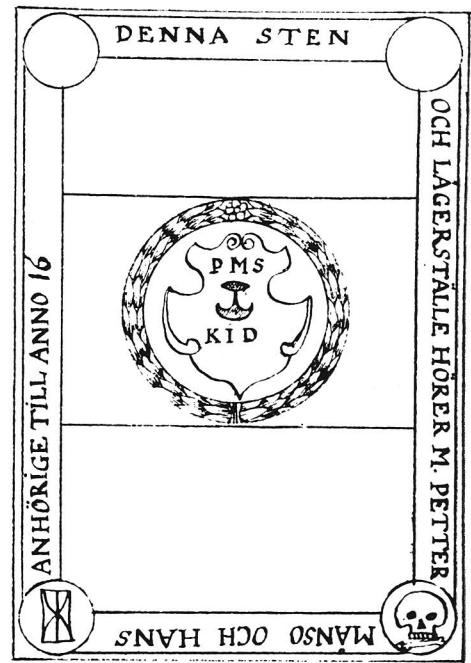
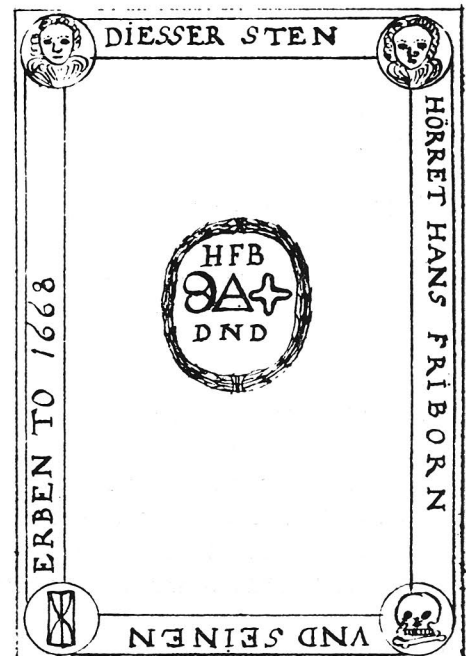
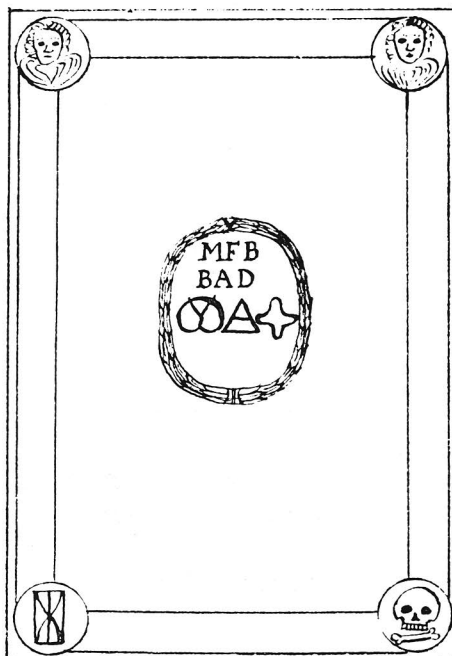

Fig 320. Liggande hällar: Nr 234 över tunnbindareäldermannen Pär Larson, död 1679. — Nr 235 över skomakareäldermannen Petter Månson, död 1708. — Nr 236 över bagaren Mauritz Friboren, död 1704, och hans hustru Bengta Andersdotter, död 1703. — Nr 126 över bagaren Hans Friborn och hans hustru; hällen daterad 1668. Jfr fig 282. Bläckteckning av P Frigelius omkring 1750. KLB.

Grave slabs: No 234 in memory of Pär Larson, alderman of the coopers' guild, † 1679. No 235 in memory of Petter Månson, alderman of the shoemakers' guild, † 1708. No 236 in memory of Mauritz Friboren, baker, † 1704, and his wife, Bengta Andersdotter, † 1703. No 126 in memory of Hans Friborn and his wife; the slab is dated 1668. Cf fig 282. Ink drawings, c 1750.

På vardera sidan om skölden en stående låga. Inskrift på hällens nedre hälft: IAG · VAR · SÅ · TRÖT · AF · / SVCKANDE · OCH · MIT · / ANSIGTE · FÖRFALLIT · / GENOM · SORG · PSAL · 6 · / CAP · MEN · NV · FRÖGD / ES · MIT · HIERTA · AT · / IAG · ÄHR · SOFVANDE · / OCH · LIGGER · ALLDE / LES · VTI · GODAN · FRI/ID · PSAL · 4 · CAP. Runt hällens kanter: HOMO · VANITATI · SIMILIS · / FACTVS · EST · DIES · EIVS · SICVT · VMBRA · / PRAETEREVNT : PSAL · / CXLIII : ANNO · DOMINI · 1598. (F s 278). Troligen har hällen från 1598 försetts med ny text under 1600-talet. B 1900 s 71 uppger att den 1834 flyttades från gamla kyrkogården till domkyrkan där den lades på södra sidan under orgelläktaren.

Nr 211. Liggande häll (fig 315). I övre hörnen änglahuvuden, i de nedre timglas, döds-kalle och två korsade ben. Lagerkrans kring sköld med bomärke och bokstäverna R AB / G I. Därunder i ovalt fält: VNDR / DENNA STEEN LIG/GER SAHLIG CAPITEIN / EDEL OCH MANHAFTIG / ROLOHF ANDERSON BARCK / FRÅN STOCKHOLM BEGRA/FVEN DEN 1 SEP=/TEMBER ANNO 1678. Upptill: PHIL. IV. CHRISTVS ÄR / MIT. LIF etc (F s 278). — Rolof Anderson Barck tjänstgjorde vid Amiralitetet; erhöll fullmakt som kapten 1677 17/2; nämnes »salig» 1678 15/8 (H s 109).

Nr 212. Liggande häll (fig 316). Upptill på hällen: ANNO 1630 DEN 5 / IVLY SEINT VNTER DIE / SE STEIN BEGRABEN / HANS MARDT SEINE / KINDER · O (= D) · S · G · G · S (= Dessen Seelen Gott Genädig Sei). Därunder runt fält med vapensköld och i denna två korsade värjor samt över dem HANS MÅRT (F s 279). Jfr nr 91.

Nr 213. Liggande häll (fig 316). På stenens mitt en sköld av form från 1600-talets förra del; däri bokstäverna D · J · S · / I · O · D · / A° 1704 (F s 279). Möjligen skepparen Didrich Jakobsson som gick borgareed 1667 30/10. Troligen en sten som 1704 fått förändrad inskrift. Sköldens form är nämligen av under 1600-talets förra del vanlig typ.

Nr 214. Liggande häll (fig 316). I övre hörnen änglahuvuden, i de nedre timglas och döds-kalle och två korslagda ben. I hällens mitt rund lagerkrans och i denna sax och bokstäverna N W M ./ C S D M ./ A°

1709 (F s 279). — Troligen har stenen tillhört N[ILS] W[EST] M[AN] som dog 1715 21/9 och hans hustru C[hristina] S[vens] D[otter] M[oring] som dog 1719 18/8. Mannen avlade borgareed 1689 14/10 som skräddare. Han var senare ålderman i skräddareämbetet (H s 248).

Nr 215. Liggande häll (fig 316). I övre hörnen rosor, i de nedre timglas samt döds-kalle och två korslagda ben. Inskrift upptill: ANNO 1653 DEN 25 OCTOBER / STARB DIE DVGENTSAME / FRAVW. ANNA MVLLERS IH=/RES ALTERS 5Z JAHR DER / SELEN GOTT GNEDIG SEY. Därunder i runt fält sköld med H. W. Därunder: DIESER STEIN VND STETE / HÖRET HINDRICH WENDT / VND SINE ERBEN ZV (F s 279). H Wendt d ä skeppare och handelsman, avlade borgareed som sjöman 1649 14/2. Ägde en skuta; död 1703 8/3. Anna Müller var hans hustru (H s 245).

Nr 216. Liggande häll (fig 316). På övre delen krans och i den bomärke omgivet av timglas och döds-kalle (F s 279).

Nr 217. Liggande häll utan ornering (fig 316). På mitten i monogram NRI (?) (F s 279).

Nr 218. Liggande häll (fig 317); i mitten lagerkrans, vågrätt delad. I övre fältet ett skinn (?) med på ena sidan ängel, på den andra döds-kalle och ett ben. I undre fältet inskrift: SVEN NORDMAN / JNGGERJ / JACOBS DÅTER / A° 1707 d. 16 / OCTOB. (F s 280). — Sven Johansson Nordman körsnär, avlade borgareed 1681 9/11, död 1705 10/4. G m Inger Jacobsdotter, död 1709 30/8 (H s 197).

Nr 219. Liggande häll (fig 317). I övre hörnen änglahuvuden i de nedre rosor; mellan dem runt kanten inskriften: DIESER STEIN VND / STELLE GEHÖRET HANS BREMER VND SEINEN / ERBEN / WER GOTT VORTRAVT HAT WOLGEBAVT. I stenens mitt inom lagerkrans sköld med bomärke och under skölden HB. Därunder kartusch med inskriften: ANNO 1639 DEN 15 IVNY / IST LVICIA MARTENS IN GOT / SELLIGH ENTSCHLAFFEN / ANNO 1642 DEN 5 FEBRVA = / RYVS IST CATTRINE BROCK / HAVSSEN IN GOTT SEE / LIGH ENTSCHLAFFEN (F s 280). — Hans

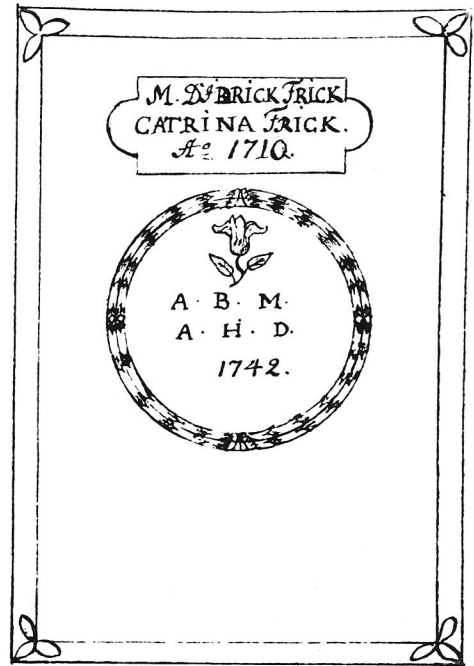
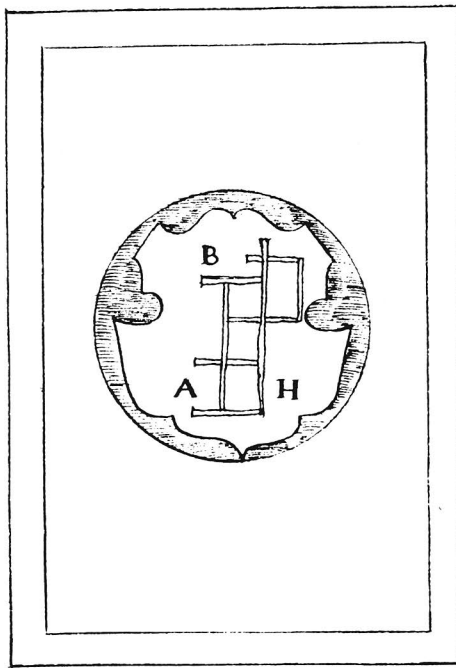
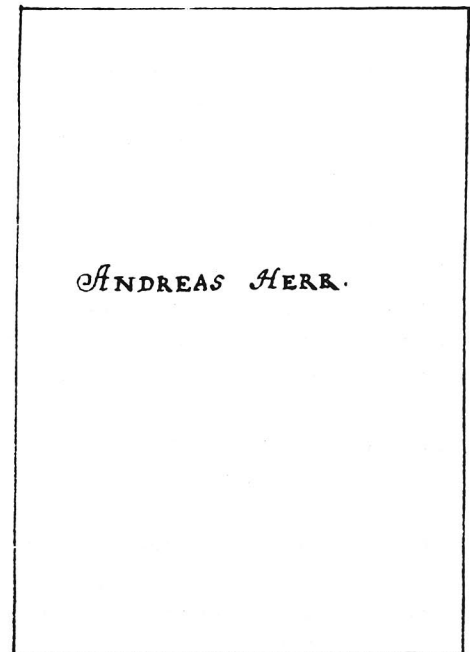
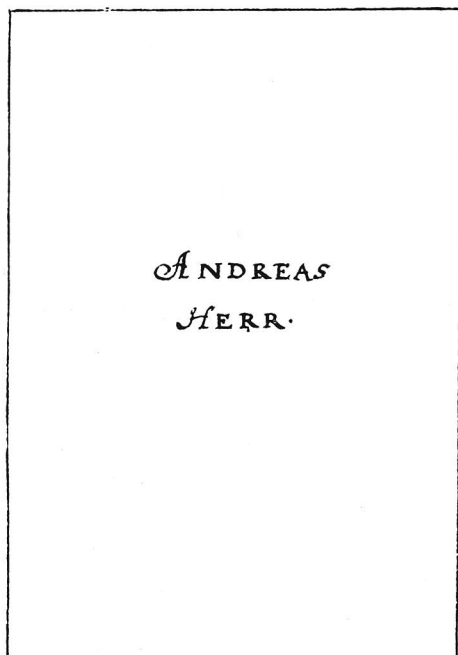

Fig 321. Liggande gravhällar: Nr 241 över okänd. — Nr 123 över skräddaren Didrich Frick, död 1610, och hans hustru Catrina Bengtsdotter Bundi-Frick, död 1611. Jfr fig 277. — Nr 242 och 243 över murmästaren Andreas Herr. Bläckteckning av Petrus Frigelius omkring 1750. KLB.

Grave slabs: No 241 in memory of an unknown person. No 123 in memory of Didrich Frick, tailor, † 1610, and his wife, Catrina Bengtsdotter Bundi-Frick, † 1611. Cf fig 277. Nos 242 and 243 in memory of Andreas Herr, master mason. Ink drawings, c 1750.

Bremer, handelsman, redare och rådman, avlade borgareed 1630 10/5; död 1678 6/12. G m 1) Lucia Martens, 2) Catherina Brockhausen, 3) Anna Kräll som nämnes »salig» 1667 16/9. (H s 123).

Nr 220. Liggande häll (fig 318). I hörnen evangelistsymboler. Runt stenens kanter: ANNO 1607 DEN 27 JANVARY / STARFF DER ERBAR VND WOLGEACHTE ABRAHAM / HEIDENRICH STRANDTVAGET / ZV DER LIBAV DER SELE GOTT GNEDIG SY. På hällens övre del: DISSE STEN VNDT STEDE HÖRDT / ABRAHAM HEIDENRICH VND SEINEN ERVE. Därunder sköld med bomärke. I marginalen har Frigelius antecknat: »Denne stenen upgrofs ock åhr 1754 sidst in Iulio utur gruset af gamla Kyrkian» (F s 281).

Nr 221. Liggande häll (fig 318). Inskrift överst: HIR · VNDER · LIEGET · BEGRAFEN · /KLAGES · BREDE · DER · IVNG/ER · ANNO · 1628. I marginalen har Frigelius antecknat: »Denne sten upgrofs äfven utur gruset af gamla Kyrkian åhr 1754 sist in Iulio» (F s 281). — Klages Brede d y nämnes skjutägare i Kalmar 1638 (H s 122).

Nr 222. Liggande, helt oornerad häll (fig 318). Inskrift mitt på hällen: LARS · OL · SON · / ANNO · 1654 (F s 281).

Nr 223. Liggande häll utan ornering (fig 262), inskrift: KNOT PÄARSON / MARIE IONS DÅTER. (F s 282).

Nr 224. Liggande häll (fig 262). I hörnen evangelistsymboler. Överst kartusch med broskornament. Inskrift: HER · VNDER WILAR KONSTÄRFARNE / MESTAR JACOB PETTERSON / BILT- OCH STENHUGGARE FÖD I CALMAR / A^o 1656 d. 29 APR. Därunder i likartad oval kartusch passare, linjal och vinkelhake, mejsel och klubba. Nederst en herm som rider på en oval med ett bomärke och håller ett fladdrande språkband med inskr. CITO PEDE LEGITVURAE(?) MEMENTO MORI. Från språkbandet nedhänger timglas och dödskalle jämte ett ben. Under ovalen med bomärket i ett litet rektangulärt fält: J · P · S · / STENHUGGARE (F s 282). Jfr stenen nr 86.

Nr 225. Liggande häll (fig 319). I övre hörnen änglahuvuden, i de nedre timglas och dödskalle

med två korslagda ben. Runt kanten: DIESER STEIN VND STE / TE GEHÖRET ADOLF REDDIKER VND / SEINE ERBEN. ANNO 1654 / WER GOT VORTRAVT HAT WOLGEBAVT. På hällens övre del: IOB · 19 · ICH WEIS DAS / MEIN ERLÖSER LEBET VND / ER WIRDT MICH HERNAMALS / AVS DER ERDE AVFERWECKEN / VND ICH WERDE HIENACH MIT / DISER MEINER HAVT VMBGEBEN / WERDEN VND WERDE IN MEI/NEM FLEISCH GOT SEHEN. Därunder i ovalt fält: DENNA / GRAF OCH / STEN TILHÖRER / KRUKEMAKAREN / MR PÅVEL WESTLAN / DER OCH HANS/ARFVINGAR (F s 283). — A Reddiker d ä var bagare. Han nämnes »salig» 1670 2/10. (H s 207).

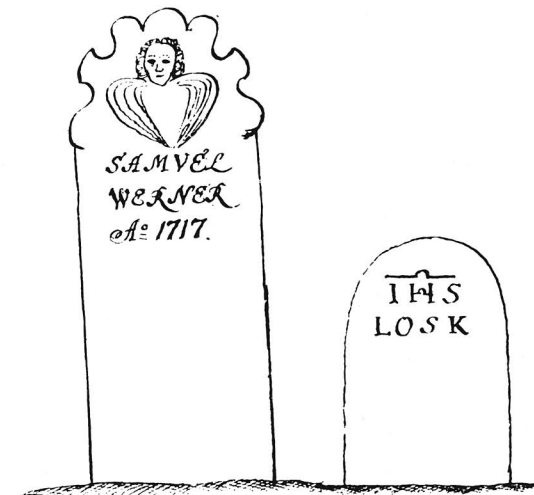
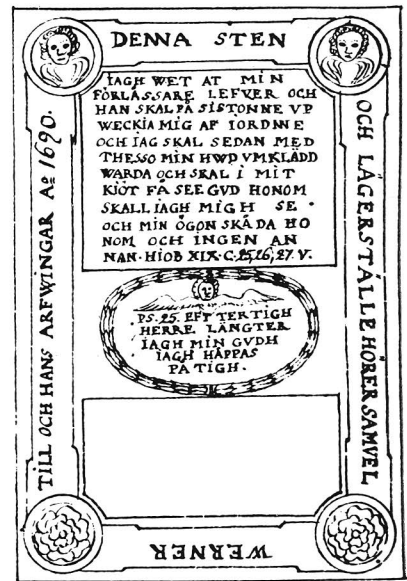
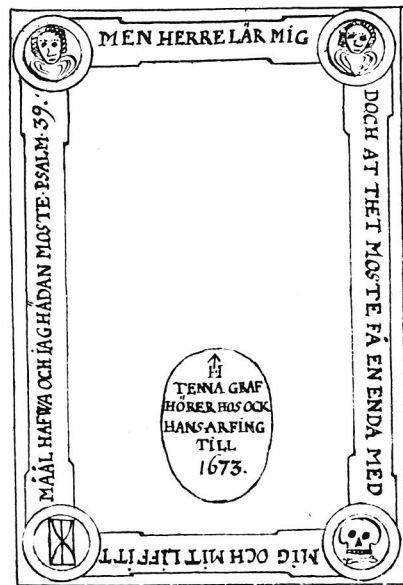
Nr 226. Liggande häll (fig 319). I sköld mitt på hällen: DENNA / STEN OCH GRAF / TIL HÖRER / WISITÖREN / PETTER / BOBERG / OCH HANS / ARFVINGAR / A^o 1730 (F s 283).

Nr 227. Stående sten, upptill halvrunt avslutad. Inskrift: P · B · / O · B · / A^o 1713. (F s 283). Fig 319.

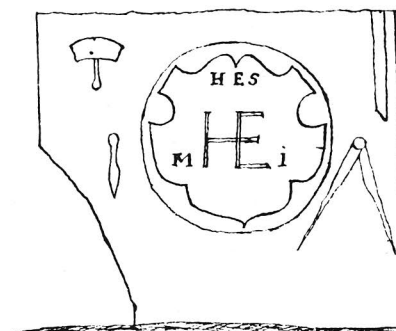
Nr 228. Liggande häll (fig 319). Upptill inskriften: DIESER STEIN GEHÖRT BALZER / KLVNDER ANO 1653. Mitt på hällen cirkelrund lagerkrans och i denna bomärke och bokstäverna B K, därunder timglas och dödskalle med två ben (F s 283). — Balzer Klunder var skraddare, avlade borgareed 1640 20/4 och kallas då Klönder. Död 1668 (H s 176).

Fig 322. Liggande hällar: Nr 257 möjligen för Hans Olsson, som vann burskap 1669. — Nr 258 för tullnären Samuel Werner; daterad 1690. — Stående stenar: Nr 259 för Samuel Werner; daterad 1717. — Nr 260 och 263 för okända. — Liggande häll: Nr 261 för skepparen Fredrick Lemke och hans hustru Ingre Kiellberg och deras tre söner; daterad 1733. — Stående stenar: Nr 262 för Dan Nilson; daterad 1696. — Nr 90 för en okänd stenhuggare med initialerna H E (jfr fig 264a–b). Bläckteckning av P Frigelius omkring 1750. KLB.

Grave slabs: No 257 possibly in memory of Hans Olsson, who granted burghership in 1669. No 258 in memory of Samuel Werner, customs officer; dated 1690. Upright stones: No 259 in memory of Samuel Werner; dated 1717. Nos 260, 263 in memory of unknown persons. Grave slab: No 261 in memory of Skipper Fredrick Lemke and his wife, Ingre Kiellberg and their three sons; dated 1733. Upright stones: No 262 in memory of Dan Nilson; dated 1696. No 90 in memory of an unknown person (cf fig 264a–b). Ink drawings, c 1750.

HERR VNDER WILAR
 SALIG I HERRANOM
 BORGAREN OCH SKEPPAREN
FREDRICK LEMKE
 OCH DES KLARA HVSTRV
ANNE KJELBERG
 3de SÖNER 2de WED NAMN
 WILHELM OCH EN MICHAEL
 FREDRICK LEMKE VARS SJÄLAR
 GVD EVINNERLIG FRÖGDE.
 JAG HAFVER MIN GLÄDIES KLEDER
 ÅDRAGIT OCH SÖRGKLEDER ÅDRAGIT
 I ÅG WIL ROXA TIL THEN EWIGA
 I ALLA MINA DAGAR.
 JAG HAFVER LÅTIT EDER FARA MED
 SÖRG OCH GRÅT MEN GVD SKAL GIFA
 EDER MIG IGEN MED GLÄDIE
 OCH PRÖGD EVINNERLIG A
 BARVCH 4 CAPITEL VERSEN 20 OCH 23
 EMOT DÖDEN OCH DÖDSSENS MÅCHT
 HIELPER HVARKEN KRYDDER
 ELLER KRYDDERS SAFT.
 Anno 1733.

DAN-NILSON
 DEN 29 JAN-DOD
 BÄG-D. STVN. ÅR
 1696.

I H S
 M. L. S. O.
 A N D R

Stenen är bevarad i Domkyrkans golv. Inskriften var 1914 oläslig (B 1914 s 113 nr 50).

Nr 229. Liggande häll (fig 319). I övre hörnen änglahuvuden, i de nedre timglas och döds-kalle med ett ben. Inskrift: HÄR LIGER BE/GRAFVEN SALIG / MATIS CLEMETSSON / SPARRE OCH AFSOMNA/DER I HERRANOM DEN 30 / OCTOB ANNO 1667 GVD / GIFVE HONNOM EEN FRÖ / GDÄVL VPSTÅNDELSE. Där- under en oval, stående krans med bokstäverna M · K · S · / A · H · D · / A · K · (F s 283). — Matis Clemetsson gick borgareed som sjöman 1651 9/6 och antogs till stadsprofoss i Kalmar 1655 12/8. Död 1667 30/10 (H s 229).

Nr 230. Stående sten med profilerad kontur (fig 269). Inskrift: RCS / 1733 (F s 284).

Nr 231. Liggande häll (fig 269). Överst: HIR WNDER LIGHT BEGRAVEN / SELICH M. PAWEL KASKE BALBER / IN GODT DEN HEREN ENTS LAPEN / DEN 7 APRIL ANNO 1653. Därunder cirkelrunt fält och i detta timglas, döds-kalle med två korslagda ben, sax och rakkniv (?) (F s 284). — Pawel Kaske blev antagen som stadsbarberare 1627 22/10 och avlade borgareed. (H s 174). Gravstenen blev 1834 inflyttad i Domkyrkans golv och där lagd över graven nr 43 (B 1900 s 51).

Nr 232. Liggande häll (fig 269). I hörnen rosor. Inskrift: DENNA STEN OCH LEGERSTE / LE HÖRER DORTIA HANS DOTER / OCH HENNES ARVINGAR / HER WNDER VILAR BEGE MINE MEN FOR / DOM SLÅTZ- SMEDEN MATIS ESKELSON / AFSOMNADE 1658. ANNO 1682 AFSOMNA/DE MIN ANDRE MAN HANS MASSON SNI/KARE HVILKENS SIELAR GVDHI EVIN/NERLIG FRÖG[DE]. Därunder runt fält med bokstäverna M · E · S · / H · M · S · / D · H · D. Två timglas, th döds-kalle och ett ben (F s 284). — Hans Mattisson, snickare, avlade borgareed 1664 17/2. Dorotea Hansdotter nämnes »salig» 1683 29/4 (H s 188).

Nr 233. Liggande häll (fig 269). I de två övre hörnen änglahuvuden, de nedre tomma. Runt kanterna: DENNA STEEN OCH / LÄGERSTELLE HÖRER LARS LÖNE = / BOM OCH DES AN/HÖRIGE TIL. ANNO 1693. I fält överst: HER WNDER HVILER SKIEPPEREN /

LARS LÖNEBOM FÖDH 1650 SALIG AF/SOMNADE I HERRANOM D. 14 APRILL / 1702. TÄXTEN DAVIDS PSALM d. 116 v. 7.8.9. Därunder krans med sköld och i denna bomärke. Nederst rektangulärt fält med defekt inskrift; endast vänstra delen har kunnat läsas av Frigelius: HER VND --- / SVEN ION --- / FÖD A: 1682 DEN 1 --- / AFSOMNADE A° 1 --- / DEN 29 IVNIVS (F s 284). Stenen inflyttades 1834 i Domkyrkan och lades över graven nr 44; är nu mycket nött (B 1900 s 51). — Lars Joensson Lönebom avlade borgareed som sjöman 1681 1/11 (H s 187).

Nr 234. Liggande häll (fig 320). Inskrift överst: DENNA STEEN OCH LÄGERSTÄL/LE HÖRER ÅLLER- MANNEN SALIGH PÄR / LARSON TVNNEBINDARE OCH HANS ARFWIN/GAR TILL HWILKEN I HERRANOM AFSOMNA/DE ANNO 1679 DEN 4 SEPTEMB. Därunder cirkelrund krans och i denna P: L: S: / M I samt en tunna, i vilken är nedstuckna en slitsyx (?) och en passare (F s 285). Under bilden har Frigelius antecknat: »Här breve vid är en sten märkt med sgs.» Jfr nr 180. — Pär Larson avlade borgareed 1634 24/3; bisittare i tunnbindareämbetet 1656 3/5; ålderman 1657 16/9; nämnes »salig» 1679 5/7. Han var stamfader för den kända kalmarsläkten Dahm (H s 182). Hustruns namn är icke känt, men hon har haft initialerna M I.

Nr 235. Liggande häll (fig 320). De runda fälten i övre hörnen tomma, i de nedre timglas samt döds-kalle och ett ben. Inskrift runt kanterna: DENNA STEN / OCH LÄGERSTÄLLE HÖRER M. PETER / MÅNSO OCH HANS / ANHÖRIGE TILL ANNO 16. I hällens mitt cirkelrund krans och i den en sköld med bok- stäverna P M S / K I D och en skomakarkniv (F s 285). — Petter Månsson var skomakare och avlade borgareed 1675 16/6. Han var bisittare i kämnersrätten 1690, ålderman i skomakareäm- betet 1698 och dog 21/8 1708. Gift 2) m Karin Jonsdotter Skarp, vars initialer finns i skölden. Stenen är identisk med nr 58 ovan.

Nr 236. Liggande häll (fig 320). I övre hörnen änglahuvuden, i de nedre timglas samt döds-kalle och ett ben. I oval lagerkrans: M F B / B A D. Där- under kringla och två andra kakor (F s 285). — Initialerna anger Mauritz Friboren, som var bagare

GRATIA DEI.		TIE RÄTTFÄRDIGAS SJÄLAR ÄRO I GVDZ HAND OCH INTET DÖDS QVAL KOMMER VID THEM. SAB. 3. V. 1.		MERITVM CHRISTI.	
IESV CHRISTI GVDZ SONS BLOD	CHRISTVS ÅHR MITT LIF	DEN FORDOM EDLE OCH WELB. CHRISTOPHER L. GRUBB		DÖDEN ÅHR MIN WINING. PHILIPP. 1. V. 2.	
	DEN FORDOM EDLE OCH WÄLB. FRW. F. CHRISTINASTER NEFELDT	TILL FÄLLING SIO OC STIERNE MOO ETC. KONGE LIG PRESIDENT I CALMAR FÖDD DEN 30 I VN V. ANNO 1594		DEN FORDOM ÅHREBORNE OCH DYGDE RIKE MATRONA HVS TR. MARIA OLVES DOTTER KRVS E FÖDD DE VII VN V. 1580	
	FÖDD DEN 18 APRIL ANNO 1613 AFS. DEN	AFSOMNA DEN		DE	
A. GRUBB FÖDD DEN 3 MAY 1621. †	ANNA GRUBB F. DEN 19 JANVA 1623. †	LAR. F. DE 1	MARIA GRUBB F. DEN 8 MAY 1627. †	HELENA GRUBB F. DEN 6 I VLI 1628. †	CHRISTINA GRUBB F. DEN 2 I VLI 1636. †
AXEL GRUBB F. DEN 25 OCTO 1634. †	PETTR GRUBB F. DEN 5 AVGVT 1636.	CATARIN GRUBB F. DEN 2 NOV. 163	MARTI F. DE 1. †	LARS GRUBB F. DEN 4 FEB 1639.	CHRISTINA GRUBB F. DEN 10 AVGVTI 1642.
AGNETA GRUBB F. DEN 4 I VLI 1649.	GUSTAF GRUBB F. DEN 8 AVGVTI 1650	IOHANA GRUBB F. DEN 5 I VLI 164.	MARGELLASABET GRUBB F. DEN 4 MARTI 1647.	REBECCA GRUBB F. DEN 17 APRIL 1654.	REGENER. SPS. STI.
REGENER. SPS. STI.	CORONATI	GRATIAE	VERA FIDES		

Återvändigt neder i Kyrkian vid Västra dörren ligger bifogade framledne Präfidentens Christoffer Grubbs grafsten, hvilken af ingen värdas, och låter vara hit inflyttad ifrån gamla Stads Kyrkian, som år 1678 referades.

Fig 323. Nr 273. Liggande håll för stadspresidenten Christoffer Larsson Grubb, 1645 adlad Grubbe, död 1681, jämte hans båda hustrur Maria Olofsdotter Krusberg, död 1629, och Christina Sternefeldt, död 1700 samt deras 25 barn. Bläckteckning av P. Frigelius omkring 1750. KLB.

Grave slab in memory of Christoffer Larsson Grubb, Governor of Kalmar, raised to the nobility as Grubbe in 1645, † 1681, and his two wives, Maria Olofsdotter Krusberg, † 1629, and Christina Sternefeldt, † 1700, and their twenty-five children. Ink drawing, c 1750.

Debutom finnas på gamle Kyrkogården utom staden följande trenne Lufftenar, af hvilka den förfte förmenas vara Landshöfdingens Olof Anderssons (Bachussons), emedan den andre otvifvelaktigt är desz Fruus Christina Mansdotter Stiernas, som på skriften utvisar. Begge ligga de jemte hwarannan ofvan på grafvet af gamla Kyrkian under bar himmel utan någons värde, och fara mycket illa, hvaraf afven är händt att de uphögge beståfverne på den förfte

och avlade borgareed 1675 16/6 och dog 1704 21/3. Hans hustru Bengta Andersdotter dog 1703 7/5 (H s 148).

Nr 237. Liggande häll (fig 281). ALHIR SEIN BEGRABEN NA / CH EINANDER M. IVRGEN / BAVMAN VND CATRINA BAV/MANS IHRE KINDER Z SÖNE / VND 5 DÖCHTERE VND / DIESE BEIDEN STEINE HA / BEN SIE LASSEN HIHER ER / LEGEN ANNO 1632. Därunder: D · S · G · G · / INRI. Därunder i runt fält, sköld med I B / C E B och hjärta genomstunget av tre pilar. T v om skölden döds-kalle och ett ben, t h timglas. Nedanför skölden står s g s. Runt kanterna: SEIND WIER ABER GESTOR / BEN MIT CHRISTO SO GELAVBEN WIR / DAS WIR AVCH MIT IHM / LEBEN WERDEN ROM. 7 CAP. I marginalen har Frigelius antecknat: »Iemte denne sten ligger en annan äfven märkt med SGS» (F s 286). — Om handlanden i Kalmar Lorentz Petersson Bauman och hans son Peter Kristoffer B, som 1756 adlades Cederbaum, samt om Anna B, se B 1900 s 22 och 31. Släktförhållande med adliga ätten Cederbaum dock ej konstaterat.

Nr 238. Liggande häll (fig 281). I övre hörnen änglahuvuden, i de nedre timglas och döds-kalle samt ett ben. Inskrift: ANNO 1663 DEN 6 APRILIS / IST MEIN SELIGHE MAN RICA / RDT BODEKER IM GODT DEM HE/RREN SELIGH ENTSLAFEN GODT / FORLEGE IM EN [SEL]IKE AFAR / STEVNGH. Därunder runt fält med en väderkvarn, vinkelhake (?) och passare. Nederst: ANO 1662 DEN 2 IVLÿ IST MEIN / SOHEN MARTEN BODEKER IN GOT / DEM HERREN SELIGH ENTSLAFEN / GODT FORLEIE IN EIN FRÖLIKE AFAR / STANNVNGH (F s 286). — Rickard Bodeker var mjölnare och avlade borgareed som sådan 1643 7/12. Han var andra gången gift med Ursula Hansdotter (H s 119).

Nr 239. Stående sten med profilerad överdel (fig 281). Inskrift: HER UNDER / HVILAR SALIG / SKREDDAREN / OCH ÅLDERMAN. M. / GYMME BERG. / DES GRAF OCH / LEGERSTELLE / TIL HÖRER M^e / PETTER BERG / OCH DES / ARFVINGAR / A^o 1722 (F s 286). — Handlanden i Kalmar Jörgen Weijdling ägde gård vid Ölandsgatan, på en tomt mellan guvernements-huset och skräddareåldermannen Peter Bergs hus. (Bouppteckning 1738 efter fru Katarina Fock. B 1900 s 55).

Nr 240. Liggande häll (fig 281). I övre hörnen änglahuvuden, i de nedre timglas och döds-kalle samt ett ben. I hällens mitt lagerkrans och i den sköld med bokstäverna X · M · R · B · / M · I · D. (F s 286).

Nr 241. Liggande häll (fig 321). I mitten cirkelrunt fält med sköld av tidig 1600-talstyp; i skölden bomärke och bokstäverna B / A H (F s 287).

Nr 242–243. Liggande hällar, 2 st (fig 321). Den ena har mitt på stenen inskriften: ANDREAS / HERR, den andra: ANDREAS HERR. 1700-talet (F s 287). — Anders Herr var murmästare i Kalmar omkring 1730.¹²

Nr 244. Liggande häll (fig 288). I övre hörnen änglahuvuden, i de nedre timglas och döds-kalle med ett ben. Inskrift inom oval lagerkrans: HER VNDER / LIGGER BEGRAVEN / HERR HANDELSMANEN / CHRISTOFER / WON SELTZENS SALIGE KIERE / HUSTRO CATTARINA HINGS / MAN OCH DES K. BARN ANNA LISKEN / OCH JOHAN HINDRIK AFSOM/NADE I HERRANOM DEN / NOVEMB. A^o 1710. Dagen ej inhuggen (F s 288). I Domkyrkans korgolv finnes en sten (nr 18) med de båda makarnas namn men med helt annat utseende än den av Frigelius återgivna (B 1914 s 107 o fig s 106). — Chr von Seltzen d ä var handelsman och skeppsredare. Avlade borgareed som sjöman 1690 20/1; död 1740 14/5 (H s 224). Hustrun och barnen dog antagligen i pesten 1710.

Nr 245. Liggande häll (fig 288). Inskrift i fält i övre delen: FENDRICH / MAGNUS PALM / FÖDD 1685 DEN 30 MAY / DÖD 1750 / D. 30 IVLI. Därunder en rund lagerkrans utan inskrift (F s 288).

Nr 246. Stående, upptill profilerad sten (fig 268). Inskrift: DENNA / STEN OCH / GRAF TIL / HÖRER / HANDELSMANNEN / GABRIEL / MYRSTEDT / OCH HANS / ARFVINGAR / 1743. Därunder timglas och döds-kalle med två korsade ben (F s 289). — Om släkten Myrstedt se B 1900 s 58.

Nr 247. Stående upptill profilerad sten (fig 268). Upptill änglahuvud med utslagna vingor. Inskrift: HER VNDER / LIGER BEGRA / UEN SALIG / RVDOLPH VON / SCHOTING / K. HUSTRU SAL. / ANNA / MUHLEN /

BRUCH / AFSOMNADE / d. 18 JAN. A^o 1711 (F s 289). — Rudolf von Schoting avlade borgareed 1687 21/3, nämnes »salig» 1698 4/4 (H s 226). Anna Mühlenbruch, som dog i pesten, var dotter till borgmästaren i Kalmar, Didrik M. Om släkterna Mühlenbruch och von Schoting i Kalmar, se B 1900 s 30 ff. och dess register.

Nr 248. Stående, upptill profilerad sten (fig 268). Överst ett timglas. Därunder: HER LIGER / BEGRAFVEN / S. IACOB NILSO/N WISLA OCH / H HVSTRV INGERE BE/GNT DOTER / DORDI IACO / P DOTER / A^o 1701 (F s 289).

Nr 249. Liggande häll (fig 301). Mitt på hällen: N B W / M C D / A^o 1707. (F s 290).

Nr 250. Överdel av stympad liggande häll (fig 301). Inskrift: HI ROWET IN / GOT DEM AL/MEGH-TIGEN / IACOB TESKE / ANNO 1644. Runt kanterna fragment av bibelspråk: WER GOTT / FORTRAVT --- ERDEN. (F s 290.) — Båtsmannen Herman Tesche omnämnes i rådhusrättens prot. 1684 16/1 (H s 236).

Nr 251. Fragment av liggande häll (fig 301). Inskrift: --[16]59 DEN 9 FEB / --- IOCKIM KIKE / [BYSK] --- N INSOMNAT / --- 8 DEN 9 FEB / --- ASKOLT Z ENS. (F s 290). — Två borgare med namnet Jochim Kikebusk är kända i Kalmar. De avlade borgareed, den ene med okänt yrke, 1649 23/3, den andre som var mjölnare 1666 7/2 (H s 175). Stenen har tillhört den förre. I marginalen invid denna sten har Frigelius antecknat: »Studiosus Georgius Svebilus dödde den 21 Decenbr: A^o 1740.»

Nr 252. Stående sten (fig 301). Profilerad överdel med änglahuvud med utbredda vingar. Därunder: HAER HWILAR / CANTOR SCHOLAE / OCH STADS KLÅCKAREN / NILS BECHSTA / DIUS / MED SIN K. HVSTRO / ELISAB. TÖRNING / OCH / 3^{ne} DÖTTRAR / AFSOMNADE. / JN OCTOB. / A^o 1710. (F s 290). — Bechstadius var född 1656 i Kalmar, död i pesten 2 okt 1710. Han har gjort värdefulla anteckningar angående märkliga händelser i orten under sin tid. Hustrun dog i pesten 4/10 samma år (H s 113). — Om pesten i Kalmar 1710, se Löfgren 2 s 126.

Nr 253. Stående sten med profilerad överdel (fig 301). Överst änglahuvud. Därunder: 2 SAM. I. CA. V. 26. / JAG SORGER OM / TIG MIN ENDA SON / CORNELIVS / LAVSYN / TV WAR MIG MYC/KET KIÄR FÖD d. / 29 OCTOB 1720 / AFSOMNADE I HERA/NOM d. 1 JANV: 1739 · / JAG WET AT MIN FÖR/LÅSSARE LEFWER · / IOB. 19. v^{EN} 25. (F s 290). — En skeppare Oluf Lausin i tjänst hos handelsmannen Mauritz von Saltzau omnämnes 1653 16/10 (H s 183).

Nr 254. Stående sten med profilerad överdel (fig 301); i denna konturen av ett huvud. Därunder: MILITI / CHRISTIANO / PIO / IOH. SIGTEON / MAR. CHARIS. / HOC / MEMOR. MONVM. / UXOR MOESTIS. / CHRIST. SALTZAV / DIE XXIV DECEMB. / AN. MDCCX. / POSUIT. (F s 290). — I Kalmar fanns under 1600-talet och början av 1700-talet flera borgare med namnet Saltzau (H s 217–220).

Nr 255. Stående, upptill profilerad sten (fig 275). Överst bomärke och K L / s. Därunder: HIR LIGET BE/GRABEN S (G?) K / LAVS LYBSIN / DER SELE GO/DT GENEDIGH / SEI A^o 1669 (F s 291). — Klaus Lubsin nämnes skeppare i rådsturättens prot 1664 16/7 (H s 187).

Nr 256. Stående sten, upptill profilerad (fig 275). Inskrift: SIHFER · IO / CHIM. DAN / MAN · VAN / LVEBECK / 1675 (F s 291).

Nr 257. Liggande häll (fig 322). I övre hörnen änglahuvuden, i de nedre timglas och döds-kalle jämte ett ben. Inskrift i ovalt fält: TENNA GRAF / HÖRER HOS OCK / HANS ARFING / TILL / 1673. Över inskriften ett H, lodrätt genomstunget av en pil. Runt kanterna: MEN HERRE LÄR MIG / DOCH AT THET MOSTE FÅ EN ENDA MED / MIG OCH MIT LIFF ITT / MÅÅL HAFWA OCH IAG HÄDAN MOSTE. PSALM. 39. (F s 292). — H · O · s · är ägarens initialer. Hällen kan vara lagd över Hans Olsson som vann burskap 1669 16/8. Hans yrke är ej uppgivet.

Nr 258. Liggande häll (fig 322). I övre hörnen änglahuvuden, i de nedre rosor. Runt kanterna: DENNA STEN / OCH LÄGERSTÄLLE HÖRER SAMVEL / WERNER / TILL OCH HANS ARFWINGAR A^o 1690. I fyrkantigt fält: IAGH WET AT MIN / FÖRLÅSSARE LEFVER OCH / HAN SKAL PÅ SISTONNE VP / WECKIA

MIG AF IORDNNE / OCH IAG SKAL SEDAN MED / THESSO
MIN HWD VMKLÄDD / WARDA OCH SKAL I MIT / KIÖT
FÅ SEE GVD HONOM / SKALL IAGH MIGH SE. / OCH
MIN ÖGON SKÅDA HO/NOM OCH INGEN AN/NNAN.
HIOB XIX. C. 25, 26, 27. v. Därunder oval lagerkrans
med änglahuvud med utbredda vingar. ps. 25.
EFTTER TIGH / HERRE LÄNGTER / IAGH MIN GVDH /
IAGH HÅPPAS / PÅ TIGH. (F s 292). — S Werner var
tullnär i Kalmar. Stenen inflyttades i Domkyrkan
1834 och är bevarad där (B 1900 s 71).

Nr 259. Stående sten, upptill profilerad och
prydd med ett änglahuvud (fig 322). Därunder:
SAMVEL / WERNER / A° 1717 (F s 292).

Nr 260. Stående, uppåt runt avslutad sten.
Inskrift: IHS / L O S K. (Fig 322). Förslagsvis en
man som hetat Lars Olsson. Det fanns fyra
personer med detta namn att välja på i Kalmar
under 1600-talets mitt och senare del. Se härom
H s 96.

Nr 261. Liggande häll (fig 322). Inskrift: HER
VNDER WILAR / SALIG I HERRANOM / BORGAREN OCH
SKEPPAREN / FREDRICK LEMKE / OCH DES KIÄRA
HVSTRV / INGRE KIELBERG / 3^{NE} SÖNER 2^{NE} WED
NAMN / WILHELM OCH EN MICHAEL / FREDRICK
LEMKE VARS SIÄLAR / GVD EVINNERLIG FRÖGDE. /
JAG HAFVER MIN GLÄDIES KLEDER / AFDRAGIT OCH
SORGAKLEDER PÅDRAGIT / IAG WIL ROPA TIL THEN
EVIGA / I ALLA MINA DAGAR. / JAG HAFVER LÅTIT
EDER FARA MED / SORG OCH GRÅT MEN GVD SKAL
GIFVA / EDER MIG IGEN MED GLEDIE / OCH FRÖGD
EVINNERLIGA / BARVCH 4 CAPITEL VERSEN 20 OCH
23. / EMOT DÖDEN OCH DÖDSENS MACHT / HIELPER
HVARKEN KRYDDER / ELLER KRYDDERS SAFT. / ANNO
1733. (F s 292). — H s 184 omtalar tre personer med
namnet Lemke i Kalmar under slutet av 1600-talet
men icke denne.

Nr 262. Stående sten, uppåt avrundad: Inskrift:
DAN · NILSON / DEN 29 IVN. DÖD / BEG. d. 3 IVN. A° /
1696 (F s 292). — 3 IVN. säkerligen felhuggning tro-
ligen för 3 juli. En sjöman Daniel Nilsson avlade
borgareed 1650 9/12. Fig 322.

Nr 263. Rest sten av oregelbundet rundad form
(fig 322). Inskrift: JHS / M. L. S. O. / A N D R (F s 292).

Nr 264. Stående, upptill profilerad sten (fig 290).
Inskrift: HIR LIGET / BEGRABEN · S. / ELIGH · JOCHIM /
BRENCKMAN / VON ROSTOCK / GESTORBEN / DN 28
AVSTY / DER SELE GODT / GENEDIGH. SEGH (F s 293).

Nr 265. Liggande häll (fig 290). I övre hörnen
änglahuvuden, i de nedre timglas och döds-kalle
(utan ben). I cirkelrund lagerkrans i hällens mitt
inskriften: LARS / ÅBRANDT / CATHARINA / ÅBRANDT /
ANNO 1751. (F s 293). Stenen är bevarad i Dom-
kyrkans golv (B 1914 s 115 nr 70). — En Påvel
Åbrandt omnämnes i kvarntullängden 1645 (H
s 254). Jfr sten nr 33, s 381.

Nr 266. Liggande häll (fig 290). Inskrift i hällens
övre del: DENNA STEN / OCH GRAF / TILHÖRER /
TIMMERMÄSTAREN / PETER FRÖLING / OCH DES ARF-
WINGAR · / ANNO 1749. Mitt på hällen cirkelrund
lagerkrans (F s 293).

Nr 267. Liggande häll (fig 290). I övre hörnen
änglahuvuden, i de nedre timglas och döds-kalle
jänte ett ben. I hällens mitt cirkelrund lagerkrans.
Inskrift runt hällens kanter: DENNA STEN / OCH
STELE HÖRER IONAS / PERSON OCH / HANS ARVINGAR.
ANNO 1676. (F s 293).

Nr 268. Stående, upptill profilerad sten (fig 259).
Inskrift: DENNA / STEN OCH / GRAF TIL/HÖRER /
BORGAREN / OCH / MÖLLAREN / MÅNS / JONSON / REES /
OCH HANS / ARFVINGAR / ANNO 1714. (F s 294). Jfr
nr 87, s 396.

Nr 269. Liggande häll (fig 259). Sköld med bok-
stäverna D J S / J O D / A° 1704 (F s 294).

Nr 270. Liggande stympad häll (fig 259). Kolonn-
ställning; mellan kolonnerna krans och i den
sköld med bokstäverna H H S / E F D. Ovanför kran-
sen två änglar. I frisen: THE RÄTFÄRDIG[AS S] /
IÄLAR ÄRO I GVD S H[A]/ND OCH INTET DÖDS/KVAL
KOMER VID THEM. — Skepparen Hans Hansson vann
burskap 1671 8/2. Möjligen har stenen tillhört
honom. — I marginalen är antecknat: »Denne
stenen uptogs ur gruset af gamla kyrkian år 1753
om sommaren» (F s 294).

Nr 271. Fragment av liggande häll (fig 259). I övre högra hörnet ros; i cirkelrunt fält sköld av tidig 1600-talsform med bomärke och bokstäverna H K / E S (eller G?). I marginalen antecknat: »Denne sten är upptagen ur gruset af gamla Kyrkian år 1754» (F s 294).

Nr 272. Fragment av liggande häll (fig 259). Inskrift: A HER K. S. M --- / VSK. I HERR --- / H. ANNO. 164 --- / R. DEMVTH --- / HERREN --- / D H --- / ROG --- / TO ---. I nedre högra hörnet vänstra delen av sköld med halv väderkvarn och bokstäverna I / M (F s 294). — Stenen har antagligen tillhört mjölnaren Jochim Bramstedt d ä som nämnes som kalmarbo i 1640 års kvarntullslängd. Han avlade borgareed som mjölnare 1649 7/2 och nämnes »salig» 1664 5/12 (H s 120). I (= Jochim); M är begynnelsebokstaven i hustruns förnamn, och det defekta årtalet anger antagligen hennes dödsår.

Nr 273. Liggande häll över stadspresidenten Christopher Larsson Grubb (fig 323). Hällens yta indelad i rektangulära fält av olika storlek. I övre vänstra hörnet: GRATIA / DEI. i det högra: MERITVM / CHRISTI. Däremellan: THE RÄTTFÄRDIGAS SJÄLAR ÄRO / I GVDZ HAND OCH INTET DÖDS/QWAL KOMMER WID THEM. SAP: 3. v. 1. Därunder i hällens största fält: DEN FORDOM EDLE / OCH WELB. CHRI/STOPHER L. GRVBB / TILL FÅLLING / SIÖ OC STIERNE / MOO ETC · KONGE/LIG PRAESIDENT I / CALMAR FÖDD / DEN 30 IVNÿ / ANNO 1594 / AFSOMNADE / DEN /.¹³ På båda sidor därom: CHRI/STVS ÄHR / MITT LIF / DÖDEN / ÄHR MIN WIN/ING. PHILIPP. 1. v. 21. Därunder t v om mittfältet: DEN FOR/DOM EDLE / OC WÄLB: / FRW F. CH/RISTINA STER/NEFELDT / TILL FÅLLING / SIÖ OC STIER/NEMOO ETC. / FÖDD DEN / 18 APRIL / ANNO 1613 / AFS. DEN.¹⁴ T h: DEN FORDOM / ÄHREBORNE / OCH DYGD/RIKE MAT/RONA HVS/TR MARIA / OLVFS DOT/TER KRVS B / FÖDD DE-- / VII IVNY --- / 158[9] DE---.¹⁵ Under de två första av de sista tre fälten två vapensköldar med samma vapenbild, tre björnramar och tre stjärnor, adl ätten Stiernefeldts vapen som Grubb fick tillstånd att upptaga, emedan den var utgången på svärdsidan. Det tredje fältet var defekt redan på 1700-talet. På sidorna om de beskrivna fälten: IESV CHRISTI GVDS SONS BLOD / REN SAR OSS FR[ÅN ALLA SYNDER]. Nedre

hälften av stenen indelad i 30 rutor. 25 av dem har upptagit namn och data för Grubbs 25 barn: 1) A. GRVBB / FÖDD DEN 31 AVG / 1621. † — 2) ANNA GRVBB / F. DEN 19 IANVA / 1623. † — 3) LAR-/F. DE -- / 1 --- / — 4) Saknas. — 5) Saknas — 6) MARIA GRVBB / F. DEN 18 MAY / 1627. † — 7) HELENA GRVBB / F. DEN 6 IVLI. 1628. † — 8) CHRIS[TI]NA GR / F. DEN [] MARTI / 16[3]1. † — 9) CH --- / F. DE --- / 16-- — 10) SAKNAS. — 11) AXEL GRVBB / F. DEN 25 OCTO / 1634 † — 12) PETTR GRVBB / F. DEN 5 AVGVST / 1636. — 13) CATARIN GRVB / F. DEN 2- NOV. / 163- — 14) LARS GRVB / F. DEN 4 FEB / 1639. — 15) Saknas. — 16) CHRISTINA GRVBB / F. DEN 10 AVGVSTI / 1642. — 17) BARBRO GRVBB / F. DEN 25 DECEM / 1643. — 18) IOHANA GR / F. DEN 5 [M]AY / 1645. — 19) MARG ELISABET / GRVBB F. DEN 4 / MARTI 1647. — 20) HE --- / F. D --- / 16----- —. 21) AGNETA GRVBB / F. DEN 4 IVLI / 1649. — 22) GVSTAF GRVBB / F. DEN 8 AVGVSTI / 1650. — 23) CARL GVST[A]F GR / F. DEN 10 DEC[E]MB / 1651. — 24) HEDVIG REG. GR / F. DEN 14 IANVAR / 1653. — 25) REBECCA [GR] / F. DEN 17 APRIL / 1654. På de återstående fem fälten: 26) REGENER / SPS. STI. — 27) CORONATI. — 28) Saknas. — 29) GRATIAE. — 30) VERA / FIDES. (F s utan nr).

Christoffer Larsson Grubb föddes den 30 juni 1593 eller 1594 i Linköping, dog den 24 augusti 1681 på Stjernemo i Kristvalla socken och begrovs i Kisa kyrka. Det är tydligt att han själv har komponerat hällens och låtit hugga den under sin livstid. Varken maken eller barnen har låtit inhugga felande dödsdagar. Frigelius meddelar, att stenen låg »aldra längst neder i [Dom]Kyrkian wid Västra dörren» och att den »af ingen vårdas, och lærer vara hit inflyttad ifrån gamla stadsKyrkian». Vad som år 1900 var läsbart av texten är angivet av F Böhrendtz 1900 s 69 f.

Grubb var en skicklig ämbetsman. Han utnämndes 1636 av Kungl Maj:t till justitiepresident i Kalmar och var från 1641 samtidigt häradshövding i Ölands södra mot. Han var under flera långa perioder vice landshövding i Kalmar län. Han var även författare och har bl a utgivit arbetet »Penu proverbiale», en stor samling svenska ordspråk. Se vidare Sv biogr lex 17 s 349 och Sv M o K 3 s 120 samt H s 153 f. — Han erhöll en del av Storkyrkans boksamling, som räddats 1611 (s 218).

Noter

1. Se s 330, not 15 och fig 101.
2. VaLA, *Kalmar stads dombok*, AI: 37 p 7.
3. *Ibidem*, AI: 44 p 58 r.
4. *P G Berggren och Manne Hofrén*, *Kalmar stad och dess historia*, Kalmar 1936 s 202.
- 4a. I fig 194 och 195 daterade 1673 och 1674 har kyrkogårdens form icke förändrats, säkerligen därför att man här använt äldre kartor som underlag.
5. Mäster *Jöran Sältners* hustru dog 1645. »Afföres herför M. Jöran Muremester dhe 10 D:r (kmt) honom påfört är för hans hustrus grafplatz i kyrkian den hon aff Magistraten frigiffuen är — 5 daler smt».
6. *G Axel-Nilsson*, *Dekoratv stenhuggarekonst i yngre vasatid*, Göteborg 1950, s 398 och flerstädes (registret). — Han dog 1653 den 31 maj. — Gravstenen nr 87 är bevarad på gamla kyrkogården och avbildad av Frigelius fig 318. — 1653 års räkenskap: »M. Basilius Stenhuggare» som köpt egen gravplats i kyrkan begrovs med 4 ringningar» (V: 46).
7. *M Hofrén*, *Benhuset på gamla kyrkogården*, S Kristoffers gilles krönika IX–X (1936) s 94 ff.
8. *Tänkeb* s 53: 2 (1425) och 69: 31 (1433).
9. *GVR* 14 (1542) s 13.
10. *Ibidem* s 17. — Jfr s 202 f.
11. H (före 1944) har läst 1633 (H s 169).
- 11 a. H s 236 upptar *Ludvig von Theen*, pistolmakare. Upp- tagen i borgarelängd år 1657.
- 11 b. En *Joen Svensson* gick borgareed som mältare och bryggare 1674 13/6 (H s 100).
12. Se även SvK Öland II: 1 s 205, not 46.
13. Dödsdagen ej ihuggen. Enligt *Elgenstierna* III s 178 död den 24 augusti 1681.
14. Död den 18 oktober 1700 (*ibidem*).
15. *Grubb* var gift första gången den 7 dec 1620 i Stockholm med *Maria Olofsdotter Krusberg*, f 7 juni 1589, död 14 maj 1629 (*ibid*).

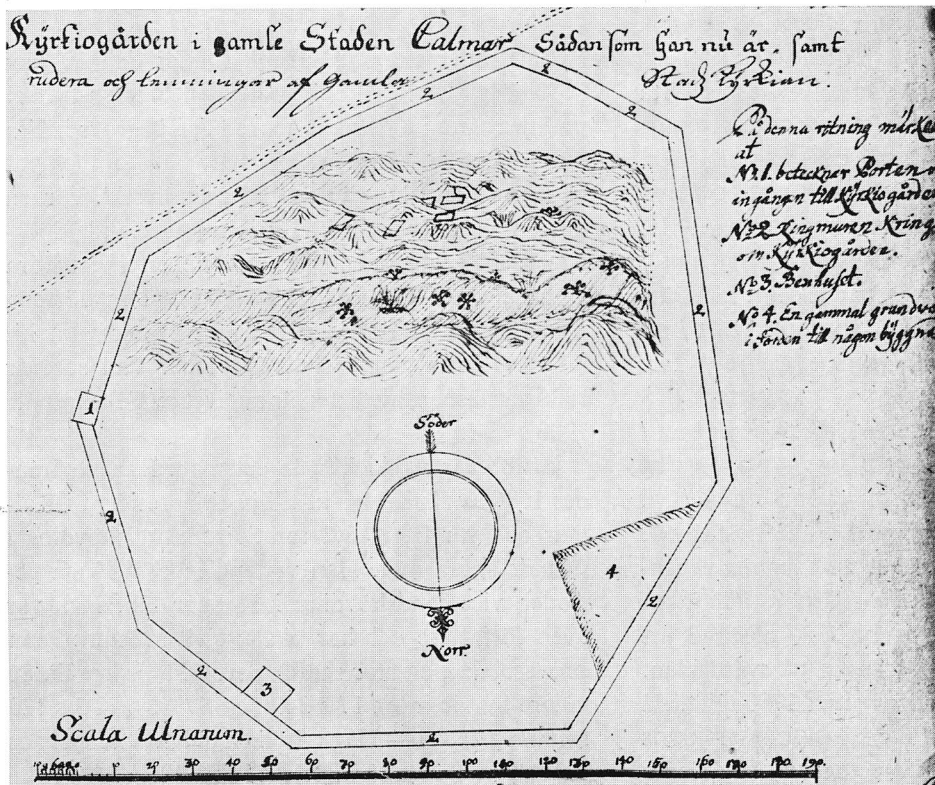

Fig 324. Petrus Frigelius' plan av kyrkogården på 1750-talet. Norr nedåt. »N° 1 betecknar Porten och ingången till Kyrkiogården. N° 2. Ringmuren Kring om Kyrkiogården. N° 3. Benhuset. N° 4. En gammal grundval; fordom till någon byggnad.»

Petrus Frigelius's plan of the churchyard in the 1750's. N downwards. "N° 1 indicates the Gate Door and entrance to the Churchyard. N° 2. The Encircling Wall Round the Churchyard. N° 3. The Charnel House. N° 4. An old foundation wall; formerly for some building".

Summary

THE CHURCHYARD OF OLD KALMAR

Like the Old Church, the churchyard suffered severe damage during the fighting in 1611, but the charnel-house and also the barn which stood in the churchyard remained. The churchyard was surrounded by a wall, except for parts of the western and northern sides where there were wooden fences. During the 1630's the walls were covered with rough limestone slabs, 90 × 90 cm in size. There were four entrances into the churchyard in 1627, when they were equipped with new gates. The bottoms of the entrances had iron grating to prevent swine and other domestic animals from entering the churchyard (cf fig 101). When the church was rebuilt the churchyard was used as a place of work, but after the work on the exterior had been completed the part of the churchyard on the south side of the church was cleaned up and levelled off in 1629, and that on the north side in 1635. Figure 192 shows the shape and size of the churchyard in 1653. In the 1670's the churchyard was reduced in size somewhat on the east side, and entirely surrounded by a wall (figs 194–196). After the Great Church had been demolished in 1676

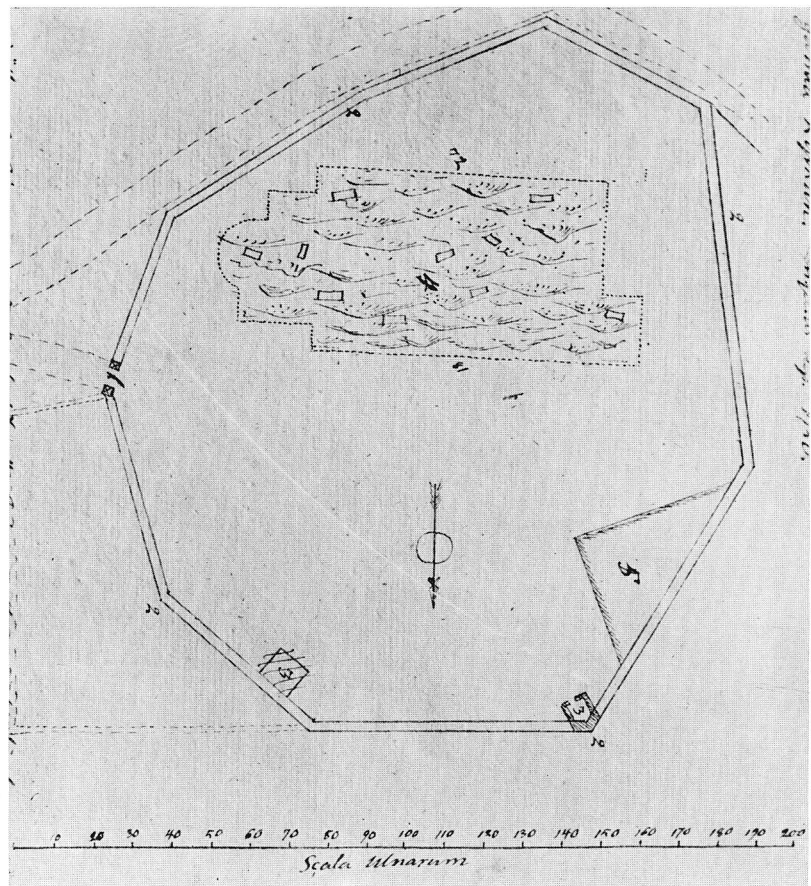
the churchyard was used as a public cemetery for the town until 1863, when it was replaced by a new one, west of the Castle, partly on land belonging to the former Dominican monastery.

The churchyard of the Great Church was further reduced in size early in the 18th century. It was then given an irregular circular shape (fig 216). Around the middle of the 18th century the remaining debris from the Old Church was removed by the Board of Fortifications to be used in the fortresses to protect the New Town. Petrus Frigelius (1708–1791), then senior mathematics master at the Kalmar Grammar School, saved quite a number of historically valuable gravestones. Frigelius was very interested in history and biography and made drawings of most of the preserved gravestones in the churchyard. Many of them are now lost, others have survived more or less damaged. Numerous gravestones were removed in 1834 to the Cathedral in the New Town and laid in the floor, where most of them still remain.

In 1906 the easternmost part of the churchyard was partitioned off. There, among other things, had been the large

Fig 325. N I Löfgrens plan av kyrkogården (tillrättalagd kopia efter Frigelius) visande dess utseende omkr 1820. Norr nedåt. 1. Kyrkogårdsporten. 2. »Ringmuren». 3. Benhuset. 4. »Ruiner efter gamla kyrkan». 5. »En gammal grundval efter någon byggnad. Måne ej detta varit gamla Scholhuset som man af gamla handlingar har sig bekant legat i västra kyrkogårds-muren?»

N I Löfgren's plan of the churchyard (corrected copy after Frigelius) showing its appearance around 1820. N downwards. 1. The churchyard entrance. 2. The "Encircling wall". 3. The charnel house. 4. "Ruins of the old church". 5. "Old foundations of some building. May they not be remains of the old School, which is known from old documents to have stood in the west churchyard wall?"

Lady Chapel of the medieval church, which, during the 17th century, had been known as the "high chancel". A hospital was built on the land. No new churchyard wall was erected, but the area was enclosed in a simple wire fence, as it still is. Now the old churchyard is an idyllic park in the town which grew up during the 18th and 19th centuries on the site of the demolished medieval town. A bronze figure of St Christopher executed in 1929 by Arvid Källström (fig 243) on a granite pillar reminds us of the existence of the Great Church. The figure was donated by the St Christopher Guild of Kalmar.

The churchyard still contains many burial monuments from various periods. They are described and their inscriptions are given above under the numbers 2 to 172a (pp 367–442). Their situations are shown in the plan of the churchyard in Plate XIII (p 356). The descriptions of the stones drawn by Frigelius, numbers 173–273, will be found on pages 442–462. All the drawings by Frigelius are shown, and their numbers are given in the descriptive text.

In the southernmost part of the churchyard is an octagonal grave monument (figs 221 f) in memory of the well-known senior master of Kalmar Grammar School, Johan Stagnel,

a brother of the grandfather of the poet, Stagnelius. There was also a charnel-house, before the church burnt down. It was repaired in 1627 and replaced by a new one in 1645. It was decorated with a limestone slab, carved and donated by Basilius Goltsmitt the elder, one of the leading monumental masons of Kalmar during the first half of the 17th century (figure 218). This building was replaced by a new mortuary in 1777, in the north corner of the churchyard (Plate XIII). It is illustrated in figure 217. The above-mentioned slab and another similar one were placed on the south front of the mortuary, one at each side of the doorway (fig 219). The inscriptions on the two slabs are typical of the period (p 366).

The church was deprived of all its real estate at the Reformation in 1527, including the vicarage with its land, which was given to the hospital. In 1542 King Gustav Vasa gave the estate belonging to the Corpus Christi prebend to the vicarage. In 1620 a new estate was donated to the church, and the old one was sold the following year to Hans Fleming, architect, builder and sculptor, who was then working on the new girdele of fortresses round the town after the Kalmar War, 1611–1613. A dwelling for a chaplain was acquired in 1648.

SANCTA BIRGITTAS KYRKA ELLER LILLA KYRKAN SENARE TYSKA KYRKAN

Under medeltiden hade Kalmar stad inom murarna jämte Storkyrkan ytterligare två kyrkor, nämligen dominikanernas klosterkyrka och Sancta Birgittas kyrka. Sedan klostret på grund av riksdagsbeslutet i Västerås 1527 indragits till kronan, började kyrkan och övriga byggnader rivras år 1545 och rivningen fullbordades under det därefter följande årtiondet. Materialerna användes till slottet och dess fästningsverk. Under 1600-talets början hade staden endast två kyrkor, nämligen Storkyrkan och Lilla kyrkan. Då inga uppgifter finns om att någon ny kyrka uppförts i staden under 1500-talet eller 1600-talets första årtionde och dominikanerkyrkan rivits, är det troligt att Lilla kyrkan varit densamma som under medeltiden kallats Sancta Birgittas kyrka.¹

Denna kyrka omtalas i stadens tänkebok första gången 1444. Den 7 september detta år var Anders Korff på rådhuset och skänkte till kyrkor och kloster sin del i en honom tillhörig gård nämligen: »fførst til bykirkionna en fierdhung ok brødhra closter en fierdhung ok en fierdhung til systra closter [utanför staden] ok en fierdhung til sancta birgitto kirkio her j stadhenom».² Den 26 juni 1475 förklarade Eleff Pederson och hans hustru Margitta att det som efter bådas död var »ofortert aff theres egedela thet skal alt giffuas til Sancte birgitte her i Calmarna».³ Den 29 maj 1480 upplät hustru Cristin Magons Eriksons »ena strandabodh til ewerdelika egho som belægen er mællom Sancte birgitte bodh ok magons borra bodh vtan mwren».⁴ S. Birgittas bod ägdes dock icke av hennes kyrka i Kalmar utan av klostret i Vadstena som delvis hyrde ut den, delvis använde den som upplagsplats för egna varor, vilket framgår av klostrets jordebok.⁵ Den 21 februari 1485 upplät hustru Birgitta, Anders Olofssons efterleverska och hennes dotter, hustru Ingegerd till »hwstrw jngrid didrik hawer-

bæxz epherlewerska oc henne son hans hawerbek theres halwa gard oc j kalgard som liggher vtan for swderport mellom then helgo kirkio kalgard oc sancta birgitta kalgard».⁶

Ingen av dessa notiser ger någon uppgift om läget för S. Birgittas kyrka, men de låter oss veta att kyrkan ägde en kålgård utanför Söderport. Den 13 oktober 1483 var för rätten »hedherligen herre her hans j hwltestede oc vpleth oc tilskriwa læth hendrik karlabek oc hwstrw dorade clawus bözes j gard som ligher swnnan gatona vidh bærn barre gard oc mellom statz jorden oc didrik hawerbekz bood oc sancta birgitta tomt oc mellom bade gatonor oc twerth awer her göstaf karssons gard».⁷ Denna notis omtalar flera fastigheter som är gran- nar till eller ligga i närheten av S. Birgittas tomt, där man får förutsätta att hennes kyrka var belägen; för ingen av dem med undantag för stadsjorden ger tänkeboken någon ytterligare uppgift som kan ge ledning förbestämmandet av läget av S. Birgittas tomt.

Om läget av stadens jord i staden meddelar tänkeboken följande. Den 12 juli 1428 upplät herr Gerecka präst till rådet i Kalmar efter sin död »siin hws som aero bygdh oppa stadzens jordh widher kirkiogardz badzstuw brynnen».⁸ Kyrkogårdsbadstugubrunnen var densamma som 1608 kallades »Stadzens Brunn wedh Nörre Kerkiagaldrenn». Den låg invid norra ingången till Storkyrkans kyrkogård, som låg norr om kyrkan (s 122). Kyrkogallren låg över ingrävda schakt i ingångarna till kyrkogården för att hindra djur att komma in.

Omkring den 24 juni 1420 köpte Johannes Snickare ett hus beläget »super fundum ciuitatis prope et in latere curie tyderici epytonsoris circa forum»⁹ (på stadens jord nära och vid sidan av Didrik Epytonsors hus i närheten av torget). Den 24 april 1417 förvärvade Hakvin Smed

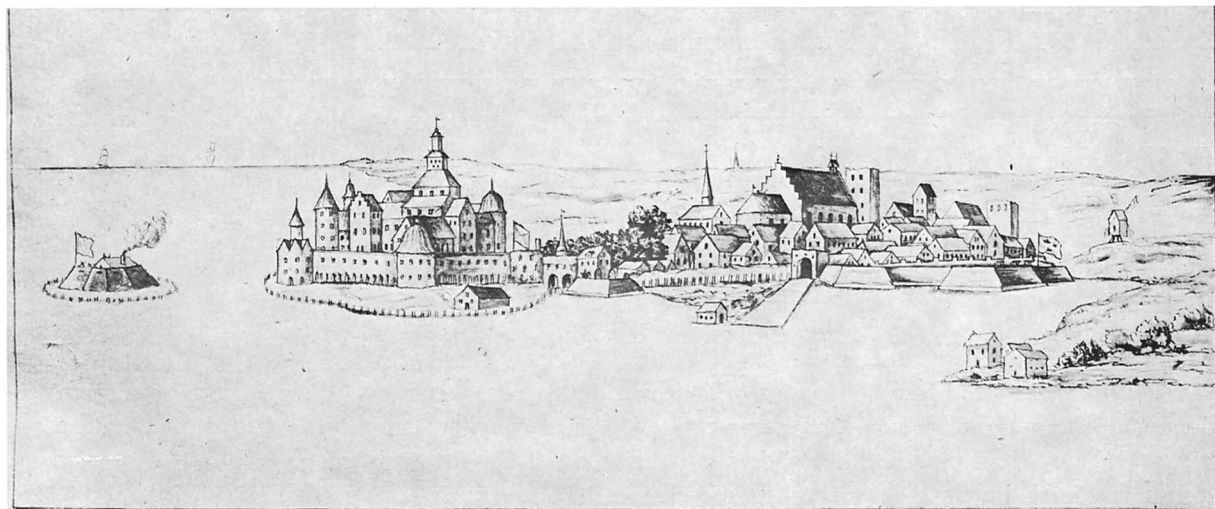

Fig 326. N I Löfgrens tredjehandskopia av Erik Dahlbergs teckning fig 93 och 179. Löfgren har gjort rättelser beträffande fönstren i Storkyrkans norra vägg och Birgittas kyrkas (Lilla kyrkans) »torn» och fönstren i dess södra vägg. ATA.

N I Löfgren's third estate copy of Erik Dahlberg's drawing, figures 93 and 179. Löfgren has corrected some details of the windows in the N wall of the Great Church and the "tower" and the windows in the S wall of Saint Bridget's Church or the Small Church.

»domos et edificia constructa super fundum ciuitatis kalmarnensis circa portam occidentalem ad meridiem»¹⁰ (ett hus byggt på stadens jord i närheten av Västerport mot söder). Av det anförda framgår att staden ägde jord norr om kyrkogården, i närheten av torget och i närheten av Västerport. Staden

kan emellertid, liksom i nutida städer, ha haft enstaka tomter här och var. Av tänkebokens uppgifter kan man därför icke draga någon annan säker slutsats än att S. Birgittas tomt *kan* ha legat norr om kyrkogården, i närheten av torget eller i närheten av Västerport.

Kyrkogård

Kyrkogården, vars storlek icke kan bedömas, var troligen omgiven av ett plank eller ett staket. Mäster Hans Fick erhöll nämligen 1614 12 öre i arbetslön »för han gjorde Spiltunet»; till detsamma användes då en balk, en och en halv tolt »förebräder» samt 38 st »Taak spik». Nästföljande år användes för samma ändamål en furubalk, 10 furubräder samt

takspik. Då materialåtgången var så liten och arbetet fördelat på två år, är det troligt att det endast var reparationsarbeten som utfördes på ett redan befintligt plank. Man kan kanske förutsätta att området innanför planket under medeltiden varit systrarnas begravningsplats.

Kyrkobyggnaden

Den äldsta bild av Kalmar gamla stad som har något värde ur topografisk synpunkt är utförd av Erik Dahlberg och daterad 1645. På denna bild

(fig 179) finns två byggnader med kyrklig karaktär. Den ena är Storkyrkan som var belägen nära torget och ungefär nordväst om detsamma. Den

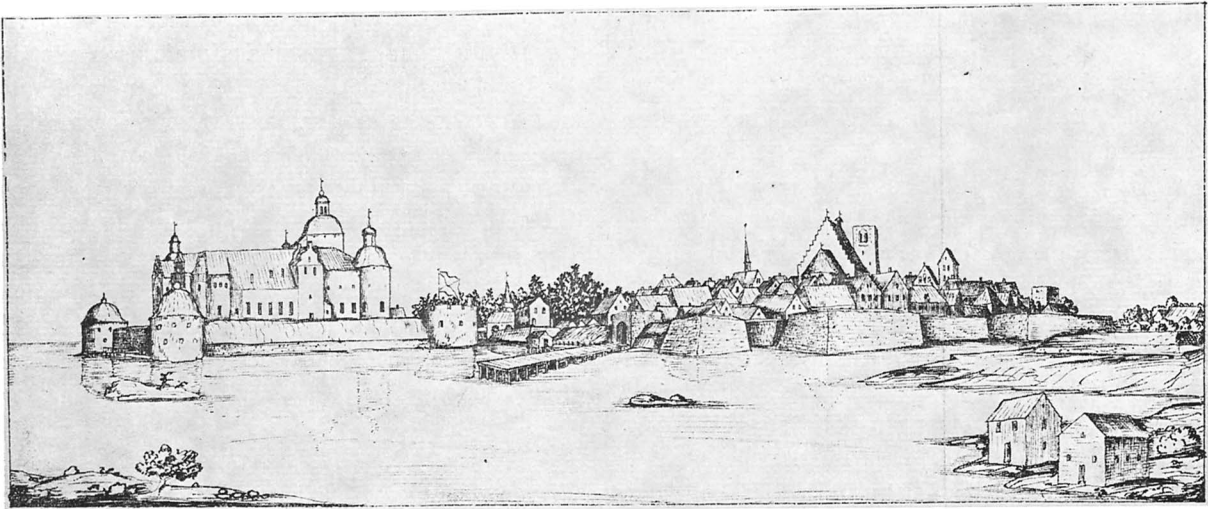

Fig 327. N I Löfgrens ytterligare tillrättlagda kopia av Erik Dahlbergs teckning fig 93 och 179. Bl a har Storkyrkan fått rätt läge i förhållande till slottet och tornet invid kyrkans nordvästra hörn (= Söderport i stadens ringmur, fig 94) har fått romanskt formade fönsterhål. Birgittas kyrkas (Lilla kyrkans) »torn» har förvandlats till takryttare. ATA.

Löfgren's copy of Dahlberg's drawing in figures 93 and 179, corrected still further. Among other things, the orientation of the Great Church is correct in relation to the Castle, and the tower by the NW corner of the church is Romanesque in style (the S gateway in the city walls, fig 94). The "tower" of Saint Bridget's Church or the Small Church has been altered into a flèche.

andra byggnaden ser ut att ligga öster om Storkyrkan och norr om torget i kvarteret G eller H. Se fig 98, 101 och 179¹¹.

Huset har rektangulär plan och sadeltak, två stora rundbågiga fönster på södra sidan, och ett av samma form på östra gaveln samt över det sistnämnda ett runt fönster. Vid takets mitt reser sig en hög spetsig spira till ett torn eller en takryttare. Kyrkan har med säkerhet icke haft något torn, men den har haft en takryttare i vilken kyrkklockan hängde. Takryttaren har haft en stomme av tre ekbjälkar som kan ha bildat en liten spira (s 471). Dahlberg kan då han renritade sin bild ha förstorat takryttaren till ett torn, antingen därför att han misstytt sin på platsen gjorda skiss eller därför att han ville göra bilden något mera representativ. Det är nämligen tydligt att Dahlberg önskade att stadens båda kyrkor skulle framträda så fördelaktigt som möjligt i hans stadsbild. Den beskrivna byggnaden är den enda på bilden som skulle kunna vara Lilla kyrkan. Den ligger som nämnts invid eller

nära torget och till dess annat kan visas har man anledning antaga att den föreställer Lilla Kyrkan mer eller mindre riktigt återgiven.

Efter freden i Knäred 1613 återlämnades Kalmar till Sverige redan i början av samma år. Storkyrkan var avbränd och mycket svårt skadad och för att stadens befolkning så snart som möjligt skulle få ett gudstjänstrum, iståndsatte man först Lilla kyrkan för att användas till dess Storkyrkan kunde bli återställd. Enligt »Nils Suensons och Dirick Hultfougtes Rekenskap för then lilla Kyrkan i Calmar för Åhr 1614»¹² började arbetet den 26 juli detta år; det var i allt väsentligt avslutat 1616.

Kyrkans orientering, plan, material och storlek

Räkenskaperna omnämna »Östre gaffulen» och »westre gaffulen» och kyrkan bör sålunda ha varit orienterad ungefär i öster-väster. På fig 179 tycks längdriktningen, om man utgår från slottet, vara ungefär nordost-sydväst. Av allt att döma har

planen varit rektangulär och enskeppig, ty några pelare omtalas icke. Rummets östligaste del har varit kor. Materialet var sten av icke närmare känt slag och kyrkan var utvändigt »huitmerat», dvs vitkalkad.

Om kyrkans storlek finns inga uppgifter, men ett par räkenskapsnotiser ger en viss antydan. Till en läktare, som antagligen var belägen invid rummets västra vägg, användes bl a en »förebalk» om 22 alnar (13,2 m) och 60 st »Suarffuade pelare», dvs balustrar, för läktarens barriär (s 474). Det är troligt, att bjälken ingått i läktarens bjälklag och haft upplag i kyrkans norra och södra väggar. Rummets bredd skulle i så fall ha varit ungefär 12 m. Uppgiften om de 60 balustrarna till läktaren ger en möjlighet att kontrollera sannolikheten av detta breddmått. Man brukade vid denna tid alltid uppdelade en balustrad med postament och tillåta högst 13 balustrar mellan varje postament. Jfr s 152 f. På Lilla kyrkans läktarbarriär bör därför ha funnits ett postament invid vardera väggen och därtill ytterligare fyra samt mellan varje par postament 12 balustrar. Den minsta bredd man i detta fall kan räkna med för postamenten torde vara 20 cm. Postamenten skulle i så fall ha upptagit en sammanlagd längd av 1,20 m och balustrarna 10,8 m. Delas den sista längden med antalet balustrar, 60, blir avståndet från mitt till mitt för balustrarna 18 cm, vilket måste betecknas som ett högst sannolikt minsta mått. Denna utredning visar att det är troligt, att den till läktaren använda bjälken haft den antagna funktionen och att det antagna breddmålet ca 12 m för kyrkorummet är ungefär riktigt. Någon motsvarande möjlighet att beräkna rummets längd har icke påträffats. I rekonstruktionsförslaget fig 328 har därför antagits, att längden varit dubbla bredden, 24 m, vilket är ett mycket vanligt måttförhållande.

Ingångar

Kyrkan hade två ingångar, »Westre Kyrckedörren» som även kallades »Store Kyrkiodöran» och »Östre Kyrcke döran», även benämnd »lilla kyrkiodörren». Den senare förde till koret, ty räkenskapen omtalar »Biskopstolen wid Östra dörren», och biskopstolen bör ha stått i kyrkans östra del. Vardera ingången försågs 1614 med en »Döra Ramme», dvs

en dörrkarm, en »Döör», 2 »Döra iern» (gångjärn) samt 2 »Döra hake» på vilka »döraiernen» hängde. Västra dörren hade därjämte ett »Dörahandfång» och ett »Stocka lås» samt två »Leda iern», vilka möjligen kunna ha tillhört en mindre gångdörr i den stora dörren. Timmermannen Mäster Hans Fick erhöll betalning, 12 öre, »för then lilla Kyrcke dörren med Raman» samt »för han slo fast en Stockalås för kyrkan och feste krampan i muren». Han fick även betalning för att han gjorde »then ena Kyrcke Dörren» dvs den västra. Mäster Hans lade även en »Trappesten för lilla kyrkiodörren».

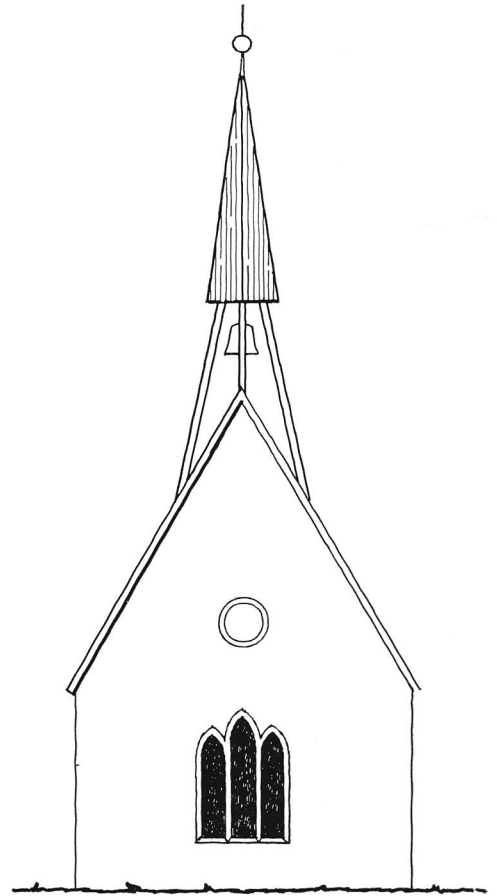
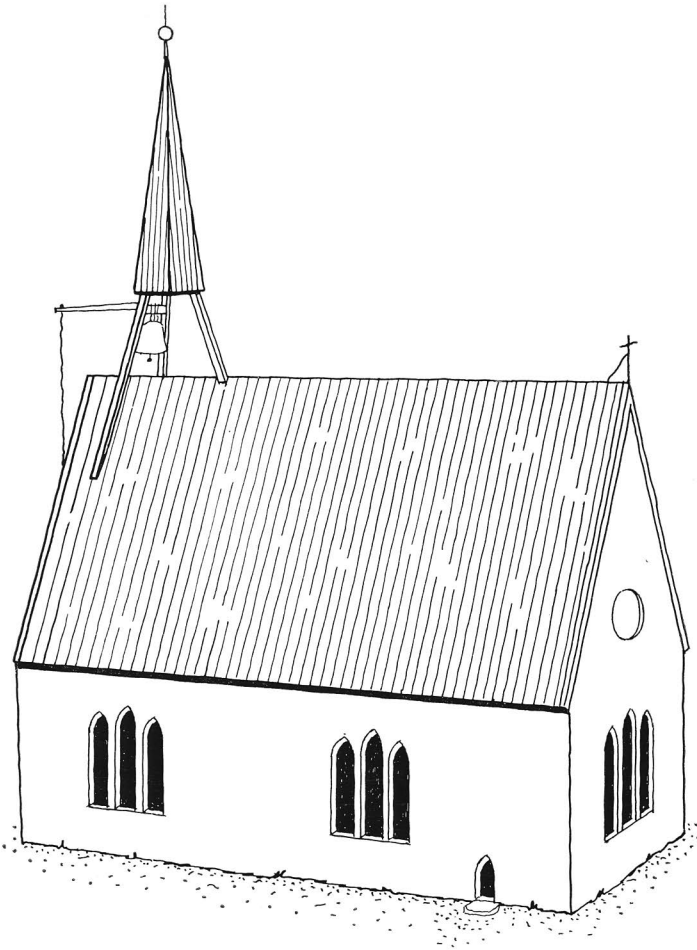
Fönster

Fönstren omtalas på följande sätt i 1614 års räkenskaper: »Ehr kommit til thz *Österste Fenstret på Östre gaffulen*, fenster Ramme 1, glas fenster 3, fenster boga 3». — »Ehr komet til thet *mellom fensteret på Östre gaffulen*, fenster Ramme 1, glas fenster 6, Storm iern 6». — »Ehr kommet til then *Östre gaffulen westerste fensteret*, fenster Ramme 1, glas fenster 6, Storm iern 6». — »Ehr kommet til thet *Österste¹³ fensteret på westre gaffulen*, fenster Råme 1, glass fenster 10, Storm iern 16, fenster boga 6». — »Ehr kommet til thet *mellom fenstret på westre gaffuelen*, fenster Råme 1, glass fenster 13, Storm iern 3». — »Ehr giffuit M. Hans Fick för han gjorde *then meldaste Råmmen* på westre gaffuelen til 13 fenster och glass bogarna, penningar 3 dal.» — »Ehr kommet til thet *westerste fenstret på westre gaffulen* fenster Råme 1, glasfenster 12, storm iern 22, fenster Boga 9». — »Ehr kommet til at festa glasfensteren med och storm iernen, hesko söm 3 gånger, Tenglikor 1½ hundret».

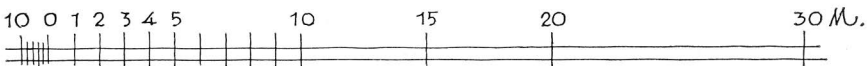
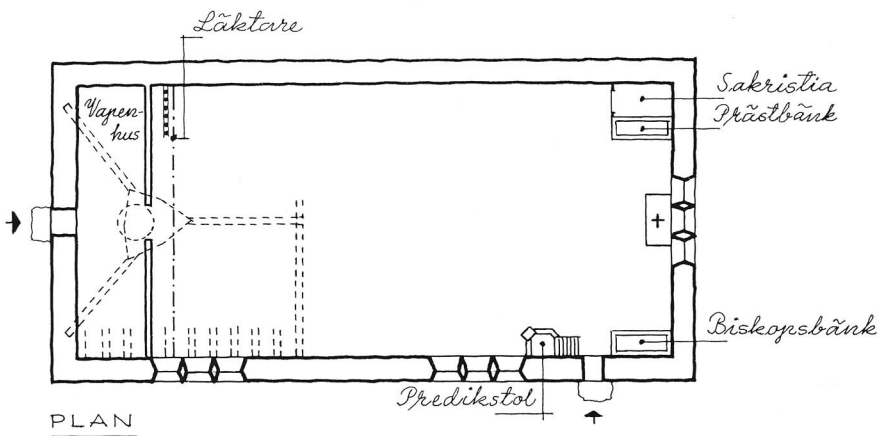
Materialgåtgången för de olika fönstren varierade mycket. Alla sex fick ny »fensterramme» dvs fönsterkarm, men mycket olika antal »fensterboga», »glasfenster» och »stormiern». Varje »glasfönster» bestod av ett stort antal små blyinfattade glas, ofta tillsammans kallade en tavla. Denna fästes på en »fönsterbåge av trä eller järn» som fyllde ett fack i det stora fönsterhållet. För att hindra att »glas-

Fig 328. Förslag till rekonstruktion av Sancta Birgittas kyrka i Kalmar. Skala 1:300. Ritning av J Söderberg 1975.

Suggested reconstruction of Saint Bridget's Church at Kalmar.

FASAD Ö.

fönstret» med sin mjuka blyfattning trycktes in av stormen förstärktes det med två, ibland ett, stundom flera, »stormjärn» som sattes över glasfönstret och fästades i blyfattningen och i fönsterbågen. Då antalet av de skilda slagen av beståndsdelar är så olika för de olika fönstren, beror det säkerligen på att fönsterhålens fönster var olika mycket skadade och behövde ersättas till större eller mindre del. Man kan därför av räkenskapens uppgift icke draga någon säker slutsats om kyrkans antal fönsterhål; de kan ha varit flera än de sex omtalade. Då tre av fönstren försågs med resp. 13, 12 och 10 nya glasfönsterbågar, kan man därav förstå att åtminstone en del av fönsterhålen måste ha varit ganska stora.

Benämningarna östligaste, mellanfönstret och västligaste fönstret på vardera östra och västra gavlarna kan icke tolkas så, att vardera gaveln haft tre fönster. Tolkas ordet »på» på detta sätt i enlighet med nutida språkbruk är uppgifterna meningslösa. Förutsätter man att »på» motsvarar det medeltida »a pa» och betydelse »vid» eller »invid» få uppgifterna mening. Det skulle innebära att invid vardera gaveln funnits tre fönster av vilka ett var det mellersta; det har haft ett annat på vardera sidan. Den ena gruppen kan ha suttit på södra sidan och den andra på den norra, men alla sex fönstren kan också ha suttit på samma sida, i så fall väl närmast på södra sidan. Däremot kan intet av de nämnda fönstren ha suttit på någondera gaveln. Detta hindrar dock icke att där kan ha funnits fönster som var så oskadade att de ej behövde repareras och därför icke är omnämnda. Det enda man med någon säkerhet kan säga är att kyrkan haft minst sex fönster och att alla dessa funnits i långväggarna.

Följande alternativ kan tänkas: 1) Kyrkan har haft tre fönster i södra och tre i den norra väggen. 2) Alla sex fönstren i södra väggen. 3) Alla sex fönstren i norra väggen. Det sista alternativet kan uteslutas emedan kyrkorum med huvudsakligen norrbelysning knappast förekommer i vårt land, där små medeltidskyrkor oftast helt saknat fönster mot norr. Enligt alternativ 1 skulle tre fönster ha funnits i ena långväggen invid ena gaveln och tre i den andra invid den motsatta gaveln. En sådan snedbelysning är mindre trolig i ett kyrkorum. Al-

ternativ 2 förutsätter att alla sex fönstren funnits i södra väggen vilket är ovanligt mycket i en liten kyrka. Räkenskapernas sammanförande av fönstren i två grupper, en invid vardera gaveln, inbjuder till antagandet att vardera gruppen tillhört ett stort fönsterhål med tre fönster, en ganska vanlig form, särskilt under sengotisk tid. Rhezelius' teckning av ett sådant fönster från Stenåsa kyrka på Öland visar samma anordning på en liten ganska nära liggande landskyrka. Antagandet får ett visst stöd av Erik Dahlbergs bild av Lilla kyrkan på hans teckning från år 1645 (fig 179). Kyrkan har på denna bild två stora rundbågiga fönsterhål i södra väggen. De kan ha varit tredelade på det angivna sättet. Detta förefaller att vara den naturligaste tydningen av räkenskapens dunkla uppgifter. Om den är riktig, är det möjligt att kyrkan haft ett likartat fönster i östra väggen i enlighet med Dahlbergs bild och att detta fönster icke blivit förstört 1611. Då det är troligt, att kyrkan varit en senmedeltida byggnad, bör fönstren ha varit spetsbågiga. I den synliga gavelväggen har kyrkan även ett runt fönster eller en blindnisch av denna form. Kyrkan har haft plant innertak och det är icke troligt, att vinden varit belyst av ett rundfönster.

N I Löfgren, den betydande forskaren i Kalmar stifts och stads historia, har tydligen känt till de refererade räkenskapsuppgifterna och sökt lösa problemet. Han kände Erik Dahlbergs bild av Kalmar stad genom en kopia, gjord av J K Linnerhielm år 1792 efter en av Johan Björnstierna 1767 utförd kopia efter originalet. Av Linnerhielms andrahandskopia har Löfgren gjort en kopia,¹⁴ återgiven av fig 326. På den har han gjort vissa rättelser. Han har ersatt Lilla kyrkans två stora rundbågiga fönster på södra sidan med fem (ej sex) mindre fönster och ökat fönsterantalet i Storkyrkans norra vägg från fyra till fem. Denna kyrkas kor har på originalbilden tydligt tresidig avslutning; på kopian är den halvrund. Löfgren har även funnit, att kyrkan på Dahlbergs bild var fel orienterad i förhållande till slottet och därför även gjort en rättad version, med vilken han velat visa hur stadsbilden verkligen sett ut omkring år 1645 (fig 327). Bl a har Lilla kyrkan, som både på originalteckningen och Dahlbergs kopia har ett torn med spetsig spira intill södra väggen, fått detta torn för-

ändrat till en takryttare. — Vidare har fästnings-tornet intill Storkyrkans nordöstra hörn som var Söderports torn,¹⁵ och som på originalet har tre rader skottgluggar över varandra, fått kyrklig karaktär med ett romanskt dubbelfönster i översta delen. I samband därmed har skottgluggarna tagits bort.

Vindsdörr

I västra gavelröset fanns ett dörrhål genom vilket man kom till kyrkans vind. »Ehr kommit til dörran på westre gaffulen på Offerste Rummet, 1 Dörramme, 1 Dör, 2 Dörr iern, 2 Dörr haka, 1 Låsa Krampa, 24 Takspijk.»

Utvändig murbehandling

Kyrkan var putsad eller slammad utvändigt. Då fönsterhålens murverk lagats fick Hans murmästare betalning »för han huitmerade kring fenstren».

Yttertak

Yttertaget var av tegel. År 1614 förbrukades »murskalk» och »mursand til tegeltaket» och samma år fick Bartolomeus Muremästare och Adam Muremästare daglön då de »murade på taket». År 1617 »ehr kommit till Takett på Lilla Kyrkan som förbättrades med Kalk, 2 tunnor» som kostade 12 öre och i arbetslön betalades 9 öre till murmästaren och 8 öre till kalkslagaren. »Murningen» innebar att taket smetades med kalkbruk på undersidan. Då räkenskaperna icke omnämner något inköp av taktegel, ej heller några nya takstolar, måste det gamla tegeltaket ha varit så väl bevarat att det endast behövde repareras genom att smetningen på undersidan kompletterades.

Takryttare, klocka

På taket fanns som redan nämnts en takryttare för kyrkklockan. År 1614 »ehr kommet till Klockestapelen offuan på Kyrckan» 3 st ekebalkar, 4 st halvrecklingar och 20 st takspik. Mäster Hans Fick erhöi samma år 4 daler jämte fritt öl »för han gjorde klockestapelen och opsatte Klockan». Det är möjligt att de tre ekbalkarna sammanställts till ett trebent stativ på taknocken, en form, som var användbar endast om klockan var liten. Den kan av Dahlberg ha uppfattats som en takryttare, som han förstorat, då han renritade sin bild, fig 179.

Stapeln tjarades vid flera tillfällen. Klockan ringdes nerifrån marken och härför inköptes »ett Klocke rep på Kyrkiogården». Det var gjort av lindbast. »Til at binna stelningarna ok til Klockestrengen» användes 3 st »Linna tåt». Man kom upp till klockan genom ett hål i yttertaget vilket stängdes med en lem. »Til lemme oppe wid Klockan» användes två »Leda iern». Församlingen ägde ingen kyrkklocka och hade för tillfället icke möjlighet att skaffa en sådan. Man fick därför låna en klocka från grannkyrkan Arby som i hyra fick en kanna »mässe vin» årligen under en följd av år.¹⁶ 1614 »ehr giffuit en som war förman för Klockan togz nid wr Klockestapelen i Arby oskad, penningar 4 öra». Till »Pella Inge i skelleby» (nuv. Skälby) betalades samma år 4 öre »för han kiörde Klockan ifrån Arby til Calmar». »Thett stora iernet som går genom klok axelen» blev före uppsättningen »förbättratt». Klockan nedtogs och återlämnades 1624. Då »ähr gifuit Hans Fick och hans mästerswänner för de togo nedh klåckan wdj lille Kyrckan som war legd ifrån Arby, Penningar 1 d.»

Kyrkans källare

Redan före den 1614 påbörjade reparationen fanns källare under kyrkan, ty knektar som sagda år gjort kyrkan ren före byggnadsarbetets början och »riffuit nid korsuercket i lilla Kyrckan och burit teglet i Kellaren» erhöi härför 9 mark 6 öre. Källarna uthyrdes, och så hade tydligen skett redan före reparationen, ty för tiden 26 juli 1613 till 29 september 1614 »ehr Opbåren lega för kellererna» 20 daler 14 öre. En sammanfattande räkenskap 1615–1618 omtalar »De 3 kellar wnder kyrken, der wthaff haf:r Borgmester Lars Pederson een, M. Hans Ficke een. Där haf:r han frij wåning och Gert w Gladen een». Mäster Hans hade källare hyresfritt därför att han utförde stora delar av reparationsarbetena och där förvarade kyrkans materialier.

År 1614 »ehr kommet till träxningen på then Östre Kellaren, före balcka 1 (siffran överstruken) före breder $\frac{1}{2}$ tulfitt, Neffuer 4 packar», tydligen en mindre reparation av ett bjälklag. I samma års uppbörd av »Kellare legan wnder Kyrckan 1614» omtalas »lilla Kellaren», »then norre Kellaren» och »then stora Kellaren». Samma år gavs betalning

till »3 knicter som Rensade ut mullen och båre wt grus en dagh, ner Tråssningen inlades på Norre Kellaren» och till »M. Hans Zimberman för en Ramma (ram dvs karm) til lilla Kellare dorran», troligen dörren till lilla källaren. Antagligen gjordes då även en ny trappa av sten till källrarna eller till någon av dem. År 1614 är nämligen »giffuit Lasse Fribytare med tre andre för the bore 8 trappestena aff bronra till Kyrcka». Samma år »ehr kommet till Stentrappan 8 Trappestena, 14 t:nor Murkalk, 4 lass Mursand». Trappan kan knappast ha lagts framför någon av dörrarna ty 8 trappsteg är för mycket för sådant ändamål.

I uppbörden för 1615 omtalas »then Lilla Källaren wnder Kyrkian», »then Östra Källaren wnder Kyrkian» och »then Stora Källaren». År 1615 »ähr kommit till wederlagh i Stora Källaren, Ekebalka 1», troligen använd som stöd för taket. Till samma »wederlagh» användes även en del smide. Av det anförda framgår att källrarna icke var välvda utan hade träbjälklag. »Mäster Hans» fick 1615 även betalning »för den stora Källare dörren och Raman under Kyrckian». År 1621 »ähr gifuit Joan smed för han gjorde två galldror till dhen källaren wnder Lille kyrckian» 2 mark.

Räkenskaperna omtalar gång på gång de tre källrarna såsom belägna *under* Lilla kyrkan. Så exempelvis 1622. Då »Ähr wpburit af den Stora Källaren wnd. den Lille Kyrckian af h[ustru] Elizabet Jacob Ferkelos» 5 öre i veckan, »af den Östra källaren wnd. den lille kijrckian» 4 öre i veckan »Af Hans Ämfer för den Lille källaren wnd. den lille kyrckian likaledes 4 öre.»

Det är ovanligt med källare under en hel kyrka. Det är möjligt att den ursprungligen varit ett profant hus som skänkts till Birgittinerorden och som förändrats till kyrka.

Hyran för källrarna utgjorde en av församlingens ordinarie inkomstkällor. Det betalades hela tiden till år 1625 4 öre i veckan för östra källaren och för lilla källaren samt 5 öre för stora källaren. De innehades nämnda år av resp Hans Amfer, Hans Ferkelos och Jacob Skytt.

Vind

Kyrkans vind kallas genomgående i räkenskaperna »öffuerste Rummet». Det iordningställdes 1614 och

uthyrdes till magasin. Det hade ett dörrhål i västra gavelns röste som fick ny dörr (s 471). Vinden erhöll nytt golv. »Til Hans Fik timmerman för han ... inlade Tråssningen på thet öffuerste Rommet i Kyrckan» jämte en del andra arbeten betalades 16 daler. Dessutom fick han »i åtskillige Tide med (medan) han Arbete flitigt til öll 26 Kannor löper penningar 6 mark 4 öra». »Til Tråssningen på thet Öffuerste Rommet» användes 15 tolfter 3 st. sågebräder, »9 hundrat» dvs 1 080 st takspik och 80 st »Stor spik». De som »drogo 9 tulfter Sågebräder på thet offuersta Rummet på balkarne» betalades med 6 öre. Då räkenskapen endast omtalar bräder och spik men inga bjälkar till vindens »trossning» är det troligt att bjälkar redan har funnits och att de var användbara. På dem spikades det nya golvet. Om detta är riktigt, har kyrkan redan före iståndsättningen haft plant trätak som varit spikat på de nyss nämnda bjälkarnas undersidor.

Vindsrummet försågs med en hissanordning med vilken godset, bl a spannmålssäckar, kunde hissas upp. Mäster Hans Fick erhöll 1614 »för han gjorde winnan» 2 daler. Jon Smed smidde »til winnen», 2 ringar, 2 »winscko», 2 »trappor», 20 »wingafflar» och en »winhake». Nästföljande år användes »till Winne på Öffuerst Rummet 2 Bastareep». De tillverkades av »Morten Reepslagare» som fick betalt »för han slogh 2 Bastareep till Winnen på Kyrkian». Redan samma år uthyrdes rummet till spannmålsmagasin och kyrkan erhöll betalning »för Kornet lågh på öffuersta Rummet på Kyrkian». Där magasinrades även andra föremål. 1618 betalade »en lybsk Schippare som hade sin Sägel hengiandes på Kyrko Winden» över vintern en daler, och samma summa betalades 1625 av »een Skippar som hade sin segell hängandes i lilla kyrckian wtöfuer Wintren».

Sakristia

År 1615 erhöll Hans Fick betalning för att han gjorde ramen och dörren för »det östra Rummet widh Kyrkian». Detta rum har troligen varit kyrkans sakristia. Om dess storlek och form finns ingen uppgift. Den kan ha varit en tillbyggnad vid norra väggen eller ett litet avbalkat rum i nordöstra hörnet ungefär som fig 328 visar.

Gången vid östra kyrkodörren

»Till dörren i gången wid östra kyrkiödörren» förbrukades 1615 en furubalk, bräder, dörrjärn och dörrhakar. Nästföljande år (1616) »ehr kommit till Lille Kyrckian till Öster Swalen» 7 st glasfönster och 17 st fönsterjärn. De sju fönstren som tillhörde en eller möjligen två eller flera fönsterlufter tillverkades samma år av »Sivard Glaasmester» som för dem fick 1 daler 8 öre i arbetslön. Till dem förbrukades »aff Kyrkiones glaas och bly», 2 skoff glas för 24 öre och bly för 12 öre. Svalen har kanske varit ett »vapenhus» framför östra dörren till koret.

Västra vapenhuset

Antagligen var kyrkans västligaste del, både före och efter reparationen, genom en korsvirkesvägg avskild till ett vapenhus. År 1614 »ehr giffuit 4 Knicter som haffuer Riffuit Nid Korsuercket i lilla Kyrckan och bårit tegelet i Kellaren och giort Kyrckan ren» 9 mark 6 öre. Korsvirket återuppfördes samma år, tydligen med användande av det gamla teglet, ty något annat tegel finnes icke omtalat. Mäster Hans Fick erhöi då även 1 mark penningar »för han förbant korsuercket och feste mur anckaren». Korsvirkesväggens trästomme fästades sålunda i kyrkans väggar med de nämnda murankarna. Nästföljande år 1615 »Är kommit till ytter Rummet wid Kyrckan till dörren», furubräder och dörrjärn m m. Antagligen var ytterrummet vapenhuset som i korsvirket hade ett dörrhål till kyrkan och det var detta som nu försågs med dörr. År 1621 utfördes någon reparation på korsvirkesväggen. Då användes 16 st vrecklingar »till Corssuärchet på Lilla Kyrckian [fuktskadade ord] och bebinda medh». Se vidare läktare s 474.

Inredning

Altare och altartavla

År 1614 betalades »Hans Fik timmerman för han gjorde Altaret» och härtill använde sågebräder och spik. Man kan förutsätta att altaret var placerat mitt på östra väggen. Som altartavla kan ha tjänat »en Målat Taffla» som »Mäster Tomes gulsmed»

Interiör

Om golvet finnes inga andra uppgifter än att »tuå knicter som inlade något tilde (tiljor) i Kyrckan» härför fingo 4 öre. Sannolikt gällde det en mindre reparation på det redan befintliga trägolvet. Trossning som utfördes över källrarna kan dock ha medfört en del omläggning av kyrkans bjälklag och golv. Några valv omtalas icke i räkenskaperna och tegelleveranser till kyrkan äro nästan inga. Det kan tänkas att även valven liksom tegeltaket varit bevarade. Detta synes dock mindre troligt ty det borde då ha gjorts någon reparation av valven.

Interiören vitkalkades 1614. Då »ehr kommet till Kyrckan Strögz innantil och tegeltaket samt anerstedz ther nöden kraffde, Mur Kalck 12 t:nor, Mur sand 6 lass». »Ehr kommet til Kyrckan huitmerades innantil, huit Kalck 2 t:nor». »Ehr kommet til fergan wnder Taket i kyrckan, Suarte bussor 9 st.» Svarte bussor var burkar med kimrök som, då den blandades i kalken, gav blågrå färg. Taket, vare sig det varit valv eller trätak, har därför varit gråmålat och väggarna vita. Kalkfärgningen utfördes av »Bartolomeus Muremestare» som arbetade i 14 dagar »ner han murade på taket (dvs smetade yttertakets tegelbetäckning på undersidan) och huitmerade Kyrckan innan til» samt av »Abram Muremestare» som arbetade härmed 6½ dag.

Till pingst och midsommar lövades kyrkan regelbundet, första gången 1615. Då »är giffuit penningar, 4 öre, för gräs (dvs blommor) och Löff till Pingstehögtijden». År 1619 anskaffades »Löf att pryda kyrkan med till pingstdagen» och till »Johannes tijdh», midsommaren.

skänkte till kyrkan 1614 jämte 2 daler penningar. Samma års inv uppper att »en målat taffla hänger i kyrckan». Samma år betalades 12 öre till »dauid snickare för han gjorde en Råma (ram) til then målade Tafflan som Tomes gulsmed gaff til Kyrckan».

Predikstol

År 1614 »ehr giffuit Daudid snickare för predikestolen han gjorde» 12 daler. Till densamma användes 5 st »borduid» och 2 pund draglim; den fästes i väggen med 2 st »mur Anckar». Predikstolen bör ha vilat på ett stöd av något slag, ty betalning gjordes till en som »sågade aff en blok, som kom wnder predikestolen». »I muren wid predikestolen ehr insat, 1 liusastake med 2 pipor aff iern.» Om utseendet finnes inga uppgifter.

Bokstol

Mäster Hans Fick erhöll 1618 5 mark i betalning »för trappan åt läktaren, och en Bookastool som han haf:r giordt i Kyrckian». Härtill åtgick 1½ tolfst sågebräder, 2 st »Ställningstänger» och 10 st »Stor Spijk».

Dopredskap

År 1614 skänkte »Joackim Wolenberg» ett »messingzbecken» och en »duk på funten wnder beckenet». Duken hade »sömmat lad». Bäckenet användes som dopskål. Om funtens utseende finnes inga uppgifter, men den har troligen varit av tillfälligt slag. Jfr uppgifterna om Storkyrkans funt s 209 och 310 ff.

Läktare

Kyrkan hade även en läktare, och det förefaller naturligtast att tänka sig att den var belägen över vapenhuset i kyrkans västligaste del. Läktaren byggdes 1614 efter anbud. Då »er giffuit M. Hans Fick för lectaren som han gjorde som war för tingat», 12 daler penningar och ett lispund smör. Jon Smed fick samma år 12 öre »för han smid 3 mur anckar som lectaren befestis med [i väggen] och 6 stora spika». Till »Lectaren» användes »1 före balcke om 22 alna», en annan sådan om 18 alnar och en med icke uppgiven längd samt 3 »murstockar». Om antagandet är riktigt att läktaren befunnit sig över vapenhuset bör den ha vilat dels på dess korsvirkesvägg och dels på minst en bjälke som räckt över kyrkans hela bredd. Det ligger nära tillhands att antaga att den 22 alnar (=13,2 m) långa bjälken haft denna funktion. Om detta skulle vara riktigt, skulle kyrkan ha varit mellan 12 och 13 m bred. Till läktaren förbrukades vidare 2½ tolfst sågebräder,

160 st »Stor spik», 180 st »Taksplik», 10 st »wrecklinger», 20 st »half wrecklinger» samt 60 st »Suarffuade pelare» vilka användes till balustrad på läktaren (s 468). Pelarna beställdes i Ebbetorp och kostade 8½ mark. En man »som gick till Ebbetorp och fordrade på (dvs påminde om) the suarffade pelarna som kommo till lectaren» fick därför 2 öre och till den som förde dem hem betalades 4 öre. Påföljande år gjorde Mäster Hans »trappan åt läktaren» och därtill åtgick bräder, 2 st »ställningstänger» och spik. År 1620 fick Hans Fick även 2 mark »för han botade Leckteren i Lille Kyrckiann».

Stolar

Stolarna var av tre slag: för ståndspersoner, för borgerskapet och för ekonomiskt och socialt sämre lottade. I kyrkans östra del nära predikstolen stod biskopsstolen och präststolen. David snickare fick 4 daler 1614 »för Biskopzstolen han gjorde och för preste stolen». »Til Biskopz stolen wid Östre dörren» användes »5 st. draglim» och 2 st »leda iern» ur kyrkans förråd. Dessutom smidde Jon smed 2 »döra iern», 2 »döra haka» och 2 »låsa krampor» till den förra och fick i arbetslön 1 mark. Båda var sålunda slutna stolar med dörrar. Nästföljande år fick Jeremias snickare betalning »för han gjorde Biskopz Stolen wid Prädikestolen», då den sålunda bör ha fullbordats eller förbättrats. Jon smed smidde »noch Döraiern 2» och »hakar 2» tydligen till präststolen.

År 1615 »ehr giffuit M. Hans Fick för han gjorde Fru stolen i Lilla Kyrckian på sin förtäringh, Penningar 3½ daler». Stolen gjordes antagligen för »Welb:fru, fru Elin Tått» som 1614 skänkte till kyrkan en »Bord duk med Röt silke in sömmat». Vidare »förärade welb. fru Elin 2 mark til kyrcka för Altare kläder, ner bröllopet sto på Slottet Borie Olssons».¹⁸

År 1617 inrättades även en borgmästarestol. Då erhöll mäster Hans Fick 1 daler »för han gjorde Borgmästar Stolen i Lille Kyrckiann». »Dör Järn» till densamma kostade 12 öre och vidare förbrukades »2 paar Dörehängsle» till denna stol. Den förbättrades 1619 och då omtalas även rådmansstolar. Då »ähr kommit till Bårgmästar och Rådmäns Stolarna i Lilla Kyrckian och Benken wid Prädikestolen» 5 st sågebräder, 60 st taksplik och 4

par »Dörehängsle» samt betalades i arbetslön 12 öre.

Slutligen tillkom eller kompletterades 1619 även en vallmästarestol för vallmästaren vid slottet Påvel von Essen. Nämnda år fick mästern Hans Fick 12 öre »för 2 Dörer till Wallmästare Stolen aff sina Bräder».

De vanliga stolarna tillverkades 1614. Då »ehr giffuit M. Hans Fick for alla Manfolckz stolerna som war för Tingat, penningar 4 daler». Han skulle även ha fritt öl. Vidare »gaffz M. Hans i Gudz penningh ner Arbetit för tingades, penningar 1 mark». Kvinnfolksstolarna tillverkades av David snickare som fick 20 öre »för han gjorde Quinfolck stolerna och höfflade bredden». Detta bör dock ha varit endast en delbetalning. »Til stolar, Altaret och allehanda inredz inne i Kyrckan» förbrukades 9 st »före sylla», 20 st »stohlstenger», »7 tultfer 8 st.

Lösa inventarier

I Lilla kyrkans räkenskaper 1613 är upptaget följande »Inventarium som war bliffuit behållit efter fienderna: Sölff. förgylt Kalck med pattin, 1 om 76 lod — förgylt Kalck med pattin, 1 om 53 lod — Kalck mest förgylt, 1 om 44 lod med pattin — Kanna 1 om 26½ lod — Kanna 1 om 29 lod — Kanna 1 om 39 lod — Kanna 1 om 40 lod — Stop 1 om 11 lod — Svensk Bibel, 1.»

Dessa inventarier, som alla hade tillhört Storkyrkan, hade räddats av Nils klockare. »Stadsens förmän» skänkte därför 1615 det ovan nämnda silverstopet om 11 lod till »Nils Kläckare för det han förwarade Kyrkiones Sölffur undan fienderna».

Kyrkans skrud, dess ganska stora boksamling och övriga inventarier hade gått förlorade,¹⁹ men redan under år 1613 blev »aff gudfructiga och fromma menniskior skenkt och giffuit til then lilla kyrckiones oprettelse: 1 Altare Kläde aff sidentafft — 1 Altare Cappa aff brunt kartecken — 1 Altare Duk med utskären söm och fransar — 1 Bordduk med Röt silke» skänkt av »Welb. Fru Elin Tott (not 17)» — »1 Bordduk med vtskären söm och fransar» skänkt av »Hans Amfert» — »1 Bordduk aff huit lerrufft

Sågebreder», 8 st »före breder» och 6 st »före tellior» samt 2 806 st spikar av olika slag. Då inga gångjärn är uppgivna är det troligt att dessa stolar saknade dörrar.

Utom de vanliga bänkarna gjordes 1615 »try säthe ther folket sitter på i Kyrkian» och till dem användes 3 sågebräder och 12 st takspik. Det var alltså mycket enkla säten som förmodligen var uppställda längst bak i kyrkan. Emedan denna var trång så att den icke gav plats för alla kyrkobesökare, ordnades säten på kyrkogården för dem som icke fick rum inne. År 1619 »ähr giffuit M. Hans Fick för han hafr giordt 5 Sätthe som folket sitter opa, wthan för lilla Kyrkio dören». Sätena var anordnade på denna plats därför att predikstolen stod intill den lilla östra dörren till koret; där var det därför lättast att höra predikanten.

(lärt)» skänkt av »Niels Suenson» — »1 Dische kläde» — »1 Messe sarch» skänkt av borgmästaren »Lasse Per Olson» — »1 Sölff Kanna om 66 lod» skänkt av »Hustru Brita salig her Pedars efterleffuerska i Åby²⁰» — ett »Messings becken» — »1 Fint duk med fransar» — »1 Psalm book» och »1 Timmaglas med 4 Rum» båda skänkta av »Anders Person» samt »1 Primklocka om 3 mark» skänkt av »Hans Jönike».

Från den 12 september 1613 till den 13 mars 1614 är »Opbåret aff Ofret som ähr giffuit i hatten om söndagarna och helgedagar» 21 daler 10¼ öre penningar. Vid det nya räkenskapsårets ingång den 14 mars 1614 hade kyrkan fått en »Kista med Offerlåda» för kollekten. »Den 13 martii lades i Offer Kistan första gången 614.» Kistan tillverkades av »david snickare» för 5 mark. I densamma uppbars från den 14 mars till den 20 september 35 daler 17 öre. De enda inventarier som inköptes 1613 var en »offlate ask» för 2 öre, 2 handböcker som vardera kostade 2 öre och ytterligare en »Offlate ask» likaledes för 2 öre. Dessutom igenlöstes en »messebok» som varit pantsatt för 5 öre. En hornlykta inköptes även för 4 öre.

År 1614 fick kyrkan som gåva av »Diirich hultfogte» (not 12) en »Ofer pung»; 1616 uppges den vara förkommen. Av ej angiven person skänktes en »Sölffsked om 3½ lod». Nästföljande år 1615 avhände kyrkan sig två av sina i det föregående omtalade silverkannor. Den ena som vägde 40 lod och som räddats undan fienden »haffuer Ehrwürdige M. Hans Superintendens bekommit för peng:r som han hade wtlagdt för Kyrkioherdegårdens byggning». Den av hustru Brita 1613 skänkta silverkannan om 66 lod »haffer wälacktad Gudmund Gudmundsson bekommit för 50 dal:r peng:r som han försträckt till Scholestuffans byggning». Den primklocka »som war föräkrat till Kyrkian är leffuereradt till Hospitalen», antagligen som lån, ty Storkyrkan har senare en primklocka (s 327). Under samma år 1615 fick kyrkan ytterligare ett flertal gåvor. »Truls skräddare» skänkte ett »diskekläde med lad» och »Her Lars i Liungby²¹ effter S. Ingemar Snickar» en »Sölffkädh om 5½ lodh». »Zackarias Semphemakare» gav ett »Mässings Beken» och »Hans Amfert» och »Jacop Hoff» vardera en »Messingsliusastaka» med en arm och 2 pipor. »Hustru Christin S. Oluff Silwesters effterleffuerska med sina döttrar» skänkte en »Mässhake aff rööth Sammet».²²

År 1616 sålde kyrkan även den silverkanna vägrande 39 lod som 1611 hade räddats undan fienden. I årets inventarium hade tillkommit 4 st »Liusapipor aff Järn» och 2 st »Swarfade Liusastakar aff Trädh på Altaret» samt 4 st »Små liusastakar». I gåva erhöles en »Messing Lius Crona med 6 Pipor» av »Fru Brita S. Knut Kyls Effterleferska»²³ och av »Hans Janeke Sölff 20 lodh der i bland en Skedh om 3 lodh». »Niels klockare» skänkte en »Sölff skedh om 4½ lodh» och »Niels Halustadh» en annan sådan om 2½ lod. »Zackarias Semskmakar» gav ett »Trädhkors». I nästföljande inventarium benämnes det ett »Trääkors Beläte» skänkt av »Zackarias Semphemakare» och bör sålunda ha varit ett krucifix av trä. Som inkomst »Aff de Dödes Lägare stadh år 1615 och 1616» är utom penningar bl a upptaget »1 st. Förgyllt Belte om 19 lodh», »1 st. Sölffskedh om 2½ lodh», »1 st Förgyllt Belte medh [fuktskada] om 15½ lodh» samt »Sölff:r 4 skedar och et lit. st[ycke] Sölff» tillsammans 12 lod. 1616 gav »Esbiörn» för lägerstad åt sin hustru »Båre Kläde 5 alnar» jämte penningar.

År 1617 skänktes av »Zackarijas Semskemaker» 2 st. »Tenn Liusestaker» som tillsammans vägde 9 mark och av Magnus Buckert²⁴ en »Messingh Liusapipa om 1 mark». Vidare är samma år »förähritt wthi Liibeck till Ett Altarkled Kappa och Duk». Då gav även »M. Hans Kyrkeherrens²⁵ Barn 1 Sölff stop om 12¼ Lodh» för lägerstad. Kyrkan betalade 1617 till »Benedicto Snickare» 3 mark pänningar »för en Lijkbår och en Båga han gjorde». 1618 gav »Hans Emfert» ett »Timglass medh 4 Ruhm». »Den 8 Februarij [1618] haff:r S. Mester Hans Superintendendes Effterleferske hustru Margreta Förährat Till Kyrckan 1 st. Sölff stop Weger 50 lodh.» Samma år betalades 2 mark till »Per guldsmedh för hann botade och gjorde Reen en Sölff Kanna²⁶».

Vid 1618 års utgång ägde kyrkan följande föremål enligt »Inventarium från Hans Färkelos till Hans Amferss pro anno 1618»: »Förgylt Kalck mz Pateen 1 om 76 lodh — Förgylt Kalk med Paten 1 om 53 lodh — Nåkot förgylt Kalck mz Paten 1 om 44 lodh — Sölffperlor 16 str och ett llijtedh stycke af en kädie väger tilhopa 44 lodh — Förgylt bälte 1 om 18¾ lodh — Förgylt bälte med sten 1 om 15 lodh — Hwijt bälte 2 om 34 lod 2½ q. — Sölffstop 1 om 18¼ lod — Sölffstop 1 om 10 lod ½ q. — Sölffkanna 1 om 26½ lod — Sölffkanna 1 om 29 lodh — Sölffkanna 1 om 51 lodh 3½ q.

Mässingh och Theen. Liuse Crona med 6 Pipor 1. — Liuse Arm med 2 Pipor 2. — Liuse Arm med 1 Pipa 1. — Bäkene [av mässing] 2. — Thenstakar med 1 Pipa 2.

Kläder. Mässehake af Rött Sammet 1. — Mässesärck 1. — Altarkläde af Tafft 2. — Altar Cappa af Brunt Cartek 1. — Altar Cappa af Legatur 1. — Altarduuk med Wtskurin söm 1. — Altarduuk med Knyttning 1. — Förduuk med Rött Silke 1. — Förduuk med Wtskurin Söm och fransar 1. — Förduuk af Lärfft 1. — Duuk wnder Bäkenet med fransar 1. — Diskduuk med Ladh 1. — Diskkläde 1. — Packlakan 5 al:r. — Offer Pungh 1.

Böcker. Swensk Bibell 1. — Psalmbook 1. — Handböcker 2. — Mässebook 1.

Smått Godz. Timmeglaas med 4 Rum 2. — Öfläteasker 2. — Hornlyckta 1. — Kista med offerlåda 1. — Liusastakar af Jern med 2 pipor 1. — Liusapipor 4. — Suarfuade liusastakar 2. — Små

suarfade liusestakar 4. — Korss (tidigare kallat »crucifix beläte») 1. — Bookstool 1.»

Då Storkyrkans återställande framskridit så

långt att den kunde tagas i bruk för gudstjänst, överfördes Lilla kyrkans lösa inventarier till Storkyrkan.

Tyska kyrkan

Om tillkomsten av den tyska församlingen i Kalmar meddelar en handling i Palmskiöldska samlingen i UUB, återgiven av N J Löfgren, att år 1628 »om Påsketiden ankom till Staden itt skepp med hållstenare och med dem en Prest, som erhöllt Pfaltzgrefwens [Johan Kasimirs] och då warande Ståthållaren Åke Axelssons tillstånd att predika för det främmande folket». Flyktningarna hade lämnat sin hemtrakt för att undgå Tillys och Wallensteins framträngande arméer. Prästen hette Johannes Bülchius och hade varit kyrkoherde i S:t Michaelis i Donn i Holstein.²⁷ Tyskarna fick av konungen Lilla kyrkan upplåten till sig och bildade en församling som hade egna föreståndare valda bland det tyska borgerskapet i staden. Samlevnaden gick till en början friktionsfritt under den första prästen och hans närmaste efterföljare som skall ha hetat Wulff.

Uppgifterna om kyrkobyggnaden under den tyska församlingens tid är mycket fåtaliga och finnas i Storkyrkans räkenskaper; några räkenskaper för den tyska församlingen är icke kända. Det tycks ha varit endast de nödvändigaste reparationsarbetena som utfördes. Församlingens kyrkorättsliga ställning hade icke blivit närmare bestämd. Den betraktades av kyrkoherden och stadens myndigheter som ett annex till Storkyrkoförsamlingen. År 1639 sedan Tyska församlingen fått sin tredje pastor, Petrus Werftphüll²⁸ som var en mycket stridbar man, begärde den hos regeringen att få bilda eget pastorat, men denna begäran avslogs den 6 juni 1639. Det föreskrevs i stället uttryckligen att den tyska församlingen skulle lyda under stadens kyrkoherde som samtidigt var superintendent i Kalmar superintendentia. Tyska församlingen förbjöds även att använda Lilla kyrkan, utan tillhölls att hålla sin gudstjänst i Storkyrkan. En förnyad framställning om att få bilda eget tyskt pastorat avslogs av Kungl Majt den 3 mars 1643 och beslutet från 1639 fastställdes. Superintendenten Samuel Enander begärde

då att en särskild läktare skulle anordnas för tyskarna i Storkyrkan och så skedde (s 260).

Från 1643 höll tyska församlingen gudstjänst i Storkyrkan men under ständiga strider och sabotagehandlingar från Petrus Werftphülls sida för vilket utförligt redogjorts i *Bror Olssons* i not 28 citerade arbete. Den svenska församlingen bidrog från och med 1644 till kostnaden för dessa gudstjänster genom anslag till inköp av ljus.

1644 betalades dels 5 daler 20 öre kmt samt dels 9 daler till Tyska församlingen till ljusköp; för samma ändamål lämnades vax för 3 daler 24 öre. Ungefär motsvarande belopp utbetalades t o m 1648 till ljus i »ottesångspredikan». År 1649 utlämnades till Tyska församlingen »till ljus under ottesångspredikan» 3 lb talg och $\frac{1}{2}$ lb vax och 1650 fick församlingen samma mängder. Vid denna tid var dock församlingen stadd i upplösning. I 1649 års räkenskaper »Affskriffuas 50 D:K:M: med interesse som Kyrkian haffuer lånt Tyska församlingen att betala huselega för Tyske Prästen, effter som kyrkan haffuer tagit en Kalck i betalningh, som väger 34 $\frac{1}{4}$ lodh, afföres för den skull samma uthlänte Penningar, nembl. 25» daler dubbelt kmt. Nästföljande år 1650 »Ähr een Messings Crona inhängd i stora kyrkian medh 12 Pipor, som haffuer warit brukat wdhi Tyska kyrkian».

Den 27 februari 1652 behandlades tyske predikantens och hans hustrus stridigheter i äktenskapet inför konsistoriet »uthi welb. präsidentens» Christoffer Larsson Grubb och borgmästare Rosenlunds närvaro. Samma dag »framkommo twenne aff den tyska församlingen begärandes looff till att förselia sin messehaka, altarkläde och kalck om 37 lodh till att betala sin skuld medh om 107 dr kopp., som Ecclesia Germanica giordt haffuer».²⁹ Storkyrkans räkenskap för år 1651–52 meddelar att »effter befallning [är] kiöpt ett altarkläde från Tyska församlingen för 40 D:K:M:». »Dito kiöpt een

förgylt kalk aff Tyska församlingen om 36 lodh, kostar 36:16:— dlr dubb kmt.» År 1653 är i Storkyrkans inventarium uppförd »1 Messehake af blå dammaskt medh 2 rader gulknytningh och 1 rad band emellan af Tyska församlingen». Tydligt har Storkyrkan köpt även den. Detta är antagligen sista gången Tyska församlingen omtalas i Storkyrkans räkenskaper. Församlingen hade avvecklats i enlighet med myndigheternas beslut.

Vid stadens brand 1647 tycks även Lilla kyrkan ha blivit avbränd eller svårt skadad. Den blev dock nödortfött iståndsatt till tak och väggar och upp-

läts 1651 till förvaringsrum för stadens byggnads-materialier. Därjämte tilläts de närmast boende husägarna att för sina behov avplanka vissa delar av rummet till vedbodas och andra förrådsutrym- men; »inom norra muren» hade rådstugan sin ved- bod.⁸⁰ Huset stod dock kvar endast ganska kort tid. Redan 1647 hade borgerskapet underrättats om att staden skulle förflyttas till Kvarnholmen och såväl fästningsverk som bebyggelse demoleras. Det skedde under de tre följande årtiondena. Då lades gamla stadens område med hänsyn till slottets försvar helt och hållet utan bebyggelse (s 290)⁸¹.

Noter

1. Se vidare härom *Martin Olsson*, Sancta Birgittas kyrka — Lilla kyrkan i Kalmar gamla stad. Fornvännen 1968 s 168 ff.
2. *Tänkeb* s 83: 24 ff.
3. *Ibidem* s 92: 6 ff. — Hon hette *Margitta Nigelsdotther*.
4. *Ibidem* s 99: 14 ff.
5. *Vadstena klostets jordebok*, år 1900 utg genom Carl Silfverstolpe (Hist handl 16), s 148 f.
6. *Tänkeb* s 100: 11 ff.
7. *Tänkeb* s 103: 29 ff.
8. *Ibidem* s 61: 8 ff.
9. *Ibidem* s 46: 13 ff.
10. *Tänkeb* s 40: 3 ff.
11. Om denna bild se *Martin Olsson*, Erik Dahlbergs bilder av Kalmar gamla stad och deras värde som historisk källa. Fornvännen 1968 s 31 ff.
12. Kalmar domkyrkas räkensk, bunt 1, häft 1 s 2. — *Nils Svensson* var klockare (s 334) och »*Dirick Hultfoug*» (»*Dürich hultfogde*», »*Dirich Håltfång*») slottsbygg- mästare (s 336, not 35 a).
13. Här har först skrivits »*offuerste*» men det är överstruket och med samma hand efterföljt av »*österste*».
14. Se vidare *Martin Olsson* i *Fornvännen* 1968 s 32. — *Johan Beronius*, adlad *Björnstjerna* (1729–1797), biblio- tekarié hos kronprins Gustaf, sedermera Gustaf III 1762– 1789. Avsked med lagmans titel; ledamot av VHAA 1793 (*Elgenstierna* I s 419). — *Jonas Carl Linnerhielm* (1758–1829), protokollsekreterare, landskapstecknare och författare, bosatt på Ebbetorp nära Kalmar.
15. *Ibidem* s 41 f.
16. För det egna »*Sacramentsbruket*» användes år 1614 »*Messo win 11 ½ Kanna*» och »*Öffläter (oblater) 11 hundrat*» dvs 1320 st. Man finner härav att folkmängden omedelbart efter Kalmarkriget var liten.
17. *Elin Tott* till Vinstorp, † 1632 6/3. Gift 1595 m ståt- hållaren på Kalmar slott (1599 och senare i flera om- gångar) *Hans Eriksson Ulfsparre* till Broxvik nr 9, † 1616. Han hade bl a Värnanäs i förläning.
18. *Börje Olsson* blev sedermera borgmästare i Kalmar 1641– 1644. Han nämnes »*salig*» 1648 14/6 (H s 198).
19. En del av boksamlingen räddades även, men ansågs obehö- vlig för kyrkan, varför den indrogs till staten. Den skänktes sedan till presidenten Grubb (s 461 f). — Om *Nils klockare* se bl a s 234.
20. Hustru *Brita* var änka efter kyrkoherden i Åby *Petrus Jonæ Biörn* (1581–1612; *Herdaminne* 2 s 128 f). — Löf- gren (2) 1830 s 94 uppger att silverkannen skänkts till S:a Britas kyrka, men detta står icke i handlingen. Upp- giften visar därför att redan Löfgren ansåg att Lilla kyrkan var S:a Britas.
21. *Laurentius Olai*, kyrkoherde i Ljungby 1614, därifrån transporterad till Söderåkra där han var kyrkoherde 1623–41 (*Herdaminne* 3 s 153).
22. »*Oluff Silvester*». Enligt *Sylvander* del 3 (rättelser) var Johan Sölvester (död 1605), borgmästare i Kalmar. I del 4 s 118 uppger Sylvander hans förnamn vara Olof. H s 236 uppger namnet vara Johan. Han hette emellertid Olof, ty i 1619 års räkensk (s 189 v) finns följande an- teckning: »S Hustru Kirstins Oluff Sylvastens Testa- mente finns I Förähringarna».
23. Konung Karl IX donerade 1603 Vadstena gård på Skäggenäs norr om Kalmar som frälse till amiralen *Knut Kijls* änka, fru *Brita Olofsdotter*, för hennes mans trogna tjänsters skull. I donationen ingick två hemman, Boda och ett hemman Ref jämte torpet Slättås och Rockne- kalvs holme. Hon levde ännu 1649. Knut Kijl dog 1603. Han hade 1602 byggt sätesgård på Vadstena (*Manne Hofrén*, Skäggenäs, en småländsk kustbygd. KLMedd XXXII [1944] s 76. — *Elgenstierna* IV s 124.)
24. *Magnus Buckert*, se s 448, gravsten nr 195, Frigelius s 271.
25. »*M. Hans Kyrkeherren*» var superintendenten och kyrko-

- herden i Kalmar *Johannes Petri Ungius* 1607–1617. Född omkr 1570, död 1617 (*Herdaminne* 1 s 12).
26. *Per Guldsmed* var verksam i Kalmar 1617. År 1626 nämndes han rådman. Förmodligen är han identisk med Per Johansson, vilkens silver värderades d 22 nov 1647, då han förmodligen var död (H s 64 f).

27. *Löfgren* (2) s 94 f.
28. *Bror Olsson*, Petrus Werftphülls vedervärdigheter. S Kristoffers gilles krönika XVI–XVII s 5 f (1943).
29. *Bror Olsson* 1943 s 15.
30. *Löfgren* (2) s 94 efter magistratens prot 8/9 1651.
31. Se härom *KSH* III, s 119 ff.

Summary

SAINT BRIDGET'S CHURCH OR THE SMALL CHURCH

When Kalmar was sacked in 1611, Saint Bridget's Church or the Small Church—unlike the Great Church—was not burned down. It was therefore repaired immediately after the Peace of 1613 to be used during the long time it was expected to take to restore the Great Church. The detailed accounts show that the Small Church had a rectangular, single aisle plan, and was *c* 12 m wide inside; the length has been assumed to have been about twice the width. Figure 328 shows an attempted reconstruction of the plan. The church was built of stone of an unknown kind, and was oriented approximately east–west. The exterior was plastered or limewashed and the church had a double-pitch roof covered with pantiles, and with a spirelet in which the bell was hung. The main entrance was in the west wall, and there was a south entrance into the chancel. There were six windows in the south wall, arranged probably as shown in figure 328, and there was most likely a similar group of windows in the east wall of the church. Under the church were three cellars, let during the 17th century for secular use. The great attic of the church was used in the same way; it had a door with a hoist in the west gable.

The church had a flat wooden ceiling. The westernmost part of the church was partitioned off to make a porch by a half-timber wall. Above the porch was a gallery. The floor of the church was a wooden one. The walls were white-washed and the flat ceiling painted greyish-blue.

The wooden altar was in the middle of the east wall. A “painted picture”, donated in 1614, probably served as an altarpiece. The pulpit was by the south wall, to the west of the chancel entrance. East of the same entrance stood the bishop's throne. In the chancel were also stalls for the priest, women, the burgomaster and the fortification master. Otherwise the whole church was equipped with pews for the burghers on both sides of the central alley. Since the church

was too small for the whole congregation, there were five wooden benches in the churchyard by the chancel entrance for those who could not get seats inside. They could hear the sermon through the open door.

Only a Bible and the communion silver of the Great Church were rescued in 1611. They were used in the Small Church when services could be held there. During building the church acquired new furnishings, mainly in the form of donations. When the restoration of the Great Church had proceeded so far that divine service could be held there, in June 1624, the loose furnishings were transferred from the Small Church to the Great Church. They are described together with the other furnishings of the Great Church.

GERMAN CHURCH

Around Easter, 1628, a ship came to Kalmar with German refugees, among them a clergyman. They had fled from their homes in Holstein to avoid the advancing Imperial armies. They begged and were granted permission to use the Small Church for their services. They soon established a German congregation with their own leader, but the ecclesiastical-legal status of the congregation was never defined. It was regarded as an annex-parish to the Great Church. In 1639 the German congregation requested the right to form an independent parish, but this was denied them. At the same time, it was decided that the German congregation was to be under the vicar of the town. The congregation was also forbidden to use the Small Church; German services were to be held in the Great Church. When the Germans complained that they had no place of their own in the church, a special gallery was built in 1643, in the North Chancel in the westernmost part of the row of chapels (p 347, plate VIII b). After some dissension the congregation was dissolved in 1653, and became part of the parish of the Great Church. Its few articles—chalice, altar-cloth and chasuble—were sold to the Great Church, and are described among its furnishings.

SVARTBRÖDRAKLOSTRET

Byggnaden

Staden hade under medeltiden ett kloster tillhörande Dominikanerorden. Det var ett av de äldsta i landet inom denna orden. Det finns något olika uppgifter angående grundläggningsåret, den pålitligaste i en samling anteckningar rörande viktigare händelser som skrivits av en dominikanermunk under början av 1300-talet. Den meddelar att dominikanerkonventen i Lödöse och Kalmar grundades år 1243.¹ Klosterkyrkan var invigd till Vår Fru. Påven Bonifatius IX utlovade den 23 januari 1401 avlat åt dem som på vissa bestämda dagar besökte Jungfru Marie kyrka i Kalmar, vilken tillhörde predikareklostret där, och bidrog till dess reparation.² De medeltida uppgifterna om klostret gäller i övrigt nästan uteslutande gåvor och meddelanden om bröderna, särskilt om deras förflyttningar mellan olika kloster inom orden och om deras befordringar, och dessa uppgifter är sammanförda av Frigelius och av Per Gustaf Berggren i den senares arbete Kalmar dominikanerkloster,³ till vilket hänvisas. Den äldste prior vars namn är känt hette Thorstanus (1288, 1289). Han beseglade den 4 nov 1299 i Kalmar ett gåvobrev av prästen Henrik i Runsten (D S nr 1289). Hans sigill är vidhängt detta brev. Det visar Marie bebådelse och har omskriften S.P.ORIS F[RATRVM] ... [KALM]ARNIE.⁴

I södra delen av stadens medeltida ringmur fanns en port som kallades »Munkeporten» och omedelbart väster därom Munketornet i samma ringmur (fig 147). Där innanför på området omedelbart intill borgens vallgrav och väster ut över en del av Nya kyrkogården har klostret varit beläget och där har även grundrester av dess byggnader påträffats varom mera i det följande.

Enligt reduktionsbeslutet vid Västerås riksdag 1527 skulle klostren och deras egendom indragas till Kronan. Beslutet väckte som bekant mycken ovilja, särskilt i Dalarne och i Småland. I april 1529 måste Gustav Vasa därför söka lugna Kalmar stads invånare genom en försäkran att »wm the munke clöster

ther äre j bijn äre wii ganske wel tiil fridz att thet bliffuer oc the ther jnne som ther inne bliffue wille wij haffue än ingen förmenth att wåre j clöster så wele wij icke heldre förmena thesse willen i noghit giffue them tiil föde thet late ui altiud skee».⁵ Munkarna fanns också kvar och behärskade sin egendom ännu 1531. Den 15 februari detta år sålde klostrets siste prior Nicolaus Hwith »med sitt konvents samtycke» en klostret tillhörig gård.⁶

På riksdagen i Västerås 1544 godtogs ett program för utbyggnad av rikets fasta försvar vilket även gällde borgen i Kalmar. Den skulle utbyggas till en modern fästning och för denna utvidgning låg klostret i vägen och måste därför rivas. Redan i november 1544 skrev konungen till befälhavaren på borgen Germund Svensson (Some) att han skulle bygga ett stall »på then slätte plattz in mot Clöstrett, doch longz vt med Stadzmuren, Szå att thenn ene wäggen aff Stallet bliffuer Stadzmuren, och alle Hesterne wände sich vt mott dagenn, och bakenn mot Stadzmuren.»⁷ Nästföljande år började man riva klostrets byggnader. De därvid erhållna materialerna användes till fästningsbygget och slottets ombyggnad och på grund därav finns vissa notiser om klostret i slottets byggnadsräkenskaper. De meddelar att 1545 är uppburet »Aff Closter tornett vdj Calmare» »8½ hudrat» d v s 1020 st takspik, 93 st »Wrecklinger»

Fig 329. Plan visande läget av utgrävda rester av Svartbrödraklostret i Kalmar påträffade vid Sven Rosmans utgrävning år 1925 (helsvarta på planen) och vid Harald Åkerlunds år 1932–33 (snedstreckade). Därunder rester av Gamla stadens ringmur (helsvart). Ritning av John Söderberg 1975 efter skiss av H Åkerlund i S Kristoffers gilles krönika IX–X (1936).

Plan showing the situation of excavated remains of the Dominican monastery in Kalmar, found during Sven Rosman's excavations in 1925 (black in the plan) and during Harald Åkerlund's in 1932–33 (hatched). Below are remains of the wall of the Old Town (black). Drawing by John Söderberg, 1975, after a sketch by H Åkerlund in the Chronicle of St Christopher's Guild, IX–X (1936).

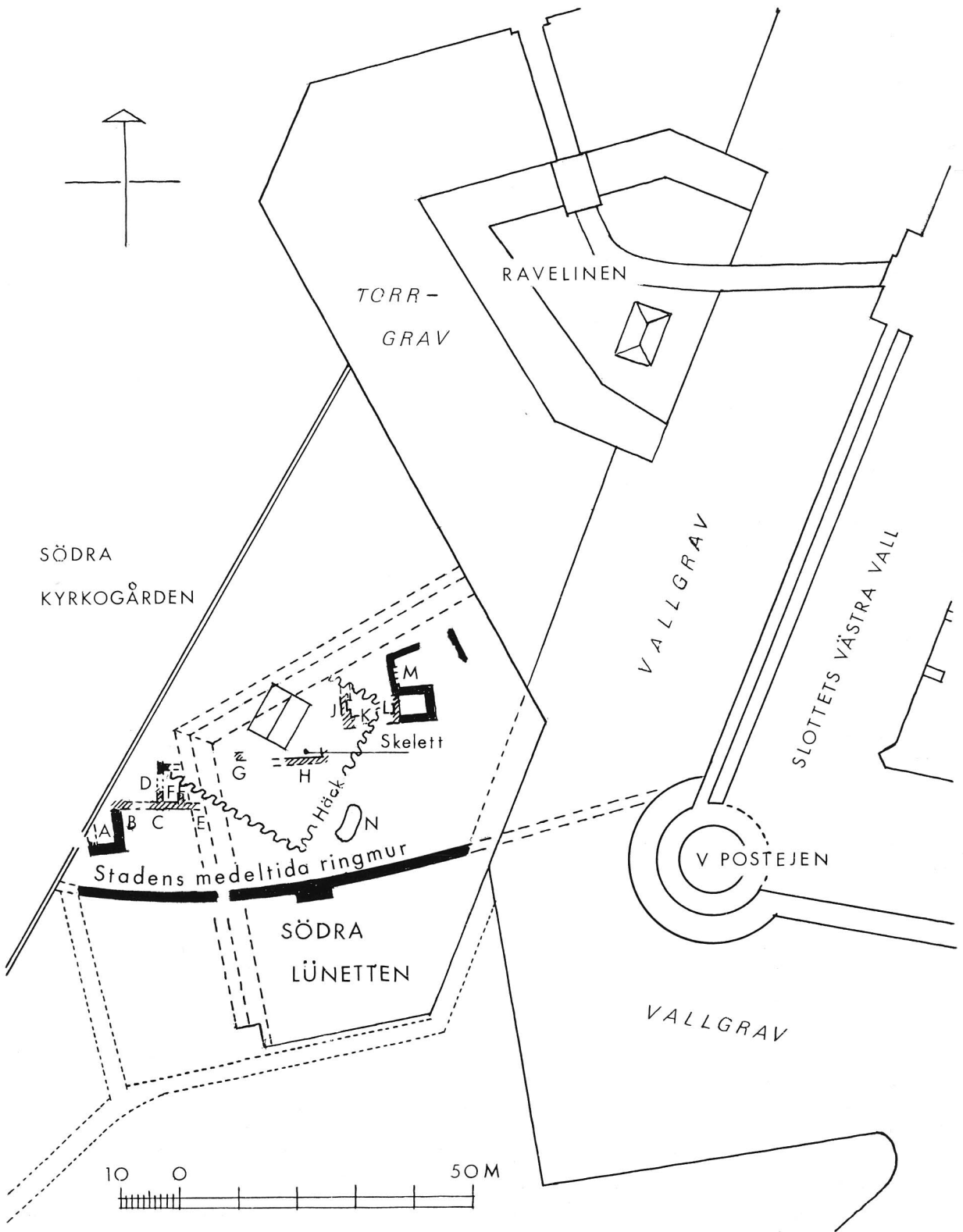

Fig 330. Svartbrödraklostret i Kalmar. Utgrävd del av grund vid C, E, F på planen fig 329. Foto H Åkerlund 1932 eller 1933.

*Dominican monastery in Kalmar.
Excavated section of the foundations
at C, E, F in the plan in figure 329.*

och 3 st »Järnn bultar». Samma år »är tagett aff Closterspirenn, Staffiernn 1 lb 8 m. p:dt» samt »aff Klostrit Järn galdror 1 st.»⁸ Nästföljande år 1546 »är utgiffuitt till Slotzens bijgningh» bl a »Clöster spiir 1 st:e».⁹ Klosterkyrkor skulle icke ha torn, men fick ha takryttare eller annan anordning för upphängning av klockor. Då så mycket spik tillvaratogs vid rivningen av klostertornet är det troligt att det varit av trä och varit samma byggnadsdel som kallades klosterspiran, dvs en takryttare av trä på kyrkan i vilken klockan hade hängt. År 1546 är vidare »vp[urij]t aff Clöstredt, Döreiärn 5 st:r» och »Murhakar 3 st:r» samt »gammalt järn» 12 lp

som jämte virket i den ovan omtalade »Clösterspiir» användes till slottsbygget.¹⁰ Det är troligt att man i fortsättningen använde befintliga inredningsdetaljer i klostret till byggnadsarbetena på slottet. Byggnadskropparna fick troligen stå kvar till dess man behövde stenen till fästningsverken och gravstenarna till golv och trappsteg i de nybyggda trapporna i slottet. Postejan vid den södra änden av den nybyggda fästningsvallen väster om slottet, nu kallad Västra postejen, som började byggas 1549 är till stor del byggd med tegel från klosterbyggnaderna. I murkärnan ingår nämligen bl a medeltida formtegel från valvstrålar och fönsteromfattningar.

Fig 331. Svartbrödraklostret i Kalmar. Utgrävd grundmur av gråsten vid H på planen fig 329. Vid murens högra (norra) sida fanns rester av ett kalkstensgolv (borttaget på bilden). Under golvet fanns skelett i flera lag över varandra med huvudena i väster. De översta skeletten var rubbade, de undre orörda. Foto H Åkerlund 1932 eller 1933.

Dominican monastery in Kalmar. Excavated foundation wall at H in the plan, figure 329. By the right (N) side of the wall were found remains of a limestone floor (removed in the picture). Under the floor were several layers of skeletons with the heads oriented to the W. The top skeletons had been disturbed, the lower ones were undisturbed.

Fig 334 visar en vid grävningsundersökningen på klosterområdet funnen formsten av tegel. Sådana och andra formstenar ingår i västra postejens murverk.

Första gången efter 1546 som klostret omtalas i slottets byggnadsräk är år 1553. Då »äre giorde på et torn som nederbröt ved Klosteret, Hiälpe daxuerker 117 st».¹¹ Räkenskapsföraren använder varken benämningen klostertornet eller klostrets torn utan tornet vid klostret. Som redan nämnts är det icke troligt att klosterkyrkan haft torn. Det är därför möjligt att tornet vid klostret varit antingen ett torn i stadsmurens sydöstra del öster om Munkeporten,

som kan ha rivits i samband med slottsgravens utvidgning, eller ett torn på fastlandssidan mitt för bron över den medeltida vallgraven. Även det sist nämnda måste rivas om vallgraven skulle kunna breddas. Klosterbyggnaderna var helt nedrivna och området planerat år 1554 då man började nyanlägga en trädgård på platsen. Den utvidgades och förskönades av både Erik XIV och Johan III.¹² Då danskarna belägrade slottet 1611 gick striden fram över bl a trädgårdarna framför slottet och i 1614 års slottsräk säges att de »ähre förbrände» och samma uppgift lämnas ännu 1618.¹³ Några lämningar av klosterbyggnaderna har säkerligen icke funnits ovan jord

på 1600-talet.¹⁴ Under 1700-talet lades ett utanverk till slottet, en sk lünett, över det forna klosterområdet i enlighet med ett av 1724 års fästningskommission upprättat förslag.¹⁵

Arkitekten Sven Rosman påträffade vid av honom 1923–26 företagna grävningsundersökningar på Gamla stadens område en del grundrester efter byggnader på klosterområdet mellan slottets vallgrav och Nya kyrkogården. De är inlagda på den översiktskarta som tillhör hans grävningsberättelse.¹⁶ En ytterligare undersökning utfördes hösten 1932 och våren 1933 av Harald Åkerlund.¹⁷ Fig 329 visar en sammanställning av de vid de båda undersökningarna påträffade resterna och deras lägen i förhållande till slottet och angränsande delar av stadens medeltida ringmur. Den senare finns angiven på planen. Det var endast delar av byggnadernas grunder som påträffades. Murverket var helt borttaget. Grunden vid *A* på fig 329 var 1,5 m tjock, vid *B* var den 1,15 m och muren *D* ännu något tunnare. I hörnet mellan *B* och *D* utgjordes grunden av ett enda mycket kraftigt gråstensblock, fig 330; vid *G* rest av en undergrund på ungefär 1 m djup. Vid *H* fanns en mur av gråsten ungefär i östvästlig riktning och invid dess norra sida rester av ett golv av kalkstensplattor. Under dessa golvrester påträffades

en mängd skelett som låg längs muren i flera lager över varandra alla med huvudena i väster och fötterna i öster. De överst liggande var rubbade ur sitt läge. De lägre liggande var orubbade. De understa skeletten låg på 2 m djup direkt på morängrusbotten. Inga fynd av något slag fanns i samband med skeletten. Utgrävaren framhåller, att de funna skeletten icke kan ha tillhört en massgrav från någon av striderna kring slottet utan att de tillkommit vid reguljära begravningar. Det kan tänkas att dessa skett antingen i klostrets korsgång eller i själva kyrkan. Med det läge muren *H* har är bådadera möjligt.

En mur av 1,25 m tjocklek fanns vid *J* samt en tillstötande 1,5 m tjock mur vid *K*. Söder om muren *K* fanns ett golv av kalkstensplattor och i muren *J* på östra sidan en nisch 1,37 m bred och ca 55 cm djup. Den visar att östra sidan sannolikt var murens insida. Vid muren *L* fanns en nisch på västra och vid *M* tre sådana på östra sidan. De vid grävningen gjorda fynden var obetydliga; det viktigaste var en del av en dopfont, som kan ha tillhört klostret. Se därom nedan. De utgrävda grundresterna ger knappast någon ledning för en rekonstruktion av klostrets plan.

Inventarier

Kalk

Löfgren 1828, s 85 not 3, meddelar att på en »omarbetad» kalk i Lönneberga kyrka Aspelands härad »lästes i longobardisk munkstil: Calicem isthem dedit Clenmeth Boch de Verendia conventui Calmarnensi. Orate Deum pro eo et suis». — Denna kalk gav Clenmet Boch från Varend till konventet i Kalmar. Bed till Gud för honom och hans anhöriga. — (Benzelii saml, Linköp Biblioth Cod XXXII.) Kalken finns numera icke i Lönneberga kyrka.

I förteckningarna över indraget silver enligt beslutet vid Västerås riksdag 1527 saknas dominikanerklostret i Kalmar.

Dopfont

Vid utgrävningen på klosterområdet påträffades en bit av en kalkformad godronnerad dopfont av kalk-

sten (fig 332). Ett förslag till rekonstruktion av funten visar fig 333. Typen har stor spridning i hela landet och lever under lång tid från 1200-talets senare hälft och framåt. Det funna stycket är antagligen en del av klosterkyrkans dopfont. KLM inv nr 22766.

Gåvor av lösa föremål

Johannes Witta »presbyter och curatus» i Kläckeberga gav i sitt testamente daterat 1 december 1451 till klostret ett epistolarium, en målad silvervas och ett calidarium. — Ett epistolarium var en samling av apostlabrev ur Nya testamentet och ett calidarium var en kittel i vilken vatten uppvärmdes till bad.¹⁸

Fig 332. Fragment av dopfunt av kalksten från omkring 1300 funnet på Svartbrödraklostrets område intill Kalmar slott 1933. KLM inv nr 22766. Foto R Näslund 1971.

Fragment of a limestone baptismal font dating from around 1300, found in the area of the Dominican monastery close to Kalmar Castle in 1933.

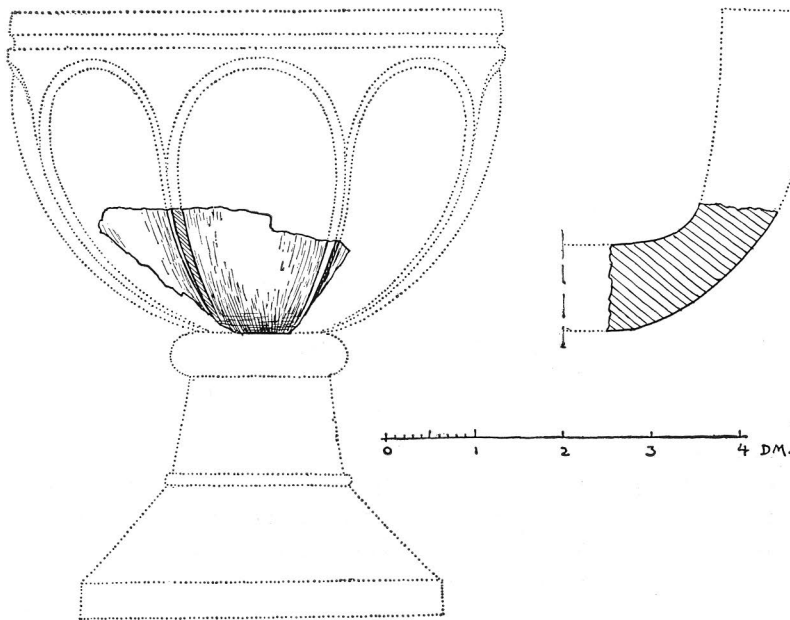

Fig 333. Förslag till rekonstruktion av dopfunten, med utgångspunkt från fragmentet fig 332 av H Åkerlund i S Kristoffers gilles krönika IX-X 1936.

Attempted reconstruction of the baptismal font, based on the fragment shown in figure 332, by H Åkerlund in the Chronicle of St Christopher's Guild, IX-X, 1936.

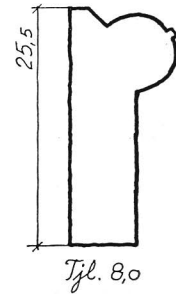

Fig 334. Formtegel funnet vid grävningsundersökning. Ritat av J Söderberg 1975.

Moulded brick, found during excavation.

Noter

1. »M^oCC^oXL^oIII^o venit conuentus lodhosiam et kalmarniam» (HH.7 s 3. Stockholm 1870). Andra mindre troliga uppgifter är att klostret grundades 1232 eller 1234 (*P G Berggren*, Kalmar dominikanerkloster, KLMedd IV. Kalmar 1904 s 5).
2. ... »ecclesia beate Marie virginis domus Kalmarnensis fratrum ordinis predicatorum Lincopensis diocesis» ... (S D suppl t åren 1401–20 s 3).
3. *P G Berggren* s 3–19.
4. *Bror Emil Hildebrand*, Svenska sigiller från medeltiden, serie 2 nr 76. Stockholm 1862.
5. *G V R* 6 s 43.
6. *Berggren* 1904 s 8 och 18 efter Silfverstolpes saml i RA.
7. *G V R* 16 s 722.
8. *Smål* 1545 nr 10 A. — Dessa uppgifter förekommer var för sig på skilda ställen i räkenskapen. *Berggren* a a (s 18) har sammanfört uppgifterna från år 1545 under en gemensam rubrik: »Item annamadh aff Clöster tornett vdi Calmar» och där upptagit även ytterligare ett par poster däribland »Järnn galdror, 1 st.» Om »Clöster tornett», såsom antagits, har varit en takryttare är det icke troligt att det funnits något järngaller i densamma. Det står icke heller i räkenskapen att gallret tagits från klostertornet. Notisen lyder: »Opbyrdh på Jerngaldror. Item annamath aff Klostrit. Järn galdror 1 st.» (f 66 r). Detta är den enda post som förekommer under denna rubrik.
9. Båda uppgifterna i *Smål* 1546 nr 11.
10. *Ibidem*.
11. *Smål* 1553 nr 5 A.
12. *KSH* II s 299 ff.
13. *KSH* II s 206.
14. *Sylvander* (II: 3 s 196) uppger att den kände samlaren D G Nescher »som 1660 besökte staden och besåg lämningarna af Munkeklostets nedbrutna murverk berättade, att Munkeklostret låg strax vid slottet innanför Munkeporten vilken ännu var i behåll 1676». Uppgiften har sedan upprepats efter *Sylvander* av *Berggren* (s 5) och av praktiskt taget alla som yttrat sig om svartbrödraklostret i Kalmar. *Sylvanders* källa har varit *Löfgren* (2 s 93, not). *Löfgren* har fått uppgiften från volymen *Antiquiteter ifrå Calmara Superintendentia*, som tillhört Antikvitetskollegiets samlingar och som nu tillhör KB och har sign F1 9: 4. Uppgiften i denna handling lyder: »Ett Kloster hafwer och warit straxt wid Slottet wid den platzen som kallas Munkeporthen, utaf det gissas porten sit namn fått hafua». Årtalet 1660 nämnes icke. Däremot står på handlingens sista sida: »Antiquiteter ifrån Calmar Stift inkomne den 4 Octob:1668». Uppgiften att Nescher skulle ha sett de nedbrutna lämningarna av klostret är *Sylvanders* tillägg. Det är helt ogrundat och Nescher kan icke ha sett lämningarna 1660. Han föddes 1753 och dog 1827. Se vidare *Martin Olsson*, Sancta Birgittas kyrka — Lilla kyrkan i Kalmar gamla stad, Fornvännen 1968 s 166 ff.
15. Kommissionens förslag *KSH* III s 163 ff och 4 pl 90.
16. *Rosman*, Berättelse om utgrävningarna 1923–26 i Gamlestan i Calmar (S Kristoffers gilles krönika IV fig 3, Kalmar 1926).
17. *H Åkerlund*, Dominikanerklostret i Kalmar (S Kristoffers gilles krönika IX–X s 37 ff. Kalmar 1936).
18. *Berggren* s 7. — *Tänkeb* s 223 uppger att *Johannes Witta* 1411 var präst och 1426 prost i Kalmar (s 54: 26).

Summary

During the Middle Ages there was a Black Friars monastery at Kalmar. It was inside the city walls in the southernmost part of the town, close to the Castle (fig 94). The monastery church was dedicated to Our Lady. There are several dates given for the foundation of the monastery, the most reliable being 1243. At the Reformation, 1527, it was decided that the property of the monastery was to go to the Crown, but this aroused great opposition and its execution was postponed. As late as 1531 the prior, "with the approval of the monastery", sold real estate. When the Castle was enlarged

and modernized in the 1540's and 50's the monastery buildings were demolished and the material used in the Castle. There are now no visible remains of the monastery. Excavations made during the 1920's and 30's revealed only insignificant remains of the foundation walls (fig 329). They give hardly any information on which to base a reconstruction of the plan of the building. The greater part of a chalice-shaped font, which had undoubtedly belonged to the monastery, was found during the excavations (figs 332 and 333). Nothing now remains of the other furnishings.

Förkortningar

aa	anfört arbete.	Kulth lex	Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid, 1–, Malmö 1956–.
ATA	VHAAA ntikvarisk-topografiska arkivet, nu i Raä, Sthlm.	Källström	O Källström, Medeltida kyrksilver från Sverige och Finland förlorat genom Gustav Vasas konfiskationer, ak avh, Sthlm 1939.
B 1900	Fabian Bæhrendtz, Kalmar domkyrkas gravar och epitafier (KLMedd II), Kalmar 1900.	Löfgren	N I Löfgren, Kalmar och dess stift i Småland 1–2, Kalmar 1828–30.
B 1902	Fabian Bæhrendtz, Striden om Kalmar år 1611 (KLMedd III), Kalmar 1902.	Nord fam bok	Nordisk familjebok, 2 uppl 1–38, Sthlm 1904–1926.
B 1907	Fabian Bæhrendtz, Grafstenar i Kalmar museum (KLMedd V), Kalmar 1907.	RA	Riksarkivet, Sthlm.
B 1914	Fabian Bæhrendtz, Anteckningar om Kalmar domkyrka (KLMedd VIII), Kalmar 1914.	Raä	Riksantikvarieämbetet, Sthlm.
B 1918	Fabian Bæhrendtz och Joh Wickbom, Anteckningar om Kalmar domkyrka III. Tjänstemän (KLMedd X), Kalmar 1918.	RD, rdr	riksdaler.
B 1920	Fabian Bæhrendtz, Anteckningar om Kalmar domkyrka IV. Domkyrkans ekonomi (KLMedd XI), Kalmar 1920.	reg	registratur.
dlr dubb kmt	daler dubbelt kopparmynt.	KHKn	K H Karlssons saml om medeltidsätter i RA.
dlr kmt	daler kopparmynt.	Riksr prot	Svenska riksrädsprotokoll, Sthlm 1878–.
dlr smt	daler silvermynt.	Rosman	Berättelse om utgrävningarna 1923–26 i Gamlestan i Calmar av Sven Rosman, S Kristoffers gilles krönika IV, Kalmar 1926.
domb	Kalmar stads dombok i VaLA.	RPB	Svenska Riksarkivets pergamentsbrev I–III, 1351–1400, Sthlm 1866–1872.
DS	Diplomatarium Suecanum. Fr o m år 817–, Sthlm 1829–. Se även SD.	RR	Riksregistraturet, RA.
Elgenstierna	G Elgenstierna, Den introducerade svenska adelns ättartavlor, Sthlm 1925–1936.	räk, räkenk	räkenskaper.
F	Analecta Frigeliiana, manuskript av Petrus Frigelius från omkr 1750, KLB.	SAOB	Svenska akademins ordbok 1–, Lund 1893–.
GVR	Konung Gustaf I:s registratur I–, utg av RA, Sthlm 1861–1916.	SD	Svenskt Diplomatarium 1–6 (t o m år 1355) och ny ser 1–4 (åren 1401–1420), Sthlm 1829–1974. Se även DS.
H	Gunnar Håkansson, Kalmar och kalmarbor under 1600-talet, Göteborg 1944.	SHM	Statens Historiska Museum, Sthlm.
Herdaminne	Bror Olsson, Kalmar stifts herdaminne, 1–4, Kalmar (tr i Lund) 1947–1951.	Smål	Smålands handlingar, RA (KA).
HH, Hist Handl	Historiska Handlingar, Sthlm 1861–.	SRA	Svenska riksdagsakter, Sthlm 1931–.
HT	Historisk Tidskrift.	Sv biogr lex	Svenskt biografiskt lexikon, Sthlm 1918–.
inv	inventarieförteckning, inventering.	SvK	Sveriges Kyrkor, konsthistoriskt inventarium, vol 1, Upps 1912; vol 2– Sthlm 1913–.
KA	Kammararkivet, Sthlm (nu i RA).	SvMoK	Svenska Män och Kvinnor, biografisk uppslagsbok, Sthlm 1942–1955.
Kammarkoll	Kammarkollegium och dess arkiv, Sthlm.	Sv silversmide	Svenskt silversmide 1520–1850, IV. Guld- och silverstämplar (av E Andrén, B Hellner, C Hernmarck och K Holmquist), Sthlm 1963.
KB	Kungliga biblioteket, Sthlm.	Sylvander	G Volm Sylvander, Kalmar slots och stads historia II: 3, Kalmar 1865.
KL	Kalmar län. Årsbok för kulturhistoria och hembygdsvärd. Utgiven av Kalmar läns fornminnesförening, [51–] 3–, Kalmar 1963–.	Söderwall	K F Söderwall, Ordbok öfver svenska medeltidsspråket, Lund 1884–1973.
KLB	Kalmar Läroverks Bibliotek (tidigare Gymnasiebiblioteket).	Tänkeb	Kalmar stads tänkebok jämte register, utg av Ivar Modéer och Sten Engström (Samlingar utgivna av Svenska fornskriftsällskapet, häft 193 och 201), Uppsala 1945–1949.
KLM	Kalmar läns museum och dess arkiv, Kalmar.	UB, UUB	Universitetsbiblioteket i Uppsala.
KLMedd	Årsboken Kalmar Län. Meddelanden från Kalmar läns fornminnesförening 1–50, Kalmar 1898–1962.	Upk	Gustaf Upmark, Guld- och silversmeder i Sverige 1520–1850, Sthlm 1925.
KrA	Kungl krigsarkivet, Sthlm.	VaLA	Landsarkivet i Vadstena.
KS, KSH	Martin Olsson, Kalmar slots historia I–IV, Uppsala 1944–1965.	VHAA	K Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, Sthlm.

LANDSKAPSNAMNENS FÖRKORTNINGAR

Bl	Blekinge	Hs	Hälsingland	Nä	Närke	Vg	Västergötland
Bo	Bohuslän	Hr	Härjedalen	Sk	Skåne	Vr	Värmland
Dr	Dalarna	Jä	Jämtland	Sm	Småland	Vs	Västmanland
Ds	Dalsland	La	Lappland	Sö	Södermanland	Ån	Ångermanland
Go	Gotland	Me	Medelpad	Up	Uppland	Ög	Östergötland
Gä	Gästrikland	Nb	Norrbottn	Vb	Västerbotten	Öl	Öland
Ha	Halland						

FÖLJANDE KYRKOR I SMÅLAND HAR UTKOMMIT I SERIEN SVERIGES
KYRKOR, KONSTHISTORISKT INVENTARIUM:

Jönköpings och Huskvarna kyrkor, Sm band I, volym 48.

Kalmar slots kyrkor, Sm band III: 1, volym 117.

Kalmar Storkyrka, Sm band III: 2, volym 158.

Kalmar Gamla kyrkogård, Sancta Birgittas kyrka samt Svartbrödra-
klostret, Sm band III: 3, volym 162.

Växjö domkyrka, Sm band IV: 1, volym 137.

Växjö och Öjaby kyrkor, Sm band IV: 2, volym 143.

UPPVIDINGE HÄRAD:

Kyrkorna i Sjösås, Sm band II: 1, volym 114.

Drevs och Hornaryds kyrkor, Sm band II: 2, volym 120.

Dädesjö och Eke kyrkor, Sm band II: 3, volym 126.

Granhults och Nottebäcks kyrkor, Sm band II: 4, volym 149.

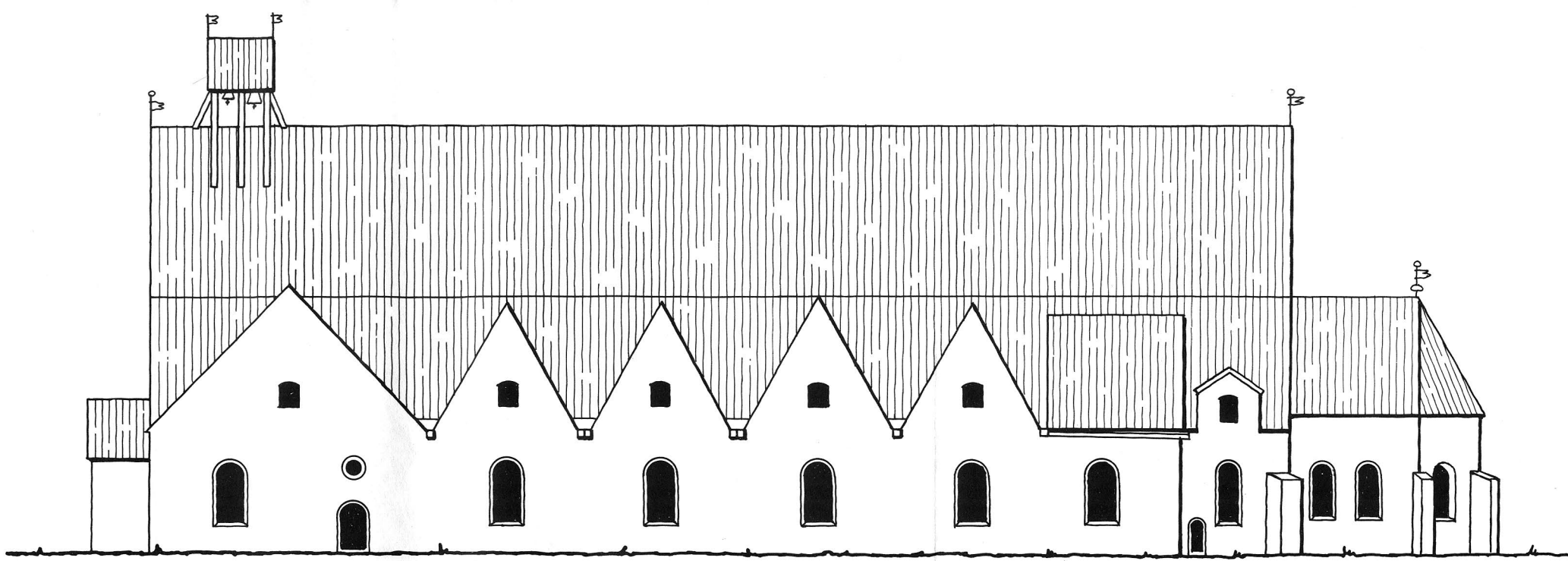
Åseda och Älgshults kyrkor, Sm band VI: 1, volym 157.

KINNEVALDS HÄRAD:

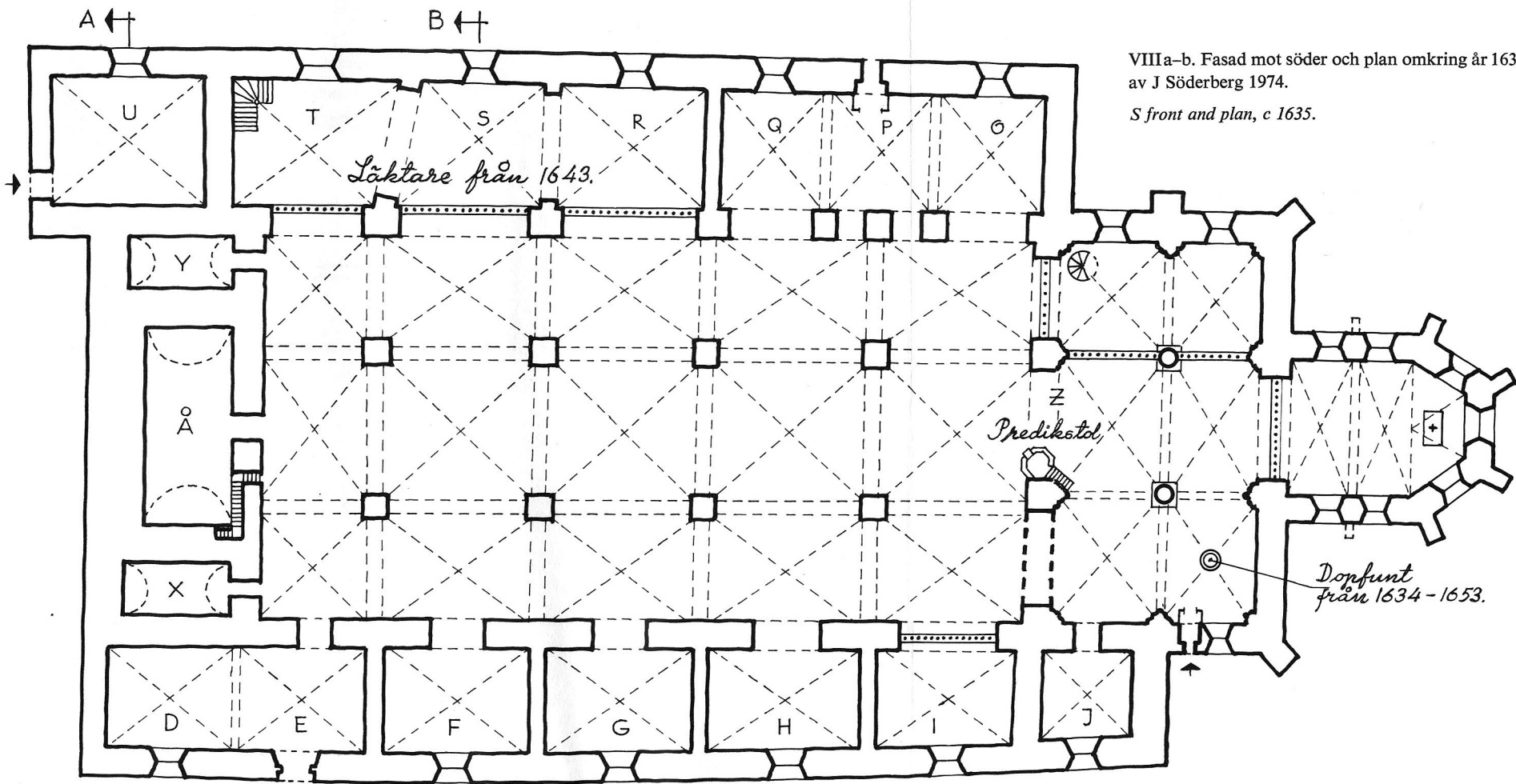
Bergunda och Öja kyrkor, Sm band V: 1, volym 138.

Under utarbetande:

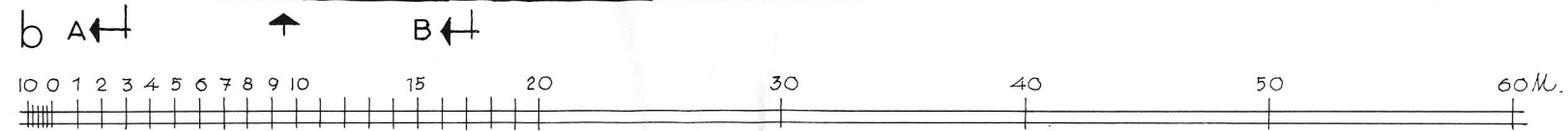
Uppvidinge härad, Kinnevalds härad, Kalmar stadskyrkor.

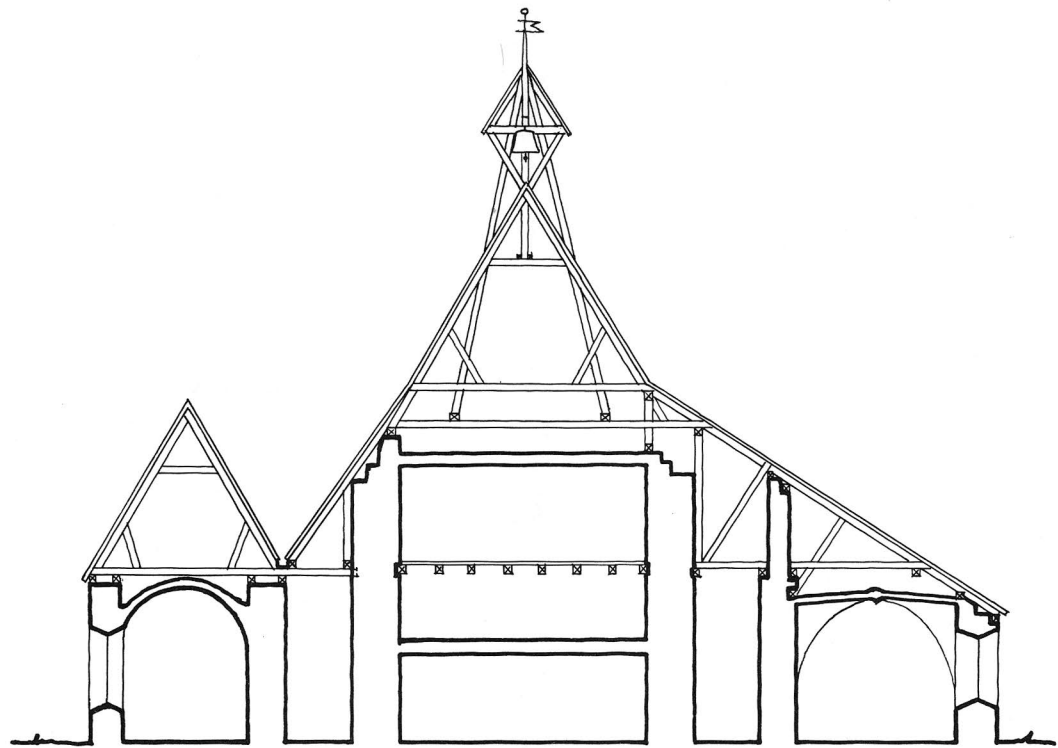

Q

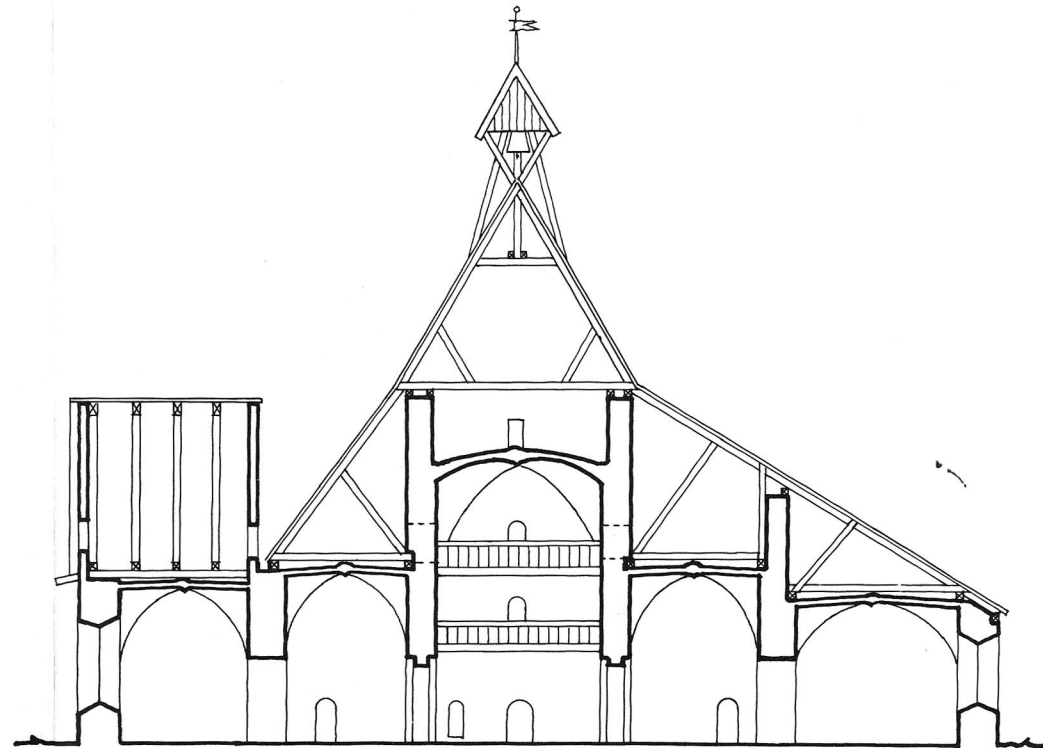
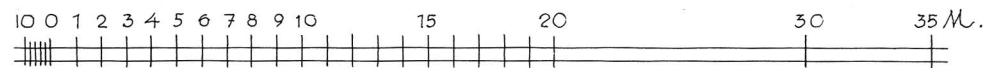
VIIIa-b. Fasad mot söder och plan omkring år 1635. Ritning av J Söderberg 1974.
S front and plan, c 1635.

Sektion A - A

a

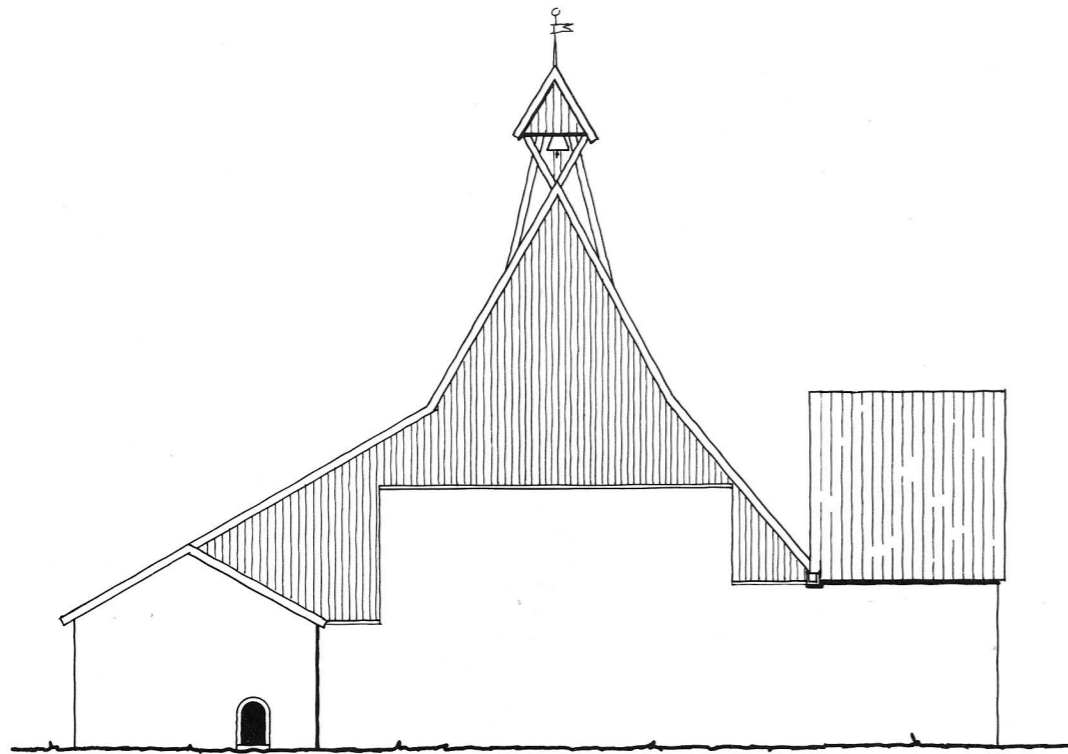

B - B

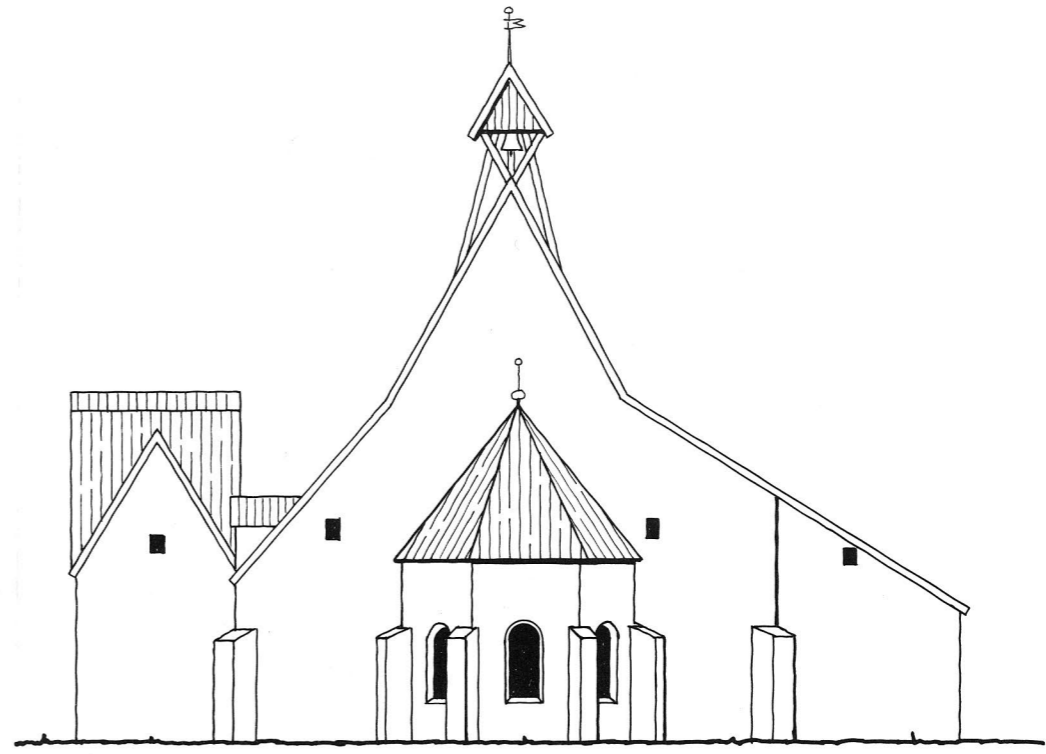
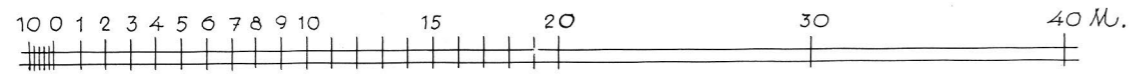
b

IX. Tvärsektioner omkring år 1635: A-A söder-norr genom Södra valvet, tornet och Kalkkoret. — B-B söder-norr genom kapellet F, kyrkan och kapellet S. Skala 1:300. Ritning av J Söderberg 1974.

Cross sections c 1635: A-A S-N through the South vault, the tower and the Lime Chapel. B-B S-N through chapel F, the church and chapel S.

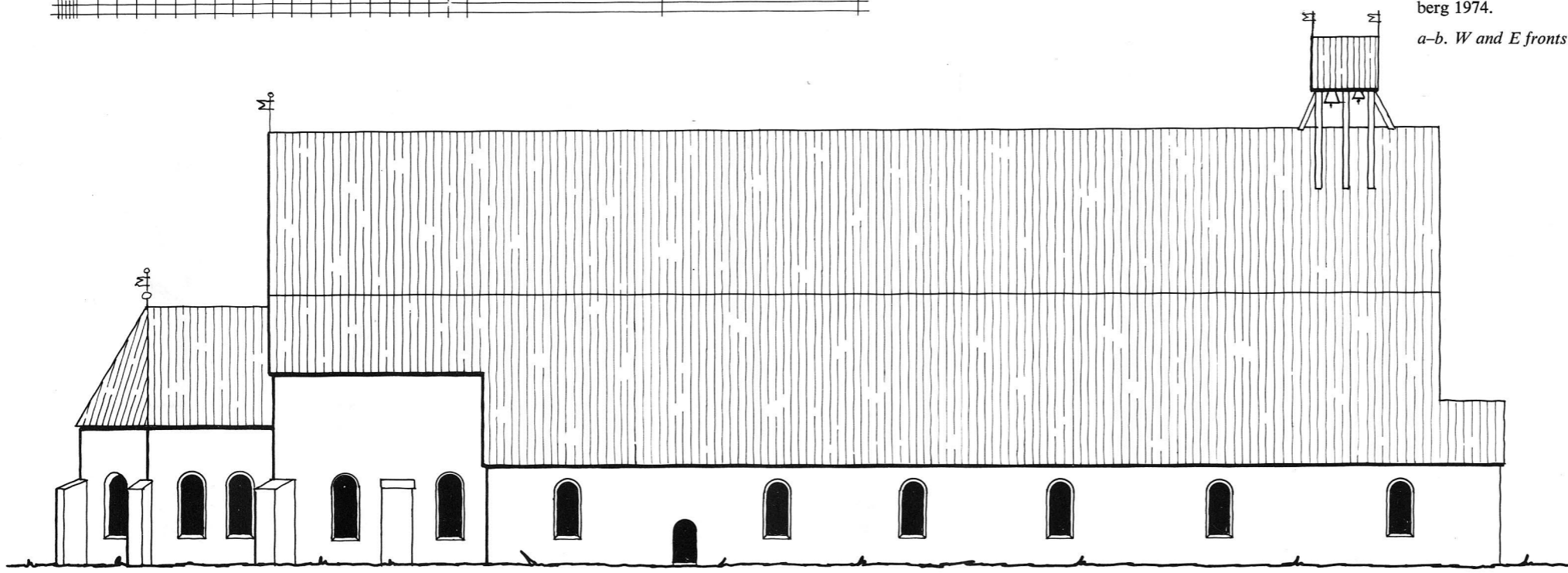
a

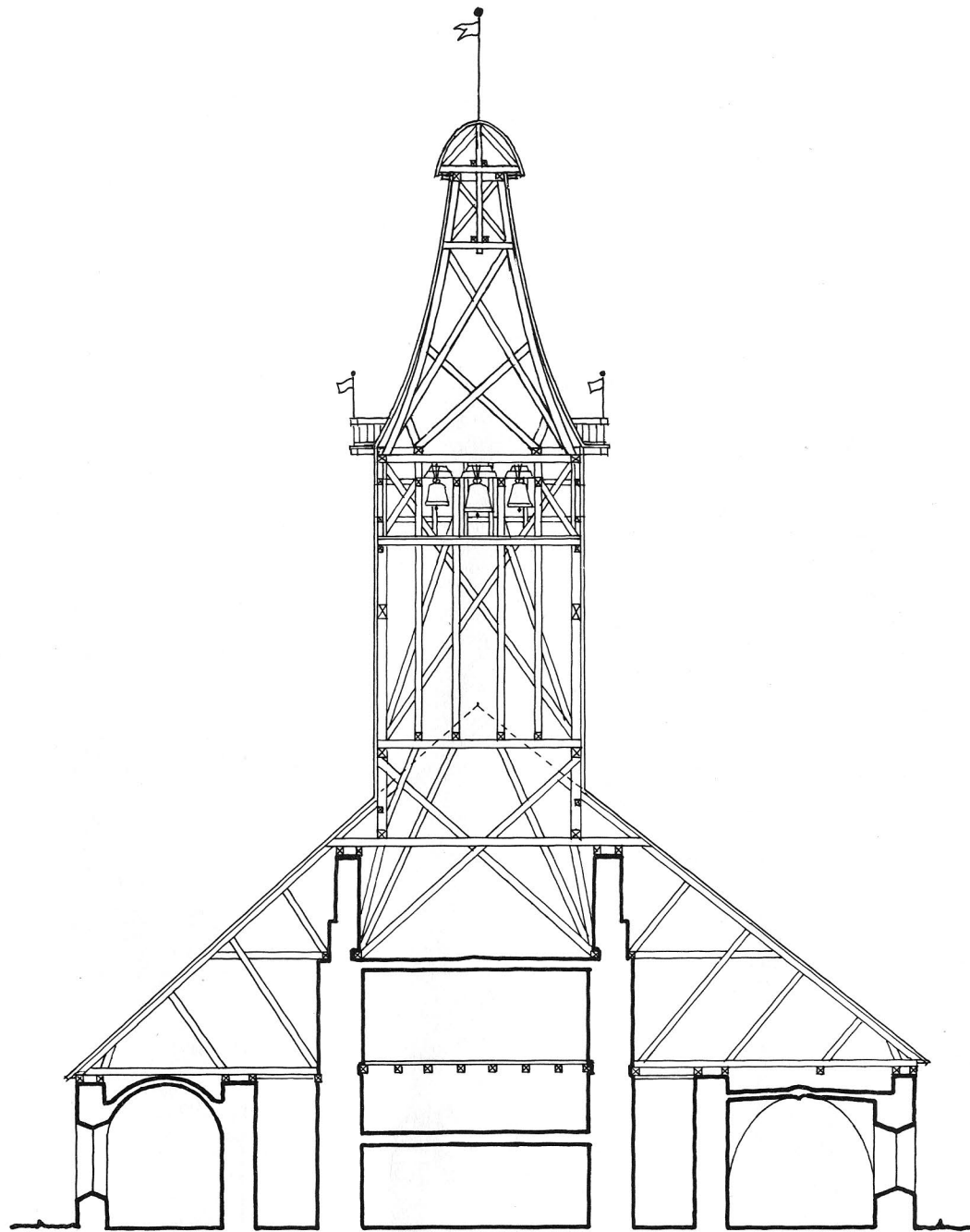
b

Xa-b. Väst- och östfasaderna omkring år 1635. — c. Nordfasaden omkring år 1635. Skala 1:300. Ritning av J Söderberg 1974.

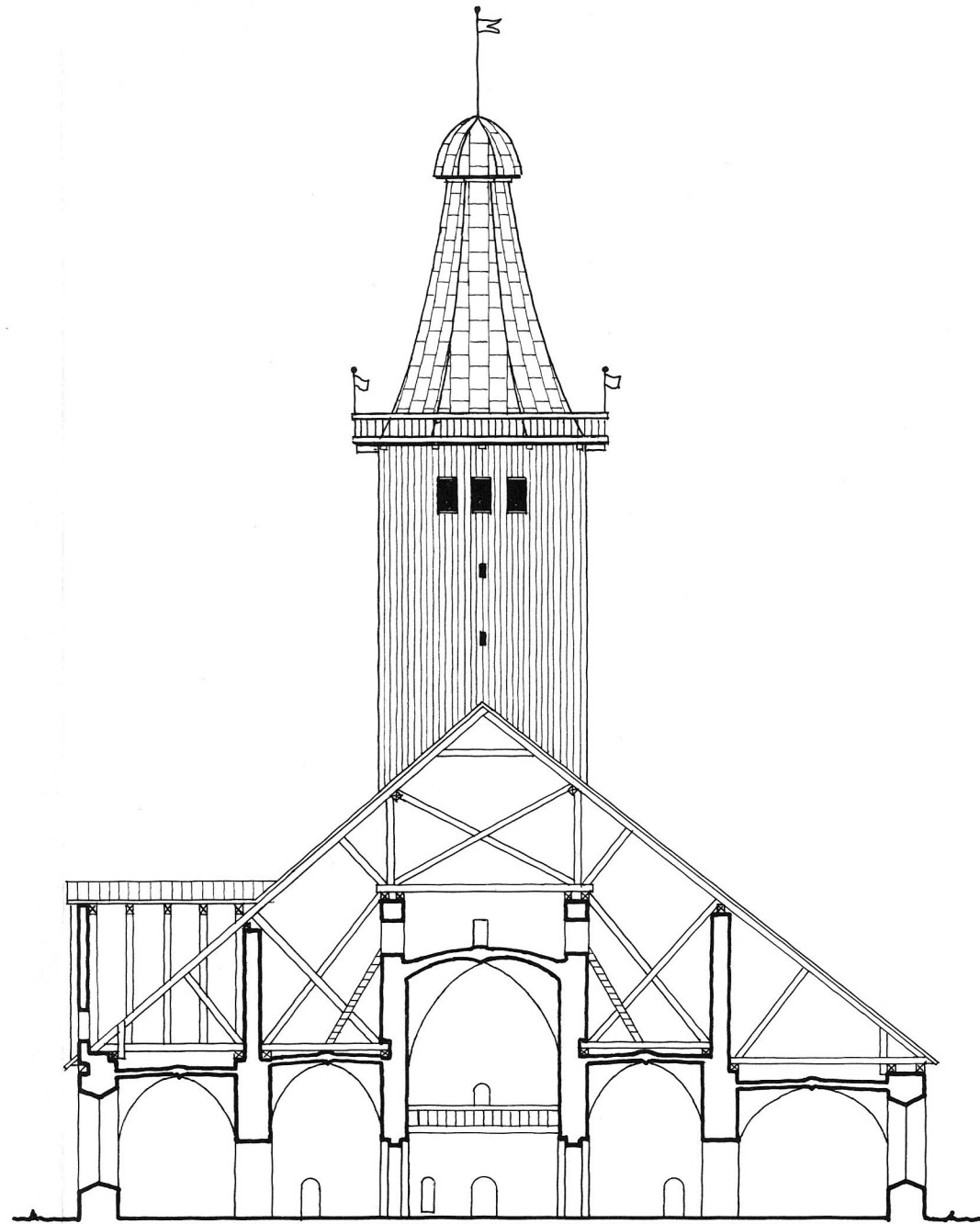
a-b. W and E fronts c 1635. c. N front c 1635.

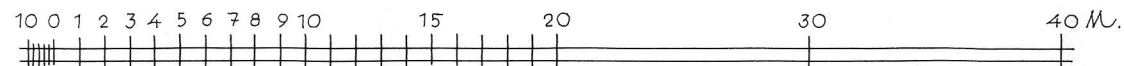
c

a

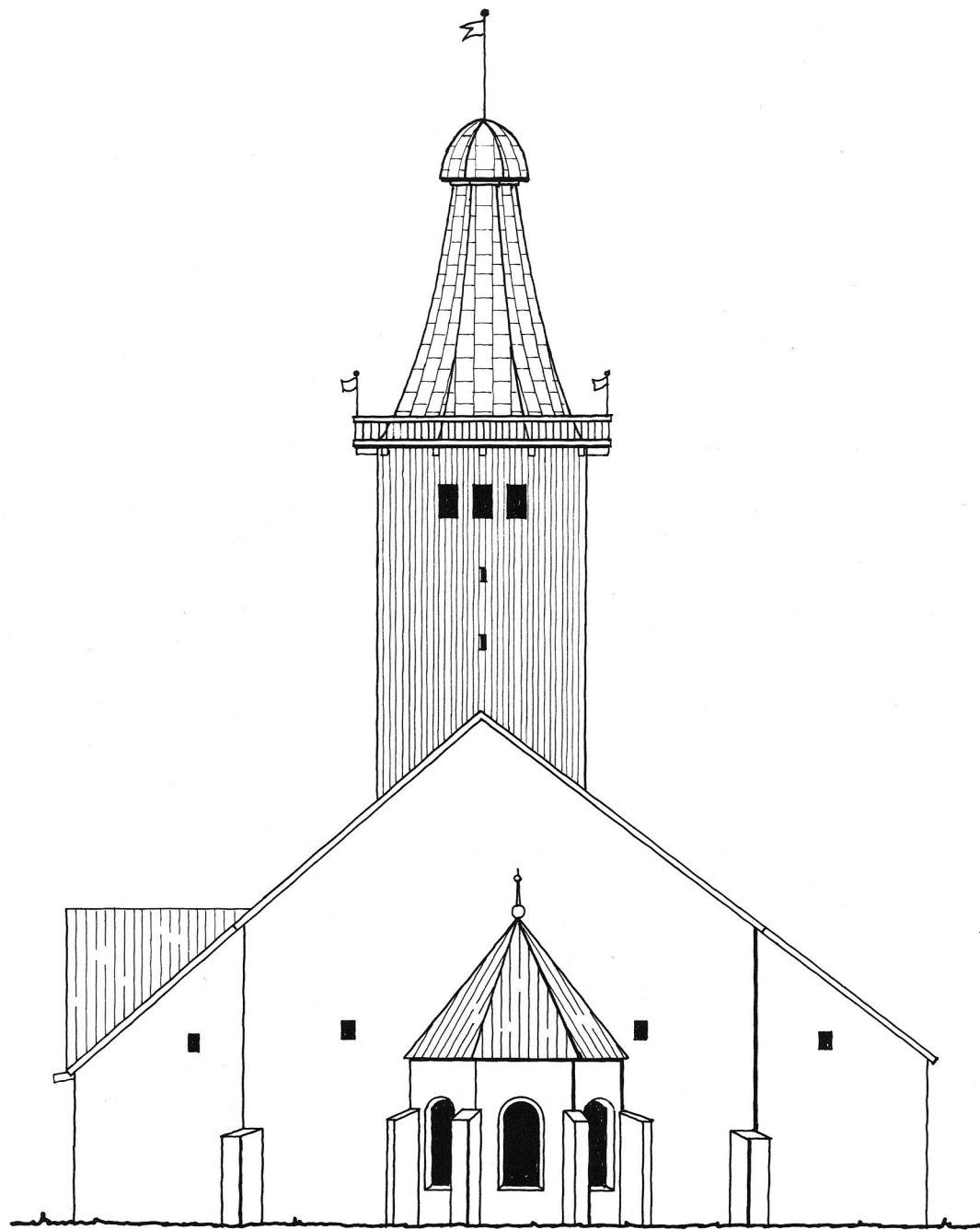

b

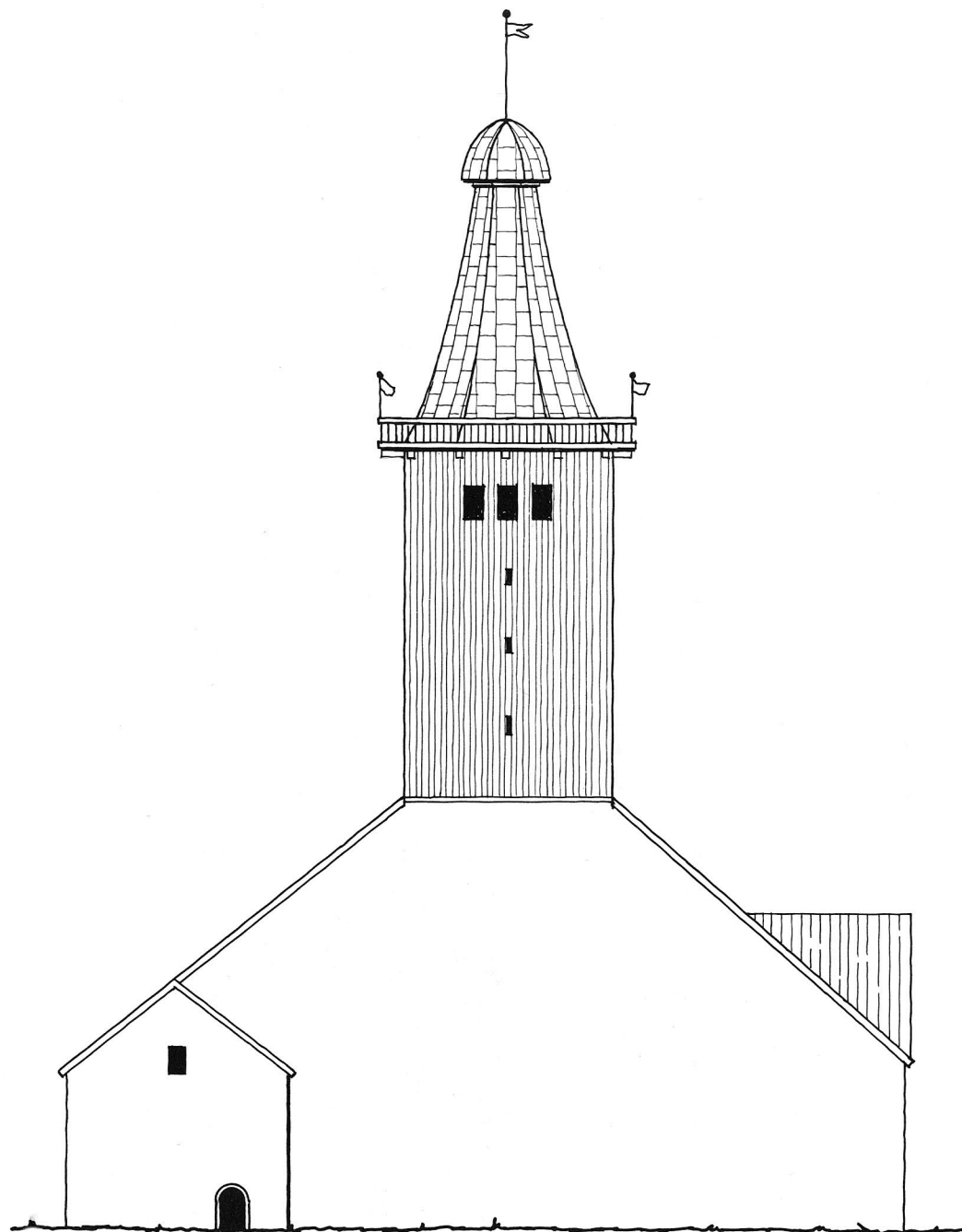

XIa-b. Sektioner omkring år 1655. a. genom tornet mot väster. — b. genom långhuset mot väster. Skala 1:300. Ritning av J Söderberg 1974.

a-b. Sections c 1655. a. Through the tower looking W. b. Through the nave looking W.

a

b

XIIa. Fasad mot öster omkring år 1655. — b. Fasad mot väster omkring år 1655. Skala 1:300. Ritning av J Söderberg 1974.

a. E front c 1655. b. W front c 1655.

Pl XIII är placerad på sidan 356 ovan.

Plate XIII is on page 356 above.

Sveriges Kyrkor

KONSTHISTORISKT INVENTARIUM

VOLYM 162

SMÅLAND

Band III, Häfte 3

Kalmar Gamla Kyrkogård m m

KARTOGRAFISKA INSTITUTET